

Notes

MONOGRÀFIC: *L'esport a Mollet*

Notes

VOLUM 28
2013

Aquest llibre ha estat editat amb el suport de Kao

És rigorosament prohibida, sense l'autorització dels titulars del *copyright*, sota les sancions establertes a la llei, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, i la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec públics.

Les lletres **NOTES** de la portada han estat dibuixades per Joan Abelló

© TEXT: Les persones que signen els articles

© EDICIÓ: Centre d'Estudis Molletans-Ajuntament de Mollet del Vallès
(Can Lledó, c/ Comte d'Urgell, 26)

FOTOGRAFIES PORTADA: Arxiu Històric Municipal

TIRATGE: 675 exemplars

IMPREMTA: IG Santa Eulàlia de Ronçana

ISSN: 1578-6009

ISBN: 978-84-938025-4-7

DL: B-37-059-1987

SUMARI

PRESENTACIÓ	7
MISCEL·LÀNIA	9
L'Educació a Mollet en temps de la República (1931-39)	11
R.M. Securín	
Vot de poble (Els tres genets de l'Apocalipsi)	33
M. Tura i J. Solano	
Els valors culturals de 10 arbres ornamentals de Mollet del Vallès	57
J. Gordi	
Les orquídiades de Gallecs. Espècies, abundància i distribució	69
O. Baena	
Expressivitat urbana en mil colors. Més de mig miler de grafitis i deu itineraris als carrers de Mollet del Vallès	81
A. Careta	
L'homenatge de Berenguera. Vilatzir abans de ser Torre de Malla (Parets del Vallès). Segles X-XIII	93
J. Vilaginés	
L'església de Santa Maria de Martorelles: arquitectura i procés evolutiu	115
J. Sanjuan	
Esglésies del Baix Vallès d'origen romànic	125
C. Garcia-Moreno i J. Mas	
La postguerra a la Llagosta. 1939-1959	153
M.À. Suárez	
Quadern d'escola de Paquita Ventura (1935-1936)	171
G. Arimon	
Un quart de segle del Servei de Català a Mollet del Vallès (1987-2012)	189
M. Pocurull i G. Arimon	
MONOGRÀFIC. L'esport a Mollet	209
Presentació: L'esport a Mollet	211
Els valors de l'esport	213
C. Folguera	
XXV Olimpíada Mollet del Vallès. Una entre quinze	221
M. Tura	
Mollet i el tir olímpic	241
A. Moltó	
Mollet: la subseu olímpica del 92. Mollet i els voluntaris olímpics	245
J. Plana	
Pinzellades d'un segle d'esports a Mollet	251
G. Arimon	

FITX D'ART	267
Jordi Rollán	269
J. F. Bentz	

Presentació

Quan el 8 de novembre de l'any passat vam commemorar els 25 anys de la revista *Notes* vaig dir que hi ha pocs municipis que tinguin una revista d'aquesta qualitat i hagin mantingut durant tants anys aquesta fortalesa per explicar, investigar i analitzar el passat, el present i el futur de Mollet i del Baix Vallès. Afirmació indiscutible, certament, que fa que ens sentim molt orgullosos del treball que han tirat endavant persones i institucions per formar el corpus del saber local, un patrimoni de valor incalculable.

Les principals dades d'aquesta història, que demostren que hem reeixit en l'empresa, i molt, són les següents: 254 articulistes; 28 volums; 428 articles; 5.288 pàgines. És una magnitud quasi enciclopèdica. Només cal imaginar un llibre de 5.000 pàgines.

La vitalitat i la fortalesa de *Notes* prové no només de la qualitat dels seus articles sinó també de l'enfocament que proposa en l'elecció dels continguts, i de la inequívoca vocació de dinamitzadora i divulgadora del coneixement local i comarcal.

Notes és una revista que aprofundeix en el nostre passat per conèixer-lo, perquè saber qui som i d'on venim és una condició *sine qua non* d'una societat lliure i democràtica; es projecta en el futur, perquè necessitem que els investigadors i estudiosos ens aportin dades, informació i criteris que ens permetin reflexionar i encarar el camí del futur amb més garanties i coneixement de causa; i *Notes* és també filla del present, perquè el CEM no renuncia a intervenir en els debats i en els temes que preocupen a la societat a què pertanyem, tal com demostren els continguts dels molts números i sobretot els seus monogràfics.

El final d'aquesta presentació és sempre d'agraïments, i aquesta vegada ho serà més que mai: agraïments a Mn. Joan Galtés, ànima del projecte fa 25 anys; a Joan Ventura i Josep M. Blanch, per l'impuls des de la Sala Fiveller; a Mn. Joaquim Brustenga i l'alcaldessa Montserrat Tura, representants de la Parròquia i de l'Ajuntament, per haver fet possible que aquest projecte, mitjançant el CEM, es desenvolupés amb total llibertat i suport institucionals, i a l'Oriol Fort, per l'esperit de continuïtat i consolidació, primer com a regidor i ara com a director del CEM.

No cal dir que també ho hem d'agrair a Josep Gordi i Jaume Vilaginés, iniciadors i entusiastes mantenidors de l'aventura en temps incerts; i a les persones següents, que els van rellevar amb tota solvència en el consell de redacció: Glòria Arimon, Jordi Bertran, Joan Corbalan i Consol Garcia-Moreno.

Agraïments també a Kao Corporation, perquè des del número 7 ens estan donant suport per a l'edició de la revista; i a les Indústries Gràfiques Ronçana, de Santa Eulàlia, no només per la seva professionalitat, sinó sobretot pels seus valuosos consells que ens donen com a editors i millors lectors possibles de la revista, primer el pare, Marcel Galobart, i ara el seu fill Lluís.

Gràcies a tots els articulistes, gràcies als consells directius de *Notes* al llarg d'aquests anys, gràcies a tots els col·laboradors fidels del CEM, al personal tècnic municipal i gràcies a tots els amics i les amigues del CEM, a tot el públic que al llarg d'aquests 25 anys de la història del *Notes* s'han mantingut al costat nostre, han donat a la nostra feina el valor i el reconeixement que es mereix i han fet que esdevingui fonamental per al nostre projecte compartit de ser dia a dia una ciutat més lliure i més participativa a través del coneixement.

Josep Monràs i Galindo
Alcalde i president del Centre d'Estudis Molletans

Miscel·lània

L'Educació a Mollet en temps de la República (1931-39)¹

Rosa Maria Securún i Fuster *

1. Introducció

El que aquí exposaré forma part d'una recerca que estic portant a terme en relació amb la història de l'educació a Mollet en el s. XX.

Aquest article pretén ser un homenatge al record de la feina ben feta que van portar a terme unes persones: mestres, pares, ciutadans... i unes institucions: Ajuntament, sindicats, associacions culturals... en una època difícil on va semblar per un temps que com a país, tot era possible.

Durant molts anys, tota aquesta feina ha estat silenciada i cal recuperar-la i donar-la a conèixer. Per això vaig accedir amb molta il·lusió a fer la conferència de Sant Vicenç l'any 2012. Sóc conscient que encara queden dubtes i aspectes poc clars de la història de l'educació de Mollet a l'època de la II República; per això m'atreveixo a fer una crida a totes les persones que tinguin informació i records d'aquesta època, perquè es posin en contacte amb el CEM per poder-la compartir. La Història del nostre poble l'hem de recuperar entre tots.

2. Situació de l'educació abans de la República

No hi ha dubte que una de les millors aportacions del Govern de la Generalitat durant la República va ser la

dedicació al món de l'escola i dels mestres. Durant uns quants anys, Catalunya es va situar a l'avantguarda de l'educació i va intentar recuperar la identitat com a poble amb la creació d'un projecte global d'educació per al país.

Va ser un període curt, vuit anys, molt complicat, ple de problemes, però amb resultats fantàstics. Fins i tot durant la guerra civil es va assolir un objectiu que fins aleshores havia estat una utopia: que tots els nens i nenes del país poguessin anar a escola.

A Catalunya, en els inicis del s. XX, l'analfabetisme era un mal crònic; no hi havia escoles per a tothom i els infants voltaven pels carrers, mal alimentats i amb salut precària. L'analfabetisme als inicis del s. XX era d'un 54% a la província de Barcelona i una mica més alt a Girona, a Lleida i a Tarragona. El nombre d'analfabets era sempre una mica més baix a les ciutats que a les zones rurals i hi havia més homes que dones que sabien llegir i escriure.

De cada cinc infants, dos no anaven a escola, probablement perquè les famílies no valoraven prou l'educació o bé perquè necessitaven els diners que aportaven si els posaven a treballar.

Les escoles públiques ensenyaven en castellà i estaven situades en pisos petits sense pati, normalment amb poca llum i ventilació deficient. La majoria

* Mestra i psicopedagoga. rsecurun@xtec.cat

¹ Conferència amb el mateix títol pronunciada el 22 de gener de 2012, al Mercat Vell de Mollet del Vallès amb motiu de la presentació del número 27 de la revista Notes

eren unitàries amb infants de totes les edats junts.

Les hores de classe les passaven asseguts en els pupitres: els que en sabien més, a les primeres files i els que els costava més o els que es despitaven, al final. Sempre es començava el dia resant; després seguien les assignatures clàssiques —cal·ligrafia, gramàtica i aritmètica— i s'acabava tornant a resar. El càstig corporal era normal. A les classes hi havia entre 80 i 120 alumnes de diverses edats amb personal docent en general poc preparat i amb mètodes pedagògics molt tradicionals.

La situació de l'escola privada, la típica escola negoci de l'acadèmia de pis, era igual o pitjor. Les escoles de les congregacions religioses tenien uns edificis monumentals, estaven més ben dotades materialment i la qualitat solia ser una mica millor, però tret d'alguna excepció, seguien els ensenyaments tradicionals de l'època.

12

A Catalunya, les institucions privades, gairebé totes religioses, eren les que tenien més prestigi i doblaven en nombre a les escoles públiques. També hi havia escoles parroquials i de patronat catòlic i escoles d'ateneu i de centres polítics, però eren molt minoritàries.

Els mestres tenien un prestigi relatiu i havien arribat a passar gana; va ser un gran pas quan van començar a cobrar de l'Estat i van deixar de dependre dels ajuntaments, que els pagaven quan podien.

La seva formació era molt deficient. Per accedir a les escoles normals de magisteri n'hi havia prou d'haver cursat l'educació obligatòria. Quan es va unificar el títol s'havien de tenir més de 14 anys i superar un ingrés. La carrera durava quatre anys i les assignatures es guiaven per criteris enciclopedistes: manual, còpia, memorització i recitació. Els cursos incloïen assignatures com religió, història sagrada i moral, cal·ligrafia, costura, brodat i tall per a les

noies i agricultura per als nois; el programa depenia de l'Estat. Totes les matèries es feien sempre en castellà: amb molts esforços, l'Associació de l'Ensenyança Catalana va poder incloure una càtedra de català gratuïta i voluntària.

3. Model d'educació de la República

Davant la necessitat d'afrontar els canvis socials que s'anaven produint en aquells moments al passar d'una societat rural cap a una altra molt més industrialitzada i per la crisi econòmica, l'educació va començar a ser entesa com una eina fonamental per assegurar una transformació social i cívica. Calia una escola que preparés persones per viure en una nova societat, però sobretot es pretenia aconseguir una escola que formés ciutadans. No es partia de zero, tota la feina i els esforços que s'havien fet des de la Diputació, l'Ajuntament de Barcelona i la Mancomunitat de Catalunya servirien de base per crear un model educatiu propi.

Hi havia mestres que buscaven nous mètodes, noves formes d'ensenyar i van donar a conèixer el corrent pedagògic de l'Escola Nova.

L'Escola Nova no va ser un moviment homogeni. No se cenyia a cap dogma, al contrari era un moviment que investigava, que lluitava per no quedar-se anquilosat, en paraules de Narcís Masó, mestre gironí: "Per fer Escola Nova, el més essencial no és refer l'edifici, ni canviar les taules, ni substituir els llibres, ni suprimir els horaris. Per fer Escola Nova el més important és saber què és un infant. És saber com es desenvolupa la seva vida i fer que l'ensenyament vagi de cara a les seves necessitats". (GONZÁLEZ AGÁPITO, 1992)

L'Escola Nova era una escola coeducativa i laica que volia respectar l'opció religiosa de cadascú, sense imposicions.

Per comprendre millor què es creia que era aquesta Escola Nova, hauríem de llegir els 30 punts que el 1912 va

concretar Adolphe Ferrière, de l'Institut Rousseau de Ginebra. No calia complir-los tots. Per considerar que una escola formava part d'aquest moviment n'hi havia prou que portés a terme la meitat i no calia escollir un mètode pedagògic concret: hi havia centres que seguien al peu de la lletra el mètode Montessori, però el més normal és que es barreguessin amb altres propostes: Freinet, Decroly, Dewey...

L'any 1931, amb la proclamació de la República, la Generalitat va assumir l'obra de la Mancomunitat, la va mantenir, reorientar i la va portar a terme fins al final de la guerra civil.

Es va apostar per un ensenyament actiu on:

- Els infants se situaven al centre de l'aprenentatge i havien de començar a aprendre a partir del que tenien a l'abast i amb el temps l'àmbit d'atenció s'aniria ampliant del poble al país i del país al món.
- Es volien infants actius amb la curiositat sempre oberta.
- Els aprenentatges es fonamentaven en l'observació i l'experimentació.
- L'escola va sortir de les quatre parets de l'edifici: sempre que es podia es feia classe a fora i sortides al camp, als boscos, al mar, als carrers, a les fàbriques, a les masies...
- L'escola havia d'estar atenta a les noves tecnologies i als canvis socials.

No hi ha dubte que durant la República es va innovar i avançar en l'àmbit educatiu, però amb la creació del CENU (Consell Escolar Unificat de Catalunya) 10 dies després de l'esclat de la guerra i malgrat la revolta que va fer trontollar el país, el costat republicà no es va oblidar dels infants.

El CENU es va proposar un repte: trobar mestre i escola per a tots els

Figura 1. Cartell Propaganda CENU. Escola Nova, Poble Lliure. Figura 2. Cartell Propaganda CENU. Escola de Tots

nens i tenia unes finalitats molt clares:

- Organitzar en edificis de la Generalitat l'escola unificada.
- Assegurar que tots els infants sense diferència de classe anessin a l'escola.
- Escola unificada: laica, gratuïta, coeducativa i catalana.
- Intervenció en la coordinació dels serveis d'ensenyament d'Estat, Ajuntament de Barcelona i Generalitat.

I un Pla General d'Ensenyament:

- L'ensenyament comença quan l'infant neix.
- Fonamentat en els ideals de treball, justícia social, llibertat i solidaritat humana.
- Pla unificat i cíclic.
- Acostament de les persones mitjançant la cultura.

Era un pla revolucionari que recollia les idees dels corrents pedagògics de renovació de Catalunya i dels corrents internacionals més avançats. En un clima de revolució i de guerra civil, el Pla General d'Ensenyament pretenia l'acostament de totes les persones mitjançant la cultura.

El CENU va fer una tasca molt important també en l'acolliment i atenció pedagògica als nens refugiats i en la creació d'escoles bressol.

4. L'Educació a Mollet durant la República

Per entendre bé els canvis que es van produir a Mollet durant la República, cal recordar quin era el marc politicolegislatiu de la II República espanyola des del punt de vista educatiu.

El 14 d'abril de 1931 es proclama la II República espanyola i el govern republicà manifesta des del principi una preocupació prioritària pels temes educatius: "El gobierno provisional de la República sitúa en el primer plano de sus preocupaciones los problemas que hacen referencia a la educación del pueblo. La República aspira a transformar fundamentalmente la realidad española hasta lograr que España sea una auténtica democracia. Y España no será una auténtica democracia mientras la inmensa mayoría de sus hijos, por falta de escuelas, se vean condenados a perpetua ignorancia".

14 El 29 d'abril, dues setmanes després de la proclamació de la República, el govern provisional central publica un decret sobre la llengua. Aquest decret sobre el bilingüisme va permetre que el català entrés a l'escola i establia que a les escoles maternals, a les de pàrvuls i a les de primàries, l'ensenyament es fes en la llengua materna dels alumnes. També disposava que els nens catalans, a partir dels vuit anys, havien de començar a aprendre el castellà.

A l'article 48 de la Constitució es va establir que: "l'ensenyament serà laic, farà del treball l'eix de la seva activitat metodològica i s'inspirarà en ideals de solidaritat humana". El març del 32 es va suprimir la religió a les escoles. El juny de 1933 per llei es va prohibir que les congregacions i associacions religioses es dediquessin a l'ensenyament.

En els primers mesos de la República va començar a funcionar una Generalitat provisional i mentrestant es redactava l'Estatut d'autonomia a Núria. El 20 de juny es donava per acabat i el 2 d'agost el van votar els homes de Cata-

lunya (les dones, que encara no tenien dret a vot, van recollir 400.000 firmes en suport del text).

En relació amb l'educació, a l'Estatut hi constava el català com a idioma oficial i s'establia que "correspondrà a la Generalitat de Catalunya la legislació exclusiva i l'execució directe en l'ensenyament en tots els seus graus i ordres".

Aquella proposta d'estatut es va enviar a les Corts de Madrid, que la va aprovar el 9 de setembre de 1932. L'article dedicat a l'educació va patir una sèrie de retallades i al final s'especificava que la Generalitat de Catalunya podria crear i sostenir els centres d'ensenyament que cregués oportú, en tots els seus graus i ordres, sempre d'acord amb el què disposa l'article 50 de la Constitució, que especificava: "L'Estat hi podrà mantenir o crear institucions docents de tots els graus en l'idioma oficial de la república", és a dir, en castellà. A més, especificava que la Generalitat havia de pagar les escoles que creés amb els seus diners. Això implicava un sistema públic peculiar, amb una doble xarxa d'escoles, que en llocs com a Barcelona, amb el Patronat Escolar, podia convertir-se en una triple xarxa.

A Mollet, des del primer moment en què es va constituir l'Ajuntament republicà (16 d'abril de 1931), una de les prioritats del consistori —com es pot veure en revisar les actes dels plens municipals— va ser resoldre les mancances que hi havia en matèria d'educació i va fer tots els esforços possibles perquè els infants del poble poguessin tenir l'educació que es proposava des del govern de la II República i de la Generalitat.

Per vetllar i portar a terme aquestes polítiques educatives, es va crear el Consell Local de Primera Ensenyança (9-12-1931) amb les següents funcions, segons consta en el llibre d'actes.

- Elaborar el calendari de vacances escolars i procurar-ne el compliment per part de tots els centres

públics i privats per evitar diferències d'ensenyament.

- Tenir cura que els mestres que treballaven en centres privats tinguessin la titulació exigida per tal d'exercir el magisteri.
- Vetllar per al bon funcionament de l'escola graduada.
- Realitzar i ajudar a fer diferents activitats extraescolars.
- Donar indicacions per afavorir l'ensenyament laic a l'escola pública.
- Procurar que es portessin a terme les vacunacions i revisions mèdiques i promoure campanyes medicosanitàries.
- Sol·licitar la provisió de mestres en cas de vacants.
- Regular el procés de matriculació per tal d'evitar suspicàcies entre la població.
- Controlar el pressupost d'educació.
- Organitzar xerrades i conferències.
- Controlar el professorat.
- Vetllar per la seguretat dels nens i nenes.

El consell estava constituït per sis persones: un representant municipal, dos pares, dos mestres (normalment els directors de les dues seccions de l'escola graduada) i el metge-inspector del poble.

4.1 Prioritats del Consistori

Els principals esforços del Consistori van anar encaminats a:

- Escolaritzar el màxim nombre possible de nens i nenes.
- Afavorir un ensenyament català, laic, coeducatiu i participatiu.
- Procurar l'arrelament dels mestres al poble.
- Prendre o recolzar iniciatives en relació amb l'educació.

Cal tenir en compte que les propostes s'havien de portar a terme amb els mestres que ja estaven treballant a les escoles i amb els nous que s'hi van anar incorporant. Això va provocar, com

passa en tots els col·lectius, discussions, malentesos... L'Ajuntament, a través de la Comissió de Cultura i el Consell Local de Primera Ensenyança, va haver d'intervenir-hi diverses vegades (cal no perdre de vista que el moment polític era complicat, amb alternança política a l'Ajuntament en el denominat Bienni negre).

Amb l'esforç de la majoria dels mestres, l'Ajuntament, els pares i diverses institucions del poble, les escoles de Mollet van anar canviant, van anar incorporant-se a les noves tendències de la renovació pedagògica i a nivell general es van fer molts esforços per millorar el nivell de cultura i d'educació de totes les persones en relació amb:

4.1.1 Escolaritzar el màxim nombre possible de nens i nenes

Les escoles que hi havia en aquells moments eren insuficients per escolaritzar tots els nens i nenes. Això va obligar l'Ajuntament a prendre mesures com:

- Proposar als mestres augmentar la ràtio d'alumnes per classe, fins a 65 o 70 alumnes segons la capacitat de l'espai i fer una hora més de classe a canvi d'una gratificació de 1.000 pta. anuals.
- Projectar la creació de dos grups escolars: es va proposar construir el grup A al final del carrer de la Pau amb Anselm Clavé (que s'acabava a l'actual

15

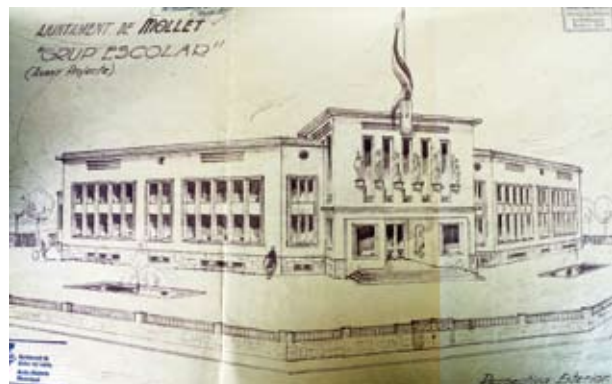

Figura 4. Projecte Grup escolar

parc de les Pruneres) amb vuit classes, dues biblioteques, dues sales de treballs manuals, un museu, una sala d'inspecció mèdica, dues sales de dutxes i una piscina. L'arquitecte que va fer el projecte va ser Manuel Casas Lamalla.

El grup B tenia una distribució semblant a l'A, però amb només una sala de dutxes i sense piscina. Aquests grup escolar es va començar a construir a l'av. de la Llibertat/av. de Calderó l'any 37, però a l'estiu del 38 es va haver d'interrompre per falta de materials de construcció. L'arquitecte que va fer el projecte va ser Garcia Alcañiz.

Si s'haguessin arribat a portar a terme aquestes construccions escolars, el problema d'escolaritzar els infants de Mollet s'hauria resolt. La construcció responia plenament a la idea d'entendre les escoles com a "palau de cultura", amb tots els serveis necessaris per poder portar a terme un projecte educatiu innovador i de qualitat.

- Parlar amb les autoritats competents: delegats regionals de Primera Ensenyança, Inspecció... per a la creació de noves escoles i per reclamar el professorat necessari per cobrir les vacants.

S'ha trobat documentació on s'explicita que "a proposta del Sr. Joan Castells s'acorda dirigir-se a l'inspector de 1a ensenyança exposant-li l'estat d'abandó de l'ensenyament primari i demanant la ràpida provisió de les places vacants".

- Buscar espais adequats: fer contractes de lloguer per poder-hi instal·lar aules provisionals.

- Intervenir perquè es respectés la llista de preinscripció dels nens i nenes a les escoles (hi van haver molts problemes amb les famílies que mostraven molt interès en escolaritzar els seus fills).

4.1.2 Afavorir un ensenyament català, laic, coeducatiu i participatiu

Hi havia un marc legal que calia portar a la pràctica. L'Ajuntament va

donar suport als mestres, a les escoles i a les institucions culturals, i estava alerta de com es desenvolupava aquest procés tot recordant les normatives, enviant les orientacions que la Conselleria d'Educació de la Generalitat donava sobre el funcionament de les escoles, i recordant el que ells creien que se'ls havia de demanar als escolars...

En les orientacions que el regidor de Cultura Sr. Marquina va enviar a les escoles el 9 de juny del 1937 en relació amb el que s'hauria de demanar als escolars, trobem:

"S'ha de ser puntual a l'hora d'entrar a l'escola, saludar als companys mestres i respectar-los, ocupar el lloc de treball corresponent, parlar amb veu molt baixa i solament quan sigui molt necessari, fer l'esforç de que la taula de treball, les llibretes i els llibres estiguin sempre nets, a l'hora d'esbarjo abstenir-se de cridar i de tota classe de jocs que puguin donar molèsties als altres, volguer-se i respectar-se amb tots els alumnes de l'escola, estimar i respectar l'escola, patis i jardins com si fossin propis, no tirar papers ni tinta a terra ni altres objectes que puguin desmerèixer les classes; durant les hores de classe no es podrà entrar ni sortir de les aules doncs es molestaria als altres". Acabava recordant que "quan se surti de l'escola i es vagi pel carrer sempre cal observar aquestes normes escolars i pedagògiques modernes" i si es fa així "donaran l'alt exemple de deixar ben alta la cultura del nostre poble i dels nostres mestres".

En relació amb les escoles, dóna a conèixer la circular que la Generalitat proposa per al funcionament de les escoles on s'explicita que "els mestres estan obligats a secundar activament les iniciatives i normes que dicti la direcció de l'escola, que hauran estat abans exposades i debatudes en reunió amb els mestres; l'escola obrirà 30 minuts abans de l'hora d'entrada dels nens i els mestres podran fer torns de guàrdia de

vigilància; l'esbarjo és per als infants i no per als mestres i es procurarà vigilar, orientar i àdhuc prendre part en els jocs tot respectant sempre la iniciativa i llibertat dels nens; els mestres hauran de fer un llibre diari de classe i de preparació de lliçons; tindran dues reunions setmanals conjuntament amb la direcció de l'escola per donar compte de la marxa i funcionament de les classes; també se celebrarà una reunió mensual dedicada exclusivament al comentari i discussió de llibres, publicacions, etc. d'interès pedagògic i cultural.

Aquestes orientacions acaben explicitant que: "Els mestres hauran de tenir sempre en compte que tota la vida de l'escola ha de desenvolupar-se en un ambient d'amor i satisfacció, conscients de tots els interessos dels nens i posaran al servei d'aquesta finalitat tots llurs sensibilitat humana i educadora".

4.1.3 Procurar l'arrelament dels mestres al poble.

Una forma que es va pensar que podria anar bé perquè els mestres s'integressin a Mollet, així com per evitar retards i absències per problemes de transport, va ser obligar els mestres a viure en el poble. Per això el consistori es va comprometre a pagar-los el lloguer i projectar habitatges per a mestres. Es va controlar que realment els mestres visquessin en el poble.

En un primer moment es va projectar un edifici de 6 habitatges i més tard es va refer el projecte en 8 cases al c/Anselm Clavé i 8 més a l'av. Llibertat. Els habitatges es van projectar en aquests espais perquè els mestres poguessin viure a prop de les escoles on haguessin de treballar, és a dir, se situarien a prop d'on s'havien projectat els grups escolars.

Com que no es van poder arribar a construir els grups escolars projectats, es va acabar fent únicament un edifici entre els carrers de Prats de Monlló

i l'av. 14 d'Abril (actualment entre els carrers Batlle Tura i Palaudàries) en uns terrenys que l'Ajuntament va comprar a Ramon Pujol.

El projecte es va fer l'any 1934 i constava de sis habitatges en tres plantes. El va signar l'arquitecte municipal Manuel Casas Lamolla i el contractista de l'obra va ser Vicenç Cercós. Des de la inauguració es va destinar a habitatge dels mestres que treballaven als Col·legis Nous.

4.1.4 Prendre o recolzar iniciatives

Es podria dir que l'Ajuntament va debatre i intentar donar suport a totes les iniciatives que en relació amb la cultura i a les escoles en general se li proposaven, sempre que seguissin les directrius que es donaven des de la Generalitat. En va donar suport a moltes i també se'n van proposar d'altres com:

- **Organitzar semicolònies**

Les semicolònies eren activitats d'estiu que es portaven a terme en horari de 9 a 12 del matí i de 3 a 5 de la tarda, del 15 de juliol al 15 de setembre. S'acabaven amb la Festa Major de les semicolònies i una exposició dels treballs fets. Les proposava i les pagava l'Ajuntament per a tots els infants de les escoles nacionals i les van organitzar alguns mestres de les escoles nacionals.

El 21 de juliol 1932 es va aprovar la creació en forma d'assaig d'una semicolònia escolar per a nens i nenes de les Escoles Nacionals i es va decidir "pagar

17

Figura 6. Francesc Macià passejant per la semicolònia. ANC

150 pta. mensuals a cada mestre o mestressa que les portessin a terme (Lluïsa Moreno Sánchez, Dolors Roca Esteve, Andreu Sisó Gimeno, Antoni Monclús Torá i Antoni Monclús Papasseit”).

La corporació municipal va assistir a la conferència cultural per difondre l'obra de les colònies el 12 d'agost de 1932 al local d'espectacles de la Cooperativa d'Obrers de la Teneria Moderna Franco-Espanyola.

Les semicolònies de l'any 32 són les que es recorden més perquè el president Macià hi va anar el 23-8-32 i, naturalment, va constituir un gran esdeveniment per a tot el poble.

Els mestres que organitzaven les semicolònies havien de presentar el projecte i la memòria a l'Ajuntament. A l'Arxiu Municipal es conserva una memòria completa de les que van organitzar i portar a terme els mestres Pepita Roca, Montserrat Sobré, Joana Barcala, Esteve Masclans, Pere Masclans, Paulí Garcia i el director i secretari elegits entre ells (Pere Masclans i Esteve Garcia, respectivament).

L'any 1934 s'hi van inscriure 342 nens i nenes, i l'any 1935 es va nomenar Josep Virgili Andorrà com a director, amb un sou de 400 pta. mensuals i els mestres Tomàs Bartrolí i Josep Munguet amb un sou de 300 pta.; Josefina Lapasset Carite amb 250 pta. i Joana Barcala amb una gratificació de 50 pta.

Segons consta en la memòria de les semicolònies, l'objectiu era que: “les vacances deuen representar en les nostres escoles, solsamènt un canvi d'activitat i de dinamisme i no el descans i la peresa per substituir el treball i l'activitat. La finalitat és la de complementar el treball del curs escolar que ha acabat, en pro d'una educació feliç, forta i lliure”. I continua: “en totes les tasques hom respectarà l'esperit d'iniciativa i el gust artístic de l'infant. El mestre es limitarà a guiar-lo i a orientar-lo. Una bona educació no és possible sense una bona llibertat”.

Els infants estaven organitzats en sis grups i cada grup estava supervisat per un mestre. Cada equip tenia una bandera i un nom i s'organitzaven en una junta de govern amb tants individus com grups, més dos que actuaven com a president i secretari. Es reunien un cop a la setmana i havien de prendre els acords per unanimitat. Un cop al mes es feia l'assemblea.

Les activitats que es varen portar a terme tenien relació amb l'educació física: exercicis respiratoris, esports, joc lliure..., excursions i passejades setmanals. L'educació manual: marqueteria, dibuix i pintura, modelatge i repujats, teixits i labors i l'educació estètica: cant i rítmica, lectures escollides, estudis de la natura.

• Organitzar colònies

L'objectiu de les colònies era enviar els nens i nenes durant 15 dies al mar o a la muntanya, a un lloc diferent d'on vivien. Algunes persones de Mollet recorden que se'n van anar a Arenys de Mar, Malgrat, Moià... Se'n van fer des de l'any 32 al 36. Els autocars sortien de la plaça de la República, davant de l'església. Alguns dels mestres que les van organitzar van ser Valerià Martínez, Felip Muñoz, Paulí Garcia, Manuel Tubert, Llorença Giménez, Joana Barcala, Irene Gelabert i Perpètua Giménez.

18

Figura 7. Nens i nenes fent jocs al pati

• **Participar en campanyes per afavorir la Infància**

Segell Pro-Infància. El 13 de març del 1933 la Generalitat va crear el Segell Pro-Infància, un segell sense valor de franqueig que es podia enganxar a sobres, factures, paquets... Era una única imatge que es canviava cada any i que es va vendre les primeres tres campanyes de l'1 de desembre al 6 de gener al preu de 5 cèntims i del 25 d'abril a finals de maig a partir de la quarta campanya per causa de la guerra, al preu de 10 cèntims. La finalitat era recaptar diners per atendre la higiene social dels infants.

L'origen d'aquest segell data de l'any 1904, en què el funcionari de correus Einer Holböll va proposar al seu govern la creació d'un segell d'adquisició voluntària per prevenir i organitzar la lluita contra la tuberculosi. A imitació seva es van posar en circulació els segells proinfància a Suècia l'any 1905, a Holanda el 1906, a Alemanya i als EUA el 1907. També va servir per crear sanatoris, preventoris, guarderies infantils...

A Catalunya es va posar l'accent en la prevenció, en difondre les recomanacions d'higiene social infantil fins que la població en general i els infants en particular les interioritzessin i les incorporessin a la seva vida ordinària com una cosa natural i imprescindible (per això era tan important la implicació dels mestres i dels metges).

Amb els diners recaptats a Catalunya es van poder crear guarderies, dispensaris de puericultura i tuberculosi, sanatoris, preventoris etc.

En totes les campanyes hi van participar moltes poblacions de Catalunya, entre elles Mollet, i en tenim constància per les cartes datades el gener de 1938, enviades pel Comitè Segell pro Infància, adreçades a les escoles i als mestres perquè fessin propaganda dels cartells i parlessin a l'alumnat de les mesures

d'higiene. També s'ha trobat una circular on es demana la liquidació dels segells venuts a Mollet i una altra on es donen les gràcies per la recaptació de 687'50 pta.

• **Organització de la distribució de llet** del "Fondo de Solidaritat Internacional de Barcelona" als nens i nenes de les escoles de Mollet a partir de l'any 36 fins el 39. Es va repartir a les escoles: Grupo Escolar Nacional, P. República, A. Llibertat, Pi i Margall, Parvulari A. Guimerà i Francesc Macià.

• **Creació de beques per a estudis superiors**

Per poder anar a l'Institut de Granollers o per cursar alguna especialitat, des de la Conselleria de Cultura es van crear quatre beques per a "infants pobres i que per la seva intel·ligència se'n facin mereixedors". La beca era per als sis cursos de batxillerat a 75 pta. mensuals durant els mesos que duressin les classes.

Figura 8. Nens i nenes de semicolònies en el riu Besòs. Figura 9. Sortida de colònies

Figura 10. Nens i nenes de colònies amb els mestres.

Figura 11. Segells Pro-Infància. Figura 12. Segell de les semicolònies

Des de Cultura es van fer gestions per aconseguir beques del Ministeri d'Instrucció Pública i de l'Institut d'Acció Social i Universitari de la Generalitat i es van aconseguir 13 beques per un import de 200 pta. mensuals cadascuna, matrícula gratuïta, llibres i el material escolar necessari a l'Institut respectivament.

També es van donar ajudes per a les despeses de transport dels escolars que es desplaçaven a Granollers per fer l'Ingrés a l'Institut de Segona Ensenyança.

L'objectiu era clar: que cap noi o noia de Mollet amb capacitat i interès per seguir estudiant deixés de fer-ho per raons econòmiques. S'han trobat instàncies on se sol·liciten beques, el nom del nois i noies que van aconseguir-les i anuncis en revistes locals per assabentar d'aquesta possibilitat a la població.

• Creació d'estudis nocturns

Cal recordar que es venia d'una època en què el nivell d'estudis de la població en general era molt baix i així com era necessari aconseguir un nou sistema d'educació per a tots els infants de Catalunya, no es podia oblidar la població en general; per això es van organitzar estudis nocturns. A les classes de nit del curs 1936-37 es van matricular 175 persones d'entre 12 a 20 anys (només un en tenia 28).

Es va organitzar un curs gratuït per a tots els escolars de Mollet i també dels pobles veïns, de preparació d'especialitats: Batxillerat, Comerç, Teneduria de llibres etc.

Totes les escoles privades oferien classes en horari nocturn o bé en hores convingudes, com es pot constatar en els anuncis apareguts en les revistes locals.

La majoria dels sindicats amb seu a Mollet també van oferir cursos i formació als seus afiliats.

• Classes de català

Es van organitzar diversos cursos de català per a la població en general, segons recorden persones que van viure aquella època, però també es té constància d'una demanda del president del Centre Catalanista Republicà perquè l'Ajuntament organitzés un curs de català amb matrícula gratuïta per a la població. El consistori nomenà Josep Fortuny perquè es posés d'acord amb els peticionaris i organitzés el curs.

L'Associació de pares i el professorat del Grup Escolar de Mollet, segons la Comissió de Cultura de l'Ajuntament, va organitzar un curset de Gramàtica Catalana l'any 1934. El professor va ser Esteve Masclans Girvès. El curs constava de vint-i-cinc lliçons i hi podien assistir "individus d'un i altre sexe" majors de tretze anys. Es va impartir els dilluns, dimecres i divendres de 2/4 de 7 a 2/4

Figura 13. Anunci classes nocturnes: Col·legi Sant Jaume

Figura 14. Anunci classes nocturnes: Acadèmia Ninou

de 8 del vespre i la matrícula tenia un cost de 5 pta.

El 2 de maig de 1934, Joan Forment, mestre del Patronat Escolar de Catalunya, va fer una conferència pública a la sessió inaugural del curset a la Sala d'actes de l'Ajuntament.

• **Dóna suport a l'Associació de pares i mares de les escoles de Mollet.** Els pares es van creure la importància que l'educació tenia per als seus fills i van recolzar els mestres i totes les accions i entitats que hi treballaven, d'una forma activa i crítica, fent propostes, participant en activitats i pagant una quantitat de 50 pta. mensuals.

Van crear la revista *Inquietuds* que va ser portaveu de l'Associació de pares i alumnes de les escoles de Mollet, on van participar pares, mestres i nois i noies, Joan Ambrós i Llorera i el Sr. Marquina, que volia ser el portaveu de l'Escola Unificada de Mollet. Se'n van editar quatre exemplars, des del setembre del 1937 al gener del 1938 i va deixar de publicar-se per manca de paper.

5. Les escoles de Mollet durant la República

Els principals canvis que es varen observar en les escoles de Mollet varen tenir relació amb:

L'ensenyament en català: des del setembre del 31, el primer grau d'ensenyament es feia únicament en català i la resta en bilingüe. En els horaris del Grup Escolar Pi i Margall s'especifica: "El primer grup empenen tots els treballs servint-se únicament de la llengua

catalana. El mestrajament de les dues llengües l'aprenen quan forment part del grup segon. Allí els nens aprenen el català i el castellà per un procediment comparatiu".

La laïcitat en l'ensenyament: des de l'Ajuntament es recorda als mestres que han de seguir les disposicions del Ministeri d'Instrucció Pública en relació amb l'ensenyament de la religió. El març del 32 es va suprimir la religió a les escoles i el mes de juny, per llei s'impedia que les congregacions i associacions religioses es dediquessin a l'ensenyament.

La coeducació de sexes: s'estableix en els Col·legis Nous des de l'1 de gener del 37 i s'acorda denominar l'escola: "Escola Nacional Graduada, núm. 1", que va ser la fusió de la Graduada de nois i la de noies i la de pàrvuls en una sola escola formada per 6 graus i un de pàrvuls.

El tracte amb els nens i les nenes: les persones de Mollet amb qui he pogut parlar i que van anar a les escoles de la república, un dels aspectes que més ressalten és la coincidència en què els mestres ensenyaven més i millor, eren més "persones", menys rígids, no castigaven tant...

El 29 de març de 1933 es va fer una reunió extraordinària de mestres als Col·legis Nous per tractar dels premis i càstigs a primer curs, perquè la direcció de l'escola havia rebut queixes en relació amb els càstigs corporals.

El Sr. Vigo (a qui es recorda com una persona extremadament severa), en re-

lació amb els premis i càstigs opinava que “els premis són alabances quan s’ho mereixen, algun anís o caramel i avançar algun lloc a la secció quan han sabut millor el que s’ha ensenyat i per els càstigs cal fer servir la reconvençió i persuasió sempre, i quan reincideixi se’l posi de cara la paret i se’l deixi sense esbarjo i per últim s’ha d’avisar als pares”.

El Director creia que “la tendència que s’ha de seguir a l’escola és despertar en els nens l’amor per el treball i l’estímul imminent ha de ser la satisfacció que ha de sentir per complir amb el seu deure”.

Tipus d’ensenyament: a més d’ensenyar a llegir i escriure i les quatre regles, que és el que s’havia fet fins aquell moment, es nota un gran canvi en els continguts, tal com es pot constatar en els horaris que el professorat enviava al Consell Local de Primera Ensenyança a demanda d’aquesta institució l’any 1937:

A l’hora de llenguatge es fan exercicis gramaticals, redaccions, traduccions... la lectura es considera una eina important i es proposen lectures de trossos escollits, contes per a infants i diferents modalitats de lectura: silenciosa, en veu alta, comentada, lliure... En l’àrea de matemàtiques es tenen en compte els diferents aspectes: càlcul mental i escrit, operacions, solució de problemes, geometria. S’ensenyen Ciències fisicoquímiques i naturals, amb converses o exercicis d’observació sobre coses i éssers, estudi de la

vida de les plantes i animals més coneguts, Geografia i Història amb converses sobre fets actuals i associacions amb el passat, estudi de la geografia del país i d’Europa... Es practica diferents tipus de dibuix: del natural, de memòria, d’inventiva, de còpia. A les nenes se’ls ensenya a fer labors. Es dóna molta importància a la higiene i a l’educació física. Es manté intercanvi escolar amb nens d’una graduada d’Oviedo.

Es programen viatges d’estudis. Tenim referència d’un viatge a Barcelona amb alumnes del grau superior per les ressenyes globals del viatge, originals dels alumnes Joan Aliguer i Fidel Llobera, on es visiten museus, monuments històrics... Si el temps ho permet, fan sortides d’un dia o una tarda a can Torres, a Santa Perpètua, al riu Besòs...

La utilització de la biblioteca escolar es considera important. El 25 de gener de 1932 es concedeix permís a les nenes del grup escolar de pertànyer a la biblioteca (cal recordar que la coeducació no es va portar a terme fins el 37). L’Associació “Els uns i els altres” fa entrega de llibres comprats per a la biblioteca escolar.

Se celebren festes populars i patriòtiques: Sant Jordi, el Dia de l’arbre, el dia de la República... A final de cada curs es fan exposicions dels treballs fets pels nens i nenes a les escoles, obertes a tota la població, on es convida explícitament el consistori municipal.

Per entendre millor quines escoles hi havia a Mollet durant la República, cal diferenciar bé dos períodes: 1931-36 i 1936-39. Crec que és necessari fer-ho així perquè algunes escoles van canviar de nom, altres de titularitat i a més se’n van ampliar i crear de noves (el fet que la nomenclatura dels carrers també va canviar ha portat a algunes confusions).

5.1 Escoles del primer període (1931-1936)

Col·legis Nous: la construcció de l’escola es va fer en uns terrenys que

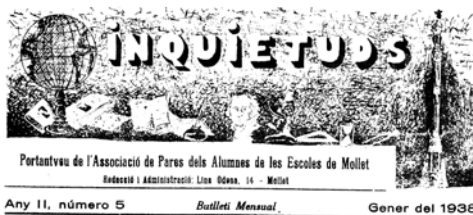

Figura 16. Portada de la revista *Inquietuds*

l'Ajuntament va permutar als hereus d'Antònia Canet com així consta en les actes del 24 d'agost de 1924, amb un pressupost de 123.500 pta. per a la construcció. L'Ajuntament va haver d'invertir molts diners en el manteniment pels problemes derivats de la construcció.

Es va inaugurar el 20 de setembre de 1925 com a escola graduada amb tres graus a cada secció. Va ser el resultat de la fusió de les escoles públiques de nens i de nenes que funcionaven a Mollet en edificis separats en el carrer Jaume I. Es van construir en el carrer que es va denominar de les Escoles i actualment Granada, 1.

Cal ressaltar la importància de tenir en aquella època una escola graduada d'aquestes característiques, ja que en tot Catalunya només n'hi havia un 8% d'aquest tipus. Es va posar en funcionament durant la Dictadura de Primo de Rivera i el que pretenia l'escola era ensenyar a llegir i escriure i les quatre regles. A les nenes se les ensenyava també a cosir i a brodar.

A l'escola hi anaven les famílies amb menys recursos econòmics que no podien pagar les escoles privades. El primer director fou Ramon Alsina.

A l'època de la República els canvis es van anar produint a diferents ritmes: l'ensenyament en català en els primers graus es va iniciar el juny del 31 i el març del 32 es va deixar d'ensenyar religió a l'escola, però la coeducació no es va portar a terme fins l'1 de gener del 37 amb la fusió de l'escola graduada de nens i de nenes que va passar a anomenar-se Escola Nacional Graduada.

Seguint la circular que la Generalitat va publicar en relació amb el funcionament de les escoles, en el llibre d'actes de l'escola de nens del 21 de setembre de 1932 s'explicita que els mestres s'han de reunir per parlar de temes pedagògics i de funcionament: examinar els textos editats en lectura, gramàtica i aritmèti-

ca i posar-se d'acord amb els continguts que s'haurien de donar a cada curs perquè l'escola sigui realment graduada. El director explica que el 1r grau l'ensenyament s'ha de fer en català i el 2n bilingüe... Em consta que es coneixien els mètodes pedagògics més innovadors perquè, per exemple, s'han trobat llibres de la col·lecció "La nueva educación" Publicaciones de la Revista de Pedagogia (1928): *El Método Decroly*, *El Método Montessori*, entre altres, a la biblioteca particular de la Srta. Trinitat Falguera.

El que totes les persones amb qui he parlat coincideixen és en què es va produir un gran canvi sobretot en la relació mestres-alumnes: s'ensenyava millor, s'aprenia més, s'anava a la biblioteca, es feia gimnàstica, sortides, es controlava la higiene... i tothom recorda bé les colònies i les semicolònies que es van portar a terme en aquest centre.

Tot i els esforços de l'Ajuntament i de la Generalitat perquè tots els nois i noies estiguessin escolaritzats fins als 14 anys, hi havia nois i noies que es donaven de baixa per anar a treballar i el seu lloc era ocupat per altres que estaven sense escolaritzar.

El setembre de 1938, quan es constata que els últims mesos del curs, els graus 4rt, 5è i 6è s'anaven quedant pràcticament buits perquè els nens i les nenes s'ocupaven de fer cues, anar a buscar llenya, ajudar en els treballs agrícoles etc. es va proposar fer dues classes de pàrvuls i descongestionar els primers graus. Amb aquesta solució no es perdria cap grau i quan la situació es normalitzés es podria tornar a tenir tots els graus.

Parvulari Municipal del carrer Àngel Guimerà: es coneixia popularment amb el nom de Ca la Barcala.

La comissió de cultura del 12 d'abril del 34 va formalitzar la instal·lació d'aquest parvulari que funcionava des de primers de setembre. Cal suposar que es va inaugurar l'any 1933. L'Ajun-

Figura 17. Llibres de la col·lecció “La nueva educación” de la Srta. Trinidad Falguera

tament va aconseguir els locals amb un contracte d'arrendament per 5 anys a Antoni Pintor Sabadell, de Granollers i estava situat al c/ Àngel Guimerà.

La mestra d'aquest parvulari que més es recorda és la Sra. Joana Barcala, una persona molt respectada tant pels pares com pels infants; alguns recorden encara que els va ensenyar a llegir i a escriure.

És molt probable que, tot i que no se n'ha trobat constància escrita, en aquest parvulari es portés a la pràctica el mètode Montessori, un mètode d'educació infantil molt conegut en aquella època que es basava en el respecte per l'infant i amb la seva capacitat d'aprendre. Pretenia desenvolupar el potenci-

al dels infants a través dels sentits, en un ambient preparat amb un material determinat i amb l'ajuda d'un mestre competent.

El parvulari tenia un pati on hi havia una font i, curiosament, és el que la majoria de persones que van anar-hi recorden. L'any 1936, quan se suprimixen les escoles privades i fan falta places escolars, Joana Barcala Carbonell consta com a encarregada del Parvulari Municipal i des de la Comissió de Cultura s'acorda nomenar Assumpció Fortuny Torrents com a parvulista municipal (hi va treballar fins que es va acabar la guerra).

Escola unitària de Gallecs: La primera escola de Gallecs es va acabar de construir el 1927. El primer mestre va ser mossèn Salvador Camps, ajudat per la seva majordoma, Matilde Giralt.

L'Ajuntament va demanar la creació d'una escola nacional mixta a Gallecs amb l'argument que ja tenia l'edifici apropiat i assumint que calia donar habitatge o gratificació a la mestra. El 16 de gener la inspectora visita els locals i materials i dóna el vistiplau. La primera mestra oficial va ser Purificació Ribas, coneguda com a Donya Purita, que va arribar el 19 de febrer. Va començar les classes el 22 de febrer del 32 i va marxar el 2 de juliol del 33. Va ser una etapa amb molts entrebancs.

Va portar molts problemes, com explica Joan Ros en els seus dietaris, perquè es va barallar amb el carter, va castigar tots els nens i nenes de genolls, es va barallar amb l'alcalde de Gallecs, Jaume Torres i marxà a viure a can Magre. Es va posar malalta i se'n va anar a la Marinette de Mollet; finalment, el mes de juliol va marxar.

Per l'escola van passar diverses mestres i va ser un període ple de desavinences entre elles. Cal esmentar que el Consell Local de Primera Ensenyança va negar la sol·licitud que havia fet la mestra per anar a uns cursets, ja que al-

Figura 19. Pati del parvulari Àngel Guimerà

legava que la persona que la substituïria no reunia els requisits legals. La mestra no en va fer cas, se'n va anar als cursets i dos mesos després va haver d'abandonar la feina.

El 15 de Juliol de 1934 es publica a *La Vanguardia* l'oferta de feina i el 24 d'agost s'informa del nomenament d'Assumpció Rin, que també va ser molt controvertida. Els pares de l'escola van demanar-ne el trasllat urgent per no estar d'acord amb la seva actuació pedagògica i l'Ajuntament se'n va fer ressò.

Durant la guerra, l'escola va acollir nois refugiats (se sap perquè en els dietaris de Joan Ros s'enumeren les llistes de distribució del pa i les despeses d'escola d'aquests nois, que paga l'Ajuntament).

Col·legi de les monges de la Companyia de Maria: El primer col·legi de monges de Mollet va començar a funcionar l'any 1905 en un edifici del carrer Jaume I, a prop d'on avui hi ha la farmàcia Vilaseca. El van fundar les monges franceses de Sant Josep de Cluny i més tard van passar al lloc on està actualment, a la rambla de Balmes. Hi havia una part destinada a la comunitat religiosa i un altra amb aules per a les alumnes.

L'any 1917, aquesta comunitat religiosa va ser substituïda per les monges de la Companyia de Maria, orde fundada per Santa Joana de Lestonnac al s. XVII. El canvi de congregació es va fer per iniciativa de l'alcalde, Frederic Ros Sallent.

El Col·legi de la Companyia de Maria va ser una escola per a nenes que va començar a funcionar amb sis religioses i un reduït nombre d'alumnes. L'ensenyament estava adreçat a la formació de nenes com a futures mares de família.

Abans de l'obertura de la comunitat al poble, la vida de les monges quedava circumscrita al convent i al col·legi. El contacte amb l'exterior era molt li-

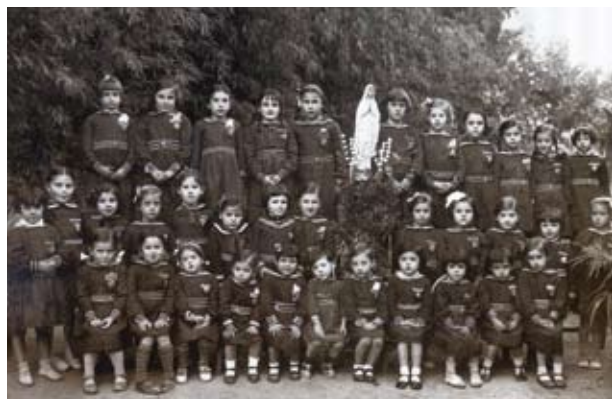

Figura 22. Alumnes del C. Companyia de Maria

mitat, només podien rebre visites en el locutori del convent separades per una reixa de fusta.

Les nenes anaven sempre vestides amb uniforme, que va anar canviant al llarg dels anys. L'escola acollia nenes de Mollet i de les rodalies i els pares havien de pagar una quota.

Tot i ser una escola religiosa es va mantenir oberta fins a l'inici de la guerra civil quan es va requisar l'edifici de les monges per instal·lar-hi la seu principal dels milicians. Mentre va durar la guerra civil va servir d'allotjament, lloc de reunions i, possiblement, s'hi va ubicar una biblioteca popular, ja que s'ha trobat documentació on situa una biblioteca al carrer de Balmes núm. 15, 1r pis.

A principis de la guerra es van cremar tots els arxius de l'escola, per la qual cosa no hi ha documentació escrita d'aquest període. A partir de l'any 40 les monges van tornar a Mollet i es va tornar a posar en funcionament l'escola.

Acadèmia Mollet: fundada l'any 1931 per Arcadi Viñas Prat al c/Jaume I, era una escola privada mixta on nens i nenes anaven plegats. Tenia parvulari i primària i es podia estudiar comerç i batxillerat (també s'hi donaven classes nocturnes).

Molts dels alumnes de l'Acadèmia Mollet venien dels pobles de la rodalia

Figura 23. Acadèmia Mollet

amb bicicleta o a peu. El Sr. Viñas imposava serietat i respecte. “Un mestre molt recte, però que ensenya molt bé”.

En els primers anys de la República va tenir molts problemes amb l’Ajuntament, bàsicament per dos aspectes: no volia fer vacances i no tenia l’autorització com a escola. El mes d’abril del 1934 és quan hi ha més enfrontaments: obertura d’expedient, sancions econòmiques (50 i 100 pta.) tancament de l’escola entre el 5 i 10 d’abril per les autoritats municipals, carta dels alumnes demanant que no es tanqui l’escola, resolució del Jutjat de Granollers declarant Arcadi Viñas Prat innocent...

Durant la guerra, l’Acadèmia Mollet va quedar abandonada perquè la família Viñas es va refugiar a Martorelles a ca la Xica; després el Sr. Viñas va marxar a Barcelona.

D’allà va saber que feien falta mestres a la zona de Terol i se n’hi va anar amb el nomenament de “Miliciano contra el Analfabetismo”. Va estar a Valdeatorfa (Terol) fent de mestre a l’escola pública, amb dos mestres més. El 14 de març, l’exèrcit franquista va ocupar Alcanyís i ell s’hi va quedar i es va desplaçar fins a Saragossa; d’allà va anar a Torrecilla d’Alcañiz, a 11 km de Valdeatorfa l’abril del 1938 amb el nomenament de secretari de l’Ajuntament.

El Sr. Viñas va tornar a Mollet el mes de febrer i va recuperar la casa i l’escola, que va tornar a posar ràpidament en funcionament.

Colegio Ibérico del Sagrado Corazón, va ser una escola privada de nens fundada pel mestre Llorenç Marrugat el 20 de novembre de 1913 al carrer Jaume I, quasi tocant al “Coro” (on actualment hi ha els Mobles Monserdà).

Uns anys després es va traslladar darrera de can Llargués i finalment a la plaça de l’Església, en un pis de la família Solà, molt a prop de la Marinette.

Emili Ninou va anar a treballar amb

Figura 24. Alumnat de l’Acadèmia Mollet en el pati del Centre Parroquial

el Sr. Marrugat i el va substituir als anys trenta quan aquest es va jubilar. Quan el Sr. Marrugat va deixar l'escola, va donar classes particulars al vespre a casa seva, al c/Barcelona núm. 4 i va morir assassinat l'any 1936 arran de la guerra civil.

Durant la República, el col·legi va passar a anomenar-se Acadèmia Ninou i després de la guerra va tornar a ser Acadèmia Ninou-Colegio Ibérico del Sagrado Corazón.

El record del Sr. Ninou resta ben viu a la memòria dels molletans, probablement més per les seves excèntricitats que per la feina de mestre: molts recorden el xiulet amb què empaitava els nois, com intentava imposar-se... però altres persones el recorden amb agraïment, perquè acabada la guerra va acceptar molts alumnes de famílies represaliades i mestres que no podien o no volien treballar a l'escola pública.

Col·legi del Sagrat Cor de Maria.

Ca la Senyoreta Carmela: L'escola va ser fundada per Carmela Arbussà als anys trenta quan va morir la seva mare, Pilar Coll, mestra nacional de l'Escola de Nenes de Mollet.

Quan la Sra. Carmela Arbussà va acabar la carrera de mestra es va posar a ajudar la seva mare a l'escola unitària de nenes del carrer Jaume I, davant de can Petricó. D'allà va passar al carrer Valentí Almirall i quan la seva mare va morir, va demanar permís i va obrir una escola al c/ Berenguer III, però l'any 1930 va passar a la cantonada del c/Pau Claris amb l'avinguda de la Llibertat, a prop del Tabaran, i es va anomenar "Sagrado Corazón de Maria".

Va ser una escola privada de nenes amb parvulari i primària; a partir dels anys quaranta va ser una escola mixta.

La Sra. Carmela va fer de mestra a Mollet del 1922 al gener de 1955. Durant les vacances ensenyava a fer puntes de coixí al pati de casa seva. Segons Joan Solé Tura, durant la guerra civil

Figura 25. Alumnat de l'Acadèmia Mollet amb el Sr. Viñas

va exercir oficialment a Berga com a mestra de la Generalitat.

Col·legi Sant Jaume: conegut popularment com a "Can Tusquellas", fou una escola privada de nens fundada per Jaume Tusquella l'any 1930, en un espai reduït que abans havia estat botiga de queviures i que no disposava de lloc d'esbarjo.

L'ajudaven primer la seva dona, Cristina Oliva, i més tard la seva filla Pepita. Estava situada al carrer de Berenguer III núm. 186 (can Petit). Durant la guerra civil va deixar temporalment l'escola, però després de la guerra va tornar a fer classes fins l'any

Figura 26. El Sr. Marrugat amb els seus alumnes i la seva filla

Figura 27. El Sr. Marrugat i el Sr. Ninou amb els seus alumnes. Fotografia: MR Securún

Figura 28. Alumnat de la Srta. Carmela

1945, quan es va jubilar i la va traspasar al Sr. Collazo.

Parvulari de la Sra. Rossenda: fundada per Rossenda Fullerachs, a l'av. Rafael Casanovas, era coneguda com l'escola dels caganers. Ja funcionava a finals dels anys vint.

Va ser una escola molt popular i encara avui és recordada per moltes persones.

El 12 de febrer de 1934, la Comissió de Cultura, a causa de la falta de places escolars, va accedir a la necessitat de crear un nou parvulari i va reconver-

tir el privat de la Sra. Rossenda en municipal. El 23 de març del 36, la Comissió de Cultura autoritza la Srta. Irene Gelabert com a auxiliar de la Sra. Rossenda, amb un sou de 1.800 pta. anuals a canvi d'encabir-hi uns quants infants més.

Centre Racionalista: aquest tipus d'escola seguia el corrent pedagògic que defensava el coneixement racional enfront del dogmàtic. Als Països Catalans les idees de les primeres escoles racionalistes les va recollir Ferrer i Guàrdia amb l'Escola Moderna.

Aquestes escoles, tot hi ser minoritàries, eren molt ben valorades en els àmbits intel·lectuals i normalment estaven relacionades amb sindicats i ateneus obrers.

S'ha trobat poca informació d'aquest centre. En el núm. 1 de la revista *El despertar del Vallès* del Sindicat d'oficis varis de Mollet del mes d'octubre de 1931, s'explica que es va fundar l'escola perquè els fills dels treballadors poguessin adquirir una veritable cultura. Era una

Figura 29. Invitació festa fi de curs

Figura 30. Propaganda apareguda al núm. de juny de la revista Nostra Veü. Butlletí del Foment de la Sardana de Mollet

escola gratuïta. En una acta dels Plens de l'Ajuntament s'explicita: "El Sr. Castells, com a president de la comissió de Cultura proposa i així s'acorda, retirar a partir del proper mes d'octubre, les subvencions municipals a les Escoles de Gallecs i del Centre Racionalista, per no complir els pactes d'ésser gratuïta l'ensenyança i per no encaixar a les orientacions dictades pel Ministre d'Instrucció Pública, respectivament".

Segons recorda el Ramon Coll, podria haver estat situada al carrer de Berenguer III núm. 64, 1r pis, a sobre de ca l'Alemanys i és molt possible, perquè l'adreça de la revista també és la mateixa.

Escola de l'Agrupació Cultural Joventut: no es té constància de la seva ubicació però sí de la seva existència. En una reunió del consistori es donen explicacions de com es preveu que sigui el funcionament de l'escola i a la demanda de subvenció feta pel president de l'Agrupació es decideix concedir-li una subvenció de 30 pta. mensuals a partir de la seva obertura.

També es van comprar dues llotgetes per assistir a una representació teatral que es va fer per al sosteniment de l'escola. Es té constància que en aquesta escola s'hi van fer classes d'adults en horari de tarda ("de 5 ½ a 7 ½") i els divendres de 9 a 11 de la nit es feien lectures comentades i xerrades.

Aules del c/Jaume I: no s'ha trobat cap persona que recordi aquesta esco-

la, però en una acta del Ple de l'Ajuntament del 22-12-32 es fa constar: "La presidència explica l'oferta per instal·lar dues aules per escoles en el c/Jaume I així com les condicions favorables que reuneix l'edifici segons l'informe de paraula donat per l'arquitecte municipal i l'inspector municipal de sanitat". També s'especifica que el cost econòmic serà de 100 pta. i es posa com a condició que el contracte que es faci sigui per 10 anys.

29

5.2 Escoles del segon període (1936-1939)

Amb la guerra canvien moltes coses. En l'àmbit educatiu ens trobem mestres que han de marxar al front, famílies desplaçades, bombardejos de ciutats i pobles, mestres empresonats.

L'octubre de 1936 es crea el CENU i se suprimeixen les escoles privades i religioses. Aquesta supressió planteja al govern el problema de la seva substitu-

Figura 31. Parvulari de la Sra. Rossenda

Figura 32. Sra. Maria Pi i Carrasco amb la seva filla M. Dolors l'any 1937. Fotografia: Família Mayol

30

ció; per això es van haver de nomenar més de 2.000 mestres per tot Catalunya. El CENU demana ajuda als ajuntaments i els recorda que els edificis que proposin han de ser independents de les escoles de l'Estat. (circular del 10 de maig 1937).

Les escoles que hi havia a Mollet eren insuficients per escolaritzar tots els nens i nenes del poble (el convent de les monges estava requisat, l'Acadèmia Mollet sense el Sr. Viñas...). Els pares són conscients que l'educació és un dret que tenen els infants i volen que els seus fills tinguin escola. El desembre del 37 hi havia a Mollet 1.167 nens i nenes per escolaritzar: 396 eren pàrvuls (241 anaven a escoles públiques i 155 no estaven escolaritzats i dels 768 que podien cursar estudis de primària només 474 estaven escolaritzats). Cal tenir en compte que amb la guerra van arribar 91 nens i nenes refugiats.

El Consistori, per donar resposta a la nova situació, va haver d'adoptar diverses mesures:

Els Col·legis Nous van passar a anomenar-se Escola Nacional núm. 1. El Colegio del Sagrado Corazón de María (ca la senyoreta Carmela) passa a ser Escola Nacional A. Llibertat. El Colegio Ibérico del Sagrado Corazón s'anomena Acadèmia Ninou. Els dos parvularis municipals s'amplien: el de la Sra. Rosenda amb la incorporació d'una mestra interina, la Srta Irene Gelabert i el parvulari Àngel Guimerà (ca la Senyoreta Barcala) amb la incorporació de la Srta. Assumpció Fortuny.

Es van crear escoles noves:

Grup Escolar Francesc Macià amb 5 seccions i un parvulari ubicat al c/ Lina Òdena (abans c/Jaume I) en els locals on hi havia hagut l'Acadèmia Mollet, abandonada quan el Sr. Viñas va marxar.

Escola Pi i Margall ubicada a l'antiga Cerveseria, un cafè-concert que va passar de lloc d'esbarjo molt conegut en el poble a convertir-se en una institució modèlica, seguint les directrius que proposava la Generalitat. Estava situat al carrer Lluís Duran, 87, davant d'on hi ha la Casa del pintor Joan Abelló i la casa on va néixer Jordi Solé Tura. Va acollir infants entre 3 i 15 anys i el mes de maig del 37 hi anaven 56 nens i nenes. L'ensenyament es va fer tot en català i els mestres foren Maria Pi Carrasco i Gabriel Pujol.

Maria Pi Carrasco va estudiar magisteri a l'Escola Normal de Barcelona i va fer de mestra a l'Escola Blanquerna els cursos 33-34 i 34-35. L'any 35 va venir a viure a Mollet al casar-se amb el molletà Joan Mayol Solé. Quan va començar la guerra civil es va oferir a la Generalitat per col·laborar en la tasca educativa al Vallès Oriental i el 19 de març del 37 va ser nomenada mestra de la Generalitat i va començar a treballar a l'Escola Pi i Margall.

Quan va acabar la guerra va estar inhabilitada per exercir com a mestra i se li va retirar la titulació per negar-se a

manifestar-se de forma expressa com a addicta al règim.

Del mestre Gabriel Pujol no hi ha documentació. Tothom recorda que tenia “ alguna cosa a la closca ” i que quan va acabar la guerra, com que no podia exercir a l'escola nacional va anar a treballar a l'Acadèmia Ninou. Va participar en la vida cultural del poble i va escriure a la revista *Inquietuds*.

Escola per a nens refugiats: a Mollet es van comptabilitzar 91 nens i nenes refugiats.

Sabem el nom del mestre d'aquesta escola, José Gil Ruiz, que les classes les feia en castellà i poca cosa més.

Segons el llibre *El moviment de refugiats a Catalunya*, a Mollet hi havia una escola per a nens i nenes refugiats que duia per nom Ignasi Iglesias, però no s'ha trobat documentació en relació amb el lloc on era. Hi ha persones que creuen recordar que estava ubicada al c. Berenguer III, 66 1r, i que després es va traslladar al Centre Parroquial per cessió del Sindicat Tèxtil i Fabril.

També consta, per pagaments que es van fer des de l'Ajuntament per subvencionar material escolar i viatges a Barcelona, que hi van haver alguns nens i nenes refugiats escolaritzats al Grup escolar Pi i Margall i a l'escola de Gallecs.

Escola a l'antic Centre Catòlic o en altres espais: el 3 de novembre del 36 es demanava que per cercar les millors solucions per resoldre el problema de

l'escolarització dels nens i nenes, s'habilités l'antic Centre Catòlic. Es va demanar al Sindicat Fabril i Tèxtil de Mollet de la CNT que l'havia ocupat, però van respondre que el necessitaven per fer-hi una escola industrial que afavoriria la formació de 1.000 afiliats.

En un altre informe se segueix demanant el Centre Catòlic com a espai adequat per fer-hi una escola de Primera Ensenyança i l'edifici es va requisar oportunament pel Comitè de l'Escola Nova Unificada.

Probablement es van habilitar altres espais per a escoles, com un parvulari al c/Verdaguer, 37 1r, 2a, unes aules al c/de la Pau (gener 1938), però a dia d'avui no s'ha trobat documentació que ho constati.

Fins aquí he arribat en aquest recull de com s'entenia l'educació i quines escoles hi havia a Mollet durant la II República. El que queda clar és que durant aquest breu període es va avançar molt en l'àmbit de l'educació a tot Catalunya i que a Mollet es va fer tot el que es va poder.

De quina manera hagués incidit en el nostre poble i en el nostre país aquest projecte educatiu que va quedar totalment estroncat durant l'època franquista? No ho sabem... Varen passar molts anys per poder tornar a recupear aquestes idees i a intentar tornar-les a portar a la pràctica. Però aquesta és una altra història per explicar-la en un altre moment.

Bibliografia

- ALIGUER I VERGUÉ, J.: *Mollet en deute*. Martorelles, 1992. 115 p.
- ANSÓ ROS, J. i CAMPOY COLLADO, G. *La vida rural a Gallecs Dietaris de Joan Ros Herreros (1895-1978)*. Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans, 2011. 292 p. (Vicenç Plantada n. 12)
- CORBALAN, J. “Mollet del Vallès durant la II República. El Bienni Negre (1934-1936)”. Notes, 1990, vol. 4, p.71-79. Mollet del Vallès.
- CORBALAN, J. “L'ensenyament públic a Mollet del Vallès durant la II República”. Notes, 1993. Vol. 7, p.123-131. Mollet del Vallès
- CORBALAN, J. i GARCIA-MORENO, C. *Joan Ambrós i Lloreda. Per Catalunya i la Llibertat*. Mollet del Vallès: Centre d'Estudis Molletans.. 2002. 526 p. (Vicenç Plantada n. 12)
- DURAN CAMPOY, S. i RIBOT GARCIA, M. *Solidaritat Catalana durant la Guerra Civil: els refugiats a Mollet del Vallès i Santa Perpètua de Mogoda*. Ajunta-

ment de Santa Perpètua de Mogoda, 2008.

GOMEZ, J. i SESMA, T. “Construcció dels Col·legis Nous”. Notes, 2008, vol. 23, p. 57-70. Mollet del Vallès.

GONZÁLEZ AGÁPITO, J. (ed). *L'escola nova catalana, 1900-1930*. Vic: EUMO, 1992, 229 p.

MASSAGUER, M.À, “La segona república a Mollet”. Notes, 1997, vol.1, p. 39-44. Mollet del Vallès

PORTELL, R. I MARQUÈS, S. *Els mestres de la República*. Barcelona: Ara llibres, 2006.180 p.

PORTELL, R. I MARQUÈS, S. *Els mestres de la República en imatges*. Barcelona: Ara llibres, 2007.175 p.

SOLÉ TURA, J. *Cent històries. Cent vides*. Argenton: Ed. L'Aixernador. 1986. 219 p.

SOLÉ TURA, J. *Cent noves històries. Cent vides més*. Argenton Ed. L'Aixernador., 1987. 213 p.

SOLÉ TURA, J. *Mollet, 1900-2000. Memòries d'un mollet*. Argenton: Ed. L'Aixernador, 1988. 259 p.

SOLÉ TURA, Joan: *Mollet una mica d'història*. Mollet del Vallès: Ed. Gràfiques Aster, 1981.

SUÁREZ GONZÁLEZ, M. Àngels: *La Segona república i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*. Mollet del

Vallès: Centre d'Estudis Molletans, 2000. 369 p. (Col. Vicenç Plantada n. 4)

TRIAS MAXENCs, Alfons: “El segell Pro-Infància a Catalunya”. *Noticiari d'Activitats*. La Medicina Catalana.

VIÑAS GIRALT, Arcadi: “La Família Viñas-Queixalós. Del 19 de juliol de 1936 al febrer de 1939”. Inèdit. Mollet del Vallès.

Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

Actes de plens municipals, del Consell Local de Primer Ensenyament, Llibre d'actes de l'Escola Graduada de nens, i diversa documentació referent a l'ensenyament local durant els anys 1931 a 1939.

Fonts orals

FORTUNY I VELÁZQUEZ, Pere
 MONSERDÀ I TINTÓ, Daniel
 ESTRADA Dolores
 COLL TENAS, Ramon
 VIÑAS QUEIXALÓS, Enric
 TARRÉS, Carmeta
 VILÀ TERRADELLAS, Josep
 MAYOL, M. Dolors

Vot de poble

(Els tres genets de l'Apocalipsi)

Montserrat Tura i Camafreita*
Jordi Solano i Pàez**

“Dedicat a la meva filla Anna, que s'endinsa en la història”

Figura 1. Antiga església de Mollet

1. Introducció

No recordo quan vaig començar a preguntar-me la raó d'una prometença feta a la Mare de Déu de la Pietat que fos tan important per persistir durant segles, per implicar tot un poble, per haver estat feta amb voluntat de perpetuar-la. ¿Quina calamitat extraordinària havien patit els nostres avantpassats per haver instaurat una pràctica piadosa amb un nom tan solemne com a “vot de poble”?

Alguna raó ens ha empès a mantenir-la, a considerar-la una promesa que

generació rere generació ens veiem en l'obligació de celebrar-la, i de mica en mica, lluny del dolor inicial per les calamitats viscudes, ha anat adquirint un to festiu, sense perdre la promesa d'encomanar-nos a la Mare de Déu de la Pietat per agrair-li que l'incipient Mollet¹ d'aleshores no sucumbís a tantes desgràcies i hagi evolucionat en circumstàncies molt diverses fins als nostres dies. Ara, el to festiu, deslliurat de tot record dolorós, és la nostra Festa Major, la nostra festa gran.

El perquè la celebrem el primer

* Metgessa i exacalduca. montserratura@gmail.com

** Il·lustrador solano.jordi@gmail.com

¹ Durant segles havia constituït una única comunitat municipal amb Gallecs i Parets, fins que l'any 1849 Parets se'n va segregar

Figura 2. Les tropes causaven estralls al seu pas per pobles com Mollet

diumenge després de la Mare de Déu d'agost, és a dir, el diumenge posterior al 15 d'agost, és el que intento esbrinar des de fa molts anys.

34

He sentit el pes de la història sobre aquesta data i he repetit, sovint, que nosaltres —els habitants actuals de Mollet— no som qui per canviar un vot fet de ben segur en circumstàncies molt difícils.

A mesura que he anat aproximant-me al que podria ser l'origen del vot, m'he adonat que les circumstàncies per les quals han passat moltes generacions que ens han precedit han estat tan difícils, que mai no farem prou per aconseguir agrair-los que ens hagin portat fins al present.

Sense voler-ho, he acabat trobant un conjunt de fets que mai s'havien estudiat de manera agrupada². Cada un dels fenòmens analitzats: climatològic, econòmic, polític, bèl·lic, epidemiològic... serien per si mateixos d'una gravetat extraordinària, però si, com intenta explicar-se en aquest treball, esdevé la suma de tots ells sobre una generació

concreta, es pot entendre la profunditat d'un vot o prometença i la persistència de la festa votada.

No és un fet aïllat. Hi ha diferents poblacions que vinculen alguna de les seves festes a un vot de poble, però cadascuna té les seves singularitats i aquest treball és tan sols una aproximació al que podria ser l'origen del nostre vot.

Situem-nos durant uns instants en el Mollet de mitjans del segle XVII. Cada branca de la ciència que ens hi acosta ens descobreix elements imprescindibles per entendre la prò-

pia ciència i, singularment, la vida dels nostres avantpassats.

2. Algunes consideracions demogràfiques

Un dels grans estudiosos de la demografia i que ha establert un conjunt de normes per estudiar-les (BACCI LIVI 1981) afirmava que l'ésser humà, com a ésser viu que és, està animat per una força reproductiva incessant que empeny el creixement de l'espècie de manera permanent i no només per a la subsistència. Sovint, però, aquesta força pel creixement que ha arribat als 7.000 milions d'éssers humans vius sobre el planeta en el moment en què escric aquestes ratlles, ha topat amb obstacles de tota mena que han frenat, estabilitzat o reduït la població en moments determinats. Quan durant molts segles el nombre d'éssers humans no s'incrementa³ cal pensar en fenòmens que generen greus dificultats en la vida ordinària dels homes i les dones.

Aquest és el cas de la població de Catalunya entre els segles XIII i XVIII. S'han documentat aiguats, terratrèmols,

² Els estudis sobre la manca d'activitat en la superfície solar són relativament recents i poc aplicats a la resta de fenòmens sociopolítics de l'època.

³ Quan durant un període perllongat no hi ha creixement del nombre d'habitants tot i que es produeixin oscil·lacions, l'estabilitat en el nombre d'individus s'anomena: *replà demogràfic*.

sequeres, èpoques de molta calor i de molt fred, i sobretot guerres i malalties (febre groga, diftèria, còlera, tifus, pesta negra). Així doncs, fins fa ben poc, la marxa de la població mundial ha estat sotmesa a un estira i arronsa continu, en el qual poden observar-se una sèrie d'amples replans, separats entre ells per curts períodes de creixença i llargs períodes d'important mortalitat. Un d'aquests múltiples replans, l'últim potser, és el que he mencionat, el que comença després de l'any 1200 per finir passat el 1760 de la nostra era. En començar i acabar, el nombre d'uropeus (únic que de debò pot ésser estimat) oscil·lava a l'entorn dels 100 milions.

Al segle XIII i al segle XVIII (replà demogràfic) el nombre de catalans era el mateix i girava als voltants del mig milió (NADAL, 1992). Cinc segles d'alts i baixos, cinc segles sense créixer⁴.

Pel que sabem, a Catalunya, als inicis del segle XVIII morien abans de complir un any uns 460 infants de cada mil; a inicis del segle XIX, uns 300 infants de cada mil; a principis del segle XX, 150 de cada mil i actualment 2,9 per mil. Al segle XVIII l'esperança de vida era de 32,1 anys, de 36,7 l'any 1870 i de més de 80, actualment.

3. Primer genet: el fred, la pèrdua de collites i la fam

Per a tots els que no tenim un telescopi a casa, la llum solar ens sembla constant i invariable, amb les diferències que s'esperen de la distància en la translació de la Terra al voltant del Sol, que tots sabem que és una òrbita el·líptica. El fet que l'eix de la Terra sigui inclinat respecte al pla de l'òrbita provoca diferents llargades del dia i de la nit durant el viatge de translació.

Aquest fet és el responsable de les estacions de l'any.

L'any 1843, Samuel Heinrich Schwabe (farmacèutic alemany i observador solar aficionat) va fer-nos saber que el nombre de taques en la superfície solar seguia un cicle regular que Johann Rudolf Wolf va xifrar, el 1855, en 11,1⁵ anys per a un cicle complet d'evolució de les taques solars.

Wolf va treballar en arxius dels cent cinquanta anys anteriors aconseguint l'evolució des de 1610⁶ a 1715. Els cicles han oscil·lat entre 10 i 12 anys, però encara resten avui sense explicació les variacions de les taques solars entre els anys 1645 i 1715, que van experimentar una notòria absència.

A aquest període se l'anomena el mínim de Maunder en honor a l'astrònom Edward Walter Maunder, que, a finals del segle XIX i principis del XX va intentar convèncer la comunitat científica, sense aconseguir-ho, de l'existència d'un llarg període de baixa insolació durant els segles XVII i XVIII. Però, no fou fins l'any 1977 que l'astrònom americà John A. Eddy va recollir proves sòlides de la manca d'activitat solar en el mínim de Maunder i que aquest fenomen va pro-

35

Figura 3. Església de Gallecs

⁴ El 1650, segons dades del mateix Jordi Nadal, la població catalana era de 475.000 habitants.

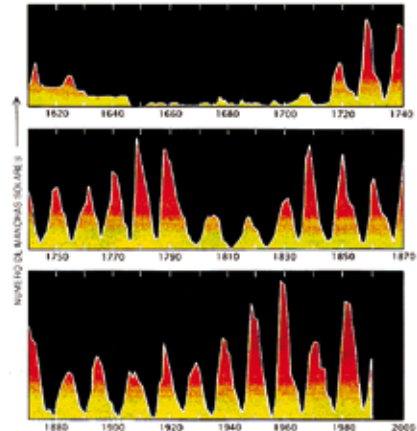
⁵ Més endavant, els científics Maunder, Eddy i Foukal van demostrar que el cicle era de 22 anys i que l'11,1 corresponien a la meitat del procés magnètic i al moment més visible.

⁶ L'any 1610 Galileu amb els seus col·laboradors inventaven el telescopi.

Figura 4. Les taques solars apareixen on el fluxos magnètics són més intensos i afloren a la superfície. (Article Sol cambiante. Peter V. Foukal.

Figura 5. Gràfic extret de l'article Sol cambiante del físic solar Peter V. Foukal.

vocar un període de temps insòlitàment fred, conegut avui com la Petita Edat de Gel. Finalment, Peter V. Foukal (físic solar i president de Cambridge Research and Instrumentation) va confirmar l'any 1990 els estudis de John A. Eddy, avui reconeguts per tota la comunitat científica.

36

Ara sabem que la variació del nombre de taques cada onze anys correspon a la meitat del cicle real, que són vint-i-dos anys i és només l'aspecte més visible d'una profunda oscil·lació del camp magnètic solar que afecta molts altres aspectes del gran astre que ens escalfa i fa possible la vida en el nostre planeta.

Els estudis sobre els canvis de polaritat dels grups de taques i el fet que el 30% de l'exterior de l'interior del sol giri diferenciadament, de manera més similar a la superfície, són apassionants, tot i que no són el motiu principal d'aquest treball. Se sap que durant la Petita Edat de Gel (o mínim de Maunder) la temperatura mitjana global va disminuir fins a 0,5 kelvin⁷, molt per sota de la mitjana d'altres èpoques conegudes amb una població humana important sobre la superfície terrestre. Això va comportar un important avenç glacial i van fer inviables molts anys de

Figura 6. Collita perduda pel fred

collita dels conreus habituals en l'Europa de l'època. La lluminositat del sol també va disminuir, fet que provocà molta preocupació entre la població.

Sir William Herschel va demostrar que el sol presentava la màxima bri-

⁷ Kelvin (K): escala de temperatura termodinàmica on el zero absolut, la teòrica absència d'energia, és zero (OK). El nom és un epònim ja que està dedicat a Lord Kelvin que va escriure sobre la necessitat d'una escala de temperatura termodinàmica. Avui és l'escala oficial en el món científic. 0,5 Kelvin corresponen a 0,13 graus Celsius.

Figura 7. Soldat

Figures 8 i 9. Una població famèlica havia de contribuir amb fills i menjar a sostenir les guerres

llantor quan hi havia moltes taques en la seva superfície i les temperatures resultants eren les adequades per a les collites de blat, i ho relacionava amb una baixada de preus dels mercats de cereals. L'any 1801 va anunciar que el preu del blat i l'ordi tenia una correlació real amb el cicle de taques solars.

Avui, la comunitat científica i la ciutadania interessada ja no dubta que el mínim de Maunder (1645-1715) va coincidir amb espectaculars reduccions del nivell d'activitat solar, al contrari del que sembla que havia passat entre 1100 i 1250 en què la forta activitat en la superfície solar va originar un temps especialment càlid que va possibilitar les migracions dels vikings fins a Groenlàndia i probablement el que avui es coneix com a Canadà.

Així doncs, a l'entorn de la meitat del segle XVII, els habitants de la nostra ciutat, població agrícola d'uns 300 habitants, amb un petit nucli al voltant d'on avui situem l'església, els carrers de Gaietà Ventalló, de Barcelona, de Pere Ramon i de Sant Vicenç i masos disseminats en la resta del terme municipal, van passar molt fred i molta gana, i consideraven un fenomen sobrenatural la pèrdua de brillantor del sol.

Els conreus habituals (cereals com el blat, l'ordi i la civada, farratges com l'al-

fals, el sorgo...) no produïen suficient, sovint es malmetien del tot i la gana i la misèria creixien.

4. Segon genet: les guerres

L'any 1618 esclata la guerra europea anomenada Guerra dels Trenta Anys (1618-1648) en la qual el rei d'Espanya, Felip IV, implicà els seus súbdits només per raons de parentesc amb l'emperador germànic Fernando II, que era el seu oncle.

La implicació en aquest conflicte bèl·lic empobreix la societat de l'època. El vàlid (*validos*) del rei, el conegut comte-duc d'Olivares elaborà i presentà al rei el seu Gran Memorial on relatava la pèrdua d'autoritat i reputació de la monarquia espanyola i proposava dures reformes per evitar-ho i garantir la unitat dels territoris. Aquestes reformes van trobar molta oposició en una població famèlica cansada de lliurar els seus fills i les seves escasses collites per sufragar una guerra que mai van considerar seva.

Per agreujar més la situació, l'any 1635 Espanya i França es van declarar

Figura 10 i 11. Els abusos dels soldats eren naturals

38

la guerra i això suposà un increment de les demandes sobre els contribuents per cobrir les despeses del nou conflicte bèl·lic. Per aquesta raó, la primavera de 1640 es manifestà obertament el desacord de la població humil de Catalunya contra aquesta situació⁸. Algunes poblacions gironines (Sant Feliu de Pallerols o Santa Coloma de Farners) van negar-se a acollir els destacaments de l'exèrcit reial. La repressió contra aquestes poblacions va aixecar a tots els pagesos de les comarques gironines que feia anys que tenien collites escasses i l'exigència reial s'incrementava fins a provocar misèria i mortalitat per inanició.

L'aixecament es va estendre al Ripollès i Osona, a tot el Vallès, territori a través del qual va arribar a Barcelona, on el 7 de juny, per un incident en el carrer Ample on un pagès va caure mal-

ferit, els segadors vinguts d'arreu i de manera especial del Vallès van apoderar-se de la ciutat en tres dies. Als segadors⁹ es sumaren els estrats urbans més humils. El 7 de juny era dijous, dia de Corpus, conegut des d'aleshores com a Corpus de Sang.

Els segadors no s'aixecaven només contra els representants de la monarquia espanyola, també ho feien contra el règim senyorial català i, per tant, era simultàniament una guerra civil a Catalunya.

S'iniciava aleshores la Guerra dels Segadors (1640-1652) o de secessió catalana que s'encavalcava amb la Guerra dels Trenta Anys i la de França contra Espanya.

La França de Richelieu aprofitava aquesta circumstància i ofereix de manera interessada la seva ajuda als

⁸ Aixecament a Catalunya i Portugal. La crisi provocada arran de la mort de Sebastian i d'Avis (1554-1578) i del seu successor Enric I de Portugal (cardenal i rei sense descendència) provocà que les mateixes Corts de Tomar (1581), proclamessin Felip II d'Espanya rei de Portugal. A partir de llavors i durant 60 anys, Portugal formà unió dinàstica amb els altres territoris controlats per la Casa d'Àustria d'Espanya. Quan el 1640 a Catalunya s'aixequen els pagesos, a Portugal hi ha una rebel·lió de marcat caràcter nobiliari, que proclama rei un dels ducs rebel·lats. Així és com el duc de Braganza adquireix el nom de Joan IV (João IV) de Portugal i inicia la dinastia de la Casa de Braganza. Durant 28 anys manté un pols i venç les tropes de Felip IV d'Espanya, majoritàriament concentrades en el conflicte de Catalunya. El 1668 es firmava el tractat de Lisboa amb el suport d'Anglaterra i França, que volien limitar el poder de l'Imperi espanyol.

⁹ *Visca la terra, muira lo mal govern va ser un dels seus lemes.*

catalans, envaeix Catalunya i tracta els habitants no com a aliats sinó com a sotmesos. Així doncs, un conflicte que semblava català passa a formar part d'estratègies bèl·liques entre els estats europeus immersos en la Guerra del Trenta Anys.

L'exèrcit de Felip III (IV de Castella) va ocupar Tortosa i Tarragona el 17 de gener de 1641. Aleshores Pau Claris¹⁰ presidia la Generalitat i va proclamar la República catalana, tot acordant a contracor l'aliança política i militar amb França, que posava Catalunya sota l'obediència de Lluís XIII¹¹. El 1642, el Rosselló va passar definitivament a mans franceses i una part dels objectius de Richelieu i Lluís XIII de França començaven a fer-se realitat.

Entre la població catalana va anar creixent el sentiment antifrancès, que va generalitzar-se progressivament, ja que les autoritats franceses es permetien reprimir, desterrar i detenir tots els que gosaven aixecar veus crítiques contra ells. Paral·lelament, l'exèrcit de Castella i Aragó anava ocupant posicions a Flix, Miravet... (1650) en la seva marxa imparabile cap a Barcelona i el retorn de Catalunya a la monarquia de Felip IV.

El Vallès, com a bona part del Principat, es trobava exhaust per les guerres, el fred i la fam.

La capitulació de Barcelona l'11 d'octubre de 1652¹² va ser el pas quasi definitiu de la derrota catalana, molt especialment dels pagesos que eren la immensa majoria dels habitants de pobla-

Figura 12. Les rates i les malalties formaven part de la vida quotidiana

cions com el Mollet del Vallès d'aleshores (amb el pas constant de tropes dels exèrcits, que acabava el poc menjar que tenien¹³).

5. Tercer genet: la pesta

La guerra i la fam havien precedit, en efecte l'entrada del tercer genet de l'Apocalipsi: *Explicit annun infelicissimus 1650 que pestis, famis et bellum grassabantur in Cathalonia*¹⁴.

Coincidint amb la Petita Edat de Gel i amb la Guerra de Secessió Catalana, que com ja s'ha explicat era una superposició de tres conflictes bèl·lics, el llevant de la península ibèrica va patir la pitjor epidèmia de pesta negra¹⁵ de les que coneixem.

Fins al descobriment de l'estrep-tomicina (1948), les malalties infeccioses causaven autèntics estralls en la demografia i l'economia. A aquestes malalties infeccioses calia afegir-hi els

¹⁰ Canonge d'Urgell i president de la Generalitat.

¹¹ Signat al convent dels caputxins de Ceret.

¹² Com que el conflicte va suposar la independència de Portugal, un dels estudiosos més importants d'aquest període, el portuguès Fco. Manuel de Melo, a *Guerra de Catalunya. Apuntes historiográficos*, opina que Pau Claris signà a Ceret sense acord de totes les ciutats catalanes, però ell afirmava que Catalunya havia estat esclava de la corona de Castella i n'havia rebut ofenses de les que havia arribat l'hora d'alliberar-se'n i li atorga la famosa frase: *els homes feren als reis, que no els reis als homes*.

¹³ El traçat estratègic del camí ral que travessava Mollet del Vallès feia que el pas de tropes fos constant.

¹⁴ Joan Llorenç, rector de la parròquia de Lloret de Mar. Nota marginal en el registre de baptismes corresponent.

¹⁵ Sinònim de pesta negra: mort negra, pesta major, pesta fulminant, pesta hemorràgica, pesta glandular, pesta bubònica.

Figura 13. Els primers casos de pesta negra arribaren a València l'any 1647 en una vaixell procedent d'Algèria

greus conflictes bèl·lics entre pobles i civilitzacions.

40

En aquella època no eren conscients de l'existència de microorganismes patògens ni de vectors de transmissió, i les malalties infeccioses s'escampaven amb gran facilitat, per la qual cosa es consideraven un càstig diví.

L'any 1647 es descriuen els primers casos de pesta negra a València (probablement en persones que arribaren en un vaixell procedent d'Algèria). L'epidèmia es va desplaçar inicialment cap al sud, afectà la ciutat d'Alacant i es bifurcà, per un costat, cap a l'interior (Oriola, Múrcia i Llorca, any 1648) i per l'altre seguint la costa (Màlaga, Gibraltar, Cadis, Huelva, any 1649). També es propagà cap a Catalunya i Aragó on provocà la mort de més del 20% de la població entre 1648 i 1654. L'any 1652 va arribar a Mallorca i Sardenya i des d'aquelles illes va saltar a Itàlia (BERTRAN MOYA,

1990), on s'extingí a la ciutat de Nàpols cap el 1659 (NADAL et al. 1960).

Les primeres poblacions catalanes afectades per aquesta malaltia foren Ulldecona (1648) i Tortosa (1649). La causa va ser el retorn de la cavalleria catalana comandada per Josep d'Arena, comte d'Illa, des del regne de València a Tortosa amb un botí on hi havia rates i puces, reservori i vectors, respectivament –aleshores desconeguts– d'aquesta terrible malaltia.

L'any 1650 afectà la població de Tarragona i comarques veïnes. Lluny del focus meridional, se'n formà molt aviat un altre a Girona, a l'extrem oposat de Catalunya. Els regidors gironins confiaven en la distància que els separava de la Catalunya més nova, però morí sobtadament un infermer de l'Hospital de Santa Caterina. Examinats els dos bonys que presentava, el diagnòstic dels metges fou "el mal era contagi i tenia els senyals de ser-ho"¹⁶ i la víctima devia haver comprat robes a un soldat tortosí¹⁷.

La malaltia s'estengué per la Vall d'Aro (zona de tradicional sortida al mar de Girona) i per Sant Pere Pescador a tot l'Empordà. Afectada Girona, el contagi s'estén per Banyoles, Besalú, Olot, Camprodon i pel sud a la Selva, pel nord del Maresme i al Vallès Oriental (1650)¹⁸. En aquesta primera escomesa, probablement emmalaltí un gran nombre de molletans. Després, en el curs dels anys 1651, 1652, 1653 i 1654, l'epidèmia arrasà la quasi totalitat del territori, seguint moltes vegades itineraris indesxifrables, i sense excloure, per altra banda una segona o una tercera escomesa sobre un lloc prèviament atacat. Aquest és el cas del Vallès Oriental que patí un primer contagi massiu procedent de Girona

¹⁶ Segons Manuel de Chía Bajandas, metge gironí il·lustrat de les darreries del segle XIX.

¹⁷ JOAN BUSQUETS DALMAU. A *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: La crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*, Jeroni del Real indica l'origen aïllat del brot de pesta a Girona *quesiavia comprada roba infectada a Tortosa de algun soldat*.

¹⁸ L'elaboració d'aquesta síntesi molt abreujada es deu als treballs de Camps i Surroca i Camps i Clemente dins les actes del I Congrés Hispano-Ruso-Italiano sobre demografia històrica, Barcelona 1987.

Figures 14 i 15. *Yersinia Pestis*. Rates i puces són el reservori de la pesta

(1650) i posteriorment amb la progressió de l'epidèmia des dels nuclis meridionals que anaren avançant cap al nord travessant la Conca de Barberà, l'Urgell, la Segarra, l'Alt Penedès, el Garraf, el Baix Llobregat, el Vallès Occidental, el Barcelonès amb la gran epidèmia a Barcelona¹⁹, i novament Vallès Oriental i Maresme, la Selva i el Gironès (finals de 1651).

La violència de la pesta a Catalunya, especialment a Barcelona i el seu entorn, s'ha de valorar en funció dels dotze anys de guerra, del fred pel baix assolament que ara coneixem i la sequera. Tot plegat fa que l'any 1650 es conegui com "lo any de la misèria". En molts indrets del Principat es van fer rogatives a la divinitat de les anhelades pluges i de la finalització de l'epidèmia. Sabem que el Consell de Cent del qual Mollet del Vallès en formava part com a carrer de Barcelona (VILAGINÉS, 2000), des de 1393 va organitzar una processó "per la gran necessitat hi havia de aigua a causa de aver molt temps no havia plogut per lo qual l'anyada dels grans

serà perduda y ara de nou nos podria sembrar"²⁰.

Segons consta a les *Cartes Comunes Originals* conservades a l'Institut Municipal d'Història de Barcelona, diferents poblacions del Baix Llobregat i del Vallès sol·licitaren ajuda perquè "som arribats a tal extrem de falta de pa y blat que ja públicament se diu per esta vila y ha persones que moren de fam"²¹.

Fred, gana, lleves dels joves per anar a les guerres, i el pas i estada de les tropes d'un o altre exèrcit feien la vida impossible als ciutadans dedicats directament o indirectament a la pagesia, com en el cas de Mollet. En les cases humils a l'entorn de la sagrera o en els masos aïllats conviuen sense cap angúnia els animals i les persones, escalfant-se uns als altres, tots al voltant del foc (si es trobava llenya). Les rates, els polls i les puces no feien cap nosa i eren considerats part de la normalitat quotidiana.

Quan una puça picava una persona que hagués picat prèviament una rata infectada per l'aleshores impensable microbi de la pesta²² els ganglis més

¹⁹ Alguns autors assenyalen un revenedor d'Olot com a primera víctima.

²⁰ *Dietari de l'Antich Consell Barceloní* volum xv (1649-1652). La cita correspon concretament al 10 d'octubre de 1650.

²¹ Escrit del rector de Martorell dirigit al vicari general "Expedients i informacions". Arxiu Diocesà de Barcelona.

²² El germen causal de la pesta negra és una bactèria de la família de les Pasteurelles, gram negativa, aeròbica facultativa amb metabolisme fermentatiu coneguda com a *Yersinia Pestis* en reconeixement del biòleg suís Alexandre Yersin a qui s'adjudica el descobriment (s'utilitzà l'epònim -1895). De fet, tota la comunitat científica actual reconeix el japonès format a Alemanya, Kitasato Shibasaburó com el primer que la va aïllar, però els seus treballs no van tenir la difusió necessària (epidèmia de Hong Kong 1894). *Yersinia Pestis* presenta una resistència natural a la penicil·lina i el tractament d'elecció, encara ara, és l'estreptomocina. Es considera la bactèria que més humans ha matat.

propers s'inflamaven fins a adquirir la mida d'una nou o d'un ou (bubons) i la pell dels engonals o les aixelles, o el coll (segons si la picada havia estat a les cames, als braços o al cap) adquiria un color violaci blavós fosc.

Les adenopaties hiperèmiques són extremadament doloroses i el color dels teixits

que els envolten, inclosa la pell, molt característic d'aquesta malaltia. Les adenopaties s'anomenen bubons i el color violaci fosc que va adquirint la pell i la carn amb extenses necrosis de teixits fins a gangrenar-se extremitats senceres és el que fa que s'anomeni pesta negra.

Des de la picada o pessigada de la puça passen entre dos i tres dies durant els quals el bacil prolifera en els ganglis limfàtics regionals en referència al lloc on la puça ha inoculat els gèrmens.

42

Quan els bubons són palpables, probablement ja haurà aparegut febre molt elevada (39-40°C) amb esgarrifances, cefalea intensa i haurà començat la invasió del fetge, la melsa i els pulmons, fet que provoca una pneumònia massiva amb greu estrès respiratori i, per tant, el malalt està cianòtic, és a dir, d'un color blavós que alimenta la idea de la "mort negra". Finalment, la septicèmia i afectació del sistema nerviós central culmina el quadre clínic que acabarà en un 70% amb la mort de la persona infectada.

Els bubons poden rebentar i drenar un líquid purulent i pútrid. Els habitatges on hi ha aquest tipus de malalts fan una pudor molt característica.

Fou arran d'un altre brot de pesta que l'any 1403, el rei Martí l'Humà fundà l'Hospital de la Santa Creu i és molt possible que un brot infecció d'una malal-

Figura 17. Finestres de l'antic hospital de Mollet

tia fos l'estímul per a la construcció de l'antic Convent-Hospital de Mollet del segle XVI, del qual només se'n conserven dues finestres avui incorporades a una nova edificació situada al mateix indret i que correspon a l'inici del carrer Gaietà Ventalló.

En l'epidèmia que ens ocupa, inicialment els malalts es portaven a l'hospital, però en aquesta ocasió el nombre d'afectats fou tan important que finalment s'optà per treure les persones sanes de les cases i portar-les en algun indret per garantir-ne la supervivència²³. Malauradament, les rates i les puces eren pertot arreu.

Algunes veus apocalíptiques vinculen la boira amb l'extensió i la gravetat de la pesta, per tant a comarques com el Vallès Oriental i Osona els dies de boira la població vivia aterrorada creient que era la mort que els llevaria els familiars malalts i escamparia el contagi "la tòxica boirina a la deriva contaminava tot el que abastava" (ZIEGLER, 1970). En una de les epidèmies anteriors (1348) es va responsabilitzar directament els jueus i els calls foren arrasats.

No resulta fàcil l'estimació quantitativa del nombre de víctimes d'aquella epidèmia de pesta, però el general Domínguez Ortiz²⁴ la va qualificar de "la major catàstrofe demogràfica dels temps

²³ En el cas de Barcelona els agrupaven a Montjuïc. Es desconeix si a Mollet també s'establí aquesta norma.

²⁴ Per Barcelona, que devia tenir prop de 50.000 habitants abans de 1640, les estimacions recollides entre altres per Narcís Feliu de la Peña Farell, parlen de 30.000 víctimes de la pesta entre 1651 i 1652, i el cens de data 29 de juny de 1652, tres mesos abans de l'entrada de les tropes de Joan d'Àustria era, només, de 14.435 persones.

moderns". La incidència negativa en el procés de lenta recuperació demogràfica ha estat mencionat de manera constant per tots els estudis, especialment per Jordi Nadal i Emili Giralt. Dels 475.000 habitants de Catalunya, varen morir-ne més de 100.000.

Juan Salina, escrivent del *Racional*²⁵ va descriure el mes de juny de 1652: "de molts dies a esta part contínuament anaven per Barcelona vuyt o deu carretas, estas sol pera poder posar los cadàvers se trobaven en las cases, llansant aquells tal vegada per las finestres en lo carrer pera posar en dites carretas, las quals eran aportades y combayadas per deiffereents fossers... Los dits fossers se posaven en algun cantó dels carrers de la Ciutat ahont se trobaven, fent parar les carretas que aportavan, y cridavan a tots los cicunvehins si tenian morts en les cases per a enterrar, y trahetne dos de una casa, quatre de l'altra, y moltes vegades sis de l'altra, umplian la carreta..."

La població amb un percentatge més elevat de víctimes va ser Barcelona, que durant l'any 1651, a més, fou sotmesa al setge²⁶ que va fer impossible la vida. Llavors hi va haver els anomenats "fugitius de les epidèmies" que tot buscant acollida al Vallès, es convertien en difusors involuntaris i augmentaven els casos en aquesta zona.

El contagi, el setge, l'èxode (FERRAN et al. 1907) devien repartir aquelles 30.000 baixes a Barcelona.

A Girona, les autoritats sobrevivents comptaren 563 cases empestades i 1.550 morts de l'epidèmia entre el 20 d'abril i el 22 de novembre de 1650, una gran mortaldat en pocs mesos si tenim present que hi havia 1.328 focs²⁷.

A Tortosa, els 1.149 morts de febrer a juliol de 1650 en una població amb un fogatge de 988 focs.

A Manresa, amb 1.282 cases, va causar prop d'un miler de víctimes.

A Calaf, vila de 214 cases, l'epidèmia pestilencial llevà la vida a 413 persones entre gener i octubre del 1652 (més d'un 40%).

Banyoles, amb 200 focs, va inscriure 160 sepultures d'adults empestats.

A Arenys de Mar, amb menys de 100 focs, els morts de pesta foren 113 de maig a desembre de 1653.

A Mollet del Vallès, amb els agregats de Parets i Gallecs, que es trobava al costat del Camí Ral, la via més important durant tota l'edat moderna (PÉREZ X, 1993) en el fogatge de 1553 tenia 66 focs i uns 330 habitants. No sabem les víctimes d'aquella epidèmia, però aplicant un 40% per ser zona de pas propera a Barcelona, devien morir-hi cent trenta persones. Probablement en el nucli central de la petita població de Mollet, el percentatge de defuncions fou superior al 50%, ja que en els estudis fets sobre l'afectació en els nuclis rurals i els urbans s'ha demostrat una major morbiditat i mortalitat en zones d'habitatges agregats (AUDOIN, 2003).

Cal dir que disposem de poques dades i que la llista de poblacions amb dades contrastades és curta, tant per la dificultat de consultar molts arxius, com pel mutisme de multitud de registres: sovint les pàgines dels obituaris, en cas que es conservin, apareixen en blanc, probablement per la mort del clergue que en tenia cura, o potser pel descontrol que la mateixa acumulació de sepultures comportava.

²⁵ Publicació del segle XVII que defensava l'empirisme.

²⁶ Octubre 1652, capitulació de Barcelona a les tropes de Felip IV. Final de la Guerra de Secció o dels Segadors.

²⁷ Forma més habitual de calcular la població i que consistia en saber quantes llars hi havia a cada població. Cada llar era considerada un foc i s'identificava la persona responsable del nucli familiar o caps del fogatge. Els fogatges més amplis es va fer el 1497, 1515 i el 1553 (Catàleg dels fogatges: Catalunya 1497 i 1553. Centre d'Estudis Demogràfics, 2004).

Pel que fa als intents de tractament d'aquesta terrible malaltia de la qual se'n continuen diagnosticant alguns brots en diferents indrets del món cada any, cal dir que durant el regnat de Pere III (1319-1387) la ciutat de Barcelona, concretament el Consell de Cent, adquiria la competència de dictar normes per evitar els contagis de greus patiments i totes les altres autoritats hi quedaven subordinades. L'any 1510, les Corts de Monsó sota la presidència del rei Ferran, a petició dels consellers de Barcelona, varen concedir a la ciutat el privilegi reial per a la defensa sanitària dels pobles i ciutats i, per tant, es feia extensiva la competència del Consell de Cent a tot Catalunya. La petició es basava en què no era possible contenir les epidèmies si no es regulava el pas de persones i mercaderies per tots els camins de Catalunya.

44

No tenien clara l'epidemiologia, no coneixien els bacteris, no sabien si les malalties eren de transmissió aèria, per aigües fecals o a través de vectors com les rates i puces en el cas de la pesta, però sabien que calia articular una administració sanitària.

En moments d'epidèmia s'activaven les juntes del Morbo (inspirades en les que havien organitzat a Mallorca durant la primera epidèmia de diftèria la primera dècada del segle XVII).

Segons el nombre d'habitants de les poblacions, el Consell de Cent ordenava als síndics locals que organitzessin les "vuytenas del Morbo", mentre que en poblacions més grans s'organitzaven "dotzenas" o "setzenas").

Abans de l'arribada de la malaltia feien funcions preventives, amb l'organització dels anomenats "cordons sani-

taris" i enviant alguns metges a confirmar si es tractava de pesta bubònica²⁸.

En una fase més avançada de l'epidèmia, el Consell era qui obligava els primers malalts a anar als centres on es determinés²⁹ (convents, torres...). En el cas de Mollet, al petit hospital proper a l'església i al cementiri de l'època.

Les "vuytenas del Morbo", una vegada estesa l'epidèmia, estaven constituïdes pel cap del Morbo, que organitzava el desallotjament de les cases; els *Bastoners del Morbo*, feien guàrdies a les entrades de les poblacions i els cordons sanitaris; els *Perfumadors* desinfectaven les cases desallotjades; els *Gaters* recollien els animals morts dels carrers, sobretot rates; els *caps de Guaita del Morbo* vigilaven el transport de malalts i de cadàvers; i els *Vuitaners del Morbo* eren els eclesiàstics que rebien les confessions dels malalts i administraven extremuncions. En el moment més àlgic de l'epidèmia procuraven que els habitants que quedaven vius i aparentment sans en cases greument afectades abandonessin les cases i els seus familiars malalts i intentessin sobreviure.

Altres mesures dictades pel Consell de Cent per a tot Catalunya: "que es procurés fer bon ús del poc gra del que disposaven per alimentar a la població sana; el tancament dels ports, el pas de persones i mercaderies pels camins, indicacions de neteja de carrers, prohibició de la cria de cucs de seda, determinació de llocs concrets on cremar les pertinences dels difunts, normes d'enterrament de cadàvers amb calç, intentar que els metges no fugissin (va promoure la *desinsaculación de los médicos huídos y el perdón general posterior*) (RICART, 2000). Clausura de totes les portes de les ciutats amb muralles amb col·locació de guar-

²⁸ Tortosa (Crónica de Catalulia del artesano Miquel Parets) «el Dr. March Xelpi, médico, y el cirujano Matas con dietas muy crecidas a costa de la ciudad. En su regreso fueron capturados por unos miquelets en su paso por el Ebro lo que supuso a la ciudad el pago de 675 doblones por su liberación. Más tarde (23.III.1650) debió enviar a un segundo médico, el Dr. Vileta que verificó la existencia del mal».

²⁹ El Consell de Cent castigà els metges responsables de controlar l'epidèmia a Girona, perquè per por de contagiar-se, van instal·lar-se a Hostalric.

dies armats i privació de l'entrada tant a persones que no tenien la butlleta o pòlissa de sanitat i de les mercaderies sense certificació d'origen; prohibició d'allotjar marxants, rodamons, i jornalers...”

Les penes als contraventors podien ser, segons la gravetat, de multa, càstigs corporals, galeres, o mort; per això es col·locaren forques en llocs visibles com a element dissuasiu.

Diffícil tasca la del Consell de Cent en període climatològicament advers, pèrdua repetida de les collites, l'avenç de les tropes de Castella i Aragó i les exigències de l'exèrcit francès i el creixement del fenomen de lladres i bandolers que atacaven els pocs ramats que quedaven.

Però el problema fonamental era el desconeixement de les causes reals de la pesta, que continuava estenent-se tot i les dràstiques mesures.

Avui sabem que la pesta és una epizootia dels rosegadors, sobretot de les rates que són l'autèntic reservori de la *Yersinia Pestis*.

Hi ha una correlació directa entre l'epizootia de les rates³⁰, sobretot de la rata negra (i la seva varietat alexandrina) i les epidèmies de pesta bubònica. Hi ha un interval entre epizootia i epidèmia, d'uns deu dies. Les puces fugen de les primeres rates mortes per la malaltia, es mouen buscant aliment entre els altres éssers vius del seu entorn, molt especialment els humans, i després dels tres, cinc dies d'incubació apareix de sobte la

malaltia en les persones inoculades per la pessigada de la puça³¹.

Les puces són ectoparàsits d'aus i mamífers. Algunes de les múltiples espècies que existeixen estan adaptades a diferents animals³².

Quan la puça pica l'animal infectat, els bacils (*Yersinia Pestis*) de la pesta present en la sang de la rata malalta o morta proliferen molt ràpidament i són molt abundants en el canal intestinal. La puça no emmalalteix de pesta, però pot morir per obstrucció; pel que fa a la malaltia que ens ocupa, només actua de vector, ja que quan torna a picar inocula els gèrmens que s'han reproduït al seu interior.

La majoria d'epidèmies de pesta negra s'iniciaven en ciutats amb port de mar on les rates malaltes arribaven en els vaixells procedents d'Orient: draps bruts, la roba dels malalts, les mercaderies traslladades i contaminades amb defecacions de rates i puces... Tampoc podem obviar que en fase d'afectació pulmonar, l'expectoració hemorràgica pot contaminar altres humans i, per tant, en un percentatge petit (7%) el contagi és de persona a persona.

Totes les grans epidèmies han aparegut després d'una hecatombe: sequeres perllongades, inundacions greus, conflictes bèl·lics interminables, i escassetat de menjar. Sense gra a les sitges, sense cereals als camps... les rates s'acosten als homes. A mitjans del segle XVII, la pre-

³⁰ La rata noruega (*rattus norvegicus*) va envair Europa més tard (segle XVIII) i es convertí en espècie dominant durant més d'un segle, però, progressivament, la *rattus rattus* o rata negra d'origen hindú va recuperar la posició inicial. La rata noruega viu generalment fora de les cases i, per tant, presenta un risc menor en cas de pesta.

El ratolí domèstic té molt poc protagonisme en aquesta malaltia, però pot estar infectat, igual que 200 espècies d'animals salvatges i domèstics. *Miseria y Peste en la Edad Media*, Dr. Federico Pèrgola, maig 2006. Academia Nacional de Ciencias de Buenos Aires.

³¹ Altres animals vinculats amb una epidèmia de pesta negra són la llebre, el hámster, la fura i la marmota, però al segle XVII cap vivia a l'interior de les cases.

³² Ectoparàsits, sifonàpters. Petits insectes neòpters sense ales, d'estructura molt senzilla, consistent en un canal digestiu senzill i un aparell bucal potent, i més potes preparades per saltar d'un hoste a un altre, salta unes 200 vegades la seva longitud. Són paràsits que viuen de la sang dels mamífers i aus; hi ha unes 1.900 espècies. Tenen el cos recobert de queratina, estret, per poder moure's entre el cabell dels hostes.

La puça de la rata negra és la *xenopsylla cheopis*.

Figura 18. Més de la meitat de la població molletana va morir de pesta

46

sència de rates i puces a l'entorn dels humans era considerada absolutament normal, i, tot i que el nombre de rates mortes s'incrementava, es considerava que emmalaltien conjuntament amb els propietaris de la casa o els mariners dels vaixells.

En cap període de la història hi ha hagut els tres fenòmens, que anomenem genets de l'Apocalipsi, amb tanta simultaneïtat i duresa.

La pesta negra no ha desaparegut. Cada any se'n diagnostiquen centenars de casos arreu del món. S'ha de diagnosticar adequadament i iniciar el tractament abans de les vint-i-quatre hores d'aparició dels primers símptomes (SMITH 1971) perquè el percentatge de mortalitat continua essent elevat. Ara

sabem que la Yersinia Pestis quan fa tretze hores de la inoculació del germen per la puça ja ha alliberat una dosi de toxina³³ que pot ser letal.

El tractament d'elecció és l'estreptomicina, complementada amb tetraciclines o clorangenicol.

En zones endèmiques es vacuna preventivament, però el més important és la desratització i la desinsectació immediata. Alguns autors proposen una circumferència d'un radi de cinc-cents metres des del primer cas detectat. Es tracta d'evitar que les rates malaltes entrin en altres àrees i s'ha d'aplicar un control molt estricte sobre la població d'aquests rosegadors i el seu comportament i l'eliminació de puces amb els sistemes de tractament de plagues més avançats.³⁴

Tot això no ho sabien els nostres avantpassats i per això és raonable que en una situació desesperada com la que hem intentat descriure es busqués l'ajuda divina per sortir d'aquella situació terrorífica. Fred, gana, guerres i pesta. Famílies senceres mortes després de molta misèria i terribles patiments, fosc, tristesa, pudor insuportable i mort dels éssers estimats.

En els diferents estudis consultats sovint apareixen pregàries col·lectives, processons extraordinàries, sentiment de ser objectiu de càstig injust.

6. Quan viure no era fàcil

A Palamós (162 focs, menys de 1.000 habitants en el fogueix de 1553)³⁵ "a set de gener de mill sis-cens cinquanta tres ab solemne professor som anats a la arena, a ont estaven soterrats tres o quatre centes persones de la susdita vila, i havem beneït tot

³³ Toxina que allibera a la sang els bacils de la pesta i cal començar el tractament encara que no tinguem confirmació del laboratori si es sospita la malaltia. Dr. Karl Meyer.

³⁴ Per al tractament de les plagues de puces s'utilitzen plaguicides del tipus fenil-pirazolona, concretament el fipronil. Cal emprar-lo amb cura per la seva toxicitat. Natural Resources Institute. Pesticides News núm. 48 any 2000.

³⁵ Arxiu de la Corona d'Aragó. Reial Patrimoni.

aquell circat de terra”...³⁶ Escrits com el d'aquest rector de Santa Maria de Palamós se'n troben a molts arxius parroquials que no han estat destruïts (que no és el cas de Mollet).

En algunes poblacions es conserva alguna documentació que relaciona la celebració del vot de poble amb greus epidèmies, especialment la pesta negra (no necessàriament la de 1648-1654) i en altres poblacions epidèmies de tifus, diftèria, febre groga, còlera, plagues de llagostes, d'erugues... la llista de poblacions és llarga i la base documental molt variable, però en quasi la totalitat de poblacions estudiades, l'evolució del vot de poble ha evolucionat cap a reafirmar la festa patronal, o bé a ser la base del que avui coneixem com a Festa Major.³⁷

Jean Jaurès (1859-1914)³⁸, home sense conviccions religioses, va defensar una i altra vegada la necessitat de no oblidar que primer la mitologia grega i romana i després la cultura cristiana formaven part del nostre llegat humanista sense el qual no era possible entendre la història d'Europa.

És impossible entendre costums, tradicions i també les obres mestres de la pintura i literatura sense conèixer i respectar les creences religioses dels nostres avantpassats. Sense necessitat de sentir-nos obligats a imitar els comportaments de les persones religioses ens cal, si més no, comprendre-les, i l'educació de totes les actuals generacions seria incompleta sense conèixer i respectar les creences de les generacions que ens precediren.

Així doncs, als molletans de tot ori-

gen, condició i creença ens cal saber que a l'església gòtica de la qual avui només se'n conserva la base del campanar, construïda entre el 1498 i el 1508 (PÉREZ, X, 1993) i que després de diferents reformes fou destruïda durant la Guerra Civil, hi havia un altar barroc dedicat a la Verge de la Pietat.

La història Sagrada explica que Maria, en el moment en què Jesús, el seu fill, ja mort, és desclavat de la creu i abans de ser enterrat al sepulcre, el va recolzar a la falda i el va envoltar amb els seus braços. Així és com la Verge Maria es converteix en la Verge de la Pietat en la iconografia cristiana (BRUSTENGA, 2002). L'escultura més famosa d'aquesta imatge és *La Pietá* (1498-1499) de Miquel Àngel, el gran escultor florentí del Reinaxement, situada a la basílica de Sant Pere del Vaticà.

En l'actual església³⁹ podem trobar una pintura en el sostre del presbiteri, obra de Jaume Busquets, que representa la Verge Maria amb una presentació que no és habitual en la iconografia religiosa, ja que el Crist està jacent. La raó és que va rebre l'encàrrec que la figura principal de les pintures fos la Verge de la Pietat, per donar continuïtat a l'especial devoció que des de molts segles enrere els molletans i molletanes dipositaren en aquesta Verge.

Des de l'estiu del 2002 la façana principal de l'església de Sant Vicenç llueix un relleu en pedra de la Verge de la Pietat obra de l'escultor J. Ricard Garriga⁴⁰, en la presentació més clàssica de Jesús en els braços de la Mare de Déu.

A l'exterior de l'església, en el carrer de Sant Oleguer, hi ha una imatge de la Verge, on es mostra encara ara la

³⁶ Escriu el rector de la parròquia de Santa Maria. Arxiu Parroquial de Palamós, llibre núm. 3 de sepultures.

³⁷ Vegeu annex.

³⁸ Tingué una participació decisiva en la fundació del Partit Socialista Francès, fundador i director del diari *L'Humanité* (1904) i diputat a l'Assemblea General de la República Francesa. Fou assassinat.

³⁹ Construïda immediatament després de la Guerra Civil (amb mà d'obra provinent, en bona part, dels jornals de càstig) és obra de l'arquitecte Francesc Folguera.

⁴⁰ Inaugurada el 18 d'agost de 2002 coincidint amb la festa del vot de poble a la Mare de Déu d'aquell any.

48 Figura 19. Es clausuraven les portes de la ciutat i s'establien penes, com la forca, per als contraventors

Figura 20. Els síndics locals obligaven els malalts a anar als centres on determinaven

gran devoció popular per la figura de la Mare de Déu. Tot i que no correspon a la Mare de Déu de la Pietat, una part important de la població la venera com a tal, i segueix demanant-li ajuda per sortir de situacions difícils o li dona les gràcies per les coses bones que la vida els ha donat.

El vot de poble equival a un jurament o promesa feta a Déu o en aquest cas a la Mare de Déu, del qual no se'n poden dispensar sense l'autorització del bisbe del lloc o de la seu apostòlica segons els casos (GALTÉS, 2011) i en les lletanies processionals es cantava... «a peste, fame et bello, liberanos Domine.»⁴¹

Segons els experts (BADA, 2008) cal tenir present la importància dels anomenats “obers” en la direcció de la comunitat cristiana local d'aleshores. Normalment eren dos i un representa-

va els interessos del nucli a l'entorn de l'església parroquial, i l'altre els masos. El vot de poble havia de ser aprovat pel Consell del Poble (els caps de casa) i comportava sempre la renovació o celebració anual. Freqüentment, el vot de poble comportava l'edificació d'una capella en honor del sant, verge o misteri del qual n'era objecte. La capella podia estar afegida a l'església parroquial o podia ser construïda de bell nou. En el cas de Mollet del Vallès, molt probablement es va refer o millorar l'altar barroc dedicat a la Verge de la Pietat que destaca en totes les referències a l'antiga església barroca, malauradament desapareguda. Consta que durant el segle XVII, l'església de Sant Vicenç fou ampliada amb diversos altars i altres foren refets (PÉREZ X, 1993), i amb la construcció de les capelles laterals es donà cabuda a

⁴¹ Allibereu-nos Senyor de la pesta, de la fam i de la guerra.

nous altars com els de Sant Joan Baptista, el de la Mare de Déu de la Pietat, el de la Mare de Déu del Roser, el de Sant Crist o el de Sant Sebastià.⁴²

No és descartable que en la renovació anual del vot de poble la imatge de la Verge de la Pietat fos treta en processó per diferents indrets de la població.

Evidentment, quan les circumstàncies ho permeteren, a la celebració religiosa s'hi van anar afegint celebracions festives amb músiques, danses i àpats especials per fer més viva la recuperació de l'alegria de viure.

Així esdevingué la nostra Festa Major, situada el diumenge següent a la Mare de Déu, que se celebra de manera fixa el dia 15 d'agost⁴³, que és el dia exacte del vot de poble variable segons el calendari, ja que oscil·la del 16 d'agost al 22 d'agost segons si el referent esdevé en dissabte (en el primer supòsit) o en diumenge, en el segon.

7. Conclusions

Així doncs, els vots de poble representen una petició d'ajuda desesperada, en el cas de Mollet del Vallès, a la Verge de la Pietat.

No he trobat prova documental, però tot fa pensar que de la mateixa manera que en tantes altres poblacions, la nostra commemoració el diumenge següent de la Mare de Déu d'agost està vinculada amb aquest trist i duríssim passatge de la història.

Figura 22. A l'antiga església de Mollet hi havia un altar dedicat a la Verge de la Pietat

⁴² Sant Sebastià era considerat el protector davant totes les malalties epidèmiques, especialment les pestes, però la consolidació del vot de poble a la Mare de Déu de la Pietat, va fer que aquest altar desaparegués durant el segle XIX. L'altar de Sant Isidre, patró de la pagesia (documentat el 1626) s'anava substituint per Sant Galdric, novament reivindicat pels pagesos de Gallecs.

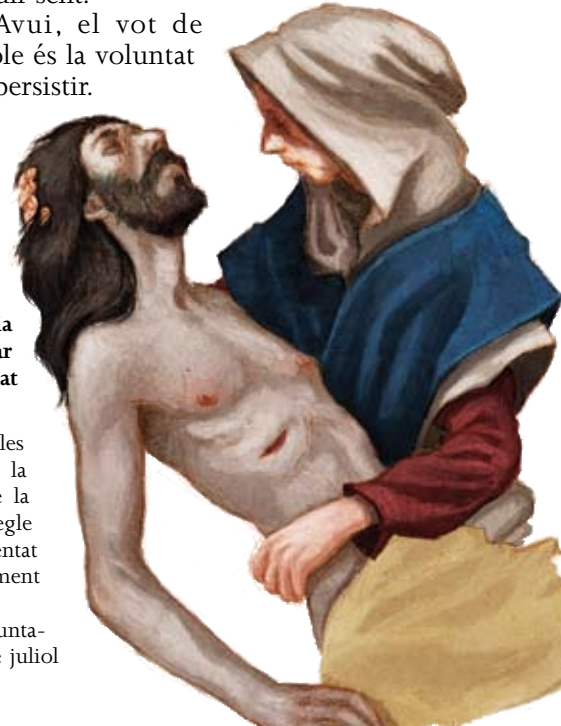
⁴³ Exceptuant un curt període que de manera errònia l'Ajuntament intentà situar la Festa Major a l'entorn del 18 de juliol (1970-1979).

Figura 21. Membre del Consell de Poble, que aprovava la celebració del vot del poble

Cal reconèixer la duresa dels temps, el sentiment de desemparament, la mort de les persones més actives en combatre la pesta, les guerres, el bandolerisme, la presència de la mort despietada que s'emportava famílies senceres i que cap família va lliurar-se dels efectes devastadors d'aquests tres fenòmens que van coincidir en el temps: fred, guerra i pesta.

He intentat descriure la difícil situació que el nostre poble va viure sense desaparèixer i, per tant, nosaltres, amb molts més recursos, no tenim cap dret ni tan sols a plantejar-nos d'abandonar la commemoració que va molt més enllà de les creences religioses, i que és, ni més ni menys, l'expressió de la voluntat de ser, de voler seguir sent.

Avui, el vot de poble és la voluntat de persistir.

Annex 1

Pregàries singulars i vots de poble (votades)

CAMPRODON (Ripollès)

En el cas de Camprodon (vot de poble a Sant Patllari), es conserven els goigs que amb el pas del temps s'han adaptat a les especials circumstàncies de trasllat del cos del sant des de França i a la capacitat de donar curació als malalts... "baix lo vostre patronat no temem pesta ni guerra..." (SOLER, 1991)

La otra peste de que existe noticia en esta villa y comarca, fue la que en los años 1650-2-4 que también paseó por toda Catalunya con un número exorbitante de víctimas, y por lo que hace a nuestra villa dio ocasión a que "los monjes", consules y gran número de habitantes de la población recurriesen a la intercesión de San Paladio (ya recuperado) para que les ayudase en trance tan afflictivo y en agradecimiento instituyeron el voto que aun hoy se conserva en salir de procesión el primero de mayo de cada año, con las reliquias del santo, y ademas que seria de ayuno para la villa la vigilia de su fiesta que celebramos el 21 de junio (Morer, 1879)⁴⁴

La festa del patró Sant Patllari encara se celebra; és el 21 de juny i la Festa Major és una de les més documentades, fins i tot des del punt de vista mèdic, ja que xifra les víctimes de les diferents epidèmies i guerres amb detall de la causa de la mort.

SOLSONA (Solsonès)

A Solsona, la Festa Major és el 8 de setembre, dia de la Mare de Déu del Claustre, patrona de la ciutat. Manté els escenaris de l'antiga ciutat emmurallada i conserva l'estructura, documentada l'any 1675 en què fa referència al vot de poble de 1653 arran de l'epidèmia de la pesta negra. Hi prenen part la Confraria del Claustre, que data del 1500, els Administradors, institució nascuda el 1654 arran de l'autoobligació imposada del vot, la Vint-i-Quatre del Claustre (1689) i els Priors dels Quatre Castells (segle XVII, data indeterminada).

La Festa Major de Solsona ha estat declarada Festa Patrimonial d'Interès Nacional i reproduïx l'esquema bàsic de l'any 1653: el vot de poble és llegit per l'alcalde i els cors canten el madrigal Vot de Poble.

TOSSA DE MAR (Selva)

A Tossa de Mar, cada 20 de gener renovent l'antiga prometença feta a Sant Sebastià amb la festa coneguda com El Pelegrí, tot i que la tradició es remunta a

⁴⁴ Referència a la publicació *Historia de Camprodon*, (1879?) per part de José Morer i Francisco de Asis Galí, presbíter. Juan Sau y Santaló, autor de *Topografía médica de la comarca de Camprodon*, premiat per la Real Academia de Medicina y Cirurgia de Barcelona (1927) i publicat per la impremta d'Octavio Viader de Sant Feliu de Guíxols l'any 1928.

l'epidèmia de pesta del 1346-1350⁴⁵ segons diuen uns versos dels goigs⁴⁶, cada any pe-regrinen en una barreja de tradició religiosa i senderisme (amb observança rigorosa del silenci) més i més persones, caminen fins a Santa Coloma de Farners, a la capella de Sant Sebastià on es compleix el vot.

Ja s'ha complert el vot dels avis
i han perfumat tots els camins
les oracions dels nostres llavis
i els sofriments dels pelegrins.
[...]
Pel mig de camps i de bosquíries,
de fred i vent, i de perills,
complim el vot fa cinc centúries
i el compliran els nostres fills⁴⁷

Mantenen la figura del síndic, el del pe-legrí, els obrers de Sant Sebastià, el salcon-duit sanitari...

MONISTROL DE MONTSERRAT (Bages)

A la població de Monistrol de Montserrat celebren també festes en honor de Sant Sebastià⁴⁸ amb la singularitat de mantenir la tradició d'una de les danses locals més arrelades: el ball del Bo-Bo. En l'arrel de les festes hi figura el fet de què entre els segles XIV i XVII la població monistrolenca va patir diverses epidèmies de pesta negra que van provocar la mort de més de la meitat de la població.

ARGENTONA (Maresme)

La Festa del Càntir d'Argentona⁴⁹ també té els seus orígens en un vot de poble durant el segle XVII, amb la benedició de les aigües de la font de Sant Domènec. Durant la celebració d'aquest vot de poble es demana al Sant que protegeixi les aigües de qualsevol pesta.

EL CATLLAR (Tarragonès)

El Catllar (BADA, 2008) dedica el seu vot de poble a Sant Nicasi, com a res-

⁴⁵ Els goigs ho arrodoneixen al 1400.

⁴⁶ SEIBT, FERDINAND I EBERHARD, WINFRIED. Europa 1400. La crisis de la baja Edad Media. Barcelona: Crítica, cop. 1993.

En el tombant dels segles XIV i XV es produïen també un conjunt de conflictes econòmics, bèl·lics (aixecament dels pagesos de remença), climatològics i epidèmics (mort negra europea) que es conegué com la crisi de la baixa Edat Mitjana.

⁴⁷ Cançó dels pelegrins amb lletra de Manuel Vilà Dalmau i música de Francesc Civil.

⁴⁸ Sant Sebastià era considerat guaridor de la pesta i altres mals infecciosos. En la pesta de 1650-1654 tingueren més protagonisme Sant Nicolau i Sant Felip Neri.

⁴⁹ Es commemora el 4 d'agost i s'ha convertit en un Festa Major on el càntir i la ceràmica hi tenen un paper molt destacat.

52

posta a la plaga de la llagosta (1687) que s'estengué pràcticament a tot Catalunya i donà lloc a molts altres vots de poble (Piera, Igualada, Balaguer...). Plaga situada just en el moment en què, després de la pobresa de mitjans de segle, Catalunya començava a refer-se. La memòria històrica portava la por a tornar als temps de fam, de guerra i de pesta.

La plaga de llagosta significava la pèrdua de la collita de l'any, però també de la dificultat de sembrar l'any següent⁵⁰.

L'any 1812, arran d'un brot probablement de tifus, el Catllar va establir un altre vot de poble, que se celebra el dia 11 d'octubre, festa coneguda amb el títol de "Sant Nicaset". El Catllar és, doncs, un cas excepcional, amb dos vots de poble.

ORCAU (Pallars Jussà)

Orcau és un dels cinc termes municipals ajuntats el 1970 al d'Isona. S'hi commemora Sant Antoni de Pàdua com a vot de poble, promès el segle XVII per tal de lliurar-se de la pesta negra.

SANTA OLIVA (Baix Penedès)

A Santa Oliva celebren l'últim diumenge d'agost la festa del vot de poble dedicat a la Mare de Déu del Remei, amb referències a l'epidèmia de còlera de l'any 1854.

SÚRIA (Bages)

Súria celebra la festa del poble dedicada a Sant Sebastià perquè consideren que el comportament de la població durant l'epidèmia de còlera de 1885⁵¹ va enfortir els llaços de solidaritat entre veïns. Honoren els metges i mestres que van tenir un paper destacat en la lluita contra aquesta epidèmia.

SANT LLORENÇ D'HORTONS (Alt Penedès)

També Sant Llorenç d'Hortons dedica el seu vot de poble a Sant Sebastià, en referència a la mateixa epidèmia de còlera (CASTELLÀ, 1983).

BERGA (Berguedà)

El 25 d'abril, festa de Sant Marc, els berguedans renoven el vot de poble⁵² al Santuari de la Mare de Déu de Queralt. Els assistents són obsequiats amb coca i xocolata desfeta.

⁵⁰ La forma de triar Sant Nicasi a El Catllar va ser la "insaculació": posaven a la bossa els noms dels nou sants protectors i s'extreia una de les paperetes que resultà ser la de Sant Nicasi, bisbe de Reims (França) segons Joan Bada.

⁵¹ Afectà Catalunya durant els anys 1884-1886.

⁵² L'any 1687 Berga patia una devastadora plaga de llagosta.

VILANOVA I LA GELTRÚ (Garraf)

Vilanova i la Geltrú celebra de manera molt vistosa la renovació del vot de poble fet a la Mare de Déu de les Neus perquè aturés una pedregada que malmetia les vinyes i pogués restablir la verema en una cronologia indefinida.

MONTBLANC (Conca de Barberà)

Fins al 1687 Sant Jordi fou el patró de Montblanc, any en què es va substituir en el patronatge per Sant Maties, a causa d'un vot de poble per haver salvat la vila d'una terrible plaga de llagosta. La mateixa referenciada al municipi del Catllar.

VALLS (Alt Camp)

Els anys acabats en 1 es commemora la Candela, que és el vot de poble a la Mare de Déu de la Candela, documentada des de 1791.

Se celebra el 2 de febrer, i tots la coneixem com la *Candelera*, una de les festes votades més lluïdes, que té la singularitat de no ser anual (festes decennals).

ROCAFORT DE VALLBONA (Conca de Barberà)

La Festa de Sant Cosme i Sant Damià se celebra el 26 de setembre, en commemoració del vot de poble fet durant el segle XVIII. És singular i molt característica la dansa de l'antiga confraria dels Sants Metges.

BLANCAFORT (Conca de Barberà)

Vot de poble referenciat el 1483. Des d'aleshores es manté la pujada al Santuari de la Mare de Déu del Tallat.

MOLLÓ (Ripollès)

A l'extraordinària parròquia de Santa Cecília, església romànica del segle XI, amb un elegantíssim campanar d'estil llombard i una portalada magnífica.

A Molló, com indiquen els seus goigs⁵³

*Màrtir de Sant Sebastià,
Suplica'm ab gran ardència,
Que á Jesús vulláu pregar,
Nos guarde de pestilència*

El vot de poble és en honor de Sant Sebastià, que des de l'Edat Mitjana ha estat invocat com a advocat i protector contra la pesta⁵⁴.

⁵³ L'actual rector, mossèn Josep Riera, me'n va fer a mans una edició impresa el 1902.

⁵⁴ A Sant Sebastià: Bigues i Riells, Castellersà, Cadaqués, Rajadell, Montclar... "Sant Sebastià i la pesta" diu Amades en el *Costumari Català*. Volum I, pàg. 548 i successives.

Annex 2

Algunes malalties epidèmiques que han deixat empremta històrica⁵⁵

1. PLAGA D'ATENES. Durant la Guerra del Peloponès fou registrada per l'historiador Tucídes i va causar la mort de la majoria dels atenesos entre 431 aC-427 aC.
2. LA PRIMERA EPIDÈMIA DE PESTA NEGRA referenciada procedia del Baix Egipte i va precipitar la caiguda de l'Imperi romà, amb Justinià al capdavant. 541-543. Hi va morir el 40% de la població.
3. EPIDÈMIES DE PESTA BUBÒNICA O PESTA NEGRA

541-543 Baix Egipte. S'estén per Àfrica, Àsia i Europa 709 Brèscia 745 Calàbria i Sicília 774 Pavia 964 Milà 989 Venècia 1167 Nàpols ⁵⁶	1346-1350 Probablement, la pitjor pandèmia de pesta negra (tot Europa, Àsia i Àfrica) En el món catòlic van culpabilitzar-ne els jueus	
1195-1196 greu afectació a la ciutat de Barcelona 1270 Tunísia ⁵⁷ 1285 Afectació a Girona, que va ajudar a foragitar l'invasor francès Felip III l'Ardit	1640-1652 La que mencionem en aquest treball 1720 Marsella 1828 Sicília i altres brots en la Mediterrània	1894-1912 Probablement, la darrera epidèmia, amb brots diversos
4. ALTRES EPIDÈMIES

DIFTÈRIA Angina gangrenosa. Angina membranosa. 1530, 1583, 596, 1600, 1605-7, 1631-2, 1826	1852-1854 Tercera pandèmia 1856-1960 Quarta pandèmia 1881-1885 Cinquena pandèmia Des d'aleshores, algun brot esporàdic, el darrer, el 1971	
FEBRE GROGA 1730 1800-1804 1819-1821 La gran epidèmia 1870	GRIP 1837 1889-1890 Grip russa 1918-1919 Grip espanyola	1947 1949 1968-1969 Grip de Hong-Kong
CÒLERA 1817-1819 Primera pandèmia 1827-1835 Segona pandèmia	1947 1949	1968-1969 Grip de Hong-Kong

54

⁵⁵ Altres factors que contribuïren a augmentar la mortaldat foren els terratrèmols, com el del 2-2-1428, que provocà 1.000 víctimes a Catalunya.
⁵⁶ Coincidint amb el setge de Frederic Barbarroja, que va aconseguir entrar a Roma, entronitzar en el Vaticà a l'antipapa i fer-se coronar per ell.
⁵⁷ Lluís IX de França morí de la pesta a Tunis, quan es preparava per iniciar la vuitena croada.

VIH/SIDA 1981 Fins a l'actualitat, uns trenta milions de morts VEROLA 1870-1875 pandèmia 1878 1881 Diversos brots esporàdics descrits des de l'antiguitat	TUBERCULOSI Entre els segles XV i XIX, el 25% de la població moria de tuberculosi, però no era considerada epidèmica, sinó acceptada amb gran normalitat i resignació.
--	--

Bibliografia

- AMADES, Joan (any). *Costumari Català*. Volum I, pàg. 548 i successives
- AUDOIN – ROUZEAU, Frédérique (2003). *Les Chemins de la peste. Le rat, la puce et l'homme*.
- BADA, Joan (2008). *Aportacions a la religiositat popular: el vot de poble*. (Universitat de Barcelona).
- BACCI LIVI, Massimo (1993). *Introducción a la demografía*. Ariel Historia, 475 pàg.
- BERTRÁN MOYA, José Luis (1990). *Sociedad y peste en la Barcelona de 1651*. Manuscrits. Revista d'Història Moderna. Universitat Autònoma de Barcelona.
- BOSCH BALLBONA, Joan (1995). *Notícia d'un retaule del Roser i d'alguns episodis de la contrareforma a Sant Vicenç de Mollet del Vallès*. Notes volum 9. Centre d'Estudis Molletans.
- BRUSTENGA, Joaquim (2002). *El vot de poble a la Mare de Déu*. Contrapunt, agost
- BUSQUETS DALMAU, Joan (1994). *La Catalunya del Barroc vista des de Girona: La crònica de Jeroni de Real (1626-1683)*. Volum 1. Barcelona. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- BUSQUETS DALMAU, Joan. *Població i societat a la Girona del segle XVII*. (Estudi general, núm. 2 de 1982). Jeroni del Real succés del Morbo de Girona.
- CAMPS CLEMENTE, Manuel; CAMPS SURROCA, Manuel. (1985). *La pesta a meitats del segle XVII a Catalunya*. Universitat de Barcelona.
- CASTELLÀ-GASSOL, Joan (1983). *Història i Costums a Sant Llorenç d'Hortons, Sant Joan Samora i La Beguda*. Sant Llorenç d'Hortons, Ajuntament de Sant Llorenç.
- DE CHÍA BAJANDAS, Manuel. *Contribución a la epidemiología histórica de la provincia de Gerona*. (Boletín mensual del sindicato médico 1897, 1898, 1899 i 1900).
- DE MELO, Francisco Manuel. *Apuntes historiográficos*.
- FELIU DE LA PEÑA FARELL, Narcís. (1709). *Anales de Cataluña i epílogo de los hechos de la nación catalana desde la primera población de España hasta el presente año*. Volum III, Barcelona.
- FERRAN, Jaime; VIÑAS Y CUSÍ, Federico; DE GRAU, Rosendo. (1907) *La peste bubónica. Memoria sobre la epidemia ocurrida en Porto en 1899*. Barcelona.
- GALTÉS, Joan. *Epistolari particular*, 23 de novembre de 2011.
- Guia històrico-artística de l'Església de Sant Vicenç de Mollet del Vallès*. Notes 1, pàg. 27. Centre d'Estudis Molletans.
- MORER, José; GALÍ, Francisco de Asis (1879) *Historia de Camprodon*.
- NADAL OLLER, Jordi. (1992) *Recull d'articles Bautismos, desposorios y entierros*. Estudios de historia demográfica. Ed. Ariel.
- NADAL, Jordi; GIRALT, Emili. (1960) *La population catalane de 1553 à 1717. L'immigration française et les autres facteurs de son développement*. Editorial SEVPEN. París.
- Natural Resources Institute. *Pesticides News* núm. 48 any 2000.
- PÉREZ, Xavier (1993). "L'Edat Moderna" a Molledo-Mollet. 993-1993. Ajuntament de Mollet del Vallès
- PÉRGOLA, Federico (2006). *Miseria y Peste en la Edad Media*. Academia Nacional de Ciencias de Buenos Aires.
- RICART, ISABEL I CAYLÀ, JOAN A. *Barcelona com a escenari de la pesta*. "Sense amnèsia" publicació de l'Institut Municipal de la Salut. Ajuntament de Barcelona, reproduïda a "Anuals de Medicina" l'any 2000.

- SAU SANTALÓ, Juan. *Topografía mèdica de la comarca de Camprodon*. Premiat per la Real Academia de Medicina y Cirurgia de Barcelona (1927) publicat per la impremta d'Octavio Viader de Sant Feliu de Guíxols l'any 1928.
- SEIBT, Ferdinand i EBERHARD, Winfried. (1993). *Europa 1400. La crisis de la baja Edad Media*. Crítica, cop. Barcelona.
- SMITH; CONANT; WILLETT. *Microbiología de Zinsser*. Considerat el millor tractat de microbiologia.
- SOLER I MARTIN, Joan (1991). *Història de Sant Patllari, patró de Camprodon*.
- VILAGINÉS, Jaume. (2000). *Mollet i el carreratge*. Notes, volum 14.
- RECTOR DE MARTORELL escrit dirigit al vicari general «Expedients i informacions». Arxiu Diocesà de Barcelona.
- ZIEGLER, Philip. *The Black Death*. (1970). Penguin Books. London.

Els valors culturals de 10 arbres ornamentals de Mollet del Vallès

Josep Gordi Serrat*

1. Introducció

En el número anterior de Notes¹ ens vam dedicar a presentar la simbologia de 10 arbres mediterranis que poden ser observats dins del terme municipal de Mollet del Vallès. En canvi, en aquest article explicarem les característiques, usos i valors de 10 arbres ornamentals que podem contemplar per les places i carrers de la nostra ciutat. Es tracta d'arbres que provenen d'àrees geogràfiques ben diverses ja que n'hi ha tres que són mediterranis, tres d'Amèrica del nord, un d'Amèrica del sud, dos d'Àsia i un d' Austràlia.

Un cop més, l'objectiu d'aquest treball és que la seva lectura sigui un estímul per parar-nos a contemplar la bellesa dels arbres de la nostra vila, sobretot perquè alguns provenen d'altres regions del planeta i aporten gran diversitat. Podem endinsar-nos en la seva història natural i cultural.

A l'hora de mirar un arbre ens vénen a la ment les paraules de l'arquitecte William McDonough, citades per Jordi Pigem² en el seu llibre: *Bona Crisi*: “què pot superar l'eficiència i l'elegància d'un arbre, que produeix oxigen i

sucres complexos, absorbeix diòxid de carboni, fixa nitrogen, acumula energia solar, destil·la l'aigua, crea un microclima, canvia de color amb les estacions i es reproduïx sol?”

La ciutat de Mollet del Vallès disposa d'un bon nombre d'espais verds, on els arbres tenen un paper protagonista i a la vegada, configuren una veritable xarxa de corredors verds urbans. El mateix Ildefons Cerdà deia que “la ciutat s'ha de fonamentar en la dicotomia: relació i isolament”. Per aquest motiu, quan va dissenyar l'exemple de Barcelona va pensar que l'òptim seria tenir un 50% d'espai construït i un 50% de zones verdes. Per desgràcia els gestors, en certes èpoques, de l'urbanisme de Barcelona, no van tenir present els seus objectius. Per tant, els carrers arbrats i, sobretot, les places, són, no només eixos per caminar i reposar sinó també espais per al relaxament i el contacte amb la natura. Tal com diu l'arquitecte Francesc Navés³, “l'element vegetal dins la ciutat té un gran efecte descontaminant i oxigenador, suavitza la temperatura, humidifica l'ambient i des del punt de vista

57

* Professor de geografia. Facultat de Lletres. Universitat de Girona. josep.gordi@udg.edu

¹ GORDI, Josep (2012). “La simbologia de 10 arbres mediterranis de Mollet del Vallès”, *Notes* 27, pàg. 77-90.

² PIGEM, Jordi (2009). *Bona crisi. Cap a un món postmaterialista*. Ara llibres. Barcelona.

³ NAVÉS, Francesc (1995). *El árbol en jardinería y paisajismo*. Ediciones Omega. Barcelona.

psicològic té interessants efectes vers les persones”.

La tria dels arbres d'aquest article respon a criteris estrictament personals i subjectius, tot i que ens hem deixat aconsellar per Josep Maria Mompin, tècnic de l'Ajuntament de Mollet del Vallès. Els noms científics utilitzats provenen de la llista de plantes exòtiques ornamentals més emprades als Països Catalans⁴.

2. L'arbre de l'amor

2.1 Origen i característiques

L'arbre de l'amor (*Cercis siliquastrum*) és una espècie de la família de les lleguminoses, originària de l'Àsia Menor. És un arbre que no sobrepassa els 10 m. d'alçada. El seu tronc acostuma a ser força irregular i la seva escorça és grisenca i clivellada. La capçada normalment té forma de para-sol. La floració d'aquest arbre és un dels seus trets més significatius i agradables ja que floreix en plena primavera i abans que apareguin les noves fulles. És tot un espectacle per a la mirada la floració d'aquest arbre petit i de tronc recargolat, ja que tot ell s'omple de flors rosades que surten directament del tronc i de les bran-

ques. Les fulles són simples, senceres i arrodonides. Els fruits són llegums, de color marronós, estrets i aplanats, que resten damunt de l'arbre durant tot l'hivern.

2.2 Simbologia, valors i usos

Majoritàriament es creu que va ser portat a Europa pels croats quan tornaven de Terra Santa. Malgrat tot, altres fonts assenyalen que va ser introduït a la Península Ibèrica en el segle XII pels àrabs. També pren el nom d'arbre de Judes ja que la llegenda considera que, de les branques d'aquest arbre, es va penjar Judes. Aquest segon nom possiblement prové de la confusió respecte a una de les seves primeres denominacions, que era: arbre de Judea, ja que els croats i potser també els àrabs el van conèixer en aquesta regió del pròxim orient. A més a més, sembla molt poc probable que un arbre amb un tronc tan feble pogués ser utilitzar per penjar-s'hi.

Pel que fa a la seva principal denominació: arbre de l'amor, sembla clar que el nom prové de l'efimera bellesa de les seves flors a la primavera, la qual contrasta amb el recargolament i clivellament del tronc. La contemplació d'aquest contrast entre color i forma intensifica les sensacions de tendresa i de calma (ADRAS, 1994).

2.3 Localització

Es pot observar a la rambla Nova i a la rambla Fiveller.

3. El castanyer d'Índia

3.1 Origen i característiques

El castanyer d'Índia (*Aesculus hippocastanum*) és un arbre originari dels Balcans i que també s'estén per les muntanyes d'Àsia occidental fins a

58

Figura 1. Detall de les flors de l'arbre de l'amor a la rambla Nova (J. Gordi)

⁴ FOLCH, R. (dir) (1988). Plantes superiors, vol 6 de la Història Natural dels Països Catalans, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

l'Himàlaia. De la seva més llunyana procedència pren el nom, però és també un arbre mediterrani. Es caracteritza per les seves fulles grans i compostes. Els diferents folíols surten d'un mateix punt com si fossin els dits d'una mà. A la tardor prenen una càlida coloració vermelloso. El fruit és rodó, cobert d'una capa dura d'espines i conté un parell de llavors molt semblants a les castanyes, però que no són comestibles.

3.2 Simbologia, valors i usos

Malgrat que és un arbre originari de les muntanyes del nord de Grècia, no apareix esmentat a la *Història de les plantes* de Teofrast ni en els llibres de *Dioscòrides*. Apareix citat a Europa per primer cop el 1565 a l'arribar uns exemplars de Turquia, enviats per Ogier Ghislain de Busteq, ambaixador de Flandes a la cort del soldà entre el 1556 i el 1562. L'ambaixador, en una de les seves visites a la cort del soldà Soleiman el Magnífic observà que els soldats alimentaven els seus cavalls amb uns fruits molt semblants a les castanyes. Posteriorment, Busteq va cercar l'arbre d'aquests fruits i va enviar-ne uns exemplars al jardí botànic de París.

El 1576 ja es plantaren els primers castanyers d'Índia a Viena i el 1633 a Gran Bretanya.

Es tracta d'un arbre d'elevat valor ornamental i per aquest motiu el trobem en avingudes i parcs de les principals ciutats europees. En el llenguatge floral, les seves flors simbolitzen el luxe i el goig per la bellesa. En medicina s'utilitza, sobretot l'escorça, com a antihemorràgic i antiinflamatori.

En principi es pensava que era un arbre provinent de l'Índia i per aquest motiu i pel fet que el seu fruit s'assembla a la castanya, se l'anomena castanyer d'Índia.

3.3 Localització

Es pot veure a la rambla Nova i a la rambla de Balmes

4. El cedre del Líban

4.1 Origen i característiques

El Cedre del Líban (*Cedrus libani*) creix a les muntanyes del Líban, Síria i Turquia, entre els 1300 i 2300 m d'altitud i suporta bé tant el fred com la sequera. És una conífera de fulla persistent que pot elevar-se fins els 40 metres d'alçada, amb un tronc de fins a 2,5 metres de diàmetre; presenta una capçada cònica en arbres joves que amb el pas del temps pren una morfologia piramidal i el fullatge de les branques agafa una disposició horitzontal. Les fulles són aciculars i petites, només mesuren uns 25 mm. Les pinyes hi apareixen cada dos anys, maduren en un any i assoleixen uns 8-12 cm de llarg. Els cedres tenen una llarga longevitat ja que actualment n'hi ha alguns exemplars mil·lenaris.

Antigament, aquests cedres formaven densos boscos a les muntanyes del Líban que es van convertir en una mena de temples naturals plens de columnes

Figura 2. Castanyer d'Índia a la rbla. Nova (J. Gordi)

Figura 3. Jove cedre al pla de les Pruneres (J. Gordi)

i foscor. Actualment, el cedre és l'emblema d'aquest país i apareix a la seva bandera nacional.

Al llarg dels segles, les muntanyes del Líban han patit un important procés de desforestació i, actualment, només resten alguns boscos de cedres per damunt dels 2.000 m. Un lloc emblemàtic on se'n troben és a la vall dels Cedres de Déu, protegida per l'església maronita. Aquest bosc de cedres i la vall de Kadisha van ser declarats Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO el 1998. Cal esmentar que durant el regnat de la reina Victòria de Gran Bretanya, la monarca va finançar la construcció d'un mur al voltant del bosc per protegir-lo del pastoreig.

4.2 Simbologia, valors i usos

El cedre del Líban ha estat considerat per diverses religions un pont entre els humans i Déu, ja sigui per la majestuositat del seu tronc i capçada com pel fet que la seva fusta és molt resistent als insectes i desprèn una agradable aroma. També té una olor finíssima la seva reïna.

Producte de la seva morfologia, longevitat i de les característiques de la seva fusta i reïna, aquest arbre sim-

bolitza la noblesa d'esperit, la grandiositat, la bellesa i la majestat. La seva longevitat, el caràcter perenne de les seves fulles i la incorruptibilitat de la seva fusta fan que també l'associem a la vida eterna així com a la fortalesa i la fermesa de la fe. Els fruits apareixen com la imatge de la immortalitat guanyada a través de la millora constant dels humans mentre vivim.

Tot seguit, parlarem d'alguns usos i valors que aquest arbre atresorava per a alguns pobles i religions.

Els egipcis, 6.000 anys en-
rere, utilitzaven els seus olis aromàtics per perfumar les estances interiors de palaus i temples. També van emprar-ne la fusta per a la construcció d'elements arquitectònics, vaixells i peces artístiques destinades, majoritàriament, a usos funeraris. Exemplifiquem-ho: el vaixell de Keops, datat en el 2700 aC, és de fusta de cedre. També dins de les barques funeràries ubicades en les cambres fúnebres s'hi situava una escultura de fusta del difunt feta amb fusta de cedre.

Dins del judaisme i el cristianisme el cedre del Líban era un arbre molt emprat per a la construcció d'edificis i mobiliari religiós. El cas més notable fa referència a l'aixecament del primer temple de Jerusalem, el 967 aC. Està documentat que el rei Salomó va encarregar grans quantitats de fusta de cedre a Hiram de Tir, rei dels fenicis, per construir les bigues, el teginat i l'altar del temple.

A la Bíblia, aquest arbre apareix esmentat 80 vegades. Reproduïm dues cites bíbliques que fan referència al temple de Jerusalem. "Un cop acabat tot l'edifici, Salomó el va cobrir amb un sostre de cedre" (Re 6,9) i "Revestí també les vint colzades de la cambra

interior del santuari amb plaques de cedre, des del paviment fins al sostre. Destinà aquella part a cambra sagrada, a lloc santíssim” (Re 6,15).

En ser utilitzada la seva fusta per revestir la llar de Déu, és a dir, el temple de Jerusalem, el cedre és citat com un dels elements necessaris per a la cerimònia de purificació d'una casa: “Després prendrà l'ocell viu amb el tronc de cedre, la llana tenyida d'escarlata i l'hisop, i ho mullarà tot en la sang de l'ocell degollat damunt l'aigua corrent” (Lv 14, 49).

A Isaïes també apareix el cedre com un dels arbres que permetrà, com a prodigi diví, la transformació del desert: “Transformaré el desert en un estany, i la terra àrida, en sortidors d'aigua. Al desert, hi posaré cedres, acàcies, murtra i oliveres. A l'estepa plantaré ginebres, i tot de plàtans i avets” (Is 41:18-20).

D'altra part, segons una llegenda medieval, l'arbre de la creu estava fet de tres tipus de fustes: la de cedre o arbre còsmic, la d'olivera o arbre de la vida i la del xiprer o arbre funerari.

També a l'Alcorà es parla del Sidrat-Al-Muntaha o cedre de la fi, el qual era un arbre gegant que s'elevava cap “al setè cel, sota el tro d'Alà” i cadascuna de les seves fulles portaven el nom d'una persona. Quan alguna queia, arribava la seva mort.

El cedre del Líban es va introduir, com a arbre ornamental, per l'Europa occidental a partir del segle XVIII, tot i que, segons altres fonts, ja va arribar amb el retorn del croats. L'eminent botànic Carl von Linné (1707-1778) va deixar escrit que només va veure un exemplar d'aquest arbre a Anglaterra i creu que va ser plantat a finals del segle XVII.

4.3 Localització

D'aquest arbre n'hi ha uns quants peus joves plantats al pla de les Pruneres.

5. La magnòlia

5.1 Origen i característiques

La magnòlia comuna (*Magnolia grandiflora*) és un arbre de la família de les magnoliàcies i una de les espècies emblemàtiques del bosc planifoli de la plana costanera atlàntica del SE dels Estats Units. Es tracta d'un arbre que pot fer-se molt gran i que té unes fulles perennifòlies, amb l'anvers d'un verd fosc brillant i el revers d'un to rovellat. L'element més vistós d'aquest arbre són les seves grans flors que tenen entre 20 i 25 cm, són de color blanc cremós i molt aromàtiques. Al Terciari, la magnòlia s'estenia pel continent europeu, però desaparegué en les successives glaciacions. Cal dir que el gènere *Magnolia*, com els gèneres *liquidambar*, *sequoia* o *ginkgo*, també van créixer en terres europees fins al Pleistocè, quan van desaparèixer en no superar els desplaçaments latitudinals de la vegetació, derivats dels moviments nord-sud de les glaciacions. Cal remarcar que en el continent europeu, a diferència de l'americà, les grans serralades tenen una orientació est-oest i, a més a més, existeix el Mediterrani i el desert del Sàhara. Tot aquest conjunt d'elements dificultà o impedí el retorn d'alguns

61

Figura 4. Flor d'una magnòlia del carrer Gaietà Vinzia (J. Gordi)

tàxons un cop finalitzaren les glaciacions, tot provocant, en alguns casos, la seva desaparició en terres europees.

La família de les magnoliàcies és considerada com la més primitiva de totes les famílies de les angiospermes, sobretot per la morfologia de les flors, és a dir, per la grandària i la disposició en espiral de les peces florals.

5.2 Simbologia, valors i usos

Al llarg del segle XVIII, la magnòlia va arribar a Europa, però anteriorment ja es cultivà als Estats Units i a l'Amèrica del Sud. Per la seva bellesa es convertí en un símbol del romanticisme als estats del sud dels Estats Units, i fou un dels emblemes de l'exèrcit confederat durant la guerra civil nord-americana. La seva flor representà l'estat de Louisiana des del 1900 i també des del 1952 és la flor i l'arbre del Mississipí. Aquest estat rep el sobrenom: *The Magnolia State*.

62

La flor de la magnòlia s'associa a la noblesa, la perseverança, la dignitat i l'estima per la natura. Un exemple del valor simbòlic d'aquesta flor el trobem en la seva utilització per titular la pel·lícula: "Magnòlies d'acer" (*Stell Magnolias*) rodada per Herbert Ros el 1989 i que explica la vida quotidiana en una imaginària ciutat de Louisiana d'un grup de dones que lluiten per superar les adversitats que la vida els posa al davant. El film emfatitza la lluita de la protagonista contra la diabetis que pateix.

Per alguns estudiosos del simbolisme dels arbres (MENGHINI, 2004), la magnòlia esdevé l'arbre còsmic, ja que com hem dit anteriorment és una de les espècies més antigues que existeixen sobre la terra i en temps remots s'estenia per altres continents. Cal incidir en el fet que l'arbre còsmic representa el centre i, a la vegada, l'inici del viatge imaginari per la història de la humanitat.

El primer botànic que va estudiar

aquest arbre va ser Charles Plumier que va viatjar per Amèrica per encàrrec de Lluís XIV, el rei sol, per catalogar noves espècies de plantes. El 1703 es va batejar amb el nom de magnòlia en honor de Pierre Magnol que era el director del jardí botànic de Montpeller. La primera referència europea d'aquest arbre apareix el 1732 quan una magnòlia provinent de Mississipí es plantà a Maillardière, prop de Nantes. Més tard, Lluís XV plantà magnòlies al jardí del petit Trianom de Versalles. A poc a poc, aquest singular arbre es va convertir en una espècie ornamental molt preuada a Europa mercès a la seva elegància i vistositat i, sobretot, per l'extraordinària aroma de les seves belles i perfumades flors blanques.

5.3 Localització

Podem gaudir de les magnòlies tot passejant pel carrer Gaietà Vínzia o pels parcs de la Plana Lledó i /o de can Mulà.

6. El liquidàmbar

6.1 Origen i característiques

A les terres altes de la plana costanera atlàntica dels Estats Units hi creix el liquidàmbar americà (*Liquidambar styraciflua*), un portentós arbre de la família de les hamamelidàcies que, a la seva terra nadiua, pot arribar als 40 m d'alçada, però que plantat als carrers o places creix com a molt, entre els 18 i 30 m. Té un tronc cilíndric, d'escorça grisa i en edat adulta acostuma a presentar considerables esquerdes. Les fulles són força grans, entre els 7 i 19 cm, d'un vistós verd lluent a l'anvers i són piloses al revers; són caduques, palmades i lobulades i, a la tardor mostren unes coloracions grogues i marronoses molt vistoses. Les inflorescències masculines pengen en forma de raïms i les femenines són llargament pedunculades. El fruit és esfèric, amb unes dimensions semblants a una pilota de golf i amb espines marronoses.

Figura 5. Liquidàmbar del parc de can Mulà (J. Gordi)

6.2 Simbologia, valors i usos

El liquidàmbar americà pren aquest nom ja que la reïna que produeix és olorosa i recorda l'àmbar líquid. És un arbre ornamental molt present en parcs i jardins, ja que els troncs creixen molt rectes i les fulles, a la tardor, prenen unes tonalitats molt atractives. Va ser introduït a Europa el 1681 per un missioner anglès que el va plantar en els jardins del palau de Fulham de Londres. La fusta d'aquest arbre és aromàtica i se n'extreu una reïna que s'utilitza en l'elaboració de perfums.

6.3 Localització

El podem observar al carrer Burgos i al parc de can Mulà.

7. La catalpa

7.1 Origen i característiques

La catalpa americana o meridional (*Catalpa bignonioides*) és un arbre caducifoli originari dels boscos temperats de l'Amèrica del nord. Pot arribar a créixer fins als 15 m i acostuma a presentar una capçada arrodonida i un tronc amb una escorça grisenca. Té dos trets clarament distintius. D'una part, presenta unes fulles molt grans, en forma de cor, que pengen de llargs pecíols, de color verd clar a l'anvers i piloses pel revers i que a l'arribada del fred s'enfosqueixen i cauen. D'altra part, genera uns fruits cilíndrics, prims i molts llargs que poden arribar als 35 cm i que pengen en gran nombre fins a l'aparició de les noves fulles a la primavera. Al final de la primavera, a les seves branques més altes neixen unes flors blanques amb franges grogues i porpres, molt aromàtiques i agrupades en inflorescències piramidals.

63

7.2 Simbologia, valors i usos

El seu nom prové d'una paraula índia "catawaba" que era el mateix nom de la tribu que vivia a les ribes del riu Catawba de Carolina del sud. Els primers metges americans utilitzaven

Figura 6. Capçada d'una catalpa del parc dels Colors (J. Gordi)

les beines i les llavors per fer infusions que servien per combatre les malalties respiratòries, i el suc de les fulles o arrels s'utilitzava per combatre les afeccions oculars.

7.3 Localització

Podem observar aquest arbre al parc dels Colors, al parc de can Mulà i al carrer de Francesc Macià.

8. La tipuana

8.1 Origen i característiques

La tipuana o tipa (*Tipuana tipu*) és un arbre de la família de les lleguminoses, originari de les sabanes de l'Amèrica del sud, en concret de la zona anomenada el Chaco, un terme quítxua que vol dir: "lloc de cacera". S'utilitza per denominar la sabana embosquinada que creix entre el riu Paraguai i la serralada dels Andes i com tots els graminets subtropicals es caracteritzen per patir una estació seca. Es tracta d'una espècie que pot créixer fins al 30 m, però que normalment no sobrepassa els

8 m i té un tronc irregular de color gris fosc amb fines clivelles longitudinals. La seva capçada és ampla i arrodonida. Les fulles són caduques, compostes i semblants a la falsa acàcia (*Robinia pseudo-acacia*), però es diferencien per les flors grogues que presenta la tipuana enfront de les flors blanques i /o rosades i pels fruits, que en el cas de la tipuana són unes sàmares generosament alades.

8.2 Simbologia, valors i usos

El nom del gènere *Tipuana* va ser encunyat pel botànic anglès George Bentham el 1853 i deriva de *Tipu*, que coincideix amb el nom natiu de l'arbre, a Bolívia. El nom popular "palo rosa" s'atribueix al color vermellós de la seva saba, que apareix en forma de reïna entre les esquerdes del seu tronc i a la qual se li han atribuït propietats cicatritzants i antiinflamatòries.

El jardiner francès Jean Claude Forestier la va portar des de Buenos Aires a Barcelona amb motiu de l'Exposició Universal del 1929, ja que ofereix a la vista una esplèndida floració i la seva gran capçada genera una bona ombra. Actualment, hi ha uns 4.000 exemplars d'aquest arbre a la ciutat comtal.

8.3 Localització

Podem observar-la al parc de can Mulà i a l'avinguda de la Llibertat.

9. El ginkgo

9.1 Origen i característiques

El ginkgo (*Ginkgo biloba*) és un arbre de la família de les ginkgoaceas, que prové dels boscos caducifolis de la Xina oriental. Aquest arbre s'adjetivitza amb la paraula relictual ja que durant el mesozoic, és a dir, fa més de 200 milions d'anys, s'estenia per Amèrica, Europa, Àsia i Austràlia, però a poc a poc el seu hàbitat va quedar reduït a les muntanyes de Tiammu a l'est de la Xina, on

Figura 7. Tipuana al parc de can Mulà (J. Gordi)

forma bosquets entremig de caducifolis i coníferes. Es creu que aquest és el seu hàbitat natural, ja que és l'únic indret on apareixen petits rodals de ginkgos. Aquesta afirmació presenta els seus dubtes ja que el ginkgo fa més de 2.000 mil anys que es planta pels temples, palaus i jardins de l'est d'Àsia i es difícil saber on acaba la naturalitat i on comença a incidir la mà humana.

És un arbre que pertany a les gimnospermes, és a dir, al mateix grup que els pins i els avets. Ara bé, el ginkgo no fa pinyes i l'únic tret de semblança amb les gimnospermes és la forma de desenvolupament monopòdic, és a dir, que creix sempre per la seva gemma terminal. El resultat d'aquest tipus de creixement és que l'arbre presenta una morfologia piramidal. Té una creixuda molt lenta, només cal tenir present que tarda 10 anys en arribar als 10 m d'alçada; d'altra part, és un arbre d'una llarga longevitat. En alguns monestirs de la Xina i del Japó se n'han trobat peus mil·lenaris. Les fulles, característiques i inconfusibles, són caduques, llargament peciolades, en forma de ventall, d'un color verd brillant i amb uns nervis molt prims disposats radialment. Les flors masculines i femenines es troben en peus diferents i per aquest motiu diem que es tracta d'un arbre dioic. El fruit és globular i penja d'un llarg peduncle.

9.2 Simbologia, valors i usos

El ginkgo és l'arbre dels "cent noms". A la Xina se l'anomenava l'arbre de l'avi i del nét ja que, producte del seu lent creixement, l'avi plantava l'arbre i el nét se'n menjava els fruits. També pren el nom de l'arbre dels 40 escuts, ja que va ser el preu que va pagar el 1780 un comerciant francès per cada

arbre comprat a Anglaterra. Sota el regnat de Lluís XVI al ginkgo se'l coneixia com l'arbre del cel o l'arbre de les pagodes, pel fet del seu origen asiàtic.

El ginkgo es considera un arbre sagrat a la Xina, Corea i Japó i simbolitza, pel fet que és un arbre dioic, la unitat dels punts oposats, és a dir, del nord i el sud, de l'actiu i el passiu, del Ying i el Yang i, a la vegada, és portador de l'esperança, la memòria i la immortalitat.

Des de fa segles que els ginkgos més vells, situats en monestirs, eren arbres venerats i acostumaven a estar rodejats per una corda de palla d'arròs trenada que també s'utilitzava per fer rituals de purificació i s'anomenava *Shimenawa* (Gordi, 2010). El ginkgo del temple de Yon Mun a Corea té un diàmetre de més de 4 m i es calcula que té 1.100 anys. El del temple de Sendai, al Japó, s'estima que en té 1.250. D'altra part, també va ser considerat un arbre ornamental i, al llarg de segles, es va plantar en els jardins dels palaus.

65

Figura 8. Filera de ginkgos al parc del pla de les Pruneres (J. Gordi)

Al Japó aquest arbre es plantava a les entrades dels temples i per als samurais simbolitzava la promesa de la immortalitat que rebrien si s'havien comportat honorablement en la vida i el combat. Aquest simbolisme del ginkgo com a arbre immortal s'engrandí després que va sobreviure a la bomba d'Hiroshima. Quan el 6 d'agost de 1945 la bomba atòmica va ser llançada sobre la ciutat, es va pensar que no havia quedat res viu, però vuit mesos després, al costat de les restes d'un ginkgo, es va comprovar que en sortia un nou rebrot. Avui dia aquell rebrot s'ha convertit en un arbre de 16 m que simbolitza com cap altre la pau i l'esperança.

D'altra part, la imatge de les fulles del ginkgo emportades pel vent o donant forma als pentinats són un motiu repetit dins dels anomenats Ukiyo-e que retrataven escenes de la vida tradicional japonesa dels segles XVIII i XIX. Actualment el ginkgo apareix com a símbol de la ciutat de Seül i de la Universitat d'Osaka.

L'ús medicinal de les fulles i fruits apareix citat abundantment en els llibres de medicina tradicional xinesa; s'atribueixen al ginkgo efectes beneficiosos sobre el cor i els pulmons. Actualment hi ha plantacions per aprofitar-ne els seus compostos químics per a la indústria farmacèutica. D'altra part, els fruits del ginkgo són presents a la cadena alimentària asiàtica, ja que sempre s'han recollit i es mengen bullits o fregits. També són emprats en la cerimònia del té o com a complement per beure sake.

El botànic i metge alemany Engelbert Kaempfer (1651-1716), que va ser empleat de la Companyia Holandesa de les Índies Orientals, va arribar al Japó el 1689 i va romandre en aquest país dos anys. Visitant monestirs va trobar-se el ginkgo biloba que, en aquell moment, només es coneixia com a registre fòssil. Per tant, té l'honor de ser el primer

científic occidental en descriure aquesta espècie. Va endur-se'n unes llavors i de tornada a Europa les plantà en el jardí botànic d'Utrecht on encara es poden admirar els ginkgos nascuts d'aquelles llavors. Al llarg del segle XVIII aquest singular arbre s'estengué per Europa com a arbre ornamental. Està documentat que va arribar a Anglaterra el 1754, a la ciutat de Montpeller el 1780 i als Estats Units el 1784.

9.3 Localització

El podem observar en el darrer tram de la Rambla Nova, al parc del pla de les Pruneres i al parc de can Mulà.

10. La sòfora

10.1 Origen i característiques

La sòfora o acàcia del Japó (*Sophora japonica* o *Styphnolobium japonicum*) és un arbre de la família de les lleguminoses provinent de la Xina i introduïda al Japó; per aquest motiu també se l'anomena l'arbre de les pagodes o la falsa acàcia del Japó. Es tracta d'una espècie caducifòlia que pot créixer fins a 25 m; presenta una capçada arrodonida i un tronc amb una escorça fosca que, amb

Figura 9. Sòfora a la rbla. Pompeu Fabra (J. Gordi)

el temps, es va clivellant. Les fulles són compostes i tenen un color verd fosc. Les flors es disposen en grans raïms i són de color blanc amb algun toc groc. El fruit és un llegum de 5 a 7 cm de longitud que es caracteritza perquè entremig de les llavors té unes estrangulacions molt curioses.

10.2 Simbologia, valors i usos

Des de molt antic, aquest arbre es plantava a la Xina i al Japó a prop dels temples i els cementiris. Les seves flors s'utilitzen com a herba medicinal als països asiàtics pels seus valors antioxidants i antiinflamatoris.

10.3 Localització

La podem admirar a la rambla de Pompeu Fabra.

11. L'eucaliptus

11.1 Origen i característiques

L'eucaliptus (*Eucalyptus globulus*) és un arbre de la família de les mirtàcies originari d'Austràlia. Es tracta d'un arbre de creixement ràpid, que pot arribar a una gran alçada; hi ha exemplars que sobrepassen els 100 m. De l'escorça del tronc es desprenen unes llargues làmines que deixen unes taques grises i platejades en el tronc. Es reconeix fàcilment per les seves fulles, de dos tipus: les joves són ovalades i les adultes allargades i corbades, de color verd fosc i endurides.

11.2 Simbologia, valors i usos

L'eucaliptus és un arbre sagrat pels aborígens australians i hi ha un gran nombre de costums i llegendes populars que es transmeten per tradició oral, lligades a aquest arbre. Per exemple, una de les tradicions que s'ha conegut és la que fa referència a un instrument musical que es construïa a partir de branques buidades per les termites i que s'anomena didjeridú i emet uns sons molt especials.

L'eucaliptus va ser descobert, des del punt de vista de la ciència occidental, pel botànic francès Jacques J.H. Labillardiere (1755-1834) amb motiu d'un viatge per Oceania el 1792 i es va introduir com a planta exòtica en els jardins europeus al llarg del segle XIX. Producte del seu ràpid creixement i del seu port, es va utilitzar en plantacions d'alineacions d'arbres pels grans propietaris del sud d'Itàlia per frenar la força del vent i més endavant també es planta en zones pantanoses pensant que els efectes balsàmics de les fulles eliminarien el paludisme. L'únic efecte que van tenir els eucaliptus en les zones humides és que l'elevat consum d'aigua d'aquests arbres va afavorir la dessecació d'alguns indrets. El 1865 es té constància de la plantació d'un eucaliptus a Barcelona així com en el jardí botànic de Madrid.

D'altra part, cal ressenyar que de les fulles d'aquest arbre s'obtenen olis per a la indústria farmacèutica. Tradicionalment s'ha utilitzat les seves inhalacions del vapor de les fulles per combatre els problemes respiratoris.

Les persones que creuen que els arbres ens poden transmetre la seva

Figura 10. Eucaliptus del parc dels Colors (J. Gordi)

energia (THEOBALD, 2001) recomanen meditar sota la seva ombra i inhalar el perfum que desprèn l'arbre. Aquesta doble acció ens permetrà que ens arribi la seva energia que ens farà fora l'estrès i, a la vegada, ens purificarà.

Bibliografia

- ABELLA, Ignacio (1996). *La màgia de los árboles*. Ed. Integral. Barcelona.
- ADRAS (1994). *Los árboles, energías vivas*. Ed. Integral. Barcelona.
- ALCAIDE, Olga (2005). *Guia dels arbres d'interès local de Mollet del Vallès. Exemples d'aplicació de la Norma Granada*. Col·lecció Vicenç Plantada 9. Centre d'Estudis Molletans.
- BENZI, Fabio, BERLIOLIOCCI, L. (1999). *L'histoire des plantes en Méditerranée*. Actes Sud. Motta.
- BERTRAN, J. Et al. (1993). *Els arbres de Mollet*. Ajuntament de Mollet del Vallès.
- DIVERSOS. (2010). *Els corredors verds urbans. Exemples i criteris de disseny*. Ajuntament de Barcelona.
- DOMONT, Philippe, MONTELLE, Édith (2006). *Histoires d'arbres*. Office National des Forêts. Paris.
- FONT i QUER, Pius (1981). *Plantas medicinales. El dioscórides renovado*. Ed. Labor. Barcelona.
- GORDI, Josep (2010). "Els valors i el tractament dels arbres al Japó" Treballs de la Societat Catalana de Geografia, num.70, pp. 205-225.

11.3 Localització

Podem observar un bosquet d'eucaliptus en el parc dels Colors. També hi ha un magnífic exemplar dins del recinte de l'Institut Vicenç Plantada.

- GORDI, Josep (2011). *Els arbres mediterranis. Un recorregut pels seus valors culturals i espirituals*, Ed. Documenta, Girona.
- HAGENEDER, Fred (2006). *La sabiduria de los árboles*, Ed. Blume. Barcelona.
- KUNKEL, G. (1986). *Acacias y otras leguminosas ornamentales*. Ediciones alternativas. Almería.
- MENGHINI, Alessandro (2004). *Il giardino dello spirito*. AMP. Perugia.
- THEOBALD, Erwann (2001). *Les énergies bénéfiques des arbres*. Editions Trajectoire. Paris.
- TOLA, José, INFIESTA, Eva (2001). *Los principales árboles y arbustos medicinales de Europa y América*. Ed. Robin Book. Barcelona.

Webs consultades

- www.arbolesornamentales.es
- www.arbresjosepgordi.blogspot.com
- www.amicsarbres.blogspot.com
- www.jardibotanic.org
- www.herbotecnia.com
- www.giardini.biz

Les orquídiades de Gallecs.

Espècies, abundància i distribució

Oriol Baena Crespo *¹

Resum

Gallecs és segurament un dels últims pulmons del Vallès. Sense arribar a les 800 ha, forma un paisatge típic vallesà: el conreu de secà es mescla amb les últimes motes de vinya i petits boscanys que donen a Gallecs un especial interès, tant per la flora com per la fauna. Al nord trobem boscos d'una extensió més important amb algunes parts força ben conservades. Aquí és on trobem les poblacions d'orquídiades més importants, tant en nombre com en varietat.

Durant un estudi de camp de gairebé un any s'han estudiat un total de 618 peus d'orquídiades de 14 espècies diferents, la seva abundància i la seva distribució. Els resultats demostraren que la riquesa d'aquests vegetals a Gallecs és notable. Aquest article pretén mostrar les orquídiades de Gallecs en la seva plenitud i aportar idees i aire fresc per a la seva conservació i la de l'hàbitat que les acull.

Paraules clau: orquídiades, Gallecs, Vallès, protecció, hàbitats.

1. Preliminars: les orquídiades

La primera dada històrica que trobem de les orquídiades data de fa més de 2.500 anys, on a la Xina ja es reconeixien els seus usos ornamentals. Teofrast

(Eresos 172 aC – 287 aC), a la Grècia clàssica, cita unes plantes amb el nom d'Orchis, paraula que vol dir testicles, donada la similitud d'alguns rizomes amb aquests òrgans. Ja a l'edat moderna el seu comerç com a planta decorativa es generalitzà. Les espècies provinents

Figura 1. Abellera groga (*Ophrys lutea*)

* Estudiant de Ciències Ambientals a la Universitat Autònoma de Barcelona. oriolbaena@gmail.com

¹ Resum del treball guanyador del XIII Premi Juvenil Vicenç Plantada. El treball es va fer durant el curs 2011-2012, quan l'estudiant cursava batxillerat a l'Institut Torre de Malla de Parets, sota la direcció de la tutora Conxita Miró

d'Amèrica servien com a elements ornamentals a les cases de la noblesa europea. A l'Orient Mitjà, encara avui es produeix el salep, aliment resultant d'assecar rizomes d'orquídiess. Tot i que té propietats nutritives molt limitades, tradicionalment es va utilitzar com a element afrodisíac a les cultures orientals. Un altre dels usos més coneguts de les orquídiess és l'ús del fruit d'una orquídia mexicana anomenada *Vanilla planifolia* per obtenir la vainilla, un condiment força comú a les nostres llars.

Les particularitats de les formes i les adaptacions de les orquídiess han fascinat sempre als nostres més admirats científics. Linné calculà que amb la germinació de les llavors produïdes per un únic peu de *Dactylorhiza maculata*, la superfície terrestre estaria coberta d'orquídiess en tant sols quatre generacions. Darwin també estudià les orquídiess per a la seva teoria, i posa el primer granet de sorra per al posterior descobriment de l'autogàmia, quan observà i escrigué que no havia observat mai cap insecte sobre cap flor d'*Ophrys apifera*, tot i tenir les característiques òptimes.

La família de les orquídiess és una de les famílies vegetals més evolucionades que existeixen. Comprèn unes 25.000 espècies agrupades en 750 gèneres, però els canvis taxonòmics són constants i l'aparició de noves espècies, fins i tot a casa nostra, està a l'ordre del dia.

Tot i que la distribució de les orquídiess és molt cosmopolita, la majoria d'aquestes es distribueixen en zones tropicals, on són epífites, és a dir, viuen als troncs dels arbres. Aquest fet és a causa de les condicions del clima tropical, amb la humitat i la temperatura ideal per al desenvolupament d'aquestes plantes. Aquesta distribució, però, arriba fins a punts insospitats com seralades de fins a 4.000 metres. Podem excloure, només, zones absolutament desèrtiques i aquelles zones amb permafrost.

A Catalunya trobem unes 80 espècies d'orquídiess, algunes de molt singulars i hàbitats molt reduïts i en greu perill d'extinció. Les nostres orquídiess són més petites, però no menys espectaculars que les tropicals. Les seves formes i colors atrauen des del primer moment l'observador.

2.1. Morfologia

Les orquídiess catalanes creixen al sòl, és a dir són geòfitess, al contrari que a les zones tropicals on creixen als troncs dels arbres, com ja hem dit amb anterioritat.

Sota terra les orquídiess posseeixen un rizoma amb unes petites arrels adherides. Aquests rizomes poden adoptar multitud de formes: aplanats, palmats, allargats, etc; també poden ser dobles i, fins i tot, triples. Aquests òrgans serveixen per emmagatzemar nutrients, necessaris per a la floració la primavera següent. En algunes espècies aquests també serveixen per donar lloc a la reproducció vegetativa, com per exemple a la *Neottia nidus-avis*. Entre el rizoma i les parts aèries tenen una petita part de tija subterrània, que sovint és escamosa.

La tija, com normalment passa a les monocotiledònies, no està ramificada. Sol ser cilíndrica, carnosa i glabre o peluda.

Les fulles són enteres, mai compostes, sempre presenten nervació paral·lela i és típic que es presentin en roseta basal. Quan no es presenten així, es poden disposar a la tija en espiral, alternes de dues en dues... A les orquídiess sapròfitess, aquelles que no fan la fotosíntesi, les fulles s'han anat atrofiant i tenen una funció mínima. Han quedat reduïdes a escames o beines.

Les orquidàcies rarament presenten pecíol. L'ovari és inserit directament a la tija. Aquest és, per norma general, tricarpelar. Les flors són sempre trímeres, tenen tres pètals i tres sèpals. A més a més, les orquídiess tenen la particula-

ritat que han desenvolupat un dels tres pètals cap a formes més especialitzades: l'anomenem label. Aquest acostuma a presentar la part més vistosa i espectacular de la flor, i serveix com a pista d'aterratge als insectes pol·linitzadors. Les peces sexuals es troben unides a una espècie de columna que es situa en la posició contrària del label, el ginostem. Les parts fèrtils masculines es veuen reduïdes a dos pol·lins: dues masses de pol·len situades a l'extrem del ginostem. L'ovari està situat sota el periant, és ífer. Presenta tres estigmes, parts de la flor que reben el pol·len, dels quals dos seran fèrtils i el tercer farà altres funcions, com la d'evitar l'autofecundació formant el rostell. Aquesta estructura, a banda d'evitar l'autofecundació, serà l'encarregada de emetre una substància enganxosa que ajudi els pol·lins a adherir-se a l'estigma per dur a terme la pol·linització. Diem que les orquídiades són zigomorfes: tan sols tenen un eix de simetria, ja que el label i el ginostem se situen oposadament. En moltes de les espècies catalanes, quan la flor està florint, es produeix un fenomen anomenat resuspinció, que consisteix en un gir de 180° per part de les flors per tal que el label quedi mirant cap avall. Veiem doncs la gran complexitat evolutiva que presenten les diferents espècies d'orquídiades.

2.2. Cicle biològic

El cicle de les orquídiades comença en un moment curiós i apassionant a la vegada. Nombroses adaptacions sorgeixen a conseqüència de la poca rendibilitat reproductiva, però en destaca una entre totes. Les orquídiades han evolucionat fins emetre milions de petites llavors. I és que han desenvolupat una de les estratègies més sorprenents del món vegetal: les seves minúscules lla-

Figura 2. **Abellera aranyosa** (*Ophrys sphegodes*)

Figura 3. **Abellera de mirall** (*Ophrys speculum*)

vors només poden germinar quan estableixen simbiosi amb un determinat fong, normalment dels gèneres *Rhizoctonia* i *Deuteromycetes*. Aquest fong, al detectar la presència d'una llavor, intenta infectar-la. La llavor emet uns fungicides per tal de frenar l'acció del fong; si no ho aconsegueix, la llavor és inutilitzada; si ho aconsegueix, en canvi, es produeix una simbiosi i ambdós organismes conviuran durant més o menys temps, en funció de l'espècie. En aquest punt es forma un rizoma amb unes petites arrels adherides. En uns anys (entre 2 i 15) i depenent de múltiples factors, el rizoma produirà primer una plàntula i més tard les primeres flors. Aquí comencen els dos cicles de les orquídiades: el cicle vegetatiu i el cicle reproductor.

El cicle vegetatiu comença sota terra. Els tubercles o rizomes subterranis comencen a emetre la tija, sempre que les condicions d'humitat i temperatura siguin les adequades. Més tard es formaran les fulles, i si les condicions són òptimes, les flors. Després de la polinització, la fecundació i l'emissió de les llavors, la plàntula acaba desapareixent i resten de nou les parts

subterrànies, amb un dels dos rizomes llest per al següent període propici de creixement. És important destacar que els rizomes poden romandre anys enterrats sense perdre cap capacitat de generació de la pròpia planta; aquest òrgan simplement no produirà tija si no es dóna la situació ideal. Les orquídiades, per tant, són força resistents a incendis, sequeres, estassades i altres fenòmens, fet que els proporciona una longevitat notable.

El cicle reproductor està obligadament lligat al cicle vegetatiu. Quan les flors tenen el pol·len madur els insectes el transporten a altres flors, i fecunden l'ovari. Si l'ovari és fecundat, s'engruixirà i formarà una càpsula, on les llavors s'aniran desenvolupant. Quan siguin madures, el fruit s'esquerdarà i deixarà que les llavors siguin susceptibles de ser despreses pel vent. A causa de la seva minúscula mida, les pot arribar a dur fins a distàncies considerables. Si aquestes llavors arriben a algun lloc favorable amb els fongs necessaris, el cicle d'una altra planta haurà començat.

2.3. Reproducció sexual de les orquídiades

La reproducció a les orquídiades és especialment complexa. Segurament l'afirmació de que les orquídiades són uns dels vegetals més evolucionats pren sentit precisament en aquest apartat. La multitud de modificacions i adaptacions del gènere les fa avançades, especialitzades i sorprenents. Precisament són aquestes adaptacions als pol·linitzadors les que donen un especial atractiu a aquestes plantes. Aquestes adaptacions, a vegades tan sorprenents, han atret d'ençà Darwin nombrosos científics per les complicacions i complexitats en la seva reproducció.

La planta, de flors hermafrodites, sempre intentarà tirar endavant una fe-

Figura 4. *Abellera fosca* (*Ophrys fusca*)

cundació creuada, però per sobre de tot intentarà ser fecundada. Si no és possible aquesta fecundació creuada, la planta s'autofecundarà o es reproduirà vegetativament, amb un únic i clar objectiu: en un futur més o menys proper, donar lloc a futures plàntules.

Els pol·linis són una de les millors adaptacions de les orquídiades. Com ja hem dit a l'apartat 2.1. *Morfologia*, tot el pol·len es concentra en unes masses pol·líniques recobertes per una substància enganxosa que s'adhereixen sòlidament al cos de l'insecte encarregat de la pol·linització. Això fa que l'insecte pugui pol·linitzar diverses flors abans que el pol·lini es desprengui. Aquesta mateixa substància fa que quan els pol·linis entren en contacte amb l'estigma d'una flor, alguns dels grans de pol·len s'enganxin a la superfície estigmàtica. Els grans de pol·len, que tenen dos nuclis, es dividiran en dos: el nucli més gran servirà per adherir-se correctament a l'estigma i l'altre, el menor (de fet també dividit en dos), recorrerà un tub pol·línic que circula per l'estil i arribarà a l'òvul. Un d'aquests dos petits

nuclis no tindrà cap funció, l'altre fecundarà l'ovocèl·lula. Una vegada fecundada, la maduració dels òvuls està en marxa. A poc a poc s'engruixirà l'ovari i la flor s'anirà pansint.

Les orquídiades són, bàsicament, entomòfiles; és a dir, que la pol·linització és realitzada per insectes, tot i que és cert que nombroses orquídiades utilitzen la reproducció vegetativa o l'autofecundació com a mètode de reproducció; les orquídiades prefereixen, com hem dit, realitzar fecundacions creuades.

Les orquídiades utilitzen nombrosos recursos per tal de portar l'insecte al lloc just perquè els pol·linis se li adherixin. Algunes tenen substàncies nutritives, com el conegut nèctar. Els insectes acudeixen a la flor i mentre intenten alimentar-se s'enduen, amb sort, algun dels pol·linis. Un recurs també molt habitual és l'engany visual. Les orquídiades han evolucionat cap a formes que recorden altres espècies riques en nèctar, i això fa que els pol·linitzadors siguin a la vegada enganyats i atrets per la flor, sovint sense cap tipus de recompensa. També existeixen els anomenats

Figura 5. *Limodorum abortivum*

Figura 6. Flor de l'home penjat (*Aceras antrophorum*)

Figura 7. Brolles de romaní (al. *Rosmarino-Ericion*) al sector de Can Veire i formació de gramínies en un indret recentment restaurat al centre de l'EIN.)

Figura 8. Curraia blanc (*Cephalanthera longifolia*)

enganyos sexuals, que es tradueixen en una emissió particular d'olors que recorden als insectes les feromones de les parelles corresponents.

Cal destacar també que, per norma general, les orquídiades emeten una mínima olor, factor també atractiu. Una altra adaptació curiosa podria ser el fet que algunes orquídiades, com les del gènere *Serapias*, donen refugi i aixopluc a algunes abelles dintre del seu casc, tot a canvi d'endur-se un dels pol·lins. Unes adapten les seves formes a insectes en particular com a l'espècie *Orchis ustulata*; altres varien la hora d'emissió d'olors com la *Gymnadenia conopsea*.

3. Gallecs

3.1. Espai

Gallecs és un espai rural representatiu del típic mosaic agroforestal vallesà, situat a cavall entre el Vallès Oriental i el Vallès Occidental. Es troba repartit entre sis municipis i ocupa una extensió de 733,52 hectàrees. És una petita taca verda de turons arrodonits i petits boscanys enmig d'una massa de terreny fortament humanitzat, envoltada de polígons industrials i zones urbanitzades. De fet, si definíssim Gallecs com l'últim reducte natural de la plana del Vallès dins de la massificació urbanística de l'àrea metropolitana, no ens allunyariem gaire de la realitat.

Hi predomina l'activitat agrària, que ocupa un 75% del territori, amb un increment recent de l'agricultura ecològica. Un 14% és ocupat per masses boscoses de diversos orígens i el percentatge restant es troba dividit entre edificacions, camins, horts recreatius, etc. L'activitat ramadera és ja molt minsa, queden tan sols petites explotacions en granges i un parell de ramats de bens.

La seva petita xarxa hidrogràfica forma part de la conca del Besòs, amb sentit nord-sud. Aquest fet configura un paisatge ondulat amb dues carenes principals, la carena dels Bandolers i la carena de Sant Valerià i dos torrents o rieres principals, la riera Seca a Parets del Vallès i el torrent Caganell a Mollet del Vallès. Aquests petits torrents afavoreixen l'aparició de racons més humits i unes acumulacions de sòls fluvials més propensos a retenir aigua.

La gestió la duu a terme el Consorci de Gallecs, integrat pels sis mu-

nicipis que el componen: Mollet del Vallès, Parets del Vallès, Lliçà de Vall, Santa Perpètua de Mogoda, Palau-Solità i Plegamans i Montcada i Reixac, conjuntament amb la Generalitat de Catalunya. L'any 2009, després d'una lluita aferrissada per diversos grups ecologistes, Gallecs fou declarat Espai d'Interès Natural (EIN), que engloba unes 699 hectàrees de tot l'espai rural.

3.2. Hàbitats amb presència d'orquídiades

Gallecs conforma un típic escenari de mosaic vallesà on conviuen els conreus amb taques de bosc. Les seves ondulacions de terreny conreat, bàsicament amb cereals, són combinades amb petits boscanys com el de la Torre Malla o el de Can Jornet, formats sobretot per pi (pi pinyer [*Pinus pinea*] i pi blanc [*Pinus halepensis*]) i altres arbres. L'extensió més gran arbrada és el bosc de Can Veire, al límit nord. A més, al voltant dels petits torrents, creixen petites taques de vegetació de ribera, amb

Figura 9. Curraia groc (*Cephalanthera damasonium*)

salzedes i petites omedes, però sempre residuals i en perill per les activitats humanes. Cal destacar també la plantació de plàtans (*Platanus x hybrida*) al voltant del torrent Caganell.

Ens hem centrat a descriure els hàbitats que presenten orquídies, sense tenir en compte el camps de cultiu, de pastura o altres hàbitats on no s'han trobat exemplars.

Uns dels ambients amb presència d'orquídies foren diverses formacions de gramínies de recent aparició. Micro-hàbitats com el d'una antiga fàbrica, a la part nord de l'espai, que actualment han estat naturalitzats i on la colonització vegetal ha donat lloc a importants extensions de gramínies. Una colonització semblant ha esdevingut a l'antiga zona utilitzada per practicar motocròs, a la part central de Gallecs, que fou restaurada fa aproximadament set anys.

Per quantitat i varietat, el bosc de Can Veire ha estat l'indret que més orquídies ha acollit. Aquí es combinen extensions prou grans d'alzinar amb un estrat arbustiu dens i pinedes amb un estrat arbustiu més lax.

A les zones més humides trobem alguns arbres de ribera i petits bosquets de roure martinenc (*Quercus humilis*), amb una configuració arbustiva també prou densa. L'estrat arbustiu en general està conformat bàsicament per brolles d'estepes i brucs (*Cisto-Sarothamnetum catalaunici*) on predominen les estepes (*Cistus salviifolius* i *Cistus monspeliensis*) i les gatoses (*Ulex parviflorus*). Altres arbustos, com el galzeran (*Ruscus aculeatus*), el romaní (*Rosmarinus officinalis*) o l'arç blanc (*Crataegus monogyna*) tenen extensions molt més petites i reduïdes. Per altra banda, trobem prats oberts amb predomini de gramínies normalment orientats al nord, fet que fa que la humitat sigui més alta. Aquí és on orquídies com *Ophrys sphegodes* troben un dels seus millors hàbitats, en part per la gran humitat que retenen. Tots els boscos estan alterats per l'ésser humà i les seves activitats. Des de la urbanització del territori, passant per petits incendis, fins a una incorrecta gestió de l'espai fan que l'estrat arbustiu resti modificat en molts boscos, i fins i tot que en alguns sigui inexistent. Per això és molt difícil trobar un tram de bosc totalment natural.

Les orquídies en particular ocupen aquells racons més ombrívols, amb les característiques necessàries d'insolació

76

Figura 10. Distribució global de les orquídies a Gallecs.

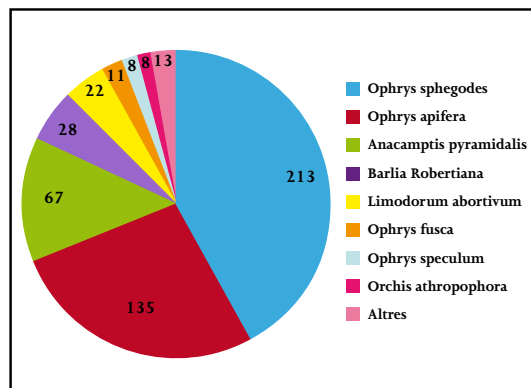

Figura 11. Abundàncies de les diferents espècies d'orquídies (només les florides)

i humitat, que varien sovint en cada espècie però que segueixen un patró més o menys general: clars enmig de boscos, formacions de gramínies sovint en talussos orientats al nord i, en menor mesura, boscos clarejats i hàbitats més humanitzats, com marges de carretera estassats. En general, les orquídiades creixen al voltant de moltes i de petites gramínies com el llis-tó (*Brachypodium* sp.) i a les brolles de romaní (al. *Rosmarino-Ericion*), i eviten sempre gramínies de presència més voluminosa com margalls (*Bromus* sp., *Hordeum* sp.) o cereals, exceptuant casos particulars on creixen juntament amb fenàs (*Brachypodium* sp.).

4. Objectius i metodologia

4.1. Objectius

Els principals objectius d'aquest treball van ser quantificar l'abundància i la riquesa de les espècies d'orquídiades de l'EIN. La base de coneixement en aquesta matèria era pràcticament nul·la, així que la informació aportada fou totalment innovadora. De cada població es volia saber-ne la distribució espacial i temporal, a més a més de, com ja hem dit, la seva abundància. El fet de saber amb precisió la localitat i la raresa de cada espècie permet una millor gestió de l'espai; aquest és l'últim objectiu final de més rellevància.

Figura 12. *Epicaptis helleborine*

4.2. Metodologia

Es va fer un estudi de tipus descriptiu sobre la distribució i altres característiques de les orquídiades a l'EIN Gallecs. L'àrea d'estudi es restringí a l'àrea protegida, i dins d'aquesta només es va excloure el petit sector d'EIN al sud de l'AP-7. Tot i aquests límits, les zones limítrofes al nord foren també estudiades per comprovar que la riquesa en orquídiades allà era similar a la de la zona protegida.

El període de realització de l'estudi començà a finals de febrer i s'allargà fins entrat el juliol, època de floració de les últimes orquídiades. Donada l'absència de pluges a la tardor, no es va perllongar el període de cens en l'espècie *Spiranthes spiralis* (espècie tardoral), ja que no es trobaren exemplars en els indrets tradicionals malgrat les prospeccions realitzades.

78

Si es volia fer un catàleg de les espècies d'orquídiades necessitava precisament trobar el màxim nombre d'espècies i les seves respectives abundàncies. Mesos abans que les primeres orquídiades comencessin a florir es van fer multitud de prospeccions per tot l'EIN buscant zones favorables i comprovant les poques zones que ja es coneixien. Amb posterioritat s'han visitat tots i cadascun d'aquests llocs favorables com a mínim un cop cada dues setmanes.

Cada vegada que una població era detectada s'apunten un seguit de dades, totes recollides a la fitxa de cens. En aquesta es recollia l'hàbitat, el nombre de peus, la data, la coordenada UTM i el nombre de flors i l'alçada de cada peu. Recopilant tota la informació es va configurar una base de dades amb el programari Excel, amb tota la informació sobre les orquídiades de Gallecs, que després va servir per fer la part estadística.

L'anàlisi estadístic es va realitzar amb el paquet SPSS ver. 17.0.

Cal esmentar que totes les fotografies i taules han estat realitzades espe-

cíficament per a l'elaboració d'aquest treball.

Els mapes de distribució globals i de cada espècie foren realitzats amb el programari Miramón i Photoshop. Es van classificar les poblacions per nombre d'individus, i a cada tipus se li va assignar una mida de punt diferent, que servia per situar abundàncies d'orquídiades a llocs concrets.

5. Resultats i discussió

Possiblement, l'aspecte més destacable ha estat la important varietat orquidològica i les importants abundàncies aquí descrites. A més a més, cal apuntar que s'han trobat espècies majoritàriament d'ambients mediterranis, propis de Gallecs. Dintre d'aquest ambient mediterrani, les orquídiades s'han situat bàsicament a la part nord de l'espai, allà on els conreus encara deixen lloc a extensions prou grans de bosc. Aquesta distribució es detalla en el següent mapa, on s'han situat les poblacions d'orquídiades i la grandària d'aquestes:

La importància de Gallecs és òbvia. De les aproximadament 80 espècies catalanes, 14 han estat trobades en un espai de dimensions molt reduïdes, en un entorn absolutament humanitzat i amb una forta pressió humana. Si ho comparem amb altres llocs de les dimensions de Montserrat (amb una trentena d'espècies), tota la comarca d'Osona (amb unes 40) o l'Anoia (amb 32 espècies) veurem clarament la riquesa i diversitat orquidològica de l'EIN. Una altra dada molt important és l'abundància d'aquestes orquídiades. En total s'han trobat 618 peus, que equival a una altíssima densitat tenint en compte les reduïdes dimensions de l'àrea d'estudi.

És molt important també el fet que la gran majoria de les orquídiades mai havien estat citades a Gallecs. De les 14 espècies, Nuet tan sols en cita tres al quadrat UTM que pertany Gallecs (Atlas d'Orquídiades de Catalunya). Aquest llibre és el més

recent i per tant el que, a priori, té la informació més actualitzada. No ha estat trobada cap publicació on s'anomenessin orquídiades a Gallecs de manera específica. És molt important destacar la presència d'*Ophrys speculum*, espècie força escassa en l'àmbit català. Segurament, aquest treball representa la primera cita per tot el Vallès. La *Serapias vomeracea*, també present a Gallecs, consta tan sols en poques poblacions de Catalunya.

S'aporten també aquí certes línies futures de treball. Seria bo continuar en el temps aquest cens, prospectar totes les zones propícies i mantenir un control de les poblacions existents i els paràmetres de les quals depenen. Aprofundir en una millor gestió dels nostres boscos amb estudis ambientals adients i que afavoreixin més la natura, perquè l'ésser humà no ha de ser forçosament un dels àmbits d'actuació més important.

Les orquídiades són plantes amenaçades i en greu perill. La regressió dels seus hàbitats, el canvi climàtic, les males

gestions... han estat alguns dels factors que les han portat a un declivi important, fins al punt d'estar protegides per la llei al nostre país.

Així doncs, les orquídiades hauran de ser forçosament tingudes en compte en la gestió de l'espai. Preserva-les en tota la seva varietat i quantitat ha de ser objecte de preocupació per qualsevol dels gestors o usuaris de Gallecs.

Agraïments

A tots els que em van ajudar a dur a terme el meu treball: companys del grup per la Defensa dels Rèptils i Amfibis de Gallecs, en especial la Míriam Cabezas, els meus pares, la meua tutora del treball de recerca Conxita Miró, la Lucia Galiano per tot el seu ajut i paciència, l'Àngels García i sobretot la meua germana, per la incalculable ajuda a l'hora de maquetar el treball. Gràcies també al Jordi Bertran, pel seu ajut i a tot l'equip del CEM, que fa possible aquesta publicació any rere any.

Figura 13. Galls (*Serapias vomeracea*)

Figura 14. Flor d'abella (*Ophrys apifera*)

D'esquerra a dreta: Figura 15. *Spiranthes spiralis*. Figura 16. Flor caputxina (*Anacamptis pyramidalis*)
Figura 17. Mosques grosses (*Barlia robertiana*)

Bibliografia

80

- BOLÒS, O. (1979). *Iniciació a la botànica*. Fontalba, Barcelona.
- DELFORGE, P. (2002). *Guía de las orquídeas de España y Europa*. Lynx Edicions. Barcelona
- GUIXÉ, D [et al.]. (2008). *El medi natural del Solsonès. Vegetació, flora, fauna vertebrada i espais d'interès*. Universitat de Barcelona. Publicacions i Edicions. Barcelona.
- MASSALLES, R. (1988). *Història natural dels Països Catalans*. Vol. 6: Plantes superiors. Enciclopèdia Catalana. Barcelona.
- MAYMÓ, M. (2004). *Les orquídees del Montseny*. Museu de Granollers (Ciències Naturals). Granollers.
- MITJANS, M. (2011). *Gramínies, conèixer-les i distingir-les*. Cosetània. Valls.
- NUET, J. (2011). *Atlas d'orquídees de Catalunya*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- STRASBURGER, E [et al.]. (1977). *Tratado de botànica*. 6a ed. España, 30a ed. Alemanya. Trad. Oriol de Bolòs. Editorial Marin. Barcelona.

Expressivitat urbana en mil colors.

Més de mig miler de grafitis i deu itineraris als carrers de Mollet del Vallès

Anna Careta i Castellón * ¹

81

1. Preàmbul

*Tag, throw up, wild style, b-boy, crew...*² Darrera de la paraula “grafit” s’hi amaga tot un món. Amb aquesta recerca pretenia esbrinar-ne els orígens, els diferents estils, les categories de mur i el paper de la

corporació municipal. Les meves fites a l’hora de plantejar-me el treball eren conèixer i entendre les raons i ideologies, així com les motivacions dels autors.

Per fer aquest treball em vaig documentar a través de llibres i de pàgines

* Anna Careta estudia Educació Infantil a la Universitat de Barcelona (Facultat de Mundet). annac94@hotmail.com.

¹ Resum del treball premiat amb un accésit al XIII Premi Juvenil Vicenç Plantada. El treball de recerca es va fer durant el curs 2011-2012, quan l’estudiant cursava batxillerat a l’Escola Sant Gervasi de Mollet, sota la direcció del tutor Joan Ramon Boixaderas.

² Vegeu el glossari a la pàgina 88.

web; també em vaig posar en contacte amb Xavier Augé (dinamitzador del Pla Jove de l'Ajuntament de Mollet), amb grafeters del municipi i amb propietaris de comerços que tenien la persiana decorada amb il·lustracions fetes amb esprais.

A partir de la informació dels grafit molletans a la pàgina web de l'Ajuntament de Mollet del Vallès, vaig pensar que seria interessant fotografiar-los i classificar-los per poder localitzar-los a Google maps.

2. Introducció

Quan passegem pel carrer, no estem sols. Milers de grafit de tots els estils possibles ens envolten tot decorant la ciutat i donant-li vida, color, expressivitat... Pintades en una paret blanca, pintades sobre pintades. Pintura blanca, vermella, verda, groga i negra. Pintura permanent o pintura que desapareix sota una capa més fosca. Tonalitats que donen pas a un nou art, l'art del grafit.

Grafiters de totes les edats han manifestat el seu art als murs de Mollet. La força expressiva dels grafit es fa palesa només admirant la combinació de tonalitats que centenars de grafiters amb milers d'aerosols han guarnit amb milions de petites partícules de pintura.

Els grafiters acostumen a ser vistos pels ciutadans com un acte vandàlic on l'únic objectiu del *writer* és pujar adrenalina al fer un acte il·legal o, simplement, per voler destacar i deixar empremta, però, amb el pas del temps els grafiters han passat a ser una nova manera d'expressió artística que inclou des de simples lletres identificatives a grans quadres urbans, passant per tot tipus de formes, colors, estils, pensaments, creences, modes, vocabularis...

Mollet ha apostat per delimitar espais on les intervencions dels grafiters siguin legals, tot acordant espais de murs disponibles per crear, així, un museu a l'aire lliure.

Una imatge val més que mil paraules? Vivim en un món on la imatge té un elevat valor comunicatiu, potenciada pel fet que ens trobem en plena era tecnològica. Les imatges són universals i, per tant, esdevenen un mètode de comunicació fonamental que permet que el missatge circuli entre emissor i receptor sense incidències. Aquest codi comunicatiu sol ser molt utilitzat pels artistes urbans, ja que la finalitat que tenen les seves obres és ser enteses pel receptor. Al llarg de la història, els grafiters han estat moltes vegades el reflex del pensament d'una societat, d'un país o d'un col·lectiu... Recordem així *throw ups* a favor de la democràcia i en contra del franquisme, a favor de grups terroristes, a favor o en contra de cert representant o grup polític: "Llibertat, amnistia i Estatut d'autonomia", "Nuclears no", "Vota", o "Gora ETA"... com al País Basc en referència al conflicte armat.

Des de l'origen del grafit, les dones han estat tan actives com els homes, encara que en menor nombre. L'àmbit urbà és un lloc on tothom té accés i on els artistes poden mantenir en secret la identitat i el sexe. L'anonimat hi té un paper vital³.

LAMA: *El grafit és la cara més artística del vandalisme o la cara més vandàlica de l'art*⁴

3. Orígens

El grafit va aparèixer com un llenguatge reivindicatiu dels nivells socials més inferiors, però amb el pas del temps s'ha anat estenent arreu i fins i tot ha passat a ser anomenat art (*street art*).

Als Estats Units s'obrí pas a la dècada

³ <http://sites.google.com/site/lamujerenelarte/sxx-las-segundas-vanguardias/street-art>

⁴ <http://elsgrafitis.blogspot.com/2008/12/filosofia.html>

dels seixanta a Nova York i nasqué influït per la tendència del hip-hop. Primer es limitava a firmar al major nombre de llocs per arribar a ser coneguts. Demetrius, més conegut per TAKI 183 fou un dels primers, que començà a signar per tots els llocs on passava mentre treballava de missatger; després, altres joves el van imitar però en indrets més complicats, vistosos i inèdits. Paral·lelament, Keith Haring començà a il·lustrar els carrers amb pòsters que acabà plasmant al mur. La base d'aquest moviment són els "tags", que evolucionaren fins que al final dels anys setanta s'arribà a il·lustrar personatges de còmic o dibuixos animats, retrats i autoretrats en forma de caricatura.

Després d'una etapa de decadència, a mitjans dels anys vuitanta la cultura del *writing* fou reactivada pel moviment del hip-hop i molts adolescents es va fer *b-boys*⁵, *breakers*⁶ i *Mc's*⁷.

Els grafiters europeus se senten hereus de la cultura i la influència nord-americana. Els anys setanta s'anomenaven *kids*. La dècada dels anys vuitanta els grafitis començaren a aparèixer pràcticament en totes les ciutats europees, encara que a Amsterdam i Madrid s'havia iniciat un moviment del grafit més primerenc, que tenia les arrels en el punk.

Els grafiters madrilenys van desenvolupar un estil deslligat del moviment de Nova York. A Madrid "Muelle" va ser un exemple els anys vuitanta. Els grafiters es caracteritzaven per incloure fletxes a les seves firmes i augmentar les seves vores, lluentors i ombres.

4. Morfologia

Cada grafiter pot tenir el seu propi estil, però hi ha qualitats comunes:

a) Els que sorgeixen com a rèplica al llenguatge codificat pels mitjans de comunicació de masses, destacats per la

influència del còmic i la música pop.

b) Els que són obra de les minories racials dels suburbis, on es pot apreciar un fort contingut polític i ideològic.

Si partim de la forma de les lletres, trobem la pròpia forma de la peça, el farcit, la vora, el fons, el núvol, la línia que delimita la peça, la lluentor, el centelleig, la tridimensionalitat, les connexions, les fletxes, la firma de l'autor i finalment, alguna inscripció (nom del grup/crew, dedicatòries, any de creació...).

A més, podem agrupar-los en una llarga tipologia de lletres:

Tags

El tag és l'element més baix en l'escala de complexitat, per la relativa senzillesa i el poc temps en fer-lo. És la base, neix a finals de la dècada dels seixanta i perdura encara fins avui. Amb el pas del temps, els *writers* anaren afegint elements per embellir les signatures i perquè no passessin desapercebudes. Aquesta etapa podria ser l'antecedent de les anomenades "guerres d'estils".

D'aquesta revolució estètica, en van sorgir tres nous estils:

Brodway Elegant: característic de Manhattan, es distingeix per unes lletres allargades, fines i molt juntes i per l'amplitud del peu de lletra.

⁵ Seguidors del hip-hop

⁶ Ballarins de breakdance

⁷ Cantants de rap

Brooklyn: ús de lletres separades i molt més decoratives que s'adornen amb cors, fletxes i espirals.

Bronx: fusió dels dos estils anteriors. Proporciona més llibertat i facilitat de moviments, tot permetent concentrar-se en altres aspectes aliens, com la grandària i colors.

Bubble Letters

Lletres més grosses, arrodonides i relativament senzilles, amb color d'emplenament i de línia. Hi ha moltes variants:

Phantasmagorical fantàstic: es diferencien per l'afegit d'estrelles i ombrejat.

Taulell d'escacs: lletres bombolla pintades seguint l'estil en blanc i negre.

Bombolla gegant: destaquen per la des-

mesurada amplitud de la part superior.
 Doll exquisit: lletres bombolla tortes i ratllades.

Throw ups (vòmitx)

Versió maldestra de la lletra bombolla. Els throw ups són de poc disseny, només per aconseguir quantitat i no qualitat; per això es busca utilitzar la

84

menor quantitat de pintura possible, tot generant un emplenament ratllat en el qual es noten les traces d'aerosol.

Block Letters

Lletres basades en un disseny senzill i fàcil, amb emplenaments simples, llegibles i de gran amplitud per poder ser i copsades fàcilment a distància. Solen escriure's en majúscula.

Wild Style

Resultat d'una recerca de lletres molt complexes amb ornaments i formes purament estilístiques. Solen estar decorades amb connexions, cercles, semicercles, espirals, punxes i sobretot,

fletxes que tenen formes caòtiques i difícils de llegir.

Hi ha dues variants:

Estàtic: caràcter geomètric, d'angles marcats i línies rectes.

Dinàmic: forma més estilitzada i suavitzada de les connexions.

85

Semi Wild Style

Variant del Wild Style, menys complex que acostuma a ser dissenyat amb lletres més llegibles.

Dirty

Basades en formes incorrectes, deformades i confeccionades amb colors repel·lents a priori. És un estil molt simple i sol tenir errors a propòsit. Per fer-lo, el writer ha de tenir molta experiència.

Grafit Orgànic

Fusió de tots els estils. Les lletres tenen un caràcter propi ja que adopten formes d'objectes tot fusionant el dibuix de lletres tradicionals amb complements com personatges o objectes.

Model Pastel (estil 3D)

Cerquen cridar l'atenció per la complexitat de formes i la combinació de colors tot creant un efecte de tridimensionalitat.

Stencil

Grafit fet amb plantilla, ràpid.

Grafit Líquid

Figures definides per uns contorns líquids.

Stikers

Adhesius de promoció dels grafiters, dels discs o crews.

Light Painting (grafit + tecnologia)

També conegut com a “dibuix de llum” o “grafit de llum” és una tècnica fotogràfica en la qual les exposicions es fan generalment a la nit o en una habitació fosca. S’aconsegueix amb un led i una càmera fotogràfica, amb un temps d’exposició bastant prolongat.

5. El grafit a Mollet

Segons l'opinió d'un parell de grafiteres de Mollet, pintar és expressar-se per una via alternativa no convencional, però també és divertir-se, ja que plasmen la seva inquietud artística als murs de la ciutat.

5.1 Tractament institucional

A Mollet, la corporació municipal ha tingut un paper clau en aquest moviment⁸. Així, veient la necessitat d'expressar-se per part d'aquest col·lectiu, inicià el projecte Mur Art, amb la col·laboració de La Bombeta i La Nau. L'objectiu principal era donar a conèixer el grafit com a art urbà allunyat del vandalisme, tot potenciant un tipus de treball artístic en col·lectiu a través d'alguns cursos que va organitzar La Nau.

Fa un parell d'anys, va elaborar un mapa amb els murs i grafits que es podien trobar als carrers, tot actualitzant la informació a mesura que els murs augmentaven. També es va elaborar una normativa. D'aquesta manera, els grafits queden integrats positivament a la ciutat. Tot plegat demostra l'esforç de potenciar la lliure expressió creativa i legal.

5.2 Categories dels murs

A Mollet es van classificar els murs en tres categories:

Els murs d'aprenentatge es troben en indrets poc visibles. Els grafits s'exposen durant un mes i després són cedits a d'altres joves.

Els murs de desenvolupament són parets més vistoses, però no al centre de la ciutat. Són cedides a artistes amb coneixements bàsics per fer peces més elaborades. S'exposen sis mesos.

Els murs d'exposició estan al centre i es destinen a artistes amb un alt nivell de coneixements. S'exhibeixen un màxim d'un any.

5.3 Decoració de persianes comercials amb grafits

Perruqueries, farmàcies, autoescoles... comerços de tot tipus s'afegeixen cada vegada més al moviment grafiter. Les botigues fan publicitat del seu negoci alhora que eviten que les persianes se'ls omplin de pintades no desitjades. Contractar un grafiter perquè decori les persianes és l'alternativa definitiva perquè els tags i els throw ups no reapareguin i les embrutin.

EL TONO: No vull pintar coses que molestin la gent, vull treure el màxim dels recursos del carrer, picar-la no m'interessa, se satura i bloqueja la comunicació...

5.4 Geolocalització dels grafits

A la pàgina web de l'Ajuntament s'actualitza la informació dels grafits a mesura que el nombre de murs augmenta. Actualment es mostren 22 grafits classificats en tres categories diferents.

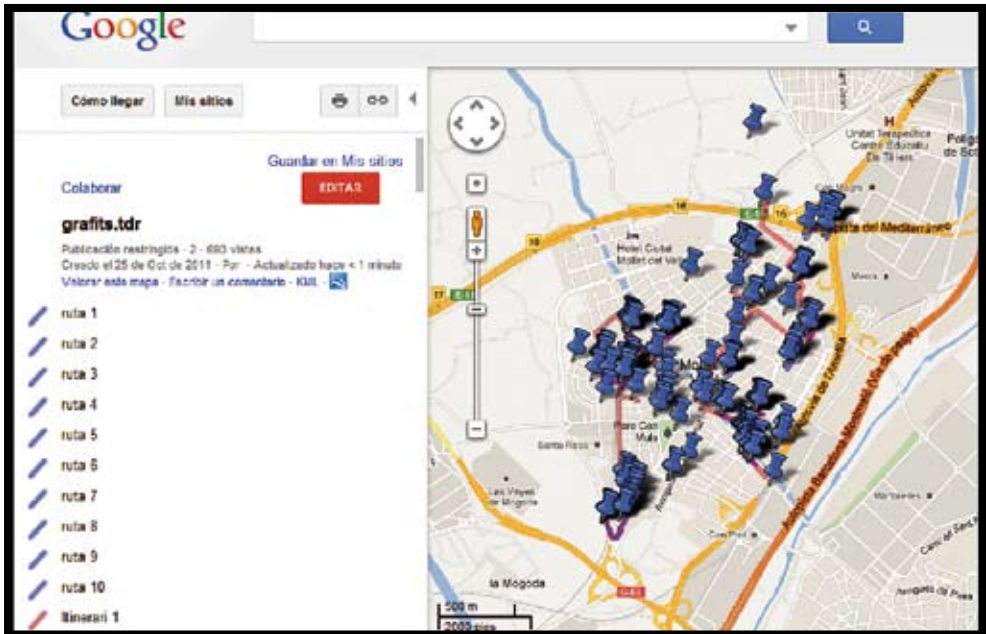
En la meua proposta de fotografiar-los i classificar-los hi he afegit, també, els grafits il·legals.

Vaig preparar una proposta de 10 rutes que es poden seguir tot passejant per la vila, amb les zones on hi ha més concentració de grafits⁹. Però a més, vaig preparar dos itineraris que divideixen la ciutat en dues parts, per fer-ho més amè:

L'itinerari 1 comença a la ronda de la Farinera, amb la peça artística que recorda una escena de la pel·lícula "El rei lleó", entre d'altres. Després passem per l'avinguda de Burgos, on hi ha tags i throw ups, per dirigir-nos a l'encreuament dels carrers Joan Maragall i Sant Isidre, on gaudirem de dues peces artístiques: una dedicada a la crueltat de la guerra i l'altra d'unes caricatures. Arribant a la via Ronda ens desviarem a la dreta pel carrer de l'Abat Escarré per trobar el grafit d'en Dase al carrer de

⁸ <http://plajovemollet.wordpress.com/>

⁹ <https://maps.google.es/maps/ms?msid=214108208003228676270.0004b02022e7bf26c475d&msa=0&ll=41.540835,2.233658&spn=0.035141,0.084543>

Fèlix Ferran. Tornant a via Ronda observem *wild styles*, *bubble letters* i un parell de peces artístiques (una d'elles del conegut grafiter Eterno). Travessant per sota la via del tren observarem, a les parets, sis peces artístiques molt destacables i dos *wild styles*. Caminant pel carrer del Ferrocarril contemplarem una altra peça artística dedicada a l'estiu i a la platja en un mur d'una propietat privada. Passant pel carrer de Sant Agustí visualitzarem l'horitzó del Gran Canó del Colorado en una persiana del carrer de Santa Rosa. Al passatge de l'Ombra i al carrer de Sant Francesc observarem peces artístiques d'en Dase. A continuació ens dirigirem cap a la rambla de la Unió per poder veure *tags*, *wild styles*, pastels i peces artístiques. Continuant pel carrer del Ferrocarril, arribarem a un altre tram per sota la via del tren on trobarem peces artístiques sobre l'energia nuclear, pastels i *wild styles*. Baixant per la rambla Nova trobarem un seguit de comerços amb les persianes decorades amb peces artístiques consentides pels propietaris. Finalment, acabarem

l'itinerari a l'última botiga decorada, situada al carrer de Bernat Metge, a la persiana d'Artemar 16.

L'itinerari 2 comença al final del carrer de Berenguer III, on podem contemplar el destacat *bubble letter* "Mixed Media" en un dels edificis que se situen creuant la via del tren. Seguint pel mateix carrer, destaquem algun dels grafitis dels Maulets a favor de la independència. Desviant-nos a la dreta, a la rambla de Balma, trobarem peces artístiques, *bubble letters*, *wild styles*... fetes per membres de la *crew molletana* KDS. Creuant per la rambla de Pompeu Fabra arribarem al parc de patinatge de les Ordidores, on podem gaudir d'*stencils*, *bubble letters*, *block letters* i algunes peces artístiques com la que decora el mur del poliesportiu amb il·lustracions d'àmbit xinès. Seguidament, al carrer de la Pau trobarem una peça artística en un garatge particular, sobre la natura i algunes espècies que s'hi poden trobar. A continuació, al carrer de Barcelona, hi ha un comerç amb la persiana decorada amb un pollastre, tot mostrant el seu producte: el

pollastre a l'ast. A la plaça de Prat de la Riba, entre l'antic mercat i l'antic edifici de l'Ajuntament, observem un parell de peces artístiques, una dedicada als Castellans de Mollet i l'altra a la llibertat de Palestina. Caminant per l'avinguda de Jaume I, davant l'Assepeyo, trobem un mur amb peces artístiques i *semi wild styles*. Girant a la dreta, a l'encreuament entre el carrer d'Enric Morera i el de Pablo Picasso, trobem una enorme peça artística que s'estén gairebé a tota la façana de la casa. Tornant enrere, baixant pel carrer d'Enric Morera, pasem per la plaça de Castella per observar algunes peces artístiques, *liquid grafit*, *block letters*... Finalment, acabem aquest segon itinerari a la deixalleria, amb l'impressionant peça artística sobre la natura i les estacions de l'any.

6. Conclusions

90

En endinsar-me en aquest món, del tot desconegut per mi en un principi, he arribat a la conclusió que hi ha un fort sentiment de companyerisme que uneix tots els grafiters. Siguin de l'edat que siguin, s'ajuden mútuament per poder crear peces d'art cada vegada més properes a aquelles que imaginem poder realitzar algun dia. El fet que tots han estat en algun moment principiants en aquest art, els omple d'empatia; per això, els més experts ajuden els debutants en tot el que està al seu abast. Reunir-se i passar una bona estona plegats i gaudir d'una afició comuna mentre avancen en el traç de la línia, la combinació de tonalitats... és l'activitat que duen a terme aquests particulars artistes. Fotografiar les seves creacions és una bona manera de progressar i esdevenir millor en la tècnica usada tot observant i corregint els errors comesos. A més de les fotografies, he pogut classificar i geolocalitzar els grafitis a Google maps, amb

la possibilitat que més endavant se'n facin codis QR.

També he vist que l'Ajuntament ha estat un factor clau per al desenvolupament i regulació dels grafitis a Mollet, a partir de la creació d'una sèrie de comissions, associacions, normes i ordenances municipals que ho regulen.

SODA: *El grafit és la veu dels que no tenen veu.*

7. Glossari

Mur: superfície principal per dur a terme la producció artística. MacLuhan: "le lieu, c'est le message".

Grafit: inscripció anònima elaborada amb l'ajuda de diversos instruments a mà alçada sobre els murs o altres suports en àmbits urbans, que estableixen una comunicació amb el receptor.

B-boy: jove de sexe masculí que canta, balla, pinta, es vesteix i es penja com els altres integrants del moviment del hip-hop.

B-girl: terme emprat per les autores femenines de grafit per evitar que hi hagi confusió respecte el sexe de l'artista de les obres.

Writer: escriptor de tags o dibuixant de grafitis.

Crew: grups de joves que comparteixen l'afició pels quatre elements¹⁰ (ballar breakdance, rapejar i fer DJing amb el grafit) amb l'objectiu de fer-se veure (*getting up*) mitjançant el fet que tots els integrants del grup utilitzen la mateixa firma.

Guerres d'estils: competicions on el camp de batalla es concentra en els murs urbans. Són totalment inofensives, ja que només es basen en l'objectiu de formar *crews*, aliances entre escriptors i, sobretot, fer-se més forts per aconseguir el respecte dels altres.

DJing: art d'arreglar o crear música mitjançant efectes de so tot manipulant els discs de vinil sobre un plat giradiscs.

¹⁰ http://repositorio.ulpgc.es/bitstream/10553/5205/1/0235347_01992_0063.pdf, pàgina 6

Aerògraf: pistola d'aire comprimit que conté una gran quantitat de pintura a l'interior i s'ha de connectar a la xarxa elèctrica.

Brotxa: retolador amb una punta de 5 cm de gruix utilitzat per fer grans firmes o tags.

Fatcap: part superior del pot de pintura compost de diferents mides que varien el gruix del traçat.

Pique de break: enfrontament de ball entre dos o més crews.

Popping: modalitat dins del breakdance que es balla dret, tot fent movi-

ments convulsius per crear un efecte robòtic.

Posse: unió pactada de dos o més crews per fer una peça (grafit o cançó).

Top to bottom: peça de grafit que omple una superfície de dalt a baix.

One: terminació utilitzada pels grafiters novells que s'afegeix a les firmes. S'acostuma a anul·lar quan fa temps que pinten o són prou coneguts.

Bombing: sortir al carrer i pintar a cada paret que es veu, un acte que sobrepassa els límits del grafit i passa a ser pur vandalisme.

Bibliografia

ANTONIO I ALOY, N. *El Graffiti com espai de comunicació postmodern. El cas Barcelona: Barcelona com a territori de comunicació intercultural.* 2006

Webgrafia

<http://elsgrafitis.blogspot.com/2008/12/filosofia.html>

<http://sites.google.com/site/lamujerenelarte/sxx-las-segundas-vanguardias/street-art>

<http://plajovemollet.wordpress.com/http://plajovemollet.wordpress.com/category/murart-2/informacio-necessaria-murart/>

<https://docs.google.com/viewer?a=v&pid=explorer&chrome=true&srcid=0B0TjztmCsWv8OTVhZGNiMmItNGU3ZC00YmI0LTk1N2YtZWRhYjk3MmWI0ZGMw&hl=ca>

http://www.estudiantes.info/graffiti/historia_graffiti.htm

http://www.valladolidwebmusical.org/graffiti/historia/05historia_spain.html

<http://www.valladolidwebmusical.org/graffiti/historia/04historia1.html>

<http://www.positivos.com/>

<http://www.profesorenlinea.cl/artes/Graffiti.htm>

http://www20.gencat.cat/docs/eapc/Home/Publicacions/Temaris/Administracio%20general/Cos%20superior%20administracio/docs%20B/bloc%2006/esp_gen32sup.pdf

<http://tusgrafitis.blogspot.com/2011/06/tipos-de-graffiti-iel-tag.html>

http://en.wikipedia.org/wiki/Light_painting
<http://www.tv3.cat/videos/854999>

<http://translate.google.es/translate?hl=es&sl=en&u=http://www.xymara.com/inmyx/index/inmyx709/com-200907-index/com-200907-graffitiresearchlab.htm&ei=WFlCTtH4GMmUOpqzhKQJ&sa=X&oi=translate&ct=result&resnum=3&sqi=2&ved=0CEcQ7gEwAg&prev=/search%3Fq%3Dlaser%2Btag%2Bgraffiti%26hl%3Des%26biw%3D1366%26bih%3D601%26prmd%3Ddivns>

<http://graffitiresearchlab.com/projects/laser-tag/>

<http://aniita723.blogspot.com/>

<http://www.slideshare.net/ablesa/els-graffiti>

<http://www.slideshare.net/imagen/el-graffiti>

<http://dase.es/videos.html>

http://repositorio.ulpgc.es/bitstream/10553/5205/1/0235347_01992_0063.pdf

[http://sinera.diba.cat/search~\\$171*cat?/aGar{u00ED}+Joan/agari+joan/1%2C1%2C7%2CB/frameset&FF=agari+joan&3%2C%2C7](http://sinera.diba.cat/search~$171*cat?/aGar{u00ED}+Joan/agari+joan/1%2C1%2C7%2CB/frameset&FF=agari+joan&3%2C%2C7)

[http://sinera.diba.cat/search~\\$171*cat/?searchtype=t&searcharg=Alfabeto+Graffiti&searchscope=171&SORT=R&extended=0&SUBMIT=Cerca&searchlimits=&searchorigarg=tEl+cas+Barcelona+%3A+Barcelona+com+a+territori+de+comunicaci{u00F3}+intercultural](http://sinera.diba.cat/search~$171*cat/?searchtype=t&searcharg=Alfabeto+Graffiti&searchscope=171&SORT=R&extended=0&SUBMIT=Cerca&searchlimits=&searchorigarg=tEl+cas+Barcelona+%3A+Barcelona+com+a+territori+de+comunicaci{u00F3}+intercultural)
http://sinera.diba.cat/search*cat/?searchtype=X&searcharg=Graffiti%2C+de+la+A+a+1a+Z&searchscope=171&submit=Cercar

L'homenatge de Berenguera.

Vilatzir abans de ser Torre de Malla (Parets del Vallès). Segles X-XIII

Jaume Vilaginés Segura*

Berenguera de Vilatzir

L'any 1209 Berenguera de Vilatzir va fer homenatge al bisbe de Barcelona.¹ El document que ens ho dóna a conèixer, traduït al català, diu així: "Sigui conegut per tothom que jo, Berenguera de Vilatzir, em dono a mi mateixa per dona i et faig homenatge a tu, senyor meu, Pere bisbe de Barcelona, i als teus successors...". Berenguera s'oferia en persona i posava totes les seves possessions sota la protecció i autoritat del bisbe. L'homenatge era el reconeixement de la submissió del vassall al seu nou senyor. Era una manera de manifestar una relació personal, que era jeràrquica, perquè Berenguera es reconeixia inferior (en submissió i dependència).² A canvi, el bisbe li garantia a ella i a les seves possessions protecció, defensa i auxili davant de qualsevol amenaça.

L'homenatge era l'acte més important de la relació feudal, juntament amb la concessió del feu (investidura) i el jurament de fidelitat, amb els quals solia anar relacionat. El document que donava fe de la nova vinculació de Berenguera amb el bisbe podria haver anat acompanyat, com era freqüent en aquests casos,

per una sèrie de gestos que feien solemne i sagrada la relació instituïda.³

L'homenatge era un acte realitzat principalment per homes. En general, els vassalls eren anomenats homes del senyor, d'aquí el terme homenatge per referir-se a l'acte d'encomanament feudal. La particularitat del compromís de Berenguera és que adapta la terminologia feudovassallàtica al fet que la protagonista era una dona. Berenguera era reconeguda com a dona del bisbe (*pro femina*). Ella feia homenatge, però era acceptada com a dona i no com a home, per raó del seu sexe, però en contra de la fórmula habitual que feia dels homes els vassalls dels senyors.

L'homenatge de Berenguera era certament poc usual en relació amb els que es van fer amb profusió en els dos segles anteriors entre els membres de la noblesa, perquè la majoria es van fer entre homes. La més àmplia mostra d'aquesta mena de compromisos ens l'ofereix la documentació comtal. Ella reuneix una munió de compromisos de fidelitat i d'homenatges feudals, en els quals els comtes o comtes-reis acceptaven la subordinació de la noblesa catalana.⁴

* Historiador. jvilagin@xtec.cat

¹ Arxiu de la Catedral de Barcelona (ACB), *Libri Antiquitatum* (LA) I, 199, 458

² Hi ha molta bibliografia sobre les institucions feudals. Per exemple, vegeu, Bonnassie, P. *Catalunya mil anys enrera*. vol. 2, Barcelona, 1981, pàgs. 183-224.

³ Aurell, M. *La noblesse en Occident (Ve-Xve siècle)*, París, 1996, pàgs. 78-82.

⁴ Feliu, G. i Salrach, J.M. (dirs.) *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*, Barcelona, 1999 i Baiges, I., Feliu, G. i Salrach, J. M. (dirs.) *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona, de Ramon Berenguer II a Ramon Berenguer IV*, 5 volums, Barcelona, 2010.

Berenguera pertanyia a una família de la petita aristocràcia, els Vilatzir. Un segle més tard els senyors de Vilatzir seran anomenats donzells, és a dir propietaris alliberats de feines manuals, posseïdors de patrimoni, habitualment una casa forta, però sovint sense la condició de cavallers, que en gran mesura definia la qualitat de noble.⁵ Com veurem més endavant, l'adscripció al sector de la petita noblesa, amb poc patrimoni i reduït ascendent dintre de l'aristocràcia ja la trobem en els diferents personatges que s'identificaren amb el topònim de Vilatzir: en un principi milites (o cavallers), més endavant donzells o homes de paratge.

Berenguera signà un compromís que s'assembla força al que a vegades vinculava un senyor feudal amb algun pagès ric en un contracte agrari. De contractes d'aquesta mena en coneixem des del segle XI.⁶ L'ús de la terminologia feudal entre els contractes agraris es va fer cada cop més habitual. En el cas de Berenguera, el pacte no estava gaire lluny d'un compromís d'encomanament pagès a un senyor poderós amb cessió del patrimoni a canvi de protecció. Al capdavant, una de les condicions que havia de complir Berenguera era pagar una renda anual: un parell de capons que havia de lliu-

rar per Nadal. Era una renda d'escassa importància que tenia un valor de reconeixement senyorial. Per la mateixa època, els pagesos de Mollet pagaven una renda semblant (*pro recognitione*) al mateix bisbe de Barcelona.⁷

Tot i això, com que se l'esmenta amb un cognom associat a un topònim, podem considerar que això identifica Berenguera com a membre de l'aristocràcia. A més, els Vilatzir eren la família més important de Parets del Vallès. Bernat de Vilatzir va ser un dels principals participants i instigadors de la consagració i confirmació de la parròquia de Parets, que es va fer l'any 1207.⁸ El paper de la família era tant important a la localitat que eren sepultats dintre de l'església romànica. Els Vilatzir eren enterrats a l'església des que Pere Bernat demanés ésser-hi inhumat, l'any 1143, a canvi d'una donació en moneda (un morabatí), en espècie (una aimina d'ordi) i en terres (els drets sobre l'alou de Fontanelles).⁹ Una làpida commemorativa Bernat de Vilatzir com el fundador de l'església i una altra desapareguda recorda que els Vilatzir eren sepultats a l'església.¹⁰

Una possible mort de Bernat i del seu fill, que també apareix en l'acta de consagració de 1207, van deixar a l'esposa, probablement Berenguera, com a

⁵ Sobre els donzells, vegeu Gran Enciclopèdia Catalana, vol. 9, pàg. 255. Per exemple, l'any 1498 Joan de Malla era donzell i senyor de la casa de Vilatzir: Biblioteca de Catalunya (BC), perg. 347, reg. 14976. Anteriorment, Marc de Planella, senyor de Vilatzir, també era donzell (*domicello*): ACA, reg. 1699 (1381).

⁶ Bonnassie, P. *Catalunya mil anys enrera*, vol. 2, pàgs.

⁷ ACB, LA IV, 191, 462 (iníciis del segle XIII). Vegeu, Vilaginés, J. "Senyors i pagesos. Les relacions socials i la seva expressió en l'espai a Mollet durant la plena edat mitjana (segles XII i XIII)" a *La gent i el paisatge. Estudis sobre el Vallès medieval*, Barcelona, 2006, pàgs. 117-130.

⁸ Arxiu Diocesà de Barcelona (ADB), Reg. Dot. Vol VII, fol. 308-309. La datació de la làpida commemorativa de Bernat de Vilatzir (vegeu la nota 10) planteja dubtes sobre el moment de la consagració de la parròquia, que podria ser l'any 1200. De fet, la data de l'acta de consagració també es podria interpretar que és d'aquest any. La paraula *septimo*, podria referir-se al dia del mes (*septimo idus*) i no a l'any: "Anno Dominica Incarnationis millesimo duocentessimo septimo idus ianuarii". Tot i això, el bisbe que va consagrar la parròquia, Pere de Sirac, no podia haver exercit el càrrec abans de 1206, segons l'episopologi oficialment admès.

⁹ Rius, J. *Cartulario de Sant Cugat del Vallès (CSC)*, Barcelona, 1949, vol.3, pàgs. 132-133, núm. 950.

¹⁰ Sanabre, J. "Orígenes de Parets del Vallès" a *El nuevo templo de San Esteban de Parets*, Barcelona, 1948, pàgs. 29-31.

senyora del domini familiar.¹¹ Poc després, sense descendència, buscant l' aixopluc espiritual i la protecció material d'un senyor poderós, Berenguera va fer l'acte d'homenatge del qual és testimoni el document de 1209.

En ell es fa palès el paper social que complien les dones a principis del segle XIII. Abans havien tingut un paper destacat en la família, sempre darrera de la figura masculina, però amb una presència important especialment en l'àmbit domèstic. Assolien el paper protagonista quan eren vídues. Aleshores assumien un rol tan rellevant com els homes adults, especialment si eren mares i havien de cuidar dels fills hereus en les seves minories d'edat.¹²

En el temps de Berenguera la importància de la dona estava en regressió. L'homenatge que va fer mostra un grau de vulnerabilitat important. El compromís que va firmar potser era una manera de buscar un retir tranquil sense les preocupacions de llegar res a ningú. És evident, en el document, que cap familiar confirma el que podria ser un primer pas cap a la pèrdua del patrimoni familiar, la qual cosa també corrobora la hipòtesi d'una desaparició prèvia del marit i del fill. El deixament que transmet l'homenatge arriba al punt de d'assemblar-se a un contracte d'establiment, com si Berenguera fos una simple pagesa.

A diferència d'ella, abans, altres dones que foren senyores de Vilatzir van tenir una vida més activa, amb més transcendència social. A través d'elles seguirem l'evolució d'una senyoria local, la de Vilatzir, no sempre relaci-

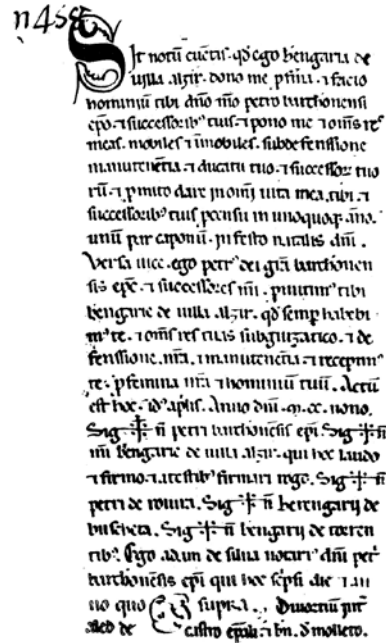

Figura 1. Original del document de l'homenatge de Berenguera de Vilatzir (ACB, Lib Ant, IV, 458), 1209. Hi ha una transcripció i una traducció a l'Apèndix A.

95

onada amb la mateixa família, i del paper que les dones van tenir-hi, tot al llarg de dos segles i escaig. El recorregut el farem començant per identificar i descriure com era el lloc de Vilatzir, que correspon al que ara és la Torre de Malla. A través de la documentació es pot recrear la toponímia i el paisatge humà que ens permetrà emmarcar la història de les dues famílies senyoriales que van convertir el lloc en el referent geogràfic del seu domini. Seguidament, descriurem la genealogia i la vinculació amb l'indret de la primera

¹¹ La documentació no ens diu el parentiu que hi havia entre Berenguera i Bernat. El fet que portessin ambdós el mateix cognom, Vilatzir, demostra que hi havia relació familiar entre ells. Ens decantem per pensar que Berenguera devia ser l'esposa de Bernat, perquè l'acte d'homenatge era més apropiat per a una dona enviudada que no pas una possible filla, més jove, casada o amb possibilitats de casar-se. Les germanes solien estar casades i portaven el cognom del marit. L'esposa heretava el marit quan aquest moria i no hi havia fills supervivents, conservant el cognom toponímic. Queda per a una futura recerca trobar més documentació aclaridora, si és que n'hi ha.

¹² Aurell, M. *Les noces del comte. Matrimoni i poder a Catalunya (785-1213)*, Barcelona, 1998, pàgs. 25-200.

família, els Vil·la Litoris. La documentació, especialment els testaments, ens permeten captar les relacions de poder sobre l'espai, entre el monestir de Sant Cugat i els membres familiars dels Vil·la Litoris, i observar la importància de l'església de Sant Iscle, que va esdevenir la referència del domini. En una segona part, analitzarem el desenvolupament de la família dels Vilatzir. Els Vilatzir tingueren el seu origen en una família de militars que tenien el seu nucli patrimonial en una torre militar a prop de l'església de Sant Esteve. La seva vinculació senyorial es va moure entre el bisbat i Sant Cugat. A partir d'un cert moment, a començaments del segle XII, es van apoderar del lloc de Vilatzir i van acabar per adoptar el nom de l'indret com a cognom. Tot i això, la vinculació amb la parròquia de Parets va ser cada cop més intensa, fins al punt d'esdevenir patrons de fet de la institució.

96

El recorregut el farem agafant com a referència diferents dones. En el cas que ens ocupa de la senyoria de Vilatzir es pot observar el canvi en la condició femenina a mesura que avançava el temps i la paulatina regressió del paper de les dones en la societat. Quatre d'elles ens serveixen de punts de referència: Raquel, de la família dels Vil·la Litoris; Eliarda, la mare de Ramon, l'iniciador de la nissaga dels Vilatzir; Beatriu, la dona de Pere Bernat de Vilatzir, i finalment Berenguera. Elles, amb altres dones que apareixen

esporàdicament en el text, ens ajudaran a veure d'una manera diferent les històries familiars d'un sector social cabdal en el desenvolupament de la societat de l'època, la petita noblesa.

El lloc de Vilatzir

Abans d'anomenar-se Torre de Malla, les edificacions i la zona que envoltava el lloc es deien Vilatzir. El canvi de nom es va produir quan els membres d'una família amb el nom de Malla van esdevenir senyors de Vilatzir. Això va passar a finals del segle XV.¹³ En un principi, el topònim es va mantenir, però com a vegades passa, el nom del lloc va acabar per adoptar el dels seus propietaris.¹⁴

El primer cop que trobem el topònim de Vilatzir és en l'acta de consagració de Parets de l'any 904.¹⁵ Quan el bisbe va dotar la nova parròquia, va imposar que les esglésies d'un seguit de vil·les (o llogarets) esdevinguessin vinculades a la nova institució, que tenia l'església de Sant Esteve com a seu. Una de les vil·les era *villa Linduio*, segons la còpia que es va fer del document en el segle XVIII. L'original és de lectura molt difícil i el nom de la vil·la esmentada és il·legible. Un pergami de finals del mateix segle (997) es refereix a *Villalzir* ("in terminio de Villalzir"), però en la rúbrica del pergami que va fer un arxiver hi podem llegir en llatí: "Oriol prevere va donar a la Seu un alou en molts llocs a la vil·la Linduir i a Pradell".¹⁶ Per tant, es tornava a produir una lectura equivocada del nom de l'indret, com va passar possiblement el 904.

¹³ El primer cop que trobem un senyor de Vilatzir amb el cognom Malla és l'any 1498: "ego Johanuctus de malla domicellus in vallensis diocesis Barchinonensis domiciliatus domnus domus de vilautzir" (BC, perg. 347, reg. 14976). Més endavant, l'any 1502 (Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Diversos, Queralt, pergamins, núm. 180a) i l'any 1522 (BC, perg. 221, reg. 17832).

¹⁴ La casa forta va adoptar el nom de Torre de Malla, a partir de la segona meitat del segle XVI: Dantí, J. "Pagesos i senyors del segle XVI al segle XVIII" a *Parets 904-2004. Un poble, una parròquia, Parets del Vallès, 2004*, pàgs. 50 i 51.

¹⁵ L'original és a BC, perg. 99, reg. 9134. Fem servir una còpia del segle XVIII: ADB, Reg. Dot., 7, 11-12. Una anàlisi històrica del document es pot trobar a Vilaginés, J. "Els orígens de Parets (904): el primer document i els protagonistes" a *La gent i el paisatge...*, pàgs. 217-230.

¹⁶ Fàbrega, A. *Diplomatari de la Catedral de Barcelona. Documents dels anys 844-1260. Volum I (844-1000)*, Barcelona, 1995, doc. núm. 121. L'original és ACB LA III, 264-101b.

Els transcriptors devien interpretar com Linduir un altre nom, probablement Anluiro. De fet, el topònim va canviar lleugerament en la documentació que coneixem del segle X, ja sigui per raons d'interpretació paleogràfica, com per possibles errades dels escriptors. Va ser "in loco ubi dicunt Villadvir", l'any 990, "villa que vocant Alluiri", l'any 993, "in locum quem vocant villa Aldviri", l'any 994, i "in terminio de Viladvir", l'any 1010.¹⁷ En les dècades següents el trobem amb grafies també diferents: "Villa Alluir" (1032), "Vilallir" (1064 i 1150), "Villadir" (1066), "Vilaller" (1067), "Villa Auzuri" (1098) i "Vilauzir" (1120).¹⁸ L'any 1122 apareix el topònim "Villa Azir" en un plet que va iniciar el monestir de Sant Cugat contra Esteve Vidal, el seu home de confiança i gestor del patrimoni a l'indret, per uns abusos que Esteve havia comès en els béns recaptats i en la sagrera de Vilatzir.¹⁹

Tots els topònims esmentats corresponen al mateix lloc, malgrat les lleugeres diferències en la grafia, ja sigui perquè s'ubiquen a Parets i en el terme de la parròquia no hi havia un nom de lloc semblant, ja sigui per la identificació de les afrontacions de l'espai descrit, que corresponen indiscutiblement amb l'indret de Vilatzir.

Durant la segona meitat del segle XI el topònim va ser substituït pel de Villa Litoris. En un seguit de documents, dels quals més endavant en parlarem,

corresponents a una mateixa família, el lloc va passar a anomenar-se d'aquesta manera.²⁰ Desconeixem la raó, podria tractar-se també d'una mala interpretació paleogràfica del topònim, perquè la majoria dels documents són de la mateixa font, el cartulari de Sant Cugat, però un testament d'un dels membres de la família, d'origen documental diferent, ho desmenteix.²¹

Més endavant, es va tornar al topònim original i les diferències van venir donades per la diferent plasmació escrita que feien els escriptors de la fonètica del nom, que anaven de Vilasir a Viladzir, Vilazir, Villa alzir o Vilaziro.²² En les segles XIV i XV, es va mantenir una grafia aproximada.²³

El nom de Vilatzir també feia referència a una àrea del terme parroquial de Parets. El centre de la parròquia de Parets estava on hi ha ara l'església, dedicada a Sant Esteve. Allà a prop hi havia el lloc de Breda i una mica més lluny, en direcció al Tenes, al lloc anomenat el Pla i prop de la via empedrada que comunicava Barcelona amb França, hi havia l'indret de Parets.²⁴ El nom de la parròquia era de Sant Esteve de Breda, tot i que la importància de l'indret de Parets, també un nucli habitat, va acabar arrelant en la parla quotidiana com el nom de la parròquia.²⁵ Com diu la documentació, en la parla popular la parròquia de Sant Esteve s'anomenava de Parets. Va

¹⁷ Respectivament, CSC, I, 252; CSC, I, 289 i CSC, II, 430.

¹⁸ Respectivament, CSC, II, 526; CSC, II, 640; CSC, III, 982; ACB, LA III, 311, 118-120; CSC, II, 656; CSC, II, 774 i CSC, II, 849.

¹⁹ CSC, III, 862.

²⁰ El primer document és de 1031: Baucells, J. *Diplomatari de l'arxiu capitular de la catedral de Barcelona. Segle XI*, Barcelona, 2006, volum. 2, doc. núm. 469. Els altres documents on apareix el topònim són: CSC, II, 572 (1044), CSC, II, 634 (1063), CSC, II, 637 (1063), CSC, II, 656 (1067).

²¹ Baucells, *Diplomatari...*, doc. 469 (1031).

²² Respectivament, Alturo, J. *L'Arxiu Antic de Santa Anna de Barcelona (942-1200). Aproximació històrico-lingüística* (ASA), Barcelona 1985, vol.3, doc. núm. 507 (1187) i ADB Reg. Dot. 7, 308-309 (1207); ASA, 2, 337 (1160); ACA, RBIV, 132 (1142); ACB, LA IV, 199,458 i ACA, RB IV,132 (2) (1151);

²³ Per exemple, "Vilauzir" (BC, perg.220. reg. 17826) o "Vilautzir" (BC, perg. 347, reg. 14976).

²⁴ Vegeu el mapa de la pàgina 111.

²⁵ Per exemple, "infra termino s. Stefani de Breda in locum que dicunt in ipso Plano que dicunt de Parietes": CSC, II, 638 (1059).

ser aquesta nomenclatura la que va acabar imposant-se.²⁶ El terme parroquial era ampli, abastava fins a Montmeló, arribava fins al torrent de Gallecs i pel nord fins a Palaudàries. Vilatzir, a més d'un nucli habitat, era una zona de la parròquia, de difícil delimitació, però que arribava fins a la riera Seca. Cap al sud, en direcció a Mollet limitava amb l'indret de Buada, ara desaparegut.

Vilatzir era originàriament una villa, és a dir, un petit nucli habitat, on residien unes quantes famílies. El lloc comunicava, mitjançant un camí, amb la via que anava de Sant Esteve de Parets a Barcelona i un altre camí el comunicava amb l'església parroquial.²⁷

El nucli de Vilatzir tenia una petita església, com ja es dedueix de l'acta de consagració de 904. En el segle XI, s'esmenta l'església de Sant Iscle (*Sancti Acisli*), que aleshores va construir-se de pedra, segurament en estil romànic.²⁸ L'any 1044, Ricolf de Vil·la Litoris va donar dos mancusos d'or per a l'edifici de l'església i dos més perquè fos cobert. L'any 1067, Raquel, la seva nora, va fer una donació en el seu testament a Sant Iscle de Vilatzir per a la construcció de la nova fàbrica ("*ad opera*").²⁹ Era freqüent en l'època que els fràgils edificis eclesíastics fossin substituïts per fà-

briques de pedra, més sòlides. La feina es feia al llarg del temps, en gran part amb donatius fets a partir de donacions testamentàries. Per exemple, l'església romànica de Parets es construïa l'any 1142, segons es dedueix del testament d'Albert de Vilatzir.³⁰

L'església va ser de patronatge de la primera família senyorial de Vilatzir, quan el lloc es deia Vil·la Litoris. En el testament sacramental de Ricolf de Villa Alluir, l'any 1044, el testador cedia al fill Guiu l'església i el cominava a què establís que un prevere hi cantés missa cada dilluns per a la seva ànima.³¹ Guiu, el fill de Ricolf, en el seu testament de 1063 va cedir l'església a la seva esposa, Raquel, i a la mort d'aquesta havia de passar al monestir de Sant Cugat.³² Raquel va fer testament en marxar de pelegrinatge quatre anys més tard i va cedir l'església a Sant Cugat.³³ En la butlla que el papa va fer l'any 1098 per confirmar les possessions del monestir hi apareix l'església de Vilatzir; en la butlla de 1120, en canvi, apareix com una simple capella.³⁴ Durant el segle XII Sant Iscle va passar a mans del bisbat de Barcelona i va quedar sotmesa (va esdevenir sufragània) de la de Parets, veurem més endavant com³⁵. L'any 1303, en una visita pastoral, s'esmenta com

²⁶ "*Sancti Stephani de Breda quod vulgo dicitur de Parets*": ACB, LA III, 118 (1100).

²⁷ L'alou que tenia Ricolf, per donació del seu pare, situat a Villa Litoris (Vilatzir), per la part oriental confrontava amb el camí (*strada*) que anava cap a Sant Esteve (de Parets): CSC, II, 572 (1044); L'alou de Pere Veí que va donar a l'orde del Temple (1142), confrontava amb la "via que anava de Parets a Barcelona": ACA, RB IV, 132

²⁸ Una descripció de l'església actual la va fer Antoni Pladevall a *Catalunya Romànica*, vol. 18, Barcelona, 1991, pàg. 70.

²⁹ CSC, II, 572 i CSC, II, 656.

³⁰ CSC, III, 945. També, força abans, el levita Bonfill Auruci (1064) va llogar un donatiu "*ad opera*" i Ricolf (1031) un altre per a l'edifici de l'església de Parets: ACA, RBI, 259 i Baucells, *Diplomatari*, doc. 469. Hi ha qui planteja la hipòtesi de dos moments constructius en l'església romànica de Parets: *Catalunya Romànica...*, pàgs. 395-397.

³¹ Baucells, *Diplomatari...*, doc. 469 (1031). i CSC, II, 572 (1044).

³² CSC, II, 634.

³³ CSC, II, 656.

³⁴ CSC, II, 774 i CSC, II, 849.

³⁵ En la confirmació dels béns de Sant Cugat de 1234 del rei Jaume I, el monestir tenia possessions a Vilatzir, però no pas la jurisdicció sobre Sant Iscle: CSC, III, 1320.

a sufragània de l'església parroquial.³⁶

Sant Iscle no era parròquia, per tant no podia recaptar el delme o altres rendes eclesiàstiques, almenys de forma reconeguda, però hem vist que hi havia preveres que atenien la cura pastoral. En el seu altar es feien actes solemnes com els juraments de testaments sacramentals, és a dir la confirmació jurada de les darreres voluntats d'algun difunt. Dels dos testaments sacramentals que es van fer de les darreres voluntats de Ramon Guifré, un es va fer en l'altar de Sant Iscle a Vilatzir.³⁷

Tot i no ser parròquia, els senyors de Vil·la Litoris van promoure la construcció d'una sagrera, la qual ja apareix esmentada l'any 1122.³⁸ Llavors, el monestir de Sant Cugat va demandar en un plet Esteve Vidal. Al judici hi va acudir el prepòsit i el cambrer del cenobi. Hi van actuar com a jutges Ramon Miró de Palau, Mir Ricolf de Mollet i Pere Ramon de Gallifa, entre d'altres senyors feudals; per tant, el monestir va mobilitzar el bo i millor de l'aristocràcia de la zona. Ramon Miró era la mà dreta del senescal Guillem Ramon de Montcada, Mir Ricolf era un potentat de la zona i Ramon de Gallifa un poderós feudal de la comarca. El monestir acusava Esteve Vidal d'haver fet un forat entre l'església de Sant Iscle i el sagrer que li pertanyia; també li retreia d'haver eixamplat la seva residència i li reclamava el tribut que compen-

sava la cessió de drets sobre la captació d'aigua. Està clar que Esteve devia ser l'home del monestir a Vilatzir, sinó no s'entendria com podia haver comès els actes dels què se l'acusava. Sant Cugat es queixava que per la seva culpa i per la seva negligència havia tingut nombroses pèrdues econòmiques.

Tot i que el judici es va constituir a l'església de Sant Iscle, la sentència va ser promulgada a la serra entre Gallecs i Buada, una mica al sud del lloc, possiblement després que els jutges poguessin veure el motiu de la reclamació. El monestir va ser magnànim. Esteve va haver de pagar una compensació econòmica. També va reconèixer els drets del monestir sobre els béns del lloc i va oferir el compromís de treballar les terres de Sant Cugat.

La sagrera estava formada de sagrers, és a dir cellers, magatzems o habitatges. Albert de Vilatzir deia tenir un sagrer l'any 1142, que va cedir a Sant Cugat.³⁹ El seu germà, Gerard, l'any 1150, va retornar-lo al monestir, juntament amb totes les possessions que el seu germà, Albert, havia donat al monestir i que ell havia retingut de manera injusta.⁴⁰

L'església i la sagrera configuraven part del paisatge del nucli de Vilatzir, que en el futur esdevindria la casa forta de Vilatzir. La resta la formaven les mansions, que podien ser residències senyorials, o les domos de Ricolf (1044)

³⁶ Catalunya Romànica..., vol. 18, pàg. 70.

³⁷ CSC, II, 640 (1067).

³⁸ CSC, III, 862. Les sagreres van ser un fenomen característic i molt difós de la Catalunya cristiana dels segles XI i XII. Van aparèixer en el context del moviment de Pau i Treva per protegir els pagesos, però van esdevenir un espai aprofitat pels senyors per obtenir i controlar la producció camperola. Vegeu sobre la sagrera al Vallès, Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació al Vallès Oriental (segles X-XII)*, Barcelona, 2001, pàgs. 136-148; sobre Catalunya, en general, Farías, V., Martí, R. i Catafau, A. *Les sagreres a la Catalunya medieval*, Girona, 2007.

³⁹ CSC, III, 945. L'espai de la sagrera també incloïa el cementiri, que és esmentat en l'acta de consagració de Parets de 1207 (ADB, Reg. Dot. 7, 308-309). Les sagreres ocupaven un territori de 30 passes al voltant de l'església. L'espai s'omplia d'edificacions creant un paisatge característic de poblament concentrat entorn de l'església.

⁴⁰ CSC, III, 982, 1150.

o d'Albert i Gerard de Vilatzir (1142 i 1151).⁴¹ Una *domus* era una casa fortificada, formada per una torre circular de pedra (“*turrem ex petra et calce factam*”) i una construcció adjacent per a residència.⁴² No hi ha constància d'una torre militar a Vilatzir, però és plausible que la residència fos construïda de pedra.

Els Vilatzir del segle XII, ja en parlarem més endavant, eren uns cavallers (milites) que tenien la seva residència original a Breda, a prop de l'església de Sant Esteve de Parets, on havien aixecat una torre militar. Ramon Guifré va morir a la mansió de la seva torre de Breda, l'any 1067.⁴³

A Vilatzir, en el territori que rodeja la vil·la, hi havia diferents habitatges, masos, i terres conreuades. Ponç Arnau va donar en el seu testament publicat en l'altar de Mollet el seu alou de Vilatzir a les seves filles, l'any 1130.⁴⁴ Pere Veí, l'any 1141, va donar una extensa propietat en part en el lloc de Vilatzir a l'orde del Temple.⁴⁵ Per decisió mútua, l'orde militar li va encomanar l'alou que els va cedir a canvi d'una renda en blat. El mateix Pere Veí, l'any 1142, va establir una parellada de terra a Bernat de Pradell a Vilatzir, amb la condició que construís un mas i posés la finca en conreu, a canvi d'una renda d'un parell de capons anuals, la tasca i el braçatge per la producció de cereals, i la sisena part de la producció de vi; també exi-

gia un jornal d'una parella de bous.⁴⁶

Aquest paisatge que hem conegut, en formació, perquè els edificis, els camps, les famílies i el poder estaven en contínua mutabilitat, serà l'escenari de l'evolució d'unes famílies que van convertir el nom de Vilatzir en una referència onomàstica, finalment en un cognom. Les dues famílies les coneixerem a través de tres dones, que amb Berenguera, seran els quatre personatges femenins que ens ajudaran en el propòsit de veure l'evolució de la senyoria de Vilatzir.

Raquel de Vil·la Litoris

Raquel va fer testament l'any 1067.⁴⁷ Feia quatre anys que havia mort el seu home.⁴⁸ Li havia deixat el patrimoni familiar de Vilatzir i altres possessions a Gallecs i Mollet. No havien tingut descendència masculina i Guiu, el seu espòs, va pensar que el que tenien podia ser una bona inversió per a la seva salvació eterna. Així doncs, va decidir donar el gruix de les seves possessions, inclòs el lloc de Vilatzir, al monestir de Sant Cugat i va permetre que en gaudís Raquel fins a la seva mort.

Però Raquel va triar una altra opció, que també li permetia la salvació de la seva ànima, en lloc de gaudir del retir daurat que li oferia el seu espòs difunt. Va decidir anar de pelegrinatge a França, a Santa Fe de Conques i al santuari de Santa Maria de Puy. I des-

⁴¹ Per exemple, “*et ipsa ecclesia s. Acicli cum ipsa mea mansione.*”: CSC, II, 634 (1063); “*et concessit ad filio suo Guidone ipsos suos domos in quo ille habitabat in Villa Litoris.*”: CSC, II, 572 (1044); “*in via que pergit ad domos de Arbertus de Vilazir*”: ACA, RB IV, 132 (1) (1142) i “*subtus via que exit de domo Geraldi de Viladiro et pergit ad ecclesie de Parietibus*”: ACA, RB IV, 132 (2) (1151).

⁴² La citació és a Feliu, G. i altres, *Els pergamins de l'arxiu comtal de Barcelona de Ramon Borrell a Ramon Berenguer I*, vol. 3, Barcelona, 1999, doc. núm. 652 (1067). Les *domus* eren les residències dels milites, la petita aristocràcia de cavallers. Vegeu, un estudi d'una *domus* propera a Vilatzir a Cantarell, C. I Dantí, J. *Senyors i pagesos a la domus d'Olivet (segles XI-XV)*, Canovelles, 2007.

⁴³ CSC, II, 640.

⁴⁴ ASA, 207.

⁴⁵ ACA, RB IV, 123.

⁴⁶ L'encomanament de l'alou donat l'any anterior és a ACA, RB IV, 131 (1142). L'establiment a Bernat de Pradell és a ACA, RB IV, 132.

⁴⁷ CSC, II, 656.

⁴⁸ CSC, II, 572.

prés, com ella mateixa explica en les seves darreres voluntats, a altres llocs. Abans de marxar a veure món i salvar la seva ànima, com era habitual, va fer testament.

Amb ella s'estroncava la continuïtat d'una família poderosa de la zona, que s'havia instal·lat a Vilatzir durant almenys dues generacions i va generar sengles dinasties de milites (cavallers) de l'àrea: els Canalies i els Rovira de Santa Perpètua i els Palau de Palausolità. Després de Raquel, també el domini de Sant Cugat sobre Vilatzir es va acabar de consolidar.

El monestir de Sant Cugat ja tenia possessions a Parets i, així mateix, en el terme de Vilatzir. Havia donat l'any

990 terres i vinyes a Seniofred en permuta per unes terres a Ripollet (Palau Auzit).⁴⁹ Iocfred, l'any 994, havia cedit al monestir un alou a Vilatzir.⁵⁰ Ermengarda i Elregot, dones les dues, per pròpia iniciativa havien lliurat l'any 993 al monestir una extensa propietat en el Pla de Parets, entre l'actual autovia i el riu Tenes, des de l'alçada del nucli de l'església, fins al terme de Mollet.⁵¹ Finalment, l'any 1010, Eliarda, una gran potentada, que gaudia per herència de la família del marit d'extensíssimes possessions a Parets (a la zona oriental, entre el Tenes i la carena de Montmeló, avui on hi ha el circuit), havia donat en testament a Sant Cugat una terra en el terme de Vilatzir.⁵²

Figura 2. Imatge actual de la Torre de Malla, en el terme de Parets del Vallès. El conjunt arquitectònic ha estat molt modificat des del període que tracte l'article.

⁴⁹ CSC, I, 252.

⁵⁰ CSC, I, 300.

⁵¹ CSC, II, 289.

⁵² CSC, II, 430

El monestir de Sant Cugat va ser un actor dominant en el període en què la família dels Vil·la Litoris van ser els senyors de Vilatzir. El seu interès per la zona i per controlar Vilatzir explica perquè Raquel es va acabar de decidir a marxar de pelegrinatge.

Tornant a la família de Raquel, abans de 1031 trobem un personatge, Ricolf, que es feia dir de Villa Alluir,⁵³ i que coneixem bé pels seus testaments. Ricolf era el sogre de Raquel i amb ell es va iniciar la família dels Vil·la Litoris, la primera que va dominar Vilatzir.

L'any 1031 Ricolf es va trobar malalt, tant com per demanar fer testament escrit: "jec en el meu llit malalt i temo que em sobrevingui repentinament la mort".⁵⁴ Però, afortunadament va sobreviure a l'ensurt i va viure tretze anys més. L'any 1044 una munió de personatges, entre ells l'abat de Sant Cugat, que reconeixia com el seu senyor ja el 1031, es van congreguar davant de l'altar de Sant Joan de la parròquia de Mollet.⁵⁵ En l'acte, els testimonis de les darreres voluntats de Ricolf, que havia mort en el seu llit per una malaltia, van jurar haver oït de la seva boca el manament que feia als seus marmessors d'executar el seu llegat. Una diferència important entre els dos testaments és que en el document de 1031 apareix com a marmessor del llegat testamentari l'ardiaca de la Seu de Barcelona, mentre que en la publicació testamentària de 1044 ja no hi surt. La presència de l'ardiaca, l'autoritat que administrava els béns del bisbat, en el primer testament de Ricolf demostra un vincle important entre el difunt i el bisbat.

Del testament de 1031 en tenim una còpia a l'arxiu de la catedral; probablement també n'hi hagué una per a Sant Cugat. En canvi, el segon testament ja només es fa sota el control de Sant Cugat; en ell l'autoritat de l'ardiaca episcopal no hi és present. Mentre l'any 1031 l'esposa i els fills, alguns segurament menors, quedaven sota la protecció del monestir i de la Seu alhora, l'any 1044 la Seu rep només una euga. La Seu catedralícia quedava bandejada en la publicació sacramental. Com veurem més endavant, el monestir de Sant Cugat portava a terme una política activa de recerca de donacions patrimonials i d'exclusió d'altres senyors poderosos en els testaments. Una actuació semblant també la veurem en el cas de Guiu, fill de Ricolf, i en altres exemples.

Ricolf era el senyor de Vilatzir, allà hi tenia els seus habitatges (mansiones) i havia convertit la petita edificació de culte del lloc en una església pròpia, on hi nomenava el prevere. Les esglésies senyorialmentals o pròpies eren una realitat que es remuntava a èpoques molt pretèrites.⁵⁶ Eren fundacions que feien potentats, les quals controlaven com si fossin part del patrimoni senyorial. Sobre elles hi exercien el dret de patronat. El bisbe es mantenia apartat i només supervisava els aspectes relacionats amb el culte; fins i tot el senyor, que era anomenat *capellanus*, feia el nomenament del prevere.⁵⁷

Ricolf posseïa un ampli patrimoni, controlat des de Vilatzir, però dispersat per Santa Perpètua (Canalies i Rovira), Mollet (Palatio Fisco), Palausolità, l'àrea del Besòs, des de Montcada fins al mar, i

⁵³ CSC, II, 526.

⁵⁴ Baucells, *Diplomatari*, doc. 469.

⁵⁵ CSC, II, 572.

⁵⁶ Sotomayor, M. "La penetración de la Iglesia en los medios rurales de la España tardorromana i visigoda" a *Cristianizzazione ed organizzazione ecclesiastica delle campagne nell'alto medioevo: espansione e resistenze*. XXVIII *Settimane di studio del Centro italiano di studi sull'alto medioevo*, Spoleto, 1982, pàgs. 639-670.

⁵⁷ Sobre la figura del capellà i el dret de patronat, vegeu, pàgs. *Catàleg monumental de la catedral de Barcelona*, vol. I/1, Barcelona, 1981, pàgs. 37 a 40.

Figura 3. Imatge de l'entrada de la capella de la Torre de Malla. El llindar mostra la data de 1789. Probablement, l'església del segle XI ocupava el mateix espai.

Sant Celoni (Pertegaç). El seus pares tenien possessions a Pertegaç i és possible creure que d'allà vingué la família. No obstant això, és difícil pensar que Ricolf reunís un patrimoni tan gran ell sol en poc temps, ja que les seves possessions pràcticament apareixen totes ja el 1031, quan no devia tenir una edat avançada.

Una altra possibilitat era que fos la seva relació de subordinació amb Sant Cugat la que li permetés haver acumulat la riquesa que posseïa. Sobre Sant Cugat sabem que tenia possessions a Parets i també a Vilatzir, encara que la documentació que coneixem no pot fer pensar en un domini tan important. Per altra banda, Ricolf, quan disposa del seu patrimoni, ho fa amb plena llibertat, la qual cosa indueix a creure que la seva era una propietat plena. La dependència senyorial amb Sant Cugat probablement es cenyia a una relació personal.

Per tant, resta la incertesa en la manera com Ricolf arribà a ser senyor de Vilatzir. Podem suposar que Ricolf era senyor del lloc per herència o per matrimoni, però els dubtes són grans.

Amb Ricolf el nucli de Vilatzir es diu *Villa Litoris*. El nom substituïa el de sempre. Inequívocament es pot afirmar que es tracta de dos topònims del mateix lloc. *Villa Litoris* es manté en el testament del seu fill, Guiu, i desapareix en el de Raquel, l'esposa d'aquest, que és posterior (1067).⁵⁸ El nou nom apareix coincidint amb la família, però no deixa de ser un altre misteri el seu ús. Es pot descartar una mala transcripció, perquè el pergami de la Seu és un original i coincideix amb la còpia del cartulari de Sant Cugat.⁵⁹

Ricolf era un personatge poderós, que formava part de l'entorn de fidelitats de Sant Cugat. El monestir, per

⁵⁸ CSC, II, 656.

⁵⁹ CSC, II, 572.

reforçar el seu patrimoni mundà, potenciava les donacions pietoses, però també administrava el seu patrimoni i va crear una xarxa de relacions de fidelitats important, com de fet feia qualsevol potentat de l'època.⁶⁰

El patrimoni de Ricolf es basava en la terra, en el domini de propietats extenses repartides en diferents llocs, algunes força allunyades entre elles, fet que era habitual entre els dominis de l'aristocràcia des d'èpoques anteriors.⁶¹ També destacava per la possessió de bestiar, animals de transport (mules, eugues, ases, cavalls), bous per llaurar, porcs i ovelles. Posseïa un important patrimoni mobiliari, tant de treball, com domèstic. Finalment, ens mostra una apreciable riquesa, en diners, concretament en monedes d'or (unces), en roba, entre la qual destaca una vestimenta d'importació, i en joies, que el testador mana a la seva esposa cedir a la seva filla Atares.

L'abundància d'objectes de luxe i de monedes ens demostra que ens trobem amb un personatge ric (i, per tant, important) si tenim present les estretors amb les quals vivia l'aristocràcia de l'època.

La família de Ricolf era àmplia. La formava la seva esposa, Ermetruit, que el va sobreviure i va ser marmessora dels seus béns, els seus fills mascles Ricolf, Miró i Guiu (el qual va heretar el nucli de Vilatzir), les seves filles Adalez i Atares i la seva germana Ingilsendis, que tenia un fill. L'any 1031 Ricolf tenia un altre nebot, fill d'una germana desapareguda. Guiu i Atares gaudien de possessions

concedides després que es casessin, en el moment de la mort de Ricolf.

A part, la família de Ricolf s'amplia amb altres fills (així anomena el testador cadascun: *filium*), que eren d'altres pares. Aquesta mena de fill adoptat era anomenat *nutricatus* o *filiolus*.⁶² La pràctica d'adoptar més fills servia per ampliar la família i ajudava en el futur (potser també en el cas de Ricolf) a reforçar llaços amb el pare biològic de la criatura. Els fills no biològics de Ricolf van rebre petits donatius en herència, però sense arribar a equiparar-se amb els fills biològics.

Ricolf va seguir la pràctica habitual de repartir el seu patrimoni entre els membres de la família.⁶³ Tots van rebre importants lots d'entre la totalitat de possessions que tenia Ricolf. Guiu, possiblement el fill baró més gran, va rebre el nucli de Vil·la Litoris i l'església de Sant Iscle, probablement l'emblema del patrimoni de Ricolf. Els altres fills i la seva esposa van rebre patrimoni terror en els altres llocs on en tenia Ricolf. Ermetruit va rebre un important domini a la part baixa del Besòs, difícilment delimitable, però molt extens, que anava des del peu de Montcada al mar i incloïa una torre militar. Miró va rebre el casal fortificat ("*mansione et solarium*") de Canalies, actualment en el terme de Santa Perpètua de Mogoda, una extensa propietat que havia estat de Mello i que aquesta va donar a Sant Cugat. Atares va rebre el domini de Rovira entre Santa Perpètua, Gallecs i Palausolità. Ricolf va rebre una part de l'alou de Vilatzir i

⁶⁰ Sobre Sant Cugat, podeu veure, Salrach, J. M. "Formació, organització i defensa del domini de Sant Cugat en els segles X-XII" a *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 13, Barcelona, 1992, pàgs. 11-29.

⁶¹ Wickham, Ch. *The inheritance of Rome. Illuminating the dark ages. 400-1000*, Nova York-Londres, 2010, pàgs. 515-517. També, vegeu, Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàgs. 156 i 157.

⁶² Sobre el fillolatge, vegeu, Udina, F. "El "fillolatge", institució jurídic-familiar" a *Anuario de historia del derecho español*, núm. 29, 1959, pàgs. 541-544. Sobre el tema, vegeu, Vilaginés, J. *La transició al feudalisme. Un cas original. El Vallès oriental. 930-1090*, Granollers, 1990, pàgs. 103 i 104 i Goody, J. *La evolución de la familia y del matrimonio en Europa*, Barcelona, 1986, pàgs. 101-110.

⁶³ Aquesta mena de transmissió hereditària es deia heretament igualitari: To, Ll. *Família i hereu a Catalunya nord-oriental (segles X-XII)*, Barcelona, 1997, pàgs. 117-123.

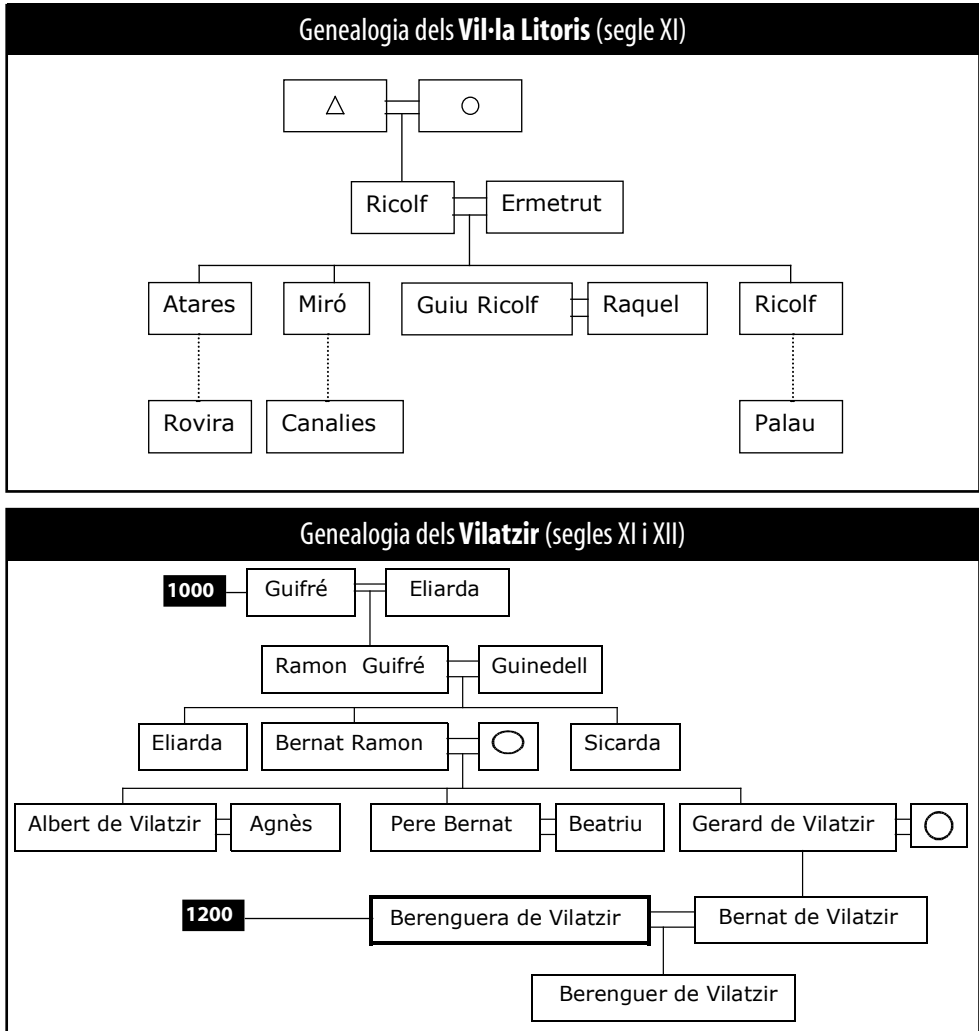

Figura 4. Arbres genealògics de les famílies Vil·la Litoris (s. XI) i Vilatzir (s. XI-XIII).

importants possessions a Palausolità. En aquests tres llocs van sorgir en el segle XI (Rovira i Canalies a Santa Perpètua) i en el segle XII (Palau a Palausolità) tres famílies de milites, membres de la petita noblesa, que es caracteritzaven per l'activitat militar (els Rovira van implicar-se en la difusió de l'orde del Temple i els Palau van ser castlans dels Montcada).⁶⁴

Podem observar com del nucli de Vilatzir es va desenvolupar part de la petita aristocràcia que va dominar la zona en els segles de formació de la nova societat feudal.

Guiu Ricolf va heretar el nucli de Vilatzir. Va fer testament l'any 1063.⁶⁵ Llavors havia ampliat el seu cercle de fideliats. A més de l'abat de Sant Cugat,

⁶⁴ Les tres famílies han estat estudiades a Vilaginés, J. *Cavallers, pagesos i templers. Santa Perpètua de Mogoda a l'edat mitjana (segles X-XIII)*, Barcelona, 2007.

⁶⁵ CSC, II, 634.

també era el seu senyor Ramon Guillem de Montcada.⁶⁶ Era normal que en l'època els personatges poderosos ampliessin el seu àmbit de fidelitats i acceptessin vassallatges o simples fidelitats de membres de la petita noblesa local. Aquestes fidelitats tenien cada cop més un component militar, perquè la col·laboració en l'host del senyor era una de les obligacions del vassall.⁶⁷ Guiu no donà en el seu testament cap equip militar complet, però a diferència del seu pare que no tenia cap arma, esmenta un alberg i diversos cavalls que per la descripció eren valorats més que qualsevol bèstia de transport i, per tant, apreciats com a instruments de combat. Guiu sembla que s'adaptava a la nova societat feudal més militaritzada i jerarquitzada mitjançant fidelitats personals.

Ramon Guillem de Montcada era un potentat que exercia per l'època un domini important sobre Parets. Posseïa el control de la parròquia de Parets que havia arrabassat al bisbe. Un document de finals de segle XI fa un inventari de les parròquies que estaven sota domini laic i Parets estava en mans de Ramon Guillem de Montcada.⁶⁸ Si tenia el control de la parròquia, recaptava el delme i altres rendes parroquials. La primera era una font important per a les economies senyoriales, que havien de mantenir un equipament militar costós i un grau elevat de generositat amb els subordinats per sostenir el seu prestigi.⁶⁹

La vinculació amb Ramon Guillem era, per tant, lògica i s'adeïa amb el doble joc de subordinació que ja va mantenir Ricolf amb Sant Cugat, per una banda, i amb l'ardiacà Ramon, també de

la família dels Montcada, per l'altra.⁷⁰

Al monestir li interessava el control de Vilatzir. Una circumstància obria l'oportunitat d'absorbir el patrimoni de Villa Litoris, és a dir, el domini de les terres de Vilatzir i també la possessió de l'església de Sant Iscle. Guiu i la seva esposa, Raquel, no tenien cap fill mascle. Guiu va veure amb bons ulls esmerçar les seves possessions en la salvació de la seva vida espiritual i va cedir el gruix patrimonial al monestir. Li deixà a la seva dona l'usdefruit, fins a la mort d'ella. Va donar importants finques a diferents monestirs i també a la canònica de Barcelona. Així mateix, el seu senyor, Ramon Guillem, va rebre un alou.

Tot això consta en el document del testament de juny de 1063. Però, un mes i mig més tard Guiu Ricolf esmenava el testament i deixava tot el patrimoni a Sant Cugat. Només cedia el dret de gaudir d'ell en vida a la seva esposa.⁷¹ Segurament, Guiu va rebre pressions, potser ja amb la mort a prop, per part del monestir i va acabar cedint. El monestir acceptava que el seu cos fos enterat en el monestir i això en la mentalitat de l'època tenia un gran valor.

Guiu només mantenia les deixes que havia fet dels béns mobles en el seu testament. Havia eliminat les donacions als altres monestirs, a la canònica, a la seva filla Ingilsendis, a la seva família extensa (Berenguer, el seu *nutricatum*, però també Bernat Godmar i Guillem Seniofred, pagesos o petits hisendats, fidels del testador) i, sobretot, a Ramon Guillem de Montcada, el gran obstacle per als interessos del monestir de Sant Cugat. Un altre cop el monestir guanya-

⁶⁶ Sobre els Montcada, vegeu, Shideler, J. C., *Els Montcada: una família de nobles catalans a l'edat mitjana (1000-1230)*, Barcelona, 1987. Sobre Ramon Guillem, vegeu les pàgines 33 a 36.

⁶⁷ Bonnassie, P. *Catalunya mil anys enrera...*, vol.2, pàgs. 211-212.

⁶⁸ ACB, LA IV, 140, 342 (sense data).

⁶⁹ Sobre el delme al Vallès, vegeu, Vilaginés, J. *El paisatge, la societat i l'alimentació...*, pàgs. 119-124.

⁷⁰ Sobre els ardiaques de la catedral de la família Montcada, vegeu, Shideler, J. C., *Els Montcada...*, pàgs. 77-88.

⁷¹ CSC, II, 637.

va la batalla per fer seu el patrimoni de Vilatzir. Només quedava Raquel.

Raquel només va tardar quatre anys a cedir. Devia ser gran quan va testar.⁷² El seu testament no era per una mort imminent. Va decidir anar-se'n de pelegrinatge. Era una solució a una situació incòmoda. Ella ja no era la propietària i havia de pagar una renda de reconeixement al monestir. El seu orgull de senyora (*dompna*, com l'anomenava Ramon Guifré, *miles de Parets*⁷³) la devia impulsar a buscar una solució airosa, que ja havia practicat alguna dona abans i també molts homes.⁷⁴ Al capdavant, preparar-se per a la vida eterna era el que determinava els objectius vitals de molta gent, especialment al final de la vida.

El testament va ser tutelat per l'abat, Andreu, que va ser un dels marmessors. En ell no hi surten les propietats que el seu marit li havia deixat en usdefruit i de fet pertanyien a Sant Cugat, per tant poques possessions podia llegar: aous a Gallecs, les rendes recollides o per venir, diners, deutes per cobrar, animals,...

Mentre en el segle X Ermengarda i Elregot, anomenada *Bona domna*, disposaven de terres pròpies, que les havien comprat o les havien rebut per herència, i hi feien el que els plaïa, Raquel depenia de la voluntat del seu marit. La seva condició de gran propietària passava per la decisió masculina, que li va deixar el patrimoni només en usdefruit. Durant el segle XI, la transmissió de l'heretat familiar va tendir a concentrar-se en el fill primogènit, en contra de la divisió

del patrimoni entre tots els fills, com hem vist en el cas dels fills de Ricolf.⁷⁵ Les dones anaven perdent autonomia jurídica i independència patrimonial, perquè les famílies transmetien el nucli patrimonial als fills primogènits, en detriment dels altres fills i filles. És cert que rebien l'esponsalici del marit⁷⁶ i una part avançada de l'herència quan es casaven, però el seu paper es veia cada cop més limitat en la gestió del patrimoni familiar. Un moment en què assolien quotes de poder era quan esdevenien vídues, com va ser el cas de Raquel. Però ella va patir la limitació imposada per una institució eclesiàstica ansiosa de no perdre el que la voluntat del marit li havia concedit. Tot i això, a Raquel li quedava la llibertat de marxar de pelegrinatge, de fer testament de les propietats materials i terres, aquestes segurament procedents de l'esponsalici, i dedicar-se a preparar la seva salvació.

Eliarda, la mare de Ramon Guifré

L'any 1064 Ramon Guifré feia testament.⁷⁷ Ramon era un *miles*, un cavaller, que vivia en una *domus*; és a dir, una torre i una mansió adjacent. En el seu llegat deixà la torre de Breda (Parets) al seu fill Bernat i en la mansió de la torre militar és on va morir. El procés testamentari de Guifré és una mica complex. L'any 1064 va fer testament i una còpia va anar a parar a l'arxiu de Sant Cugat, perquè Ramon va ser molt generós amb el monestir. Va viure dos anys més (ho diu el sacramental posterior)

⁷² CSC, II, 656.

⁷³ CSC, II, 640 (1064).

⁷⁴ Per exemple, Mello una gran hisendada del Vallès, amb residència a Canalies (Santa Perpètua), va decidir marxar de pelegrinatge a Roma i va llegar la part més important del seu patrimoni al monestir de Sant Cugat: CSC, II, 377 (1002).

⁷⁵ L'evolució en el règim d'heretament es pot trobar a To, Ll. *Família i hereu...*, especialment a les pàgines 221-240.

⁷⁶ L'esponsalici, per regla general, consistia en la part del patrimoni del marit que aquest cedia a la seva nova esposa en el casament: Pont, M. "L'esponsalici dins la pràctica matrimonial catalana" a *Medievalia*, 4, 1983, pàgs. 51-62.

⁷⁷ CSC, II, 640.

i els marmessors van fer la cerimònia de jurament dels testimonis de les darreres voluntats. L'acte es va fer a l'altar de Sant Miquel de l'església de Sant Esteve de Breda.⁷⁸ El document va anar a l'arxiu de la catedral. L'església depenia del bisbe i era normal que així fos. Però uns mesos més tard, el monestir de Sant Cugat va tornar a fer una adveració (o confirmació sota jurament) del testament a l'altar de Sant Iscle de Vilatzir, territori de Sant Cugat.⁷⁹ Un altre cop el monestir refeia darreres voluntats per defensar el seus interessos sobre els patrimonis laics del territori de Parets. De la mateixa manera que havia obligat a modificar el testament de Ricolf i després el de Guiu Ricolf, Sant Cugat volia controlar el llegat de Ramon Guifré per aconseguir augmentar les seves possessions a la zona i evitar la presència d'altres senyors poderosos que poguessin fer ombra a la seva presència en el territori.

Però, a banda de les maniobres de Sant Cugat, ens interessa que en el primer testament Ramon es fa dir fill d'Eliarda. La referència a la mare va ser comú entre els segles XI i XII; per tant, Ramon ens remet a un costum habitual entre l'aristocràcia laica. Els membres de la classe dominant, quan feien algun document, solien esmentar la seva filiació materna, destacant d'aquesta manera el prestigi que els reportava tenir una mare normalment d'un estatus social superior a la família paterna.⁸⁰

La recerca d'una dona de rang su-

perior i el valor que tenia per a un membre de la petita noblesa la podem veure en el cas dels germans Mir i Bernat de Mollet. Mir va pactar un matrimoni amb la filla de Bernat de Manlleu. L'esponsalici va incloure tot l'honor de Mollet, així com els feus que posseïa ("tots els meus alous, cases, terres i vinyes i tot el feu que tinc per Bernat de Belloc a Palou").⁸¹ A canvi, rebia cinc-cents morabatins d'or. El pacte va portar problemes perquè el bisbe va voler recuperar els drets sobre l'honor de Mollet i va haver de retornar els diners a Bernat de Manlleu.⁸² Mir actuava com un típic feudal que usurpava drets episcopals (ho va reconèixer el seu germà dos anys més tard⁸³) i els usava per millorar la seva posició a través del matrimoni. El seu germà Bernat va intentar una operació semblant. Va pactar casar-se amb Adelaida de Castellbisbal, però el matrimoni es va truncar i la mare, Saurina, i el germà van impulsar el divorci, al·legant que el matrimoni no s'havia consumat.⁸⁴

El pare de Ramon va esposar-se amb Eliarda que devia tenir un rang superior. Coneixem una *Belliardis* o *Elliardis* que provenia d'una poderosa família amb possessions a la zona del Besòs i del Vallès i, en concret, un ampli patrimoni a Parets, a finals del segle X. Eliarda era la seva hereva i l'any 1008 va fer un document de reparació d'escriptures.⁸⁵ Uns anys enrera, el 985, Al-Mansur va atacar Barcelona i va devastar la ciutat

⁷⁸ Baucells, *Diplomatari...*, doc. 1117.

⁷⁹ CSC, II, 660.

⁸⁰ Aquest model de matrimoni s'anomena hipergàmic: Aurell, M. *Les noces del comte...*, pàgs. 58 a 69 i va conformar la totalitat de la jerarquitzada societat aristocràtica: Ruíz Doméneq, J. E. "Système de parenté et théorie de l'alliance dans la société catalana (env. 1000-env. 1240)" a *Revue Historique*, 1979, pàgs. 305-326.

⁸¹ ACB, LA IV, 196-197, 455 (1170).

⁸² ACB, LA IV, 198, 454 (1178).

⁸³ ACB, LA IV, 197, 453 (1180).

⁸⁴ ACB, LA IV, 199, 459 (1178).

⁸⁵ Baucells, *Diplomatari...*, doc. 108.

i el Vallès.⁸⁶ Moltes persones van morir, altres van ser segrestades com a ostatges i molts documents van ser destruïts. En el document Eliarda ens explica que els pergamins que recollien els drets patrimonials dels seus sogres i del seu home, tots morts, van ser perduts a Barcelona quan la ciutat va ser capturada pels sarraïns. El seu marit es deia Guillem i, com hem dit, en el moment en què es va fer la reparació estava mort. Eliarda va morir dos anys després. En morir va fer una donació a Sant Cugat d'unes terres a Vilatzir.⁸⁷ Per l'extensió de les seves possessions, ella i el seu marit pertanyien al bo i millor de la societat del comtat de Barcelona. Devien formar part del grup de famílies de magnats que dominaven el territori en aquell moment.

Abans de la seva mort, Eliarda podia haver-se casat novament amb un Guifré, possiblement el castlà de la "turre de Guifredus", que trobem l'any 993 a Parets.⁸⁸ Guifré apareix en el testament de Ricolf de 1031; en el 1044, en canvi, hi surt el seu fill Ramon Guifré, probablement perquè el seu pare havia mort; llavors Ramon Guifré devia tenir ja una certa edat. És plausible doncs que generacionalment Eliarda fos la mare de Ramon Guifré i ell heretés la torre del seu pare i el patrimoni de Parets o només una part.

Ramon Guifré va iniciar la dinastia dels Vilatzir, la família que va adoptar com a cognom el nom del lloc de Vilatzir. El seu nucli patrimonial estava a Parets a la torre de Breda, a prop de l'església de Sant Esteve. Quan va morir, a finals de 1066, encara Raquel residia a Vilatzir. Estava a punt de marxar de pe-

legrinatge i deixar totes les possessions dels Vil·la Litoris a Sant Cugat.

Després de la partida de Raquel, l'abat del monestir va deixar en mans d'un pagès ric la gestió de l'hisenda de Vilatzir: terres, masos, pagesos dependents, rendes i l'església de Sant Iscle. També la sagrera. Ho havia exigint Guiu Ricolf en el seu testament: "ho dono tot al monestir de Sant Cugat, de tal manera que no sigui lícit a l'abat del monestir donar-ho a cap miles, ni a cap home (noble), sinó a pagesos". Si no es complia el seu desig, establia que l'heretat passés a mans de la canònica de la Seu de Barcelona.

L'abat no devia voler problemes i per això trobem una família de pagesos gestionant el domini, com a batlles o fent una funció semblant, com a administradors, a finals del segle XI i inicis del segle XII. Ho sabem pel judici de 1122, que hem comentat més amunt, sobre la sagrera de Sant Iscle.⁸⁹ Esteve Vidal era l'administrador deslleial i corrupte que s'havia apropiat de rendes del monestir i havia abusat de la confiança ampliant el seu mas. El monestir reconeixia que la relació amb la família es remuntava al pare, al qual se li havien concedit drets sobre l'aigua del Tenes.

Posteriorment, el domini de Vilatzir va passar a la família de Ramon Guifré, com veurem més endavant, coincidint amb el període de la majora d'edat del seu fill Bernat.

Tornant a Ramon Guifré. Hem vist que en fer el seu testament el 1064 es feia dir Ramon fill d'Eliarda. Però en les publicacions testamentàries de 1066 i 1067 se l'esmenta com Ramon

⁸⁶ L'atac d'Al-Mansur i les seves repercussions han estat estudiats a Rovira, M. "Notes documentals sobre alguns efectes de la presa de Barcelona per al-Mansur (985)" a *Acta historica et archaeologica mediaevalia*, 1, Barcelona, 1980, pàgs. 31-53. i Feliu, G. "Al-Mansur, Barcelona i Sant Cugat" a *Acta historica...*3, Barcelona, 1982, pàgs. 49-54.

⁸⁷ CSC, II, 430 (1010).

⁸⁸ CSC, I, 289.

⁸⁹ CSC, III, 862.

Guifré. També apareix amb el nom del seu pare com a cognom en la venda d'un alou que va fer la seva esposa, Guinedell, i les seves filles i també en els testaments de Ricolf i Guiu Ricolf.⁹⁰ El mateix Guiu portava el nom del seu pare com a cognom.

Raimundus Guifredi, volia dir literalment Ramon fill de Guifré. La referència a la filiació paterna convivia amb la materna. Era més generalitzada, perquè també la trobem entre els pagesos benestants, i és la que es va acabar imposant.⁹¹ El seu ús venia donat per la limitació del ventall de noms que s'usaven, però sobretot per l'inici d'una voluntat de perpetuació dinàstica. Si abans de 1050 els fills rebien el patrimoni familiar, però sovint l'interès per la continuació generacional desapareixia amb la primera generació, en la segona meitat del segle XI s'anirà imposant una idea de continuació familiar que culminarà més endavant amb l'adopció del cognom toponímic.

En el cas de la família de Ramon Guifré van ser els seus néts els que van començar a ser anomenats Vilatzir. En els seus testaments encara no apareixen amb el toponímic, però en altres documents se'ls identifica amb el cognom Vilatzir. Serà el seu besnét, Bernat de Vilatzir, amb qui el toponímic esdevindrà cognom, referència familiar.⁹² La identificació onomàstica amb un indret, normalment amb una casa forta o un castell, serà el que donarà pervivència i identitat a les dinasties nobiliàries, fins i tot en els estrats més baixos de l'aristocràcia, on hem de situar els Vilatzir.

El topònim esdevindrà així mateix un indicador de noblesa, malgrat que la família perdés la successió masculina o el domini passés a una altra família.

Al mateix temps, les dones van anar perdent protagonisme en aquest procés. La successió es va anar concentrant en el fill primogènit i les dones rebien una petita part com a dot.⁹³ Mentre abans era el marit qui donava una part del seu patrimoni a la seva nova esposa en l'esponsalici, com va fer Mir de Mollet, en endavant, s'acabarà imposant el dot (o aixovar) del pare. La dona i la seva família deixava de tenir valor en el contracte matrimonial i havia d'aportar patrimoni per pactar-lo.

Ramon Guifré va deixar Bernat, el seu fill primogènit, sota la tutela d'institucions eclesiàstiques, fins que fos adult i pogués assumir la gestió del patrimoni patern, que recordem tenia el seu nucli a la torre i mansions de Breda. No tenim notícies directes de Bernat, però hauria d'haver deixat el gruix patrimonial al monestir de Sant Cugat. Els seus fills, en canvi, quan van testar disposaven d'un important patrimoni.⁹⁴ No esmenten la torre de Breda, però en canvi citen uns edificis (*mansiones*), que per les afrontacions probablement eren de Vilatzir, on segons el testament de Pere Bernat hi residiren el seu pare, Bernat, i el seu germà, Albert.⁹⁵ És possible, doncs, que es tractessin de les residències nobles del nucli de Vilatzir.

En el període de la majoria d'edat de Bernat s'hagueren de produir canvis que van fer que el paper preponderant de Sant Cugat a Vilatzir disminuís. De fet,

⁹⁰ CSC, II, 638, CSC, II, 572 i CSC, II, 634.

⁹¹ Moreu-Rey, E. *Antroponímia. Història dels nostres prenomes, cognoms i renoms*, Barcelona, 1993, pàgs. 68-77.

⁹² L'adopció d'un cognom toponímic no és casual. Correspon a una tendència generalitzada a vincular amb un espai una voluntat de continuïtat generacional (topollinatge): Morsel, J. *La aristocràcia medieval. El domini social en occidente (siglos V-XV)*, València, 2008, pàgs. 120-125.

⁹³ To, Ll. *Família i hereu...*, pàgs. 262-268.

⁹⁴ El testament d'Albert és a CSC, III, 945 (1142) i el de Pere Bernat a CSC, III, 950 (1143). No coneixem el del tercer germà; d'ell tenim coneixença a partir d'altres tipus de documents. Vegeu el quadre genealògic.

⁹⁵ CSC, III, 950.

l'any 1120 el monestir ja només valorava l'església de Sant Iscle com una capella.⁹⁶ El seu domini terror era important, formant una hisenda notable, fins al punt de ser considerada com dominicatura, l'any 1234,⁹⁷ però l'autoritat sobre l'església de Vilatzir es degué perdre, per desinterès probablement. No sabem com Bernat o els seus fills s'instal·laren a Vilatzir, però el canvi es va fer en un període d'emergència de les famílies de milites que s'apropriaven molt sovint per la força de béns eclesiàstics.⁹⁸ Una mostra la tenim més endavant en la reclamació de Sant Cugat sobre la usurpació del tercer germà, Gerard de Vilatzir, que després de la mort d'Albert va quedar-se amb els béns que el difunt va deixar al monestir.⁹⁹ També, l'abat reclamava que li retornés un celler de la sagrera que era del monestir i Gerard considerava seu. Uns cinquanta anys abans potser manobres imposades per la força van poder situar la família a Vilatzir, per compensar una possible pèrdua del nucli de Breda.

En tot cas, tots els membres de la nova nissaga, anomenats Vilatzir per les descripcions dels seus convilatans (així apareixen esmentats en afrontacions d'altres propietats els anys 1142 Albert i 1151 Gerard¹⁰⁰), posseïen un ampli patrimoni a Parets (als llocs de Fontanelles, a Buada, a Ventajol, a la riera Seca, tant en el cas d'Albert, com en el de Pere Bernat), a Granollers i al Llobregat (allà fins i tot Pere Bernat va fer un do-

natiu per a la construcció d'un pont).

És possible que dels fills de Bernat el primogènit fos Albert que va morir sense descendència.¹⁰¹ En el seu testament va ser molt generós donant terres, béns i diners a moltes institucions eclesiàstiques, també a Sant Cugat, on va demanar ser enterrat. Continuava la vinculació tradicional dels senyors de Vilatzir amb el monestir vallesà, però el nucli patrimonial el va deixar a la seva esposa, Agnès, i a la mort d'aquesta als seus germans (Pere Bernat i Gerard). Albert era un miles. La seva vocació bèl·lica la trobem expressada en la possessió d'un cavall, un escut i una llança, que va cedir a l'orde del Temple. Aquesta mena de donacions eren freqüents entre la nova classe de cavallers, de pràctiques i valors militars. L'orde del Temple era la institució que més bé recollia l'esperit d'aquest grup social.¹⁰²

Albert va ser molt generós amb l'església de Sant Iscle i el seu prevere. Sant Iscle era el referent eclesiàstic del seu patrimoni, que en aquell moment devia estar encara sota la jurisdicció de Sant Cugat. Però, la seva relació de fidelitat anava cap a Sant Esteve de Parets, que anomena senyor ("dimisit sancti Stephano de Parietibus seniori suo"). Per tant, Albert de Vilatzir reconeixia una relació de dependència amb una institució eclesiàstica, que no era el monestir de Sant Cugat i que possiblement podem fer remuntar a èpoques pretèrites.

⁹⁶ CSC, III, 849.

⁹⁷ CSC, III, 1320.

⁹⁸ La figura del miles feudal ha generat molta bibliografia. Sobre uns casos concrets de la zona: Vilaginés, J. *Cavallers, pagesos i templers...*, pàgs. 55-89. Sobre l'abús dels béns eclesiàstics, tenim l'exemple de l'usurpació de l'honor episcopal de Mollet dels fills de Mir Ricolf (ACB LA IV, 197, 453). En molts casos s'arrenjava el conflicte amb un reconeixement i una bona compensació econòmica. Els Mollet van rebre una substanciosa quantitat per acceptar la donació del delme que havia fet el seu pare al bisbe (Arxiu Històric de Terrassa, 1-126 (1153)).

⁹⁹ CSC, III, 982 (1150).

¹⁰⁰ Respectivament, ACA RB IV, 132 i ACA RB IV, 132 (2).

¹⁰¹ CSC, III, 945.

¹⁰² En general, sobre l'orde del Temple, vegeu, Dumerger, A. *Auge y caída de los templarios*, Barcelona, 2002. Sobre els templers al Vallès, vegeu, Vilaginés, J. "L'origen dels templers a Barcelona i el Vallès" a *La gent i el paisatge...*, pàgs. 239-263.

En el moment del testament d'Albert (1142), l'església de Parets devia ser una entitat poderosa i rica, que acollia diversos clergues, possiblement encapçalats per Guillem Ponç, el qual va rebre una atenció especial en el testament de Pere Bernat, un any més tard, amb la concessió d'una capa.¹⁰³ Encara s'estava construint el nou edifici, tal com demostra la donació d'un morabatí del testament d'Albert, per tant ja devia mostrar-se l'aspecte del nou edifici romànic. La parròquia de Parets en aquells moments ja devia haver guanyat l'emancipació del domini dels Montcada i devia estar sotmesa a la jurisdicció del bisbe.

Els Vilatzir van acabar per convertir-se en patrons a la inversa. Eren súbdits de la parròquia, però van arribar a convertir-la en un emblema familiar. Primer, Pere Bernat va demanar ser-hi enterrat i hi va donar un alou, un morabatí i una mesura d'ordi. Una generació més tard, el seu nebot, fill de Gerard, Bernat de Vilatzir, va presidir la nova consagració de l'any 1207 i va demanar que una làpida donés constància de la seva participació preminent.¹⁰⁴ Com deia una altra làpida, desapareguda i segurament força posterior, allà es sepultaren els membres de la família; l'església esdevenia mausoleu familiar.¹⁰⁵

Els milites havien de buscar el su-

port dels personatges rellevants de la noblesa per consolidar la seva situació social. Era essencial que formessin part dels entorns de fidels d'aristòcrates importants, per poder mantenir-se o ascendir socialment. Per aconseguir-ho ho podien fer a través de les relacions vassallàtiques, en les quals els feus eren l'element essencial.¹⁰⁶ Els Vilatzir van ser feudataris dels fills de Mir Ricolf de Mollet, Mir i Bernat, que tenien béns al territori de Vilatzir.¹⁰⁷ Però una altra manera de crear vincles amb l'aristocràcia poderosa de la zona era el préstec. Les rendes que recaptaven Albert i Pere Bernat els permetia acumular una quantitat de numerari, que esmerçaven en donatius pietosos i en empenyoraments. Albert tenia deixats diners a Pere Cot, Bernat Ramon, Pere de Noguera, Guillem Ramon el vell de Montcada i, sobretot, als germans Albert i Ponç de Lliçà, descendents d'Albert Bertran, veguer de Barcelona.¹⁰⁸ Pere Bernat va deixar un donatiu important per al convit del seu enterrament, una manera més de mostrar la seva prodigalitat, un dels valors més preuats en la societat feudal.¹⁰⁹

Els diners que es deixaven als poderosos a vegades eren retornats, però sovint eren perdonats o cedits a familiars en els testaments. Era una manera de canalitzar la riquesa cap a les capes

¹⁰³ CSC, III, 950.

¹⁰⁴ No sabem del cert la filiació de Bernat de Vilatzir. Podia haver estat el fill que esperava Beatriu quan va morir Pere Bernat (vegeu més endavant) o ser fill del tercer germà, Gerard. Ens decantem en pensar que va ser fill de Gerard, perquè aquest va viure més i podia haver engendrat més tard el seu fill. D'aquesta manera, seria més raonable l'edat de Bernat de Vilatzir quan va participar en la consagració de la parròquia, l'any 1207. Si hagués estat fill de Pere Bernat, en aquell moment sobrepassaria els seixanta anys. Vegeu el quadre genealògic.

¹⁰⁵ Sanabre, J. "Origenes de Parets del Vallés...", pàgs. 29-31.

¹⁰⁶ Bonnassie, P. *Catalunya mil anys enrera...*, vol. 2, pàgs. 193-208.

¹⁰⁷ "fevum per filios Mironis Riculfi defuncti": CSC, III, 945 (1142); "Bernardus de molleto vendo... in parrochia s. Vincenti de Molleto in omnibus locis et in villadzir et in omnibus locis": ACB LA IV, 197, 453 (1180).

¹⁰⁸ Sobre el paper de subministradors de diners que tenien els membres de la petita noblesa, vegeu, Bonnassie, P. *Catalunya mil anys enrera...*, vol. 2, pàgs. 213-215. Sobre Albert Bernat de Lliçà, vegeu, Bensch, S.P., *Barcelona i els seus dirigents. 1096-1291*, Barcelona, 2000, pàgs. 59 i 60.

¹⁰⁹ La convivialitat expressada en les reunions a la taula era una de les millors maneres de mantenir els fidels a prop del senyor: Bumke, J. *Courtly culture. Literature and society in the high middle ages*, Woodstock-Londres-New York, 2000, pàgs. 178-196.

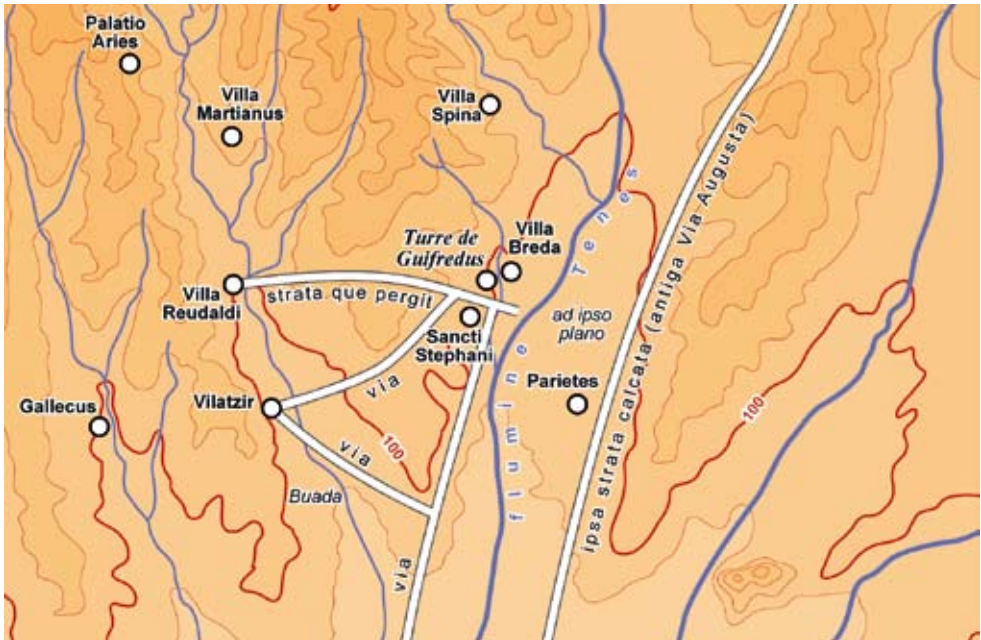

Figura 5. Mapa de Parets a l'època medieval (segles X-XII)

elevades de la societat. Els llinatges poderosos oferien protecció i prestigi a les famílies de milites i rebien d'elles, entre altres coses, recursos econòmics que es recaptaven d'una pagesia cada cop més espremuda.

Beatriu i els fills il·legítics de Pere Bernat

La dona de Pere Bernat, Beatriu, estava embarassada quan el seu marit va morir.¹¹⁰ La preocupació de Pere Bernat va ser protegir el nou nadó, que havia de quedar en mans de la seva mare. Un cop arribat a l'edat adulta havia de rebre l'esponsalici de la seva mare. Si era nen, el patrimoni el podia gaudir en plena llibertat, si era nena havia de servir per casar-se bé. La dona restava relegada a un bon matrimoni i, per fer-ho, havia de contribuir amb possessions materials, perquè no aportava cap valor intangible, a diferència de la mare de Ramon Guifré.

Per altra banda, Beatriu havia de su-

portar conviure amb la prole il·legítima del seu home. En el seu testament Pere Bernat feia deixes testamentàries a fills que tenia d'altres dones: "un sexter a dos nens que va tenir d'una dona, altre sexter va donar-lo a un altre fill, fill de Puculula, amb dues ovelles".

Hem de pensar que les infidelitats varen existir en les generacions anteriors entre els membres dels Vilatzir i algun donatiu en qualsevol testament podia amagar el fruit d'una relació extramatrimonial. Alguns dels avantpassats de Pere devien tenir algun fill fora del matrimoni, però en cap cas la infidelitat apareix tan clarament reconeguda, tan explícita, com en el testament de Pere Bernat. És possible que la claredat del document expressi un afany de sinceritat i un sentiment d'entrançable reconeixement, però també implica clarament la humiliació de l'esposa, que probablement ja existia a la realitat, en vida del marit.

La condició femenina va anar

¹¹⁰ El document diu: "ut si infans unde uxor sua erat pregnans venerit ad perfectam etatem.." (CSC, II, 950).

empitjorant,¹¹¹ especialment a partir del segle XIII. Els moralistes de l'Església van imposar uns valors que posaven sota control el matrimoni, perseguien les unions de fet dels eclesiàstics i plantejaven una sexualitat exclusivament dirigida a la reproducció. La dona esdevenia sospitosa, perquè incitava a la luxúria i practicava sortilegis. La seva condició jurídica també havia empitjorat. En aquell moment, l'autonomia que havien gaudit Ermengarda i Elregot a finals del segle X, disposant amb plenitud de decisió de les seves propietats, o la llibertat que havia mostrat Raquel a meitat del segle XI, decidint marxar de pelegrinatge, estaven en regressió.

Arribat a l'inici del segle XIII, els Vilatzir havien aconseguit arribar a la cúspide de la seva història familiar. Havien forjat uns elements llinatgers emblemàtics: un *cognomen*, un nucli patrimonial identificatiu i s'havien vinculat a una església, que si no era de patronatge, era com si ho fos. Tenien possessions i uns ingressos acceptables i estaven vinculats a senyors poderosos.

Probablement, algun fet desgraciat va estroncar la continuïtat dinàstica. Bernat de Vilatzir i el seu fill van morir. La supervivent, Berenguera, esposa i mare, per la seva condició de dona en aquell moment, poca cosa podia fer per superar el cop. Només encomenar-se en homenatge al bisbe.

Apèndix A

Homenatge de Berenguera de Vilatzir. 13-04-1209

Arxiu de la Catedral de Barcelona,
Libri Antiquitatum, IV, doc. 458

114

Transcripció

Sit notum cunctis quod ego berengaria de villa alzir dono me ipsa pro femina et facio hominum tibi domino meo petro barchinonensi episcopo et successoribus tuis et pono me et omnes res meas mobiles et immobiles sub defensione in mantenentia et ducatu tuo et successorum tuorum et promito dare omnia vita mea tibi et successoribus tuis pro censu in unoquoque anno unum par caponum in festo natalis domini.

Versa vice ego petrus dei gratia barchinonensis episcopo et successores mei promitimus tibi berengarie de villa alzir quod semper habebimus te et omnes res tuas subguizatico et defensione nostra et mantenentia et recepimus te pro femina nostra et hominum tuum. Actum est hoc idus aprilis Anno domini m cc nono.

Sig+num petri barchinonensis episcopi. Sig+um berengarie de villa alzir qui hoc laudo et firmo et testibus firmari rogo. Sig+num petri de rovira. Sig+num berengarii de buscheta. Sig+num berengarii de torrentibus. Ego adam de silva notarius domini petri barchinonensis episcopi qui hoc scripsi die et anno quo supra.

Traducció

Sigui conegut per tothom que jo, Berenguera de Vilatzir, em dono a mi mateixa per dona i et faig homenatge a tu, senyor meu, Pere bisbe de Barcelona i als teus successors; em poso jo i les meves possessions, mobiliàries i immobiliàries, sota la teva defensa, auxili i protecció i dels teus successors i prometo donar durant la meva vida a tu i els teus successors per cens cada any un parell de capons per nadal.

Igualment, jo, Pere per la gràcia de Déu bisbe, i els meus successors et prometem a tu Berenguera de Vilatzir que sempre et tindrem a tu i a les teves possessions sota defensa, protecció i auxili nostres i et rebem per dona nostra, amb el teu homenatge.

Fet l'idus d'abril de l'any del senyor 1209.

Signe Pere, bisbe de Barcelona. Signe Berenguera de Vilatzir, que això lloo, firmo i demano als testimonis firmar. Signe Pere de Rovira. Signe Berenguer de Busqueta. Signe Berenguer de Torrents. Jo, Adam de Silva, notari del senyor Pere bisbe de Barcelona, que això vaig escriure el dia i l'any abans esmentat.

¹¹¹ Aurell, M. *La noblesse en Occident...*, pàgs. 86-88, Segura, C. "El pecado y los pecados de las mujeres" a *Pecar en la Edad Media*, Madrid, 2008, pàgs. 209-225 i Brundage, J. *La ley, el sexo y la sociedad cristiana en la Europa medieval*, Mèxico, 2000, pàgs. 272-306.

L'església de Santa Maria de Martorelles: arquitectura i procés evolutiu

Joan Sanjuan i Esquirol *

Resum

Descripció de les transformacions arquitectòniques que, al llarg de la seva història, ha sofert l'església romànica de Santa Maria de Martorelles des dels seus orígens –finals del segle X i principis del XII– fins als nostres dies.

Paraules clau: Parròquia, consagració, Martorelles, Santa Maria de Martorelles, romànic, tresors

Introducció

Els orígens dels nostres pobles, tal com els coneixem avui, cal situar-los a l'època de la invasió musulmana i posterior reconquesta, és a dir, als inicis de l'Edat Mitjana. Durant el període que els musulmans prenen Barcelona (718) i s'enfilen més enllà dels Pirineus, fins que les tropes de Carlemany s'apoderen de Barcelona (803) i situen la frontera de l'anomenada Catalunya Vella al riu Llobregat, el Pla de Barcelona i el Vallès són zona cremada o d'alt risc d'incendi on la vida, fora de les ciutats fortificades i castells o torres de difícil accés, es fa impossible.

Amb la frontera amb els sarraïns a l'altra banda de la línia del Llobregat, sembla que torna la normalitat al sud del Vallès Oriental. Els comtes francs, delerosos que aquests territoris siguin

poblats amb súbdits fidels, donen tota mena de facilitats, com terres gratuïtes sense càrregues. No és estrany, doncs, que trobem referència escrita del segle X de l'església de Parets i de Santa Maria de Montmeló (945), o que les parts baixes del campanar i de l'absis de Santa Maria de Martorelles siguin també d'aquest segle. Tot plegat un miratge, perquè les ràtzies dels encara poderosos sarraïns sobre el Pla de Barcelona i el Vallès continuaren. La més important de totes, la d'Almansor, l'any 985.

La seguretat per als pobladors d'aquestes terres no arriba fins que l'imperi musulmà del Califat de Còrdova entra en decadència, es divideix en els regnes de taifes i s'inicia la reconquesta de la Catalunya Nova per part dels comtes catalans. Ens trobem a finals del segle XI, principis del XII.

Els comtes de Barcelona van dividir el territori en parròquies, vegueries i sotsvegueries. La parròquia era el nucli primigeni i podia dependre del comte de Barcelona o del senyor feudal a qui el comte havia venut els drets. Quan el comte venia els drets de diverses parròquies a un mateix senyor feudal es formava una baronia. Així, Martorelles, l'any 1343 passa a formar part de la baronia formada per les parròquies de Santa Perpètua, Martorelles, Sant Fost i Cabanyes.

Aquesta baronia depenia de l'anomenada vegueria o sotsvegueria del Vallès.

El pas previ per formar una parròquia era construir l'església, que abraçava un territori amb les seves cases (focs) i habitants. L'església es mantenia dels delmes, les almoines, els serveis religiosos i de la sagrera o cementiri que es situava al seu redós. Les esglésies parroquials havien de ser rendibles, poder mantenir els equips que n'estaven al front, mantenir l'edifici i passar una part de la recaptació al bisbat.

Les actes de consagració de les esglésies donen una idea de quan foren construïdes. Així tenim que l'acta de consagració de l'església de Sant Fost és del 4 de desembre de 1141, la de Sant Cebrià de Cabanyes del 3 de juny de 1192, i la de Santa Maria de Martorelles del 27 de juliol de 1105. Sabem d'esglésies que en ser destruïdes o profanades van ser consagrades novament. És el cas de l'església de Parets, destruïda per Almansor i tornada a consagrar un cop restaurada. Hi ha qui opina que aquest podia ser també el cas de l'església de Santa Maria de Martorelles, ja que la base del seu campanar i absis són d'una època anterior (segle X) al de la consagració de la qual tenim constància (segle XII).

Les dades sobre l'arquitectura de l'església de Santa Maria de Martorelles i la seva evolució estan tretes d'un estudi inèdit (no publicat) realitzat pels arquitectes Ramos, Curto, i el martorellenc Josep Milà i Defaus, com a projecte de final de carrera, l'any 1975. Altre dades m'han estat transferides pel meu germà Pere, de quan feia de mestre al col·legi Simeó Rabassa. N'hi ha que són el fruit d'investigacions meves a l'arxiu parroquial. Les fotografies en blanc i negre varen ser fetes per Josep Bàlius; altres, més actuals, per mi mateix i per Julio Santiago Ortega.

Capítol I

Orígens i acta de consagració

1.1 Els orígens de la parròquia de Martorelles

Ja hem dit que els orígens del Mar-

torelles actual cal situar-los en el temps en què l'assentament sobre les seves terres era segur, la qual cosa va succeir a finals del segle XI. De l'Antiguitat sabem de la seva cultura megalítica (4000 – 2000 aC): el dolmen de Can Gurri, el dolmen de Castellruf, el menhir de Castellruf i el camp d'urnes de Can Molist. Sabem d'assentaments ibèrics destruïts per la invasió romana: poblats de Castellruf i Can Guillemí; en aquest últim també s'hi han trobat restes del període romà.

Deixant l'Edat Antiga i entrant en l'Edat Mitjana, a més de l'edifici parroquial dedicat a Santa Maria i del document de la seva consagració, sabem que Berenguer Bernat de Cabanyes féu un donatiu, en documentació signada el 2 d'agost de 1197, a la seva filla Azalaida. Entre altres propietats, li dóna el castell de Radulfo (Castellruf) amb les seves terres i altres pertinències; el molí de Lloberons i tot el que posseïa a Martorelles.

Tenim, doncs, les bases per constituir una parròquia pròspera: l'església parroquial, el castell de Castellruf, l'ermita a tocar del castell, l'església de Sant Martí, de lloc desconegut, i el molí. Lligat al molí de Lloberons i a l'explotació de les terres agrícoles del pla de Martorelles hem de situar el rec del Molí, conegut també com a Rec Gran o de Dalt. La fertilitat i el rec d'aquestes terres amb l'aigua abundant del riu Besòs, va fer que molt aviat apareguessin masies riques com Carrencà, can Fenosa, can Puig i can Sunyer, i d'altres com can Gillemí, que si bé estava situada a la part alta del poble, també tenia terres al pla. A aquesta prosperitat del Martorelles medieval i èpoques posteriors, cal afegir-hi el conreu, sempre present, de la vinya als contraforts de la Serralada Litoral, que fa aparèixer masies importants com can Matons i can Girona. De les tres parròquies situades, segons la dita popular, dins d'un bosc: Marto-

relles, Sant Fost i Cabanyes; la primera era la que tenia més focs i la que més recaptava.

Aquesta prosperitat comportava un creixement i explica que una església que va començar amb una primitiva construcció romànica d'una sola nau central, posteriorment es veié remodelada i ampliada. Amb aquest estudi volem deixar constància de l'estructura general de l'església de Santa Maria de Martorelles i de com s'ha anat engrandint i modificant a través dels segles.

1.2 L'acta de consagració

L'arxiu parroquial de Santa Maria de Martorelles posseïa un tresor d'un valor incalculable. Es tractava del pergami del segle XII, un incunable que deixava constància de la data de consagració de la seva església. Mossèn Paitubí, rector de la parròquia i darrer dipositari d'aquest importantíssim pergami, va explicar al meu germà Pere com es va produir la seva lamentable pèrdua. Una mestra de Mollet va suggerir-li que, per la seva millor conservació, seria bo d'emmarcar-lo. Amb aquest propòsit, el rector va confiar el pergami a la mestra, que el va portar a una botiga del barri gòtic de Barcelona. Passats uns dies, la mestra comunicava al rector la terrible notícia. Quan havia anat a recollir el pergami emmarcat, a la botiga van dir-li que una persona ja l'havia retirat. Qui era aquesta persona? No se sap. On és el document? Tampoc. M'imagino la desesperació de mossèn Paitubí.

El meu germà Pere em contava amb quina consternació mossèn Paitubí va parlar-li del lamentable incident. De com va ensenyar-li una carta que havia redactat per deixar constància dels fets, carta que el rector va guardar entre les pàgines d'un quadern antic de tapes gruixudes i fosques. Ara que en sóc sabedor, no deixo de preguntar-me si el mossèn, la mestra, la policia o qui correspongui van fer els passos suficients per intentar

Figura 1. Vista de l'església en el seu estat actual

recuperar un tresor tan preuat. Sabem que a l'Arxiu diocesà de Barcelona hi ha una transcripció del pergami en el Llibre de Dotalies, Volum 7, Foli 273.

El pergami deixa constància de la consagració de l'església de Santa Maria "in comitatu Barcinonensi in Vallense in loco nuncupato Martoreles" feta el 27 de juliol de 1105 pel bisbe Berenguer. En aquesta acta consta el que havia de pagar anualment, la situació del cementiri, els límits de la parròquia... Tanmateix, és molt probable que es tractés d'una segona consagració, ja que una part de l'arquitectura de l'església correspon al segle X. El nom de la parròquia apareix en alguns documents de l'època com Santa Maria de Martoiliis.

Capítol II

Estructura i elements de l'església

2.1 Situació

L'església de Santa Maria de Martorelles ocupa la part més elevada del nucli de Martorelles de Dalt, avui terme municipal de Santa Maria de Martorelles. Per un costat trobareu la plaça de l'actual Ajuntament i per l'altre, la

Figura 2. Situació de l'església

plaça del Lledoner, un arbre més que centenari.

118

En cada època les esglésies s'han construït d'acord amb la manera de pensar de la gent i les tècniques constructives del moment. La ideologia i els sistemes constructius es tradueixen en una determinada configuració de l'espai. Per exemple, la seva situació al mig del nucli antic, dalt d'un turó, on el campanar es divisa pràcticament des de tot el territori i les campanes s'escolten des de totes les masies. Quan això no succeeix, com pot ser a la zona

de can Barbeta o a les planes de l'Andreu, heu de saber que sobre Castellruf hi podeu trobar els ciments d'una ermita. També hi ha restes d'una altra ermita dedicada a Sant Miquel, situada dalt del turó del castell que porta el seu nom. Sabem de l'existència d'una altra església, aquesta dedicada a Sant Martí, de lloc desconegut, que la tradició situa a prop de can Sunyer o de can Puig.

Com totes les esglésies de la seva època, l'estil arquitectònic és el romànic.

2.2 Estructura general

Nau central única, amb entrada pel davant i l'absis amb finestres troneres al final.

Espais laterals a tocar de l'absis: campanar a l'esquerra i sagristia a la dreta.

La volta de canó de la nau central fou construïda mitjançant un encofrat realitzat amb feixos de canyes enguixades i apuntalades, col·locant al damunt les pedres que formen la volta.

Teulada amb teula àrab, totalment amorterada, amb dos pendents i sostinguda per un entramat de fusta. La coberta de l'absis és totalment de pedra i es repenja directament sobre la volta d'aquest.

Quatre capelles laterals gòtiques, entre els contraforts, obertes a la nau central, dues a cada costat. El sostres de les capelles fan una volta encreuada que es repenja en els contraforts.

Durant el segle XVI – XVII es construeix el cor de fusta i, sota d'ell, una petita capella. El cor s'eliminà a finals del segle passat.

Façana barroca del segle XVIII.

A mitjans del segle passat es va construir el baptisteri, un afegit aprofitant el terreny de l'antiga sagrera o cementiri.

Figura 3. Vista general. El baptisteri en primer pla

2.3 Esquema evolutiu

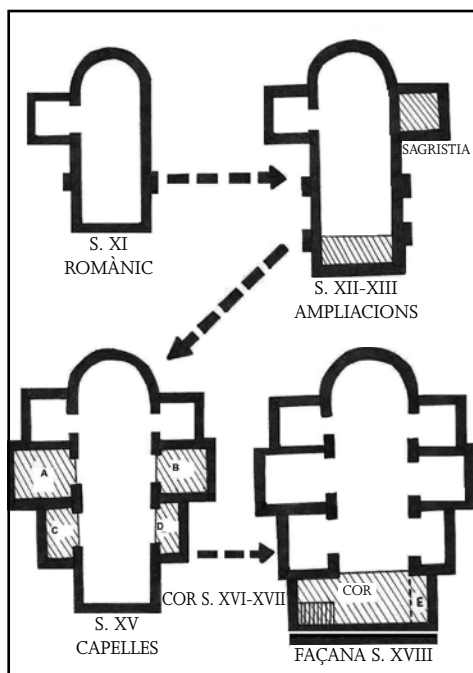

Figura 4. Ampliacions de l'església

2.4 Descripció de l'església per elements

L'ABSIS, de planta de mig cercle, amb volta i arc que l'obre a la nau central. Aquest arc té una lleugera forma de ferradura. Disposa de tres finestres troneres amb arcs que tenen una lleugera forma de ferradura. Les bases de l'absis i del campanar són anteriors a la resta.

Les pedres que el formen no estan concertades, de diferent grandària i forma. Els materials de granit pertanyen al mateix turó on s'aixeca l'església.

LA NAU CENTRAL, amb tres arcs que la divideixen en quatre parts. L'arc més proper a l'entrada és de mig punt, de pedra concertada. És possible que aquest arc tingui el seu origen en una ampliació realitzada a mitjans del segle XII atès que l'arc de mig punt és característic del romànic.

Els altres dos arcs presenten forma apuntada, de pedra concertada, que

corresponen a unes reconstruccions dels arcs originals.

La volta de la nau és de les anomenades de canó, construïda de pedra sense concertar. Pertany a la primitiva construcció datada del segle XI.

Figura 5. Exterior de l'absis

Figura 6. Interior de l'absis i altar

Figura 7. Vista general interior

Figura 8. Els diferents arcs

LES CAPELLES LATERALS. Als voltants del segle XV es va ampliar l'església amb les capelles que es descriuen a continuació.

Les capelles del mig, A i B en el dibuix de l'esquema evolutiu, tenen un arc d'entrada flamíger.

Les capelles C i D són menys fondes que les altres i també tenen un arc d'entrada flamíger

Hi ha una cinquena capella (E) més petita construïda amb el cor.

Entre l'absis i la capella B trobem aquestes restes de pintures.

EL COR no fa pas gaire anys que encara es podia veure. Es tractava d'una estructura molt senzilla de fusta, amb un entarimat que descansava entre el mur de la façana i una biga de fusta. Es calcula que fou construït entre els segles XVI i XVII.

Figura 9. Arc flamíger

Figura 10. Pintura mural

Figura 11. El cor avui desaparegut

Figura 12. Escut

LA FAÇANA PRINCIPAL d'estil neo-clàssic, del segle XVIII, està rematada en la seva entrada per un arc de pedra calcària, mineral que no es troba en els nostres municipis. L'escut que remata l'arc representa l'anagrama de l'Assumpció de Maria i les claus de Sant Pere. Des de la part interior de la façana es poden observar les marques d'un antic accés a la rectoria que es comunicava amb l'església per mitjà d'un pas elevat.

LA TORRE CAMPANAR està aixecada sobre una base més antiga. S'hi puja per una escala de cargol, per una porta al costat de l'absis o, també per una porta que dona directament al carrer. El campanar és quadrat amb arcs de mig punt.

Capítol III

Els tresors de l'església de Santa Maria de Martorelles

3.1 La creu gòtica de plata daurada amb incrustacions de pedres precioses

Jo havia sentit converses familiars on es parlava dels molts i valuosos tresors d'orfebreria que l'església de Sant Maria de Martorelles havia posseït. Posteriorment, indagacions del meu germà Pere en llibres i documents han constatat que, efectivament, els tresors d'aquesta església varen ser notables. Destaca, so-

Figura 13. Façana principal

121

Figura 14. Interior de la façana principal

Figura 15. Torre del campanar

122

bretot, una creu gòtica del segle XVI de plata revestida d'or amb incrustacions de pedres precioses que posseïa la relíquia de la vera creu.

A l'Arxiu Diocesà, on es guarden els qüestionaris de les visites pastorals, en el volum 46, foli 36, es troba el qüestionari de la visita pastoral a l'església

Figura 16. Detall

de Santa Maria de Martorelles el 5 de juny de 1583, on (traduïm del llatí) es diu: “També visitarem una creu major de plata daurada...”

En el mateix arxiu trobem un inventari d'orfebreria fet el 1936 signat pel primer director del Museu Diocesà de Barcelona, Manuel Trens, en què, a la pàgina 120, parla de l'església de Santa Maria de Martorelles i assenyalava que la creu no hi és, perquè va passar al bisbat. Efectivament, en un altre document de l'Arxiu Diocesà consta que la creu va ser dipositada al Museu Diocesà del Seminari de Barcelona, el 22 de febrer de 1917. Prèviament, el 5 de gener de 1917, el prelat de Sant Fost, Sant Cebrià de Cabanyes i Martorelles havia fet un manament d'entrega de la creu.

Troblem altres referències de la preuada creu. El 1920, J. Gudiol i Conill publica un llibre: “Les creus d'argenteria a Catalunya”. A la pàgina 82, fa referència a la vera creu gòtica de l'església de Santa Maria de Martorelles. Un llibre de 1981 “Catàleg monumental de l'Arquebisbat de Barcelona”, editat per l'Arxiu Diocesà de Barcelona, en publica la fotografia.

La creu no és l'única joia d'aquesta església dipositada al bisbat de Barcelona. Se sap que l'any 1921 altres peces van seguir la mateixa sort. Es tractava de prendre mesures de seguretat. El poble no estava informat d'aquestes transaccions, entre altres raons perquè no agradava ningú que unes joies que havien estat donades pels fidels de la parròquia al llarg dels segles passessin a un altre lloc. D'aquí que molta gent pensés que les joies de més valor encara hi eren quan l'església va ser assaltada durant la guerra civil de 1936.

Segons Manuel Trens, primer director del Museu del Seminari Diocesà de Barcelona, Santa Maria de Martorelles tenia un dels conjunts més notables d'orfebreria de la rodalia. El mateix

Trens, abans de l'any 1936, va fer inventari d'aquests tresors. A part de les peces esmentades en les fotografies que exposem, s'hi trobaren:

- *Candelers de plata repujada* (molt bonics, tija bombada, molt treballada, 42 cm)
- *Caldereta bombada* (boca lobulada, ansa de volutes molt bonica, 16 x 7 cm)
- *Salpasser de plata* (tija de bordó gòtic, 40 cm)
- *Canadelles de plata* (plat de plata, imperi, setrills més antics en forma de gerro amb bec i ansa, 10 cm)
- *Porta peu de plata* (crucifixió, gòtic, 11 cm)

- *Safata amb peu de plata* (ovalada, 21 cm)
- *Palmatòria de plata* (gravat i ocell coronat sobre cistell d'ous, indicador amb forma de pinces, 27 cm)
- 3 calzes (dos sense valor, el tercer tornejat de plata, del 1615)

Algunes d'aquestes obres ja havien estat traslladades abans de l'any 1936 al Museu del Seminari de Barcelona.

3.2 La visita pastoral de l'any 1942

Les visites pastorals que els bisbes de les diòcesis feien a les seves parròquies venien precedides d'un qüestionari exhaustiu i detallat. A l'arxiu hem trobat

D'esquerra a dreta:
Figura 17. Veracreu de plata daurada, peu poliforme. Pinacles gòtics. Creu arabesca. Segle XVI

Figura 18. Custòdia de plata repujada amb esmalts. Segle XVII

Figura 19. Creu gòtica de plata. Segle XVI

Figura 20. Imatge de plata Verge del Roser sobre peanya. Segle XIX

Figura 21. Bacina amb imatge de la Verge del Roser. Any 1821

Figura 22. Portapeu de plata d'estil barroc amb la Verge del Roser

un qüestionari de la visita pastoral de l'any 1942, on s'indica que la parròquia abraçava dos municipis i que la regia mossèn Salvador Balletbò Duran, prevere, ecònom de Sant Fost de Campsentelles, de 46 anys i natural de Sant Boi de Llobregat.

En la introducció s'especifica que l'església fou consagrada pel bisbe Berenguer el 27 de juliol del 1105. Que l'església no pot albergar tots el feligresos, però que els del municipi de Martorelles, que són la gran majoria, van a missa a l'església de Sant Fost. Explica que hi ha una capella al mas de Carrancà que no està oberta el públic.

Reproduïm el punt 67 de l'esmentat qüestionari que es refereix a la recuperació del tresor de l'església durant la revolució de 1936, i que diu:

Durante la revolució se perdieron todas las alhajas de la iglesia, pero no hace mucho tiempo que

la policía encontro la mayoría de ellas, muchas de ellas deterioradas. El Sr. Juez las entregó al párroco, el qual, por la gran publicidad que se hizo en los periódicos del gran valor que tenían (muy por encima de la realidad), por encontrarse la iglesia sin párroco y, por tanto, en peligro continuo de robo, así como por la mala impresión que hubiera causado a la parroquia si el infascrito las hubiese depositado en Sant Fost, consulté el caso con el Sr. Canciller-Secretario de este Obispado y los dos determinamos, como así se hizo, custodiarlas interinamente en una caja fuerte de la Banca Arús de Barcelona.

Las joyas depositadas en la Banca son las siguientes: una cruz procesional de plata hecha pedazos; una custodia destrozada en que solo el pie parece de plata; dos cálices de plata con una sola patena; una imagen de la Patrona de plata; una vera cruz sin reliquia; un hisopo de plata con su acetre; unas vinagreras de plata con su campanilla del mismo metal; un porta-paz de plata; una bandeja con una pequeña imagen de la Virgen de plata; dos candeleros de plata.

Altres temes curiosos del qüestionari:

... Tiene la parroquia 1267 almas, hay muchos indiferentes.

... no hay vicios notables.

... La santificación de las fiestas se guarda pero hay bastantes que no.

Epíleg

Actualment, per qüestions pràctiques, l'església de Santa Maria de Martorelles ha deixat de ser la parròquia dels termes de Martorelles i Santa Maria de Martorelles. Ho és la parròquia de Sant Joaquim situada en el terme de Martorelles. El bisbat va vendre l'antiga rectoria i, a l'església, s'hi celebra missa els dissabtes i altres activitats sacramentals esporàdiques. El seu estat de conservació es força acceptable.

Esglésies del Baix Vallès d'origen romànic

Consol Garcia-Moreno i Marchan*
Jordi Mas Gómez**

Resum

Deu imatges d'esglésies vallesanes de l'entorn de Mollet, els orígens de les quals es remunten a l'Alta Edat Mitjana. Els originals d'aquestes imatges, obra de Jordi Mas, s'han realitzat amb la tècnica pictòrica de l'aquarel·la. Cada imatge s'acompanya d'una síntesi de la trajectòria històrica d'aquests edificis de culte. I precedint-les, hem sintetitzat alguns trets significatius del context històric en el qual s'emmarquen els orígens d'aquests temples: en uns territoris recuperats als sarraïns, pagesos i senyors malden per fer realitat el projecte d'una Catalunya en construcció, on l'Església tindrà un paper molt destacat.

Paraules clau: romànic, alou, delmes, primícies, parròquia, consagració, concilis de Pau i Treva, sagrera.

1. Introducció

Una part important del nostre patrimoni cultural es va forjar a l'Edat Mitjana, com ara el model d'ocupació i explotació del territori, el mapa de municipis, el disseny urbà dels centres històrics de molts dels nostres pobles i ciutats, les característiques arquitectòniques de molts dels edificis que ens envolten, sobretot de tipus religiós. També altres béns o valors menys materials però ben tangibles, com ara la llengua, l'històric llegat

jurídic, símbols, icones i referents col·lectius, l'important ascendent de l'església en la vida individual i col·lectiva del poble, entre altres, configuren un patrimoni cultural que es remunta als segles atzarosos que se situen entre l'ensorrament del món antic i els esdeveniments de la Baixa Edat Mitjana. En aquesta gestació de l'imaginari del nostre poble tingué un paper molt destacat l'aparició de la institució que anomenem Parròquia, al voltant del segle X, fenomen que es donà en tot l'occident cristià.

2. El Vallès, terra oberta, cruïlla de camins

Les característiques geogràfiques i humanes de les terres del Vallès els primers segles de la nostra era es mostren propícies al trànsit de gent i a la penetració de corrents culturals i ideològics vinguts d'arreu de l'imperi romà. Els anys transcorreguts entre els segles III i IV foren temps convulsos: crisi militar i política, invasions, revoltes internes i una important crisi econòmica, amb la consegüent crisi social. En aquest paisatge d'inseguretats i canvis al llarg i ample de l'imperi, s'esdevé el fenomen que anomenem *la cristianització*: un moviment religiós, procedent del Mediterrani oriental, que arrelà amb força en la societat tardoromana.

Les primeres notícies de comunitats cristianes en terres catalanes es remun-

* Mestra i llicenciada en Història Moderna i Contemporània. consolgmm@yahoo.es

** Projectista industrial. Pintura i dibuix. jomas@telefonica.net

ten a aquests primers segles de la nostra era. Ens parlen de martiris de ciutadans adeptes a la nova fe: bisbes, diaques i altres membres de la comunitat. És molt remarcable el martiri de Fructuós, bisbe de Tarragona, juntament amb els seus diaques Eulogi i Auguri, jutjats, condemnats i executats en la foguera tots tres el 21 de gener de 259 a l'amfiteatre tarragoní. D'aquest martiri es conservaren unes actes, redactades per un autor anònim i possiblement contemporani als fets (el document es coneix com la *Passio Frutuosi*). Aquest relat és considerat el primer document cristià històric de la Península Ibèrica, i els expert asseguren que la seva autenticitat està fora de qualsevol dubte. La importància de Tàrraco com a capital de la província romana dita *Hispania citerior* i després *Tarraconense* facilitaren el coneixement d'aquestes execucions, emmarcades en la persecució de Valerià, que presenta una característica molt peculiar: les víctimes no foren gaires, però foren ben triades. Entre altres moriren els papes Esteve I i Sixt II i els bisbes Dionís d'Alexandria, Cebrià de Cartago, Sernin de Tolosa i Fructuós de Tàrraco, quatre seus episcopals de capitals d'importants províncies de l'Imperi. Tota aquesta circumstància fa formular als historiadors la hipòtesi que al final del s. II i principi del s. III l'Església de Tàrraco ja era una comunitat sòlidament assentada i vertebrada. De la importància de la seu tarragonina es pot explicar el fet que la *Passio Frutuosi* era llegida públicament a les esglésies africanes en temps de Sant Agustí (principis del s. IV).

Sembla també que foren significativament importants els contactes entre la *Tarraconense* i la província romana d'Àfrica, en la que prosperaven comunitats cristianes joves i de gran vitalitat. El culte a sants màrtirs africans a la nostra comarca, com ara Sant Cebrià o Santa Perpètua, i la presència de predicadors africans de la nova fe a la *Tarraconense* (Sant Cugat, Sant Feliu) mou

així mateix als historiadors a refermar la hipòtesi d'aquests contactes entre els dos territoris. Explica la tradició i algun document àmpliament retocat amb intencions pietoses, que aquest dos sants, nascuts prop de Cartago, i que eren parents o amics, vingueren junts a Hispania a predicar la fe cristiana. Feliu marxà cap a Girona i Cugat es quedà a Barcelona on feu adeptes per a la nova fe. Ambdós foren víctimes de la persecució de Dioclesià. Cugat fou martiritzat a 8 milles romanes de la ciutat de Barcelona, a la via que menava a Ègara (Terrassa), l'any 305, prop d'un castell romà anomenat *Castrum Octavianum* (avui Sant Cugat del Vallès). En unes excavacions fetes entre 1927 i 1932 al claustre del monestir del mateix nom, lloc on la tradició situa l'execució del màrtir, es van trobar restes d'una construcció de tipus funerari, un *martyrium*, on potser es dipositaren les despulles del sant. Altres restes d'una construcció contigua a l'anterior, un aula rectangular amb tombes excavades a l'interior i al seu voltant (s. V o bé s. VII, segons autors), desvetllen que l'indret fou lloc de culte cristià des d'època paleocristiana.

Les darreres intervencions en el conjunt d'esglésies terrassenques de Sant Pere també han confirmat l'existència de la primera basílica episcopal d'Ègara, possiblement del s. V, sota l'església de Santa Maria. Hi ha també documentació epigràfica procedent del Vallès Occidental (Terrassa, Sant Quirze del Vallès, Castellà del Vallès) que confirma la presència cristiana en època primerenca al Vallès. Més a prop de casa nostra s'ha conservat l'ara d'altar trobada a Santiga (Santa Perpètua de Mogoda), datada entre els s. IV i V, un altre valuós testimoni de l'antigor de les comunitats cristianes al Vallès.

Amb el buit de poder que suposà la desfeta de l'Imperi romà, el poble s'aplega al voltant de l'estament eclesiàstic, que era en aquells moments l'única autoritat real existent. D'aques-

ta manera, la jerarquia eclesiàstica assolí una posició social preeminent i una creixent influència en els afers polítics, socials i econòmics. I un tret ben significatiu s'inicia també en aquests primers segles medievals: el monopoli de la cultura i l'art per part de l'Església.

Poc canvià aquest estat de coses amb la presència dels visigots i la creació del seu regne (de mitjans del s. V fins a principis del s. VIII) a la Península. A terres del Vallès, és d'aquesta època la creació de la diòcesi d'Ègara (tenim referències dels seus bisbes des de l'any 465 fins a final del s. VII), formada per una segregació de la diòcesi de Barcelona. S'estenia d'est a oest al llarg de la depressió prelitoral des del Baix Montseny, els dos Vallès i el Penedès, i com la resta de diòcesis de la Tarraconense, estava sota l'obediència del metropolità de Tàrraco. Sembla, però, que en començar el segle VIII, l'arrelament del cristianisme al Vallès era efectiu en nuclis de població de certa importància, com ara Ègara (Terrassa) o *Aquae Calidae* (Caldes de Montbui), però encara hi havia molt a fer en les extenses zones rurals, on el poblament era dispers. Aquesta realitat era extensiva a tota la Tarraconense. És el moment en què, tímidament, sorgeixen petit nuclis monacals en aquestes zones rurals, cridats a tenir un important protagonisme en segles posteriors (Sant Cugat dels Vallès molt especialment, però també Sant Llorenç del Munt i Sant Miquel del Fai),

Amb l'arribada dels musulmans a la Península (711) les circumstàncies canviaran de forma significativa. L'àrea territorial que correspondria a l'anomenada Catalunya Vella, ben aviat es va configurar com una terra fronterera, allunyada dels centres de poder del moment. Les revoltes de faccions islàmiques hostils a la metròpoli cordovesa o els enfrontaments entre musulmans i francs foren freqüents i la repressió militar i política sobre aquestes terres perdurà

gairebé fins el canvi de mil·lenni. Les conseqüències socials i demogràfiques foren importants: ara la classe dominadora eren els musulmans; la vella aristocràcia hispanogoda quedà molt tocada, morts uns en la resistència a la invasió, altres exiliats a terres ultrapirinenques i d'altres pactaren amb els nous senyors; masses populars que fugien de la ciutat al camp o camperols que es refugiaven a les muntanyes. I, tot i que a priori, la religió no havia de suposar conflictes perquè el nou ordre no impedí la pràctica del culte cristià tot pagant un impost, la fe que portaren els invasors fou un contrincant prou eficient per a una Església amb una estructura organitzativa poc consolidada. Tant és així, que la conseqüència immediata de la conquesta islàmica fou la desaparició de les diòcesis d'Ègara, Vic, Empúries i també de la metropolitana de Tàrraco.

3. Els francs i la reconquesta del territori de la Catalunya Vella

Els veïns francs havien aturat la marxa de les tropes musulmanes a la conquesta d'occident prop de la ciutat de Tours, al sud de París, cap a l'any 732. A partir d'aquesta data, la sort de les armes havien fet retrocedir aquell exèrcit invasor que havia sotmès tots els territoris d'Hispania i la Septimània (aproximadament l'actual Llenguadoc-Rosselló) en poc més de 20 anys. La recuperació dels territoris perduts era progressiva i l'any 801 Barcelona fou conquerida per les hosts de Lluís el Pietós, fill de l'emperador dels francs Carlemany. Així, a principis del segle IX, les campanyes conjuntes de francs i hispanovisigots havien establert la frontera al Llobregat, conquerits ja els territoris que anomenen la Catalunya Vella. La situació del Vallès, en la línia de frontera, deixà les terres vallesanes exposades a les incursions bèl·liques, de devastació i de pillatge, força freqüents com ja hem dit, dels sarraïns. Conquerits els territo-

ris, calia repoblar-los i dotar-los d'unes certes garanties de pau i seguretat.

En aquesta societat de frontera, la tasca més urgent era, doncs, establir els límits territorials, repoblar les terres conquerides i, molt important, organitzar unes embrionàries administracions. De la ferma defensa de la frontera amb els sarraïns n'eren responsables els senyors laics, governants i senyors de la guerra i posseïdors del dret d'exploració d'una part important de la terra. La segona, o sia la repoblació i dinamització social i econòmica del territori, és una tasca més compartida; hi posen gran interès els senyors, laics i eclesiàstics, però els autèntics artífexs d'aquesta gran empresa van ser les comunitats pageses. Amb la seva presència i el seu treball, la terra abandonada i malmesa per lluites i agressions es revalorà i tornà a ser la base d'una economia basada fonamentalment en la producció agrícola. Aquesta classe senzilla, de condició humil, assoleix un protagonisme social insospitat. L'Església es mostrà molt interessada des del primer moment en consolidar la seva presència en la nova societat naixent, sobretot en les zones rurals, epicentre dels canvis que infantaven la nova societat. I és en aquest context que el paper de la Parròquia és important i insubstituïble.

4. El moviment parroquial

“La parròquia va néixer com una institució fundada per atendre les necessitats espirituals dels feligresos. A l'època feudal no va perdre aquesta funció, però va assumir-ne d'altres. El paper de la parròquia, més enllà de la seva funció espiritual, va arribar a ser realment important” (VILAGINÉS, 2001).

El centre i referent de la institució que anomenem Parròquia era una església o lloc de culte, que aglutinava grups humans que vivien al seu voltant dispersos en masies o en incipients nuclis agrupats, dins un context territorial delimitat o terme parroquial.

Era habitual que els edificis de culte més antics haguessin sorgit per iniciativa del senyor que posseïa la terra en la què s'edificaven; així ens podem trobar arreu amb esglésies de jurisdicció (dependència directa) senyorial, o comtal, o sota la jurisdicció de l'abat d'un monestir o d'un bisbe. Cal, però, distingir les que eren simplement esglésies de culte, oratoris o temples privats i les esglésies parroquials.

La Parròquia era més que un edifici de culte on es reunien els cristians, funció que, com diu Vilaginés, sempre va exercir. Constitutiu de la Parròquia i inherent a la institució eren les terres que l'envoltaven, de conreu, bosc i ermes les quals, amb l'església que les centrava i aglutinava, formaven un ens jurídic. I també els homes que vivien i conreaven aquestes terres. Pagesos i vilatans es congregaven a l'empar dels murs parroquials aplegats per la fe que els unia, però també pel sentiment de pertinença a una comunitat humana. Perquè la institució parroquial també creava identitat tot estant al costat dels seus fidels en els moments decisius de llurs vides: en el naixement (bateig), en el compromís personal i social (casament) i en l'acolliment de les seves despulles en terra sagrada (enterrament). A tots els feligresos la por els era comuna i omnipresent: por de no aconseguir la salvació eterna, por de les calamitats periòdiques i de les penúries quotidianes. La pertinença a un col·lectiu els era un imperatiu, una necessitat. Dins la Parròquia, les comunitats medievals foragitaven la solitud i la impotència i se sentien acollides.

La Parròquia adquireix una dimensió social, econòmica i administrativa de gran abast quan, al procés de cristianització s'hi suma l'afany de reorganització social. Sota el seu aixopluc els pagesos revifaven una economia en estat de xoc, es formulen propostes de petites comunitats que infanten els nuclis dels pobles del futur i l'església emergeix com a

mentora del món nou que es prepara. És aleshores, també, quan la Parròquia esdevé un valuós instrument de fiscalitat. Havia arribat el moment de definir amb precisió els termes d'aquestes cèl·lules socials naixents per convertir cada parròquia en un conjunt de terres sobre les quals tenien cert drets els estaments poderosos, alhora que pesaven sobre la pagesia que les treballava obligacions comunes.

Fou un pas decisiu per a la consolidació del fenomen parroquial quan, per iniciativa de l'arquebisbe de Reims, s'implanta al s. IX la recaptació del delme, un impost equivalent a la dècima part dels ingressos totals que generaven les terres del terme parroquial. En origen, el delme havia de servir, en primer lloc, per mantenir els pobres de la comunitat parroquial; també per remunerar el pastor que en tenia cura i subvenir despeses del temple i culte, i finalment, i en proporció similar a les anteriors, un terç aproximadament era per al bisbe. Amb el temps, s'hi sumen altres impostos com ara les primícies, que es recaptaven sobre els primers fruits de les collites i no estaven quantificades, i les oblacions, donacions dels parroquians per serveis parroquials rebuts, com ara enterraments, batejos, casaments, lluminàries pels difunts o donacions testamentàries, entre altres.

Amb el temps, la Parròquia es converteix en una font d'ingressos important, i atermenada com estava, facilita enormement la recaptació dels impostos amb què les terres que treballaven els seus habitants estaven gravades. I l'espai parroquial esdevé tan lucratiu que aviat és motiu de disputes i tensions entre l'estament clerical i els senyors laics, atès que ambdós se sentien beneficiaris dels guanys fiscals que es generaven.

Paral·lelament al sorgiment de la institució parroquial es generalitzà la sagrera, un espai en un radi de trenta passes al

voltant d'una església, que el bisbe delimitava solemnement en consagrar un edifici de culte, on es prohibia qualsevol acte de violència sota pena d'excomunió. Un espai privilegiat jurídicament que protegia béns i persones. La historiografia troba l'origen d'aquest fenomen en una profunda crisi social que es coneix com a *revolució feudal*, un període de lluites (a Catalunya entre els anys 1020 i 1060) d'una violència sense fre, en la què els nobles es revelen contra els comtes per tal de prendre les terres als pagesos que n'eren propietaris i sotmetre'ls a servitud. La resposta a aquesta escalada de violència i conseqüent crisi social va sorgir al Rosselló, i consistí en la creació de les assemblees de Pau i Treva. La primera es celebrà l'any 1027; les víctimes d'aquesta violència dels clans nobiliaris eren pagesos i eclesiàstics i sembla que, convocada pels pagesos, es trobaren als prats de Toluges (Rosselló) amb el concurs de l'alta jerarquia per trobar una solució al problema esmentat. Fou presidida per Oliba, comte, abat i bisbe dels territoris catalans, segurament el primer català universal. Volien establir una autoritat que prohibís, de forma efectiva, la pràctica de tota violència arreu del territori.

La màxima expressió dels beneficis de les assemblees de Pau i Treva és la sagrera, que garantint el dret d'immunitat dins seu i l'Església esdevenia una garantia contra l'extorsió feudal. Aviat l'efecte del dret de sagrera fou la concentració d'edificis prop dels temples parroquials, amb la qual cosa també es convertí en una font importants de beneficis. Des del s. XII, tot aquest espai, la *res sacra*, gaudí de la jurisdicció d'excepció pròpia de l'Església romana.

Cal fer menció que el moment àlgid del moviment parroquial es dona entre els segles X i XII, coincidint amb una reforma molt ambiciosa de l'Església impulsada des de Roma: la Reforma Gregoriana, amb la què es pretenia de-

purar els hàbits morals –molt deteriorats– del clero secular i regular i exigir un més alt nivell de formació teològica i pastoral a aquest col·lectiu. I un altre gran objectiu d'aquesta reforma era lluitar contra la compra-venda de càrrecs i dominis eclesiàstics i contra la provisió de càrrecs eclesiàstics per part dels poders seculars (dret d'investidura). Per assolir els objectius d'aquest magne projecte, l'Església no dubtà que la Parròquia li seria un instrument excel·lent, i impulsà la creació d'una gran xarxa de parròquies esteses per tot l'Occident cristià.

5. El Vallès

El Vallès Oriental en l'època que ens ocupa era un territori eminentment rural. Els estudis de Jaume Vilaginés ens proporcionen un ampli coneixement sobre l'Edat Mitjana al Vallès, i concretament sobre l'àrea que ens ocupa, el Baix Vallès (una part d'aquesta recerca ha estat publicada en la nostra revista Notes). En un dels seus treballs (VILAGINÉS, 2006), aquest autor comptabilitza 46 parròquies en el territori del Vallès Oriental a l'Alta Edat Mitjana, moltes de les quals encara subsisteixen, o si més no, perdura l'edifici o part d'aquest. La notícia més antiga d'edifici parroquial a la comarca fa referència a la consagració de la parròquia de Parets, que és de l'any 904. Tot i tenir dades de parròquies vallesanes datades del segle X, Vilaginés afirma que els anys més significats de la construcció d'esglésies romàniques al Vallès deu correspondre al període que va des de 1070 a 1125. En el nostre entorn vallesà, és el moment de les consagracions parroquials. En les actes que es conserven d'aquestes celebracions es dona fe del seu ritual, es solemnitza el paper pastoral de la Parròquia i

es deixa constància dels seus béns, tant patrimonials com fiscals. Eren actes que afermaven lligams i generaven compromisos comunitaris. Un segle d'activitat intensa constructora (d'obra nova, de restauració o d'ampliació dels vells edificis de culte), acompanyaren l'empresa repobladora i colonitzadora del territori. En virtut d'aquestes consagracions, moltes esglésies sota control de senyors laics, passaren a jurisdicció episcopal tot perseguint els objectius de la reforma gregoriana. Les imatges de temple parroquial, amb campanar de torre o espadanya, amb el cementiri al costat i un entramat de construccions ben properes a aquest conjunt que, en molt casos encara es coneix amb el nom de sagrera, foren les peces constitutives del mapa parroquial del Vallès, imatges que encara es poden endevinar en els traçats urbans que han arribat fins als nostres dies. I que, en molts casos, foren l'origen del posterior mapa municipal de la nostra comarca.

Per motius d'espai hem fet una tria de deu esglésies de les que encara perduren restes de les velles construccions medievals. Totes elles són o havien estat temples parroquials ubicats en l'entorn de Mollet. A més del testimoni de les pedres, es conserven també algunes dades documentals de la seva existència i la seva trajectòria. Els segles i les incidències de la història ens han privat d'alguns d'aquests documents tan valuosos del nostre passat, documents ja del tot irrecuperables. Tot i aquestes mancances, encara poden considerar un tresor important el que avui podem contemplar i consultar. És justament això el que volen posar de relleu en aquest escrit i també amb les imatges d'aquests testimonis del nostre passat, interpretades per un veterà artista de Mollet.

Bibliografia

- ADELL, E. Et al. (1991). El Vallès occidental. El Vallès oriental. Catalunya romànica. Vol. XVIII. Fundació Enciclopèdia Catalana.
- ARÉVALO, S. (2012). La reconstrucció de l'església de Sant Sadurní. *Dalmanla* 1:15-18, Centre d'estudis de Montornès del Vallès
- BLANC, J.M. (1997). Escalada arqueològica urbana. *Notes* 11: 97-110. Mollet del Vallès.
- CASTILLO, B. I RAMAL, M. (2004). Del camí romà al camí ral 39-51. *Montmeló. Temps, camins i gent*. Ajuntament de Montmeló
- COSTA, M. et al. (2011), *Santiga. Santa Maria l'Antiga. Primera fase de la rehabilitació, 2007-2011*. L'Ordit 4. CREM.
- DANTÍ, J. et al. (2004). Pareds 904-2004. Un poble, una parròquia. Ajuntament de Pareds del Vallès.
- FERRAN, D. (2009). *Ecclesiae Egarenses. Les esglésies de Sant Pere de Terrassa*. Caixaterrassa
- FOSSIER, R. (2007). *Gente de la Edad Media*. Taurus
- GALTÉS, J. (1985). *Guia històrico-artística de l'església de Sant Vicenç de Mollet*. Sala Fiveller, Mollet del Vallès.
- GALTÉS, J. (1992). Mollet fa mil anys. L'església, la parròquia i el terme de Mollet del Vallès en el Cartulari de Sant Cugat (segles X-XIII). *Notes* 6: 23-31 CEM, Mollet del Vallès.
- JUNYENT, E. (1971). *Oliba Episcopus. Esbós biogràfic*. Impremta de Montserrat.
- MARTÍ, J.M. (2004). *Sant Esteve de Pareds del Vallès fa mil cent anys*. Ajuntament de Pareds del Vallès.
- ORTIZ, J.C. (2003). *Santa Maria de Gallecs. Estudi de materials, tècniques constructives i estat de conservació*. Centre d'Estudis Molletans, Col. Vicenç Plantada, 8. Mollet del Vallès.
- PÉREZ, F. (2004). Els orígens del cristianisme al Baix Vallès. *Campsentelles*, 7: 9-20. Centre d'Estudis Santfostencs. Amics de Cabanyes.
- SALRACH, J.M. (1987). *El procés de feudalització. Segles III-XII. Història de Catalunya*, Vol. II. Ed. 62.
- VILAGINÉS, J. (1994). Gallecs, notícies històriques. *Notes* 8: 31-46. Mollet del Vallès.
- VILAGINÉS, J. (1997). Senyors i pagesos. Les relacions socials i la seva expressió en l'espai a Mollet durant la plena Edat Mitjana. *Notes* 11: 27-48. Mollet del Vallès.
- VILAGINÉS, J. (2001). *El paisatge, la societat i l'alimentació al Vallès Oriental (segles X-XII)*. Biblioteca abat Oliba. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- VILAGINÉS, J. (2005) Pere de Rovira, un temple del Vallès. *Notes*, 20: 43-61. Mollet del Vallès.
- VILAGINÉS, J. (2006). *La gent i el paisatge. Estudis sobre el Vallès medieval*. Col. Textos i estudis de cultura catalana, 106. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- VINYALS, F. (1978). *Notes de la història de Santiga, petit poble del Vallès*. Grup pro Arqueologia i Història de Santa Perpètua de Mogoda.
- VINYALS, F. (1978) *Preliminars de la història de Santa Perpètua de Mogoda i Santiga*. Santa Perpètua de Mogoda.
- VINYALS, F. (1994). *Història de Santa Perpètua de Mogoda. Des de la Prehistòria als primers anys del segle XX*. Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda.
- VILÀS, E. et al. (2010). *Santiga, una joia del patrimoni cultural i natural*. Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda i Diputació de Barcelona.

Sant Vicenç de Mollet

Les referències més antigues que co-nexim de Mollet daten de l'any 993, trobades en documents que parlen de terres del terme de Mollet o bé termenen amb ell, procedents del Cartulari de S. Cugat del Vallès. L'any 1044 es troba documentada l'església de Sant Vicenç, i consta com a parròquia l'any 1066, cosa que significaria que al segle XI l'església ja era territori jurisdiccional i centre d'una agrupació rural de terres i masos.

132

Res no sabem, en concret, de les característiques d'aquesta construcció romànica. A finals del s. XVI, al lloc que aquesta havia ocupat, s'aixecà una església gòtica que fou enderrocada durant la guerra civil del segle passat; només restà en peu el campanar. El temple actual és una construcció feta immediatament després de la victòria franquista. De l'església romànica només es conserva el primer cos de la torre campanar.

El campanar de Sant Vicenç de Mollet, tal com avui es conserva, és una torre de planta quadrada que consta de tres cossos superposats, cada un d'èpoques diferents, fruit d'actuacions arquitectòniques fetes al llarg de la seva història.

El primer cos, en la base, es correspon amb la primitiva església romànica. És una construcció sòlida i austera, sense cap element ornamental. Els seus murs gruixuts, de maçoneria, s'ori-

enten als quatre punts cardinals i s'hi obren petites finestres espitlleres. L'obra fou realitzada amb tècniques constructives inspirades en les edificacions militars romanes, empeltades amb altres d'orientals i visigòtiques (BLANCH, 1997). L'interior d'aquest primer cos es distribueix, en vertical, entre trams d'escala i descans o petits recintes, que condueixen fins al cos següent.

Per sobre d'aquesta construcció romànica s'alça un segon cos, que es correspondria amb l'església gòtica que desaparegué l'any 1936. En aquest tram es troben les sis campanes instal·lades al campanar. És una obra feta amb pedra carregada i està adornada amb quatre gàrgoles a l'exterior, que representen els quatre evangelistes. La gàrgola de la cara sud, l'àngel que representa Sant Mateu, porta els escuts de Barcelona i Mollet, en record del carreratge de Mollet, i té gravada la data de construcció d'aquest cos, l'any 1591. A l'interior, una volta ogival cobreix el recinte; els quatre nervis que llisquen per la volta partint de la clau, descansen en quatre mènsules ornades, de nou, amb els caps esculpits dels símbols dels quatre evangelistes. Una petita escala condueix fins al cos superior.

L'últim tram fou construït l'any 1910 per instal·lar-hi el rellotge. És una terrassa en el centre de la qual hi ha un castellet de ferro que sosté les campanes del rellotge. Aquest cos està ornamentat en els seus quatre angles per quatre florons de pedra artificial amb garlandes.

Aquesta honorable construcció ha guiat el temps i ha estat testimoni dels treballs de moltes generacions de molletans al llarg d'un mil·lenni.

Santa Maria de Gallecs

Troblem documentada l'església de Santa Maria de Gallecs l'any 1008, però no tenim notícies de quan va ser construïda i consagrada. Restes de paviments paleocristians i preromànics semblen indicar que s'edificà sobre antigues construccions. L'any 1089 se la cita com a parròquia. Amb una trajectòria tan dilatada, les actuacions constructives en l'edifici han estat nombroses. Una intervenció de restauració portada a terme els anys seixanta del segle passat es va fer amb l'objectiu de retornar a la església la imatge de l'edifici romànic. En aquella actuació, a més del repicat del revestiment de les parets, es va fer també a l'interior una excavació arqueològica en la qual es van trobar restes de diverses construccions anteriors, com ara sitges romanes, fragments de diferents tipus de ceràmica, alguna moneda, sepultures, ares, una roda de molí i fragments de pintura mural. A l'exterior es va enderrocar la rectoria adossada a la façana sud; també es soterrà el cementiri i es va refer el campanar per donar-li forma d'espadanya. L'última restauració es portà a terme els anys 2003-04.

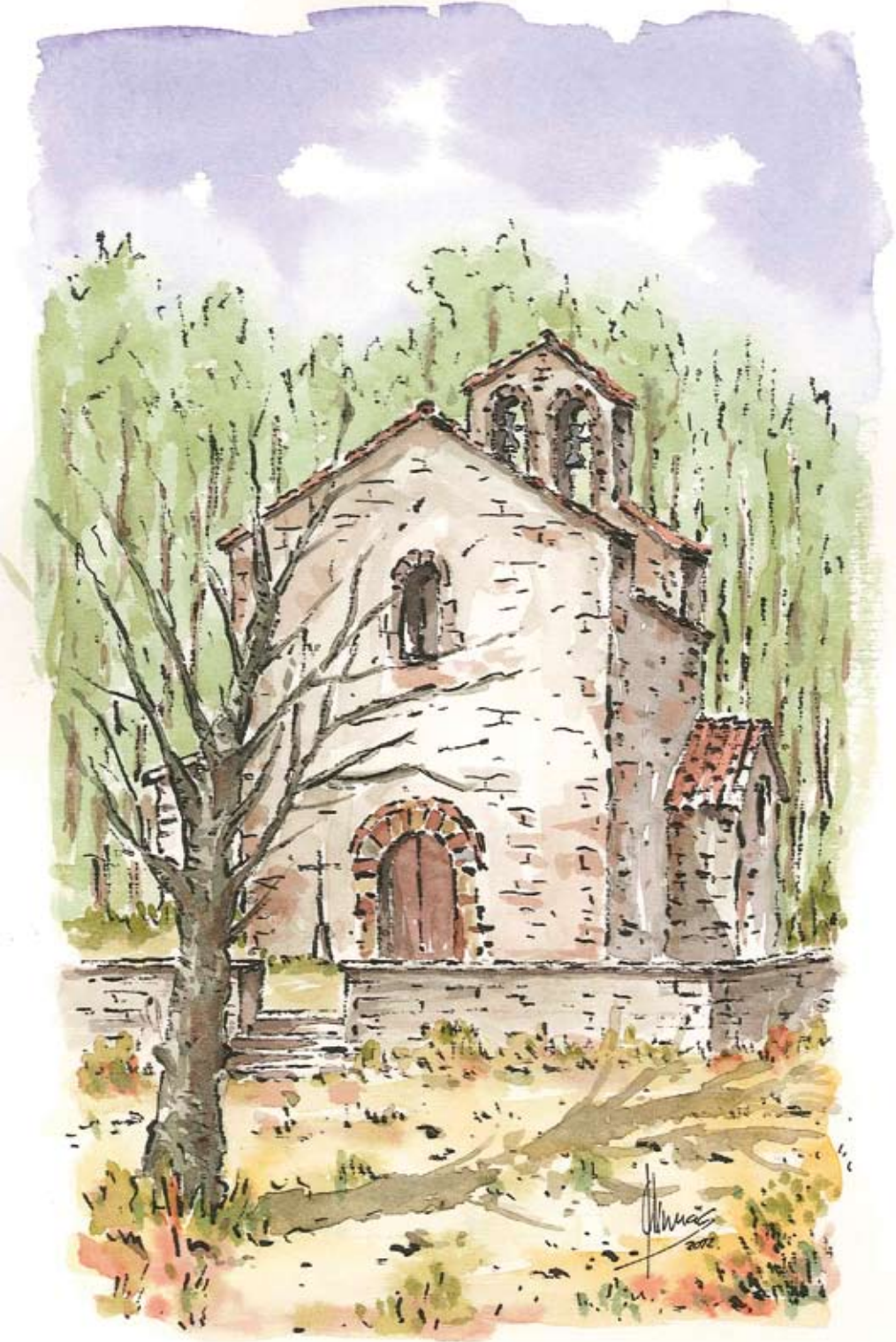
L'edifici que ens trobem en l'actualitat és de planta de creu llatina, d'una sola nau i un transepte de braços molt curts. L'absis és quadrat i orientat a llevant. Als murs de la capçalera s'obren tres finestres de doble esqueixada, de dimensions mínimes. Els arcs i voltes són apuntats. El portal d'accés (originàriament obert al mur de migdia i ara situat al mur de ponent) es cobreix amb

arc de mig punt adovellat a l'exterior i apuntat a l'interior. Per sobre d'aquest portal, s'obre també al mur una finestra de mig punt amb un mainell de fust decorat. Els murs són de pedres irregulars disposades en fileres. Adossada al mur nord es troba la sagristia. Envoltant l'església s'havia desenvolupat una sagrera de la qual només queda el cementiri a la banda de ponent.

L'església de Santa Maria de Gallecs es troba al bell mig d'un espai protegit, declarat sòl no edificable. Terres i masos d'aquest espai foren expropiats l'any 1968 (l'església, propietat del bisbat de Barcelona, fou l'únic bé immoble no expropiat), per construir-hi una macrociutat per a uns 130.000 habitants, més una zona industrial, previst en un projecte de l'administració franquista d'Actuació Urbanística Urgent (ACTUR). Havia d'ocupar un espai d'unes 1.500 hectàrees procedents de set municipis afrontats. Una aferrissada lluita popular, que durà 35 anys, va aconseguir que el projecte no tirés endavant.

En l'actualitat, l'espai central de Gallecs té una extensió de 753 hectàrees (60% de les quals són del terme de Mollet). Gestiona la propietat del sòl, en règim de cessió, el Consorci del Parc de l'Espai d'Interès Natural de Gallecs. La funció del Consorci i responsabilitat alhora és assolir els objectius que el legitimen com a Espai d'Interès Natural (PEIN), i que són: garantir que els terrenys es dediquin a activitats agrícoles i forestals, tenir cura de la conservació paisatgística i fomentar-ne l'ús com a espai de lleure per a la ciutadania. Podem afirmar que l'espai rural de Gallecs és un inestimable pulmó verd per a la plana vallesana.

Actualment, l'església està annexionada a la parròquia molletana de Sant Vicenç.

Sant Esteve de Parets

L'església de Sant Esteve de Parets fou consagrada el 13 d'octubre de l'any 904, pel bisbe de Barcelona Teodoric (es conserva còpia de l'acta que dóna fe d'aquesta consagració). L'objectiu era dedicar una església al culte i servei exclusiu de Déu, fet transcendent per a les comunitats cristianes medievals; en realitat, era l'acte fundacional d'una parròquia. Acompanyaven el bisbe clergues i laics, persones prominents que actuaven de testimonis. De la cerimònia s'aixecava acta, un document on es feia constar el que s'hi havia de fer, una font valuosa per conèixer com es fundava un domini parroquial, qui intervenia en un acte tan solemne, quina dotació humana i patrimonial s'assignava a la nova parròquia per al seu funcionament, i també podia servir per advertir de la inviolabilitat de béns i privilegis que se li atorgaven i del càstig que mereixia qui no ho respectés .

L'església de Sant Esteve de Parets és la més antiga documentada de totes les de l'antic bisbat de Barcelona. Per l'acta de la consagració sabem dades prou interessants: la data de la dedicació i el bisbe que la presidí; el nom del prevere, Guadamir, que en tindria cura pastoral i litúrgica; coneixem també l'inventari del patrimoni de la parròquia, béns mobles i immobles que constituïrien el seu patrimoni (una part important eren donacions pel fet d'esdevenir parròquia consagrada a partir d'aquella data; s'hi mencionen els noms dels donadors). Són el béns que havien d'assegurar el manteniment de la parròquia en el futur. Una altra aportació important de

l'acta de consagració és l'enumeració de fins a deu vil·les que configuraven el seu flamant àmbit jurisdiccional. És, en definitiva, el document oficial que dóna fe del naixement jurídic de Parets.

El 13 de gener de 1207 es torna a fer una altra consagració, de la qual es guarda també l'acta corresponent. Sembla que el promotor de les obres en l'edifici parroquial que justifiquen aquesta nova dedicació fou Bernat de Vilarzir (senyor de l'actual Torre d'en Malla). La va presidir el bisbe Pere Cirar (o Sirac). La cerimònia sembla que fou ben solemne, com fa pensar la presència notable de personalitats en l'acte. El capítol de la catedral de Barcelona hi assistí en ple, juntament amb grans propietaris i homes eminents del poble; tots signaren com a testimonis.

No sabem com era l'església consagrada el segle X, si era obra nova o bé una intervenció en una construcció anterior. Les restes romàniques integrades en l'edifici actual (un absis semicircular i un fragment de mur), presenten traces constructives de tipus llombard que fan pensar en una construcció de finals del s. XI, de la qual no es té cap notícia. Les obres del s. XIII, motiu de la segona consagració es devien fer a partir de la construcció llombarda esmentada. L'edifici tenia planta de creu llatina amb tres absis a la capçalera; el central (que encara es conserva) tenia quatre lesenes separades per dues arcuacions cegues que definien cinc panys de paret. L'absis lateral —de Santa Maria— encara era en peu a principis del s. XX. Un incendi de les tropes de Felip V l'any 1704 i un altre el 21 de juliol de 1936 gairebé esborraren per sempre la fàbrica romànica. El temple actual és una construcció neoromànica de la postguerra.

Santa Maria de Montmeló

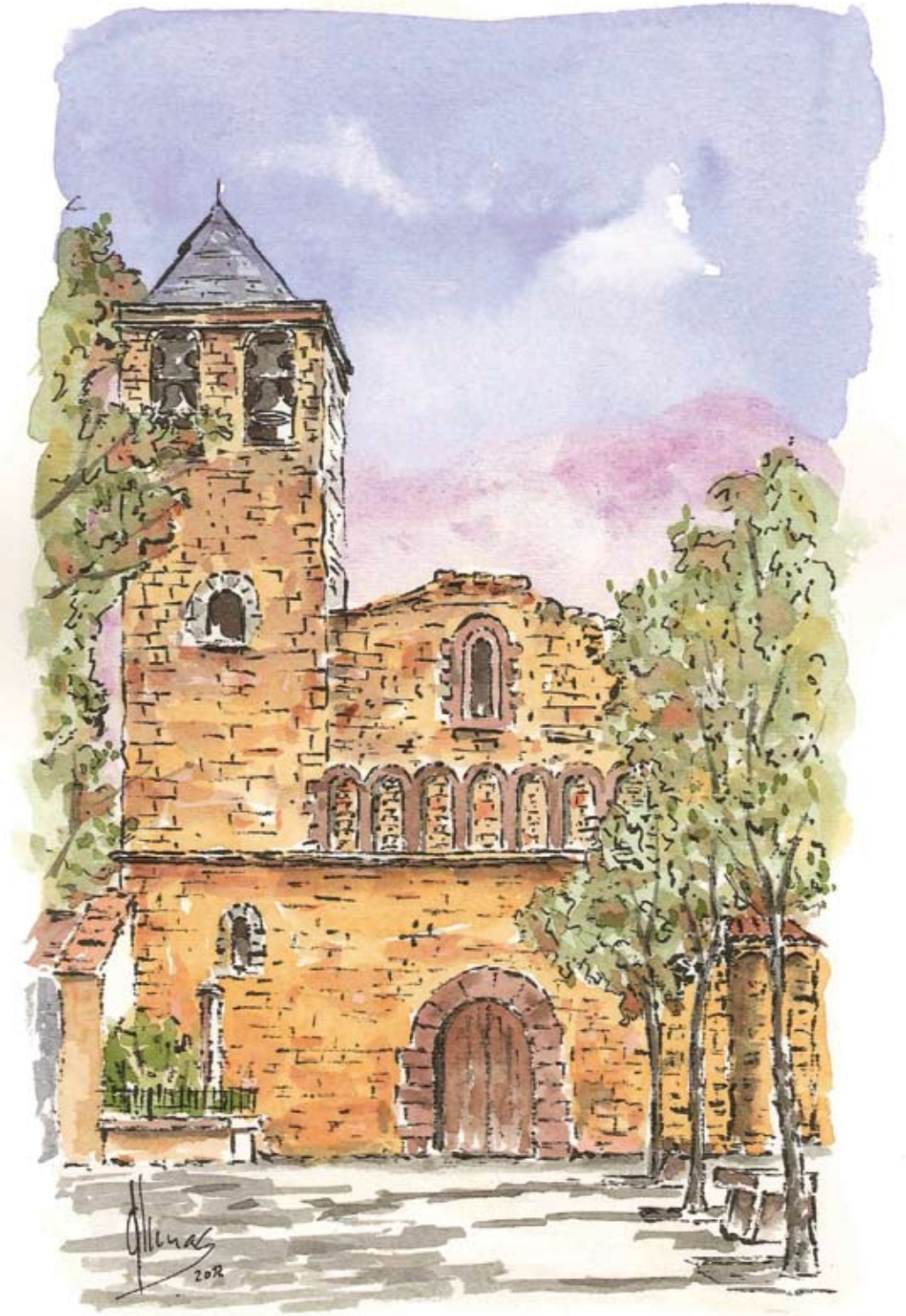
La primera referència que s'ha trobat sobre aquesta església és de l'any 945, dins l'acta de consagració del monestir de Sant Pere de les Puel·les de Barcelona. El bisbe i els comtes de Barcelona donaven a l'abadessa d'aquest cenobi, entre d'altres possessions, l'església de Santa Maria de Montis Melonis, "...vull i em plau que, ben aviat, l'església de Santa Maria, situada a Montmeló, tingui sacerdot propi i que les dècimes i primícies de vila Ricardi i Spincellos s'ofereixin en obsequi de Sant Pere i també de la seva abadessa..."

L'església de la qual ens parla el document del segle X era una petita construcció, amb una nau de planta rectangular que es cobria amb volta de canó, encapçalada per un absis semicircular cobert amb volta de quart d'esfera. Un doble arc triomfal feia de nexa entre la nau i l'absis. Aquesta construcció primitiva quedà col·locada transversalment respecte de la actual església neoclàssica. Es conserva l'absis primitiu i l'antiga paret meridional és avui la façana on se situa el portal d'entrada. S'hi conserven encara dues finestres de mig punt que se sumen a altres de la mateixa època repartides arreu de l'edifici. Es conserva també la torre campanar, amb un cos superior superposat a la construcció romànica, on estan instal·lades les campanes.

Com la immensa majoria de les esglésies rurals de la nostra comarca, l'austeritat decorativa caracteritzava aquella primera construcció romànica. Restes de murs mil·lenaris de Santa Maria de Montmeló han conservat, in situ, fragments de pintura mural que es poden datar de finals del segle XII o primer terç del XIII; estan situades a l'interior de l'absis semicircular de la capçalera.

Com és habitual en decoracions murals d'aquesta època, el mur de suport estava dividit en tres registres. Tot el conjunt està molt deteriorat per poder reconstruir amb precisió el seu contingut iconogràfic; no obstant això, en el registre intermedi són força clares les escenes que representen l'anunciació i l'epifania. En els altres dos registres, el dany patit per les pintures al llarg dels segles és gran (havien estat cobertes per una capa de calç que encara es veu força); es pot interpretar que, en el registre superior hi havia representada la *Maiestas Domini* (Pantocràtor dins una *mandorla*, envoltada dels símbols dels quatre evangelistes) i en el registre més baix, la decoració era de tipus floral. L'absència de decoració escultòrica a l'edifici és una altra característica. Es conserva, però, un capitell visigòtic amb motius vegetals molt esquemàtics, que es troba reutilitzat com a material constructiu en el doble arc triomfal que separa la nau de l'absis de la capçalera.

Al Museu Municipal de Montmeló hi ha un mòdul dedicat a l'època medieval que se centra en les pintures romàniques de l'església de Santa Maria.

Sant Sadurní de Montornès

El lloc de Montornès és citat per primera vegada en la dècada dels anys setanta del segle X. Al llarg del segle XI hi ha també notícies en diferents documents de donacions, permutes o testaments, amb el topònim de Palau Almanda, Palau Dalmanla o Palatio Amigdali. Així, l'any 1060, el bisbe de Barcelona fa una donació a una dona i els seus fills d'un alou episcopal que comprèn el castell de Ribes i set parròquies de Barcelona i rodalies, entre les quals es nomena Sant Sadurní de Palau Dalmanla.

Sant Sadurní tingué un altar en benefici de Santa Maria, que consta per primera vegada en documents datats l'any 1219 (és el que s'anomena benefici eclesiàstic, que era un càrrec que l'Església conferia canònicament, al qual anava annexa una renda). Un segle més tard, el beneficiat passà a ser el rector de la parròquia. Aquest benefici generà tensions i enfrontaments entre el rector i l'abadessa de Sant Pere de les Puelles quan aquesta, l'any 1348, assumí pel seu comp-

te el dret de patronatge, que consistia en la potestat de nomenar o presentar un clergue per ser nomenat titular del citat benefici de l'altar de Santa Maria. També els senyors de Montornès reivindicaren gaudir d'aquest benefici mig segle més tard, fent valdre el fet que gaudien del dret de patronatge.

L'edifici parroquial va ser objecte de diverses actuacions al llarg dels segles. El temple de principis del segle XX va ser incendiat el 21 de juliol de 1936 i el foc va destruir mobiliari i objectes de culte de valor, només va quedar l'estructura de pedra. Desaparegué també tot l'arxiu parroquial, que conservava informació de gran valor, la rectoria, les campanes...

En l'actualitat, de la construcció romànica només es conserva el gran absis. És una construcció llisa; cinc lesenes distribueixen el conjunt del mur en bandes, amb una finestra central de simple esqueixada i decorada. Queda també una altra finestra absidal de doble esqueixada, que es troba mig tapada. El sòcol esta treballat amb petits carreus molt regulars i ben col·locats; des de l'exterior es veu que aquest va ser sobrealçat. L'interior s'ha anat refent amb retaules i mobiliari, dins el projecte de restauració gairebé total que requerí l'incendi de l'any 1936. Les parets interiors estan totalment enguixades.

Santa Maria de Martorelles

L'església parroquial de Santa Maria de Martorelles, al centre del municipi de Martorelles de Dalt, la trobem documentada per primera vegada l'any 1005, en una permuta entre un tal Guillem i el bisbe de Barcelona, en la qual el bisbe cedeix l'església de Sant Martí a Guillem, a canvi de diversos béns immobles que aquest posseïa prop de la parròquia de Santa Maria. La mencionada capella dedicada a Sant Martí (també localitzada a l'actual terme municipal), està igualment documentada l'any 1005; tenim notícies que fou restaurada el segle XVIII i sembla que va ser enderrocada l'any 1920. El topònim Martorelles de Dalt es troba citat en un document encara més antic d'una venda feta l'any 992. Les referències a *Santa Maria de Martorelles* sovintegen en documents al llarg de tot el segle XI i ens arriben notícies diverses fins l'època moderna. Un segle després de la seva primera menció, el 27 de juliol de 1105, consta que l'església fou consagrada pel bisbe Berenguer de Barcelona, fet que fa intuir que l'edifici parroquial va ser renovat prèviament a aquest acte. L'any 1161 el bisbe de Barcelona Guillem donà l'església amb tots els seus béns, aous i sagrera a la canongia de la catedral de Barcelona, que ostentà el dret de patronat, pel qual gaudia del privilegi de presentar, per a la seva designació, els clergues que exercirien el seu ministeri a la parròquia. L'església de Santa Maria pagava els drets de visita pasto-

ral, juntament amb Sant Fost i Sant Cebrià de Cabanyes. El deure episcopal de visitar la pròpia diòcesi es fonamenta en un costum molt antic. A canvi, la parròquia pagava anualment a la seu de Barcelona una quantitat estipulada. L'interès del visitador es podia centrar en la conducta de les persones o en l'estat dels béns mobles i immobles.

L'església de Santa Maria ha estat objecte de nombroses intervencions arquitectòniques al llarg del seu mil·lenni d'existència. Tal com la trobem ara, l'edifici consta d'un absis semicircular orientat a llevant, cobert amb volta de quart d'esfera. Al mur d'aquest absis s'obren tres finestres amb arc de ferradura i una llinda de pedra situada per sobre de cadascuna. De finestres avall, les filades del mur són d'aparell romànic (s. XI), la resta són fruit d'una reforma posterior que incloïa també la coberta absidal. L'absis connecta amb la nau a través d'un arc toral i ben a prop seu s'hi veuen restes de pintura mural força deteriorada amb figurats de difícil interpretació. A la nau s'obren tres capelles al mur de tramuntana i tres més al de migjorn fetes a partir de mitjans del s. XVI. La coberta de la nau és de volta apuntada, amb tramades separades per arcs també apuntats. Contigu a l'absis, a la banda nord, se situa el campanar de torre de planta quadrada, que conserva tota la part baixa i part d'una paret d'època romànica, i que fou reforçat en època moderna amb un gran talús com el de l'absis. Encara es conserven algunes peces d'orfebria, salvades de les agressions de 1936, objectes que han constituït al llarg dels anys un tresor prou estimat per la feligresia.

En l'actualitat, Santa Maria de Martorelles depèn de la veïna església parroquial de Sant Joaquim de Martorelles.

Sant Cebrià de Cabanyes (Sant Fost de Campsentelles)

L'església i antiga parròquia de Sant Cebrià de Cabanyes és nomenada en diferents documents (el més antic de l'any 1001) de venda, permuta, donació de propietats o testaments... al llarg dels segles XI i XII, fet que fa pensar que ja l'any 1000 era una comunitat amb parròquia i feligresia. No coneixem la data de construcció de la primera església però sí sabem que l'any 1192 unes obres, possiblement d'ampliació, culminaren en la consagració d'una església renovada pel bisbe de Barcelona. Des de mitjans del segle XIII, Sant Cebrià, juntament amb l'església parroquial de Sant Fost de Campsentelles, estiguieren sota el patronatge del priorat de canonesses de Montalegre de Tiana, fins que aquesta comunitat es traslladà a Barcelona, a mitjan segle següent.

Sembla que a partir d'aquestes dates, la trajectòria d'aquesta església estigué molt vinculada a la veïna de Sant Fost. Amb la davallada demogràfica de finals de l'edat mitjana s'inicia un procés de crisi i decadència que perdura fins als nostres dies: primer s'acordà la fusió amb Sant Fost i poc després esdevingué sufragània d'aquesta parròquia; més tard es reduí el culte a uns pocs dies assenyalats de l'any, per acabar per suprimir-lo totalment. El fet d'estar tancada anà deteriorant l'edifici i amb el pas dels anys, en un estat de ruïna molt avançat, el grup santfostenc Amics

de Cabanyes promogué una campanya en pro de la seva restauració, que amb el suport de les institucions es portà a terme l'últim terç del segle XX.

Ateses les característiques constructives que presenta l'edifici, els experts pensen que l'obra és de començaments del segle XI. La primitiva església devia tenir planta de creu llatina, amb un absis semicircular i dues absidioles, orientats a llevant. Del transsepte només es conserva la part que dóna al nord; del braç de migdia no s'ha trobat cap vestigi. La nau està coberta amb volta de canó lleugerament apuntada i la de l'absis amb volta de quart d'espera; un arc triomfal fa de nexa entre aquest dos espais. L'aparell dels murs està format per carreus de grans tanyes i filades senceres en la part baixa de bona part de l'edifici. En el mur nord i l'absidiola corresponent, els carreus són més petits. El portal d'entrada s'obre a ponent i està cobert amb arcada, timpà i llinda. Als murs s'obren finestres, unes de doble, alguna de simple esqueixada i en forma de creu la del mur occidental, situada sobre el portal d'entrada. Un campanar d'espadanya s'aixeca per sobre del creuer, a la banda de tramuntana.

Al Museu episcopal de Vic es conserva un frontal d'altar, pintat al tremp sobre fusta, procedent d'aquest temple i que els experts daten entre mitjans del s. XIII i la primera meitat del s. XIV, bé com a obra de transició del romànic al gòtic, o bé l'inclouen dins del gòtic lineal. L'espai pictòric està dividit en vuit compartiments rectangulars on es narren escenes de la vida i el martiri de Sant Cebrià, bisbe de Cartago.

S'hi celebra l'eucaristia el dia de l'aplec, el 17 de setembre. L'ermita també es pot visitar els matins d'alguns diumenges.

Santa Perpètua de Mogoda

L'actual temple parroquial de Santa Perpètua de Mogoda és un edifici de tres naus rectangulars cobertes amb volta de canó apuntada la central, de canó seguit la del nord i coberta moderna la de migdia. La capçalera triabsidal es corona amb un cimbori cobert amb una cúpula. Adossada al mur de tramuntana hi ha la part baixa d'un campanar que sembla que no es va arribar a acabar mai. Es conserven algunes restes de decoració mural i d'arcuacions i lesenes en la part exterior dels murs. La nau de migdia i el campanar actual són posteriors.

146

Les primeres notícies d'aquesta església s'han trobat en un document de permuta de béns immobles de l'any 998, i al llarg del s. XI es troba mencionada en diverses ocasions. Un document de l'any 1063 ens parla d'una sagrera amb carrers que envoltava un temple anterior al que avui es conserva. Aquest temple hauria estat consagrat, ja que el dret d'asil eclesial propi de les sagreres es concedia en l'acte de consagració i l'actual església fou consagrada l'any 1178 (l'any 1984 es descobriren restes d'un absis sota mateix de l'altar major de l'edifici actual que podrien ser d'aquest primer temple).

De l'any 1075 és un document que parla del jurament d'un testament sacramental celebrat a l'altar de la capella de St. Joan, "dins l'església de Santa Perpètua de Mogoda", diu el text. El privilegi del Testament Sacramental (oral, davant testimonis, fet amb motiu d'absentar-se el testador lluny del seu lloc de residència i presumiblement en perill de mort) era també concedit a

l'altar de Sant Fèlix, o de la Santa Creu, de l'església de St. Just i Pastor de Barcelona i a l'antiga diòcesi de Girona, —a l'altar de la Puríssima Concepció de Sant Martí S'Acosta?— Per primera vegada, l'església de Santa Perpètua de Mogoda és mencionada com a parròquia en un document de 1084. Es tenen notícies de la realització de diverses obres al s. XII, ampliació o noves obres que conformaren el temple que el bisbe Bernat de Barcelona consagrà l'any 1178.

La intensa recerca portada a terme per estudiosos locals i molt especialment per Fermí Vinyals, ha posat de manifest que el lloc ha estat habitat ininterrompudament des dels primers segles de la nostra era, amb restes d'una vil·la romana al subsòl mateix de l'església. Aquest autor afirma que "entre finals del s. III i principis del IV podia haver-hi hagut culte cristià a la casa mare de la població i sobre el seu solar s'hi han edificat ja dos temples; l'últim, que és l'actual, cova les ruïnes de l'anterior i també les de la casa de l'època romana" (VINYALS, 1978). El primer temple —al qual correspondria l'absis trobat sota l'altar major l'any 1984— podria ser un petit edifici del s. X. Les diferents campanyes d'excavació han proporcionat diverses troballes que es guarden al Museu Municipal de Santa Perpètua; entre elles, dues creus de pedra d'una sola peça cada una, trobades l'any 1975 sota la teulada del s. XII d'aquest temple. Els experts les daten, l'una entre el s. IV-V i la segona entre els s. V-VII.

Al Museu Diocesà de Barcelona es guarda un frontal de l'altar procedent d'aquesta parròquia, una obra notable de l'època de transició del romànic al gòtic. Està pintat al tremp sobre fusta i narra el martiri de Santa Perpètua i els seus companys, el s. III a Cartago. Una còpia fotogràfica, en color i mida de l'original es conserva dins la mateixa església.

Santa Maria l'Antiga o Santiga

El paratge de Santiga es troba en el terme municipal de Santa Perpètua de Mogoda, a dos quilòmetres del nucli urbà. Santiga era una vila rural independent fins a la seva agregació a Santa Perpètua l'any 1847. A l'espai que avui és anomenat la plaça trobem importants vestigis del castell, on residiren nissagues importants, com ara els Santiga, els Plegamans i els Sentmenat i ben a prop del castell hi ha el safareig i l'església de Santa Maria l'Antiga o Santiga, en altre temps parròquia i avui sufragània de l'església de Santa Perpètua. L'altra gran nissaga local, els Canalies, tenien la residència a l'actual Torreferrussa. Canalies és el nom que rep l'actual riera de Santiga, i per extensió, la vall, en els documents medievals. La pagesia vivia en masos dispersos.

Els documents més antics on se cita Santa Maria l'Antiga són dels anys 983 i 994, del Cartulari de San Cugat del Vallès, en els quals és nomenada *esglesiola*. Al segle XI, però, els documents ja parlen d'església i de parròquia. Diferents intervencions arqueològiques, la més recent, una rehabilitació en profunditat de 2008 a 2011, han refermat les tesis de l'estudiós local Fermí Vinyals, fetes des d'una exhaustiva recerca documental. Vinyals intuïa la gran riquesa arqueològica de l'entorn de Santa Perpètua i Santiga. En l'última intervenció s'ha excavat gairebé tot el subsòl de l'església actual, fet que ha permès conèixer amb força precisió l'evolució històrica

de l'edifici i s'ha comprovat que el lloc de Santiga ha estat ocupat ininterrompudament, al menys des de l'època romana fins a l'actualitat. Fruit d'aquestes obres, s'han trobat:

Al subsòl de l'església i al seu entorn, una vil·la romana de dimensions considerables que es pot datar entre els segles I i V. Estructures tardoromanes i visigòtiques fetes a partir de l'obra romana: una llar de foc, restes de ceràmica i una gran sitja amb deixalles i entre elles, un esquelet humà abocat, interpretat com una evidència de la presència d'esclaus en la societat d'aquella època.

Una església preromànica de petites dimensions, l'esglesiola citada, obra d'època carolíngia, la principal aportació de les obres del 2011 i una necròpoli de tombes antropomorfes dels s. IX-X.

L'església romànica (s. XI i XII), d'estil llombard, és un edifici d'una sola nau rectangular, absis semicircular orientat a l'est, volta de canó sustentada per dos arcs torals i un campanar de torre adossat a la banda nord, del qual es conserva la part baixa. L'esglesiola, aterrada i terraplenada, va quedar dins aquesta nova església. Coincidint amb una consagració documentada es devia fer una ampliació de la nau central per la banda de ponent. El s. XIII es construeix una capella a la banda sud dedicada a Sant Joan. Tres arcs de mig punt comuniquen aquest espai meridional amb la nau central. Posteriors intervencions anaren configurant un edifici que s'ha volgut conservar en bona part en la citada intervenció arqueològica.

Al Museu Diocesà de Barcelona es conserven tres fragments d'una ara d'època paleocristiana trobada al cementiri.

L'any 1936 desaparegué de Santiga una talla policromada d'una maredeu, possiblement del s. XII.

Santa Maria de Palau-solità

La referència documentada més antiga d'aquesta església data de l'any 981, amb motiu d'una deixa que una dona fa de 4 egües a l'església de Santa Maria de Palau-solità. L'any 1068, en un altre document, és anomenada parròquia.

Una altra data transcendent en la història d'aquest edifici és la del 14 de novembre de 1122; es conserva el document que en dona notícia: "vetllant pel bé comú, el venerable Oleguer, arquebisbe de Tarragona per la gràcia de Déu, i la comunitat de canonges de Barcelona que li són confiats, juntament amb una gran concurrència del poble, es reuniren solemnement per a consagrar una església de Déu en honor de Santa Maria, Mare de Déu, al Comtat de Barcelona, al Vallès, al lloc anomenat Palau-solità..."

En l'església de Palau-solità s'han fet obres d'ampliació o reforma al llarg de segles, sense que es tinguin documentats el contingut de les intervencions i les dates. Queden, però, força restes de l'antiga construcció romànica, tal volta del s. XII, integrades a l'edifici actual i prou visibles a l'interior. La planta original podria haver estat de creu grega, orientada perpendicularment a la de l'edifici actual. Entre altres, queda un tram de nau, de la banda de migdia, coberta amb volta de canó apuntada, suportada per arcs formes també apuntats. Els absis desaparegueren en alguna reforma antiga. L'aparell dels murs és de difícil datació. El campanar, de planta quadrada, és del s. XVI. Conserva un retaule gòtic atribuït al mestre d'Artés.

L'antic terme parroquial de Santa

Maria de Palau-solità, popularment conegut com la Sagrera i situat a la dreta de la riera de Caldes, configura el municipi de Palau de Plegamans, juntament amb el terme parroquial de Sant Genís de Plegamans, emplaçat a l'esquerra de la riera de Caldes.

Dins el terme de Palau-solità, a migdia, es troba la capella de Santa Magdalena, indret on hi hagué la Comanda templera de Palau del Vallès. L'Orde Militar del Temple de Jerusalem va arrelar aviat a Catalunya i demostraren un especial interès per la comarca del Vallès. Afavorida amb nombroses donacions de la noblesa de la zona, l'Orde creix i es fa poderosa a partir de l'adhesió d'una família, els Rovira, cap a mitjans del s. XII. Berenguer de Rovira feu donació de possessions que tenia prop de la casa de la comanda, ingressà a l'orde, i arriba a ser *comanador* de Palau. El seu germà, Pere de Rovira, havia arribat encara més amunt: va ser el primer mestre provincial de la Corona d'Aragó i Provença. Centre neuràlgic de les possessions temples a Catalunya, va ser un convent important dins l'Orde, amb influència a la província d'Hispania i Provença.

La Comanda de Palau estava situada en una petita elevació del terreny, a la riba dreta de la Riera de Caldes. De l'antic edifici temple només queda la capella i part de la muralla que tancava el conjunt. El mur arriba a fer 4,5 m. d'alçada i 0,90 de gruix. De la casa convent no en queda res; devia ser del s. XII, construït a partir d'una edificació fortificada de la família de Rovira. La capella, l'església de Santa Magdalena, era una construcció senzilla de planta rectangular i capçalera plana, volta de canó apuntat i una espadanya lleugerament desplaçada a l'esquerra. Capella i dependències són un conjunt típic de comanda templera rural, austera i funcional.

La postguerra a la Llagosta. 1939-1959

M. Àngels Suárez i González*

L'entrada, el 27 de gener de 1939, de les tropes feixistes a la Llagosta posa fi al govern municipal d'ERC, en aquells moments presidit per Pere Monràs i Pagès. Comença la reconstrucció de l'Espanya feixista i el mateix dia de l'ocupació és destituït el consistori i anul·lada la legitimitat de la independència de la Llagosta de Sant Fost de Campcentelles. Els membres del consistori, així com les altres persones que han ocupat càrrecs públics durant el període republicà passen a ser objecte de persecució i repressió per part del règim franquista. Alguns, veient el tracte que estan rebent els vençuts, decideixen agafar el camí de l'exili. A d'altres, el final de la guerra els agafa al front, on són fets presoners i tancats en camps de concentració. Els qui es troben a prop de la frontera miren de passar a França.

En pocs dies s'imposa el nou ordre, les autoritats militars de seguida trobaran col·laboradors que agafin la responsabilitat municipal.

La població de la Llagosta, que ha perdut la seva legitimitat com a ajuntament independent, passa a ser governada un altre cop des de Sant Fost. Aquesta vegada, per una comissió gestora que haurà de dedicar una gran part del seu temps a elaborar informes de les idees i conducta dels veïns. Juntament amb aquesta labor col·laboradora en la repressió del règim, els nous prohoms assumeixen la missió de la reconstrucció de la Església amb l'esforç de tots els vilatans.

Quan, el 1944, la Llagosta se separi de St. Fost, també serà governada per una comissió gestora que assumirà l'objectiu de la construcció de l'església del poble. Els altres temes que ocupen el quefer del govern municipal són qüestions administratives relacionades amb la burocràcia referent a la separació de St. Fost. L'acció municipal es buida dels temes socials i culturals per dedicar-se principalment a gestionar tràmits i permisos.

La Llagosta entra en la postguerra amb una pèrdua de població com a conseqüència de la guerra: el 1936 tenia 555 persones i el 1940 els habitants eren 527. Per a un poble tan petit suposa una pèrdua del 5% de la seva població. En aquella època, el nombre total d'edificis era de 167 i hi vivien 127 famílies, la major part de les quals

153

Figura 1. Vista panoràmica des del campanar de l'església mirant cap al carrer de les Escoles, en aquella època carrer de Sta. Rosalia. Finals anys 50. (AMLLL)

* Historiadora. msuarez3@xtec.cat

Figura 2. Era de Can Xic Ventura, a prop de la riera Seca. Pagesos batent mongetes. Any 1946. (AMLL)

vivien de l'agricultura, principalment del blat de moro i la vinya.

Primeres actuacions. La repressió

154

Franco no va voler que la Guerra Civil acabés amb un tractat de pau i, per aquest motiu, va considerar els vençuts com a enemics del nou règim i els va perseguir fins a l'exili, els va tancar a les presons i camps de concentració i fins i tot els va fer executar.

Als camps de concentració van anar a parar molts dels joves llagostencs que havien anat a lluitar al front de guerra. Allí havien d'esperar que el cap del camp obrís una investigació per determinar la perillositat del presoner i que es demanés un informe sociopolític a l'alcaldia de la població on residia habitualment el detingut, per tal de conèixer la seva ideologia política. Els presoners eren classificats en addictes, desafectes o indiferents al nou Règim.

Des de l'Ajuntament de St. Fost, l'alcalde i al mateix temps cap de la FET y de las JONS, elabora més de seixanta informes a petició de les instàncies militars, entre març de 1939 i març de

1940. Tots ells van ser informes favorables al detingut i, a la major part d'ells es fa constar que "su llibertat no significa perill"¹.

Als informes es fan constar el nom, l'edat, la professió, el nom dels pares, si els presoners s'havien incorporat a files i la seva ideologia i militància.

La majoria són gent molt jove, un 73 % tenen menys de 30 anys i només dues persones tenen més de quaranta anys. Tots són gent senzilla: el 60% són pagesos.

La meitat, el 50%, eren naturals de la Llagosta, un 18% de St. Fost, el 23% de la resta de Catalunya i només un 13% eren nascuts fora de Catalunya.

Es fa constar que tots s'havien incorporat a files, però en la majoria dels casos s'afegeix que la incorporació havia estat forçosa, d'alguns (11%) s'especifica que havien fugit, però que havien estat capturats i incorporats en un batalló disciplinari.

Quan s'especifica si els presoners eren d'idees religioses gairebé sempre s'afirma que eren persones cristianes o catòliques, fins i tot quan al costat es diu que eren de la CNT (això ens fa pensar en la voluntat que l'informe fos un aval de bona conducta). La majoria dels investigats consten com a militants de la CNT, seguits de lluny per l'UGT, UR i el Sindicat Agrícola.

De tots els informes, només n'he trobat quatre que anaven adreçats a un jutge militar, és a dir, que s'estava instruint una causa en contra del detingut.

Entre els detinguts es troba una sola dona, Elisa Martínez, que havia vingut a residir a la Llagosta el 1938.

Per un petit poble com la Llagosta (527 habitants), on se suposa que no van passar fets violents de consideració, el volum de persones detingudes i investigades suposa més d'un onze per cent de la seva població.

¹ AMLL, C-27

La repressió dels càrrecs públics

Les persones que van ocupar càrrecs públics també van ser perseguides. Amb la llei de Responsabilitats Polítiques es va poder exercir repressió contra els qui haguessin col·laborat amb la República. Tots els consistoris van ser destituïts i depurats.

Alguns dels regidors ja es trobaven en camps de concentració com a conseqüència d'haver anat a lluitar al front de guerra, és el cas de Joan Alarcón Domínguez, Ventura Carbonell Jacomet, Josep Gorgues Torrent, Joan Pagès Gabarra, Pere Pagès Vila i Andreu Ricart Bonàs.

De les persones que van formar part dels consistoris republicans llagostencs, sembla que no només l'alcalde Juan Sarioi Castella va ser encausat. L'agost de 1939 el Jutge Militar de Granollers demana informes de Sarioi a l'alcalde gestor de St. Fost. Entre les acusacions podem llegir:

“Acusado de ser de izquierdas activo, de estar en el Ayuntamiento que decide talar la alameda Donadéu i Can Peregil”²

Alguns dels regidors havien mort durant la guerra (Bartalot Pagés, Ramon i Redon Galve, Josep) i altres sembla que van marxar a França (Josep Noguer i General Trullen)³.

La causa general

L'any 1940, el govern de Franco va obrir un procés d'investigació per conèixer i castigar els fets delictius comesos durant la dominació roja a cada població; era la Causa General, que va durar fins als anys seixanta.

Al barri de la Llagosta la Causa General es porta des de l'Ajuntament de St. Fost. L'informe que es fa a la Causa General és un informe tranquil·litzador, no hi ha acusacions ni esperit de reven-

ja, no es faciliten dades que puguin ser l'inici d'una detenció i repressió posterior. A l'informe es fa constar que:

“No se ha distinguido ninguna persona como miliciano ni revolucionario.

Ningún detenido, ningún asesinado, ningún edificio destruido totalmente, ningún edificio saqueado ni asaltado. Relación de personas asesinadas residentes en este término municipal: ninguna”.⁴

La depuració de funcionaris

La repressió també va arribar a l'àmbit laboral, i tant a les empreses privades com a l'administració pública va començar una depuració contra totes les persones que no poguessin demostrar la seva adhesió al règim franquista.

Entre el personal a purgar van haver-hi els mestres, que ara s'havien de convertir en uns fidels transmissors de la ideologia dels guanyadors de la guerra.

Així, el juliol de 1939, el Capitán Juez Instructor del Juzgado Militar Especial de Depuración de Funcionarios Civiles de Barcelona demana a l'alcaldia de St. Fost un informe del mestre Narciso Busquets de Porcioles, de 40 anys, veí de Barcelona. L'informe diu:

“Ejerció de maestro durante el dominio rojo en una escuela del barrio de la Llagosta, en cuyo barrio solo permanecía durante las horas de clase, regresando diariamente a Barcelona. En la localidad no desempeñó otro cargo que el de su profesión, sin que se sepa se haya significado ni actuado en movimiento revolucionario; ignorándose si perteneció a algún partido político ni organización sindical ya que nunca se le observó manifestación ni actuación en este sentido”.⁵

També es demana l'informe d'An-

² AMLL, C-27, d-14

³ AMSF. Causa General. C-26

⁴ AMSF. Causa General. C-26

⁵ AMLL, C-27

tonia González Martínez, de 52 anys, mestra a la Llagosta durant el “dominio rojo”.

També els funcionaris municipals seran depurats.

Des de l'Alcaldia es fan els informes de Depuració segons el que marca la llei. Hi ha informes del secretari i dels agutzils municipals (secretari de la corporació municipal, Antonio Porta Mestres; agutzils de l'Ajuntament, Antonio Fonollet Mestres i Domingo Fores Sebastià). Tots tres són informes favorables⁶. Així, es fa constar quan se signa l'acta municipal:

“por unanimidad se acuerda su ab-solución sin imposición de sanción”⁷.

Els morts de la guerra

Alguns dels reclutes mobilitzats per la República van perdre la vida al front de guerra i d'altres en la desbandada final, en la fugida de la repressió del bàndol guanyador.

La guerra es va saldar amb la vida de sis joves: Josep Redón Galve, mort al front d'Aragó als 27 anys; Pere Villaronga Pi, mort al front de l'Ebre als 19 anys; Josep Toll Mundó, mort a Centelles als 37 anys; Ramon Bartalot Pagès, mort a Sta. Coloma als 38 anys; Pere Folguera Villaronga, mort a Sta. Coloma als 27 anys i Ramon Sariol Castellà, mort al camp de Gusen als 39 anys.⁸

La tragèdia no només va acompanyar els soldats sinó també la vida de les seves famílies, vídues i orfes de la guerra. Segons els expedients de “Protección a los Huerfanos de la Revolución y de la Guerra” a la Llagosta hi havia només dues vídues de soldats morts al front, que van demanar la pensió per orfandat dels seus fills: Virginia Catalán

Bartolí, mare d'en Josep i Maria Ribas Sisó, mare d'en Francesc⁹.

L'entrada dels feixistes i les noves autoritats

El 27 de gener de 1939, dues divisions del Corpo Truppe Volontarie van entrar a la Llagosta i van avançar fins a Mollet. Des d'allà una de les dues divisions va ocupar St. Fost¹⁰. Un cop les tropes feixistes ocupen la Llagosta, l'Ajuntament queda suprimit i el poble torna a ser una barriada de St. Fost. La Llagosta havia proclamat en assemblea popular la seva separació i independència de l'Ajuntament de St. Fost l'estiu de 1936 amb el consentiment d'aquest darrer. Les raons eren justificades¹¹.

El mateix dia de l'ocupació militar, el 27 de gener, el comandant militar de la División de Flechas Azules reuneix quasi una vintena de veïns de St. Fost per tal de nomenar la Comissió Gestora que haurà de governar el poble de St. Fost i el barri de la Llagosta. En aquesta reunió, la primera reunió municipal del franquisme a St. Fost, s'especifica que la Llagosta torna a ser barri de St. Fost, ja que la seva separació no té validesa pel fet d'haver tingut lloc durant la República.

Primera acta municipal de l'Ajuntament de Sant Fost:

“En el pueblo de San Fausto de Campcentellas a veintisiete de enero de mil novecientos treinta y nueve; En esta Casa Consistorial siendo las diecinueve horas y bajo la Presidencia del Sr. Comandante Militar de este distrito D. Cándido Gimenez López, Comandante de Infantería de la División Flechas Azules se reunieron previamente citados los Sres. D. Pablo Baliarda Bigaire,

⁶ AMLL, C-0, d4

⁷ L'Acta municipal Ajuntament St. Fost, 24-12-39

⁸ Vegeu article a Notes 26, “La Llagosta durant la Guerra Civil”

⁹ AMLL, C-677

¹⁰ Article Lauro 30. Grau Mateu, Josep. “Un diumenge de gener. El final de la guerra a Llinars del Vallès”

¹¹ Vegeu article a Notes 26.” La Llagosta durant la Guerra Civil”

Salvador Xicola Aloy, Ramón Niubó Aymerich, José Torrents Pujol, Joaquín Tugas Berenguer, Jaime Suñol Armengol, Juan Solsona Mayoral, Jaime Torrents Murgarella, Luis Torrents Puig, José Torrents Fontseca, José Forés Prunas, Miguel Mas Pujades, Marcelino Recolons Vila, Luis Llorens Prat, José Rifá Prunés, Antonio Serra Adrogué, José María Giral Umbert y Andrés Gutinell Puig, personas honradas, vecinas de esta localidad, al objeto de proceder a la constitución de la comisión gestora que ha de regir la administración de la misma con motivo de haber sido liberada la población por las tropas Nacionales, y al efecto el Sr. Comandante Militar con elocuentes palabras expuso dicho objeto recomendando a los presentes que la labor de los designados debe ser fecunda, recta y desinteresada, trabajando con fervor con el fin de hacer una España grande y libre...

Después de cambiar impresiones entre los reunidos, por unanimidad se acordó constituir la citada Comisión Gestora por los Sres. Siguiendo: D. Pablo Baliarda Bigaire, D. Joaquín Tugas Berenguer, D. Ramón Niubó Aymerich, D. Luis Torrents Puig, D. Jaime Suñol Armengol, D. Juan Solsona Mayoral, D. José Torrents Pujol y D. Salvador Xicola Aloy. Y teniendo en cuenta que el Barrio de la Llagosta, que desde el 18 de Julio de 1936 se constituyó en municipio independiente, formaba parte de este termino municipal e ignorando la validez de tal separación, se acordó prescindiendo de ello, designar a D. Jacinto Sariol Tuxans, representante de dicho Barrio hasta que se resuelva lo que proceda por la Superioridad.

Puestos de acuerdo los señores designados, se acordó asimismo por unanimidad nombrar para el cargo de Al-

calde a D. Pablo Baliarda Bigaire y Primer Teniente de Alcalde a D. Salvador Xicola Aloy...¹².

La Comissió Gestora estava formada per Pablo Baliarda Bigaire com a alcalde, com a regidors, Joaquín Tugas Berenguer, Ramón Niubó Aymerich, Luis Torrents Puig, Jaime Suñol Armengol, Juan Solsona Mayoral, José Torrents Pujol, Salvador Xicola Aloy i com a representant del barri de la Llagosta Jacinto Sariol Tuxans.

Una setmana més tard, el 2 de febrer, es fa una ratificació dels nomenaments de càrrecs efectuats en l'acta del 27 de gener i s'hi afegeix el nom de Juan Viñalonga Gabarra, veí del barri de la Llagosta, com a nou regidor.

El nou alcalde de St. Fost, Pablo Baliarda, era un propietari rural de 38 anys que havia estat perseguit durant la guerra i es posa al front de l'Ajuntament fins al desembre de 1939, quan ja és el governador civil de Barcelona qui nomena un nou alcalde, el senyor Salvador Xicola Aloy, pagès de 62 anys, que havia estat ja alcalde de St. Fost en diferents períodes abans de la República¹³.

Tot just comença Salvador Xicola com a alcalde, quan els veïns del barri de la Llagosta envien una instància a l'Ajuntament de Sant Fost on expressen el seu desig de segregarse i convertir-se en municipi independent.

El consistori, per unanimitat, acorda donar la seva conformitat a la segregació¹⁴. I comencen per segona vegada els tràmits per aconseguir-la. Des de la Llagosta es forma una comissió per tal de fer efectiva la independència. Com a representants del veïns de la Llagosta hi ha Juan Viñalonga, Salvador Trias, Marcos Mogas i Jaime Pujada. Aquesta comissió demana a l'alcalde que gestioni davant del governador civil de la pro-

¹² AMSF, Acta 27-01-1939. Llibre d'actes 1938-1940

¹³ AMSF, Acta del ple del 7-12-39

¹⁴ AMSF, Acta Municipal 21-01-1940

víncia el nomenament d'una comissió gestora per a la Llagosta.

Serà anys més tard, l'octubre de 1944, quan finalment, el governador civil nomena la Comissió Gestora per a l'Ajuntament de la Llagosta, malgrat que encara no era oficial la independència de St. Fost. Són nomenats com a membres d'aquesta comissió Marcos Mogas Ventura com a alcalde president; Salvador Trias Tort, primer tinent d'alcalde; Juan Viñallonga Gabarra, segon tinent d'alcalde i José Sayeras Geli i Jaime Grau Rovira, gestors.

Després de vuit anys en què es constitueix per primer cop l'Ajuntament de la Llagosta, l'any 1936, es torna a constituir el nou Consistori, el darrer dia del mes d'octubre de 1944. Presideix la reunió del delegat governatiu i hi assisteix l'alcalde de St. Fost, José Molas Rupelo.¹⁵

158

Es tancava així el parèntesi de dependència de 1939 fins al 1944 en què la veu de la Llagosta estava en mans d'alguns prohoms de la Llagosta, que formaven part de la Comissió Gestora de l'Ajuntament de St. Fost: Jacinto Sarríol Tuxens, Juan Viñallonga Gabarra, José Marjanet Ricart i Marcos Mogas Ventura.

Es constitueix el nou consistori, presidit per Marcos Mogas, que es reuneix a la l'antiga casa Vachier, incautada pel Comitè llagostenc el 1936, al carrer Sta. Rosalia i habilitada com a casa consistorial des de la guerra.

Acta municipal de constitució del municipi de la Llagosta:

"En el pueblo de la Llagosta a treinta de octubre de mil novecientos cuarenta y cuatro. Reunido en el casa número sesenta y nueve de la calle de Santa Rosalía de ésta, los señores al margen anotados, bajo la presidencia del Ilmo. Sr. Delegado Gubernativo Don Enrique

Ibern Miró, asistiendo el Sr. Alcalde de San Fausto de Campcentellas Don José Molas Rupelo, al objeto de hacer su transmisión de poderes, y la totalidad de los señores que deben constituir el Ayuntamiento de la Llagosta de nueva creación y siendo la hora señalada el Ilmo. Sr. Presidente declara abierta la sesión. - Acto seguido el propio señor Presidente da cuenta del objeto de la presente, por todos ya conocido y no ser otro que la formación de este Ayuntamiento, de conformidad a lo dispuesto por el Excmo. Señor Gobernador Civil de esta provincia, a quien en este acto representa y dando cumplimiento al resuelto expediente de segregación, tramitado sin incidencia ni reclamación alguna. - En vista de ello y en pie todos los asistentes a la voz unánime de ¡Franco! ¡Franco! ¡Franco! y de vivas demostraciones de adhesión al régimen, el señor Presidente recibe de manos de Don José Molas Rupelo, Alcalde de San Fausto de Campcentellas, municipio originario del que procede este de la Llagosta de nueva creación - las insignias y bastón, entregándolo seguidamente a Don Marcos Mogas Ventura, nuevo Alcalde nombrado, de este nuevo Municipio, y dando posesión a sí mismo de sus respectivos cargos a los nuevos gestores; por lo que queda formada esta Corporación de la siguiente manera: Alcalde Don Marcos Mogas Ventura; primer Teniente C. Salvador Trias Tort; segundo Teniente D. Juan Viñallonga Gabarra; gestores D. José Sayeras Geli y Don Jaime Grau Rovira. - Después de prestados los juramentos de ordenanza, el Señor Alcalde de San Fausto de Campcentellas, y esta nueva Corporación prometen cumplir y hacer cumplir lo convenido por ambas partes en el expediente de segregación y a dicho fin las dos res-

¹⁵ José Molas Rupelo, directiu industrial de l'empresa Fàbregas de Mollet havia estat nomenat alcalde pel governador civil de Barcelona el desembre de 1942, quan tenia 45 anys.

pectivas Corporaciones nombran sendos representantes para que de común acuerdo proceda a su separación administrativa.- A fin de celebrar sesión ordinaria, la nueva Corporación acuerda reunirse de nuevo, mañana martes a las siete de la tarde, dándose por enterados y citados todos sus componentes.- Finalmente el señor Alcalde Don Marcos Mogas, da las más sentidas gracias al Señor Delegado Gubernativo por su presencia en este acto y le ruega transmita al Excmo. Señor Gobernador Civil de esta Provincia su más fervorosa adhesión y agradecimiento por el resultado favorable alcanzado por la formación de este nuevo Ayuntamiento que interpreta el sentir unánime de este vecindario.-También se ordena al señor secretario, libre copia literal de la presente y debidamente diligenciada sea remitida al Gobierno Civil de la provincia a fin de dar cumplimiento a lo dispuesto sobre el particular.-Cumplido el objeto de la sesión después de acordar y ordenar se transcriba la misma en el correspondiente libro de actas, siendo las trece horas treinta minutos y no habiendo otros asuntos de que tratar; el Ilmo. Señor Presidente, levanta la sesión y encontrando conforme la presente todos los asistentes, la firman y rubrican conmigo el infrascrito Secretario, lo que certifico.”¹⁶

Marcos Mogas, un empresari de 37 anys, es converteix per ordre del governador civil de Barcelona en el primer alcalde de la postguerra a la Llagosta.

L'endemà de la seva constitució, la Comissió Gestora ja es reuneix per tal de començar amb tota la burocràcia per dur a la pràctica la segregació del municipi, com és el nomenament del personal de l'Ajuntament.

És l'any següent, el 5 de maig de 1945, quan es fa efectiva legalment la

Figura 3. Vista panoràmica des del campanar de l'església mirant cap al carrer de Sta. Teresa. Finals anys 50. (AMLLL)

independència de la Llagosta amb l'ordre ministerial publicada al BOE en què s'aprovava la segregació i la creació del nou municipi de la Llagosta.

Deu dies més tard del reconeixement d'independència, el consistori es reuneix en sessió ordinària i fa lectura del comunicat de segregació:

“Visto el expediente instruido por el Ayuntamiento de San Fausto de Campcentellas para la segregación del barrio de la Llagosta y creación del nuevo Municipio y habiéndose cumplido lo prevenido en los artículos séptimo y siguiente de la Ley Municipal vigente y los correlativos del Reglamento de Población Términos municipales de 2 de julio de 1924. Este ministerio ha tenido a bien aprobar dicha segregación y la creación del nuevo Municipio con denominación y capitalidad de la Llagosta, el que tendrá como línea divisoria el río Besós como linde con San Fausto de Campcentellas y lindante con los términos municipales de Montcada y Reixach, Santa Perpetua de Moguda y Mollet.- Lo que comunico a V.I. para su conocimiento y efectos consiguientes.- Dios guarde a V.I. muchos años.”¹⁷

¹⁶ AMLLL, Acta municipal 30-10-1944

¹⁷ AMLLL, Acta municipal 15-05-1945

Figura 4. Grup al balcó de l'antic Ajuntament a la plaça Cirera Voltà. Any 50 (AMLLL)

160

Després del reconeixement oficial, encara s'ha de continuar treballant per fer realitat aquesta independència: es crea la comissió de partició del terme, es constitueix la Junta de construcció de l'església, es decideix la construcció de l'escorxador municipal, es forma la Junta Pericial amb els majors contribuents: Juan Viñallonga Gabarra, contribuent agricultor; Pedro Ribas Ricart contribuent agricultor; Jaime Grau Rovira, contribuent ramader i Buenaventura Pons Llonch, propietari d'explotacions forestals.

En aquestes dates és quan es decideix el trasllat de l'Ajuntament a la plaça de l'Ajuntament (avui plaça Cirera Voltà), a la casa propietat de José Sayeras Geli on, a més de la Casa Consistorial, també s'hi instal·len les oficines municipals i el Jutjat.

L'any 1945, amb la fi de la Segona Guerra Mundial, el règim de Franco fa alguns canvis polítics com la Ley de Bases de Régimen Local per la qual es posava fi a les comissions gestores i convocava eleccions municipals en un intent de semblar un règim més obert políticament.

Segons la Ley de Bases, l'alcalde era nomenat pel governador civil i el nomenament dels consellers es feia per

terços; una part corresponia als representants dels caps de família de cada localitat, que eren elegits en comicis populars i una altra part era nomenada pels compromissaris dels organismes sindicals; per últim, els components dels dos grups anteriors decidien els del tercer entre els membres d'entitats econòmiques, culturals i professionals —o en cas de no existir-ne, entre els veïns de reconegut prestigi— proposats pel governador civil. El nomenament de tots els consellers s'estenia per un període de sis anys i estava estructurat per un sistema de renovació de meitats cada tres anys.

Un cop s'aprova la Ley de Bases l'estiu de 1945, es convoquen eleccions municipals. Els primers comicis per nomenar els edils de representació familiar se celebren el novembre de 1948.

Els veïns caps de família de la Llagosta votaren els representants del terç familiar de l'Ajuntament. Els regidors elegits van ser José Marjanet Ricart i Salvador Trias Tort.

El febrer de 1949 cessa la Comissió Gestora de la Llagosta que s'havia format el 1944 i es constitueix el consistori d'acord amb la Ley de Bases:

“Alcalde presidente Marcos Mogas, Concejales pro elección de los vecinos cabezas de familias: Salvador Trias Tort, José Marjanet Ricart. Concejales pro elección de los organismos Sindicales; Juan Mestres Sisó, Jaime Pujadas Vitó. Concejales representantes de las entidades económicas, culturales y profesionales Salvador Sariol Grau y José Sayeras Geli.

El alcalde nombra tenientes de Alcalde a Salvador Trias y a Salvador Sariol”¹⁸

L'abril de 1949 Salvador Sariol Grau passa a ser alcalde accidental per raons de salut de Marcos Mogas.

“El Sr. alcalde Marcos Mogas lee el

¹⁸ AMSF. Acta Municipal 06-02-49

Figura 5. Inauguració de la Hermandad Sindical de Labradores, el 19 d'agost de 1949. Al centre de la imatge, l'alcalde Salvador Sariol amb la vara a la mà. (AMLLL)

comunicado del Gobernador civil por el que se acepta su cese como alcalde y hace entrega del mando al teniente de Alcalde, Salvador Sariol Grau quien viene desempeñando el cargo desde el 25 de abril por haberse concedido autorización al sr alcalde para reponerse de salud¹⁹.

Salvador Sariol, pagès i ramader de 35 anys, exerceix d'alcalde fins el juny de 1950 en què és nomenat Josep Marjanet Ricart per ordre del governador civil.

Josep Marjanet era "fill d'una família pagesa de petits propietaris, va fer de pagès, a més d'altres feines per compte propi (petit transport, moviments de terres...) i regentà el bar Rosa. Fou president local de la Hermandad Sindical de Labradores y Ganaderos i cap de FET y de las JONS des de 1945"²⁰.

Aquest consistori es manté fins al febrer de 1952 en què es torna a renovar parcialment. Continuen Josep Marjanet, Salvador Sariol, Juan Mestres. Cessen Salvador Trias, Jaime Pujadas i són elegits José Sayeras Geli, Juan Pagès

Gabarra i José Sisó Alemany. La presa del càrrec anava acompanyada del següent jurament:

"Juro servir fielmente a España, guardar lealtad al Jefe del Estado, defender y fomentar los intereses del Municipio, mantener su competencia y ajustar mi conducta a la dignidad del cargo".

L'Alcalde contestava:

"Si así lo hacéis, Dios y España os lo premien, y si no, os lo demanden".

Durant aquest període es porta a terme la primera ampliació i pavimentació de la carretera de Barcelona a Ribes²¹, la construcció de l'escorxador municipal el 1947 i el projecte comú de totes les poblacions de la postguerra: la construcció de l'església parroquial de la Llagosta.

La construcció de l'Església de Sant Josep

Una de les prioritats que van tenir totes les poblacions, un cop acabada la guerra, va ser restablir amb normalitat els actes religiosos.

La Llagosta, pel fet de ser un barri de St. Fost, no tenia parròquia pròpia ni tan sols disposava d'una capella en condicions.

Abans de la guerra, la comunitat catòlica de la Llagosta podia assistir a missa a la capella de la torre de can Milans (al terme de Montcada i Reixac) propietat privada de Josep Cirera Voltà. Aquesta capella sembla que va ser destruïda pel comitè de Montcada durant la guerra, però es van salvar alguns elements com la pila baptismal de marbre que actualment es troba a l'església de St. Josep²².

Després de la guerra, els actes religiosos se celebraven en capelles improvisades, com el magatzem de la família Sayeras, el col·legi del carrer Escolles, i a la torre de la Sra. Pauleta (on ara hi

¹⁹ AMSF, Acta municipal 27-06-49

²⁰ Alcaldes i alcaldables del Vallès Oriental (Segle XX). Diccionari biogràfic. Jordi Planas i Maresma (Coordinador). Museu de Granollers, 2006

²¹ Que havia estat aprovada al 1941 i el 1949 encara duraven les obres.

²² St. Josep de la Llagosta, 50 anys fent camí 1947-97. Ed. Parròquia St. Josep de la Llagosta, 1997

Figura 6. Durant un temps, a la capella de Can Milans es va celebrar missa on assistien els veïns de la Llagosta. (AMLLL)

ha el col·legi de la Sagrada Família). A la capella de la torre de la Sra. Pauleta li deien de Nostra Senyora de Montserrat. D'aquesta capella s'ha conservat la imatge de la Mare de Déu i el Crist que hi ha actualment a l'entrada de l'actual església de Sant Josep²³.

162

Més tard es fa servir com a església el segon pis de la casa Vachier, edifici que havia estat habitat per a dependències municipals, però que no era propietat de l'Ajuntament sinó que procedia de les incautacions de la guerra i del qual no se sabia amb certesa qui n'era el propietari.

Els responsables de celebrar missa eren mossèn Casimir (família Cirera Voltà) i el rector de Sta. Perpètua, Mn. Josep M. Garcia.

El gener de 1942, donat el mal estat en què es trobava la casa Vachier i l'elevat cost de les reparacions, el Consistori de Sant Fost decideix la construcció d'una capella amb les aportacions voluntàries dels veïns. És el mateix Consistori de Sant Fost el primer en contribuir a la subvenció, amb 3.000 pta.²⁴.

La construcció d'una església era un projecte molt gran i més en aquella època de penúries. S'havia de formar

una junta per dur a terme el projecte. És a l'agost de 1943 des de l'Ajuntament de St. Fost quan es constitueix la primera junta per a la construcció de l'església de la Llagosta. La componen el president José M. Garcia Galuares, rector de Sta. Perpètua de Moguda; el vicepresident, José Molas Rupelo, alcalde d'aquest Ajuntament; el tresorer Marcos Mogas Ventura, alcalde de l'esmentat barri; el director d'obres Mariano Romani Ruiz, arquitecte municipal; el secretari de l'Ajuntament, Antonio Porta Mestres i els vocals Ramon Julio Cardó, Juan Viñallonga Gabarra, Jaime Grau Rovira, Jaime Pujadas Vitó i Salvador Trias Tort.

Aquesta Junta es va mantenir fins l'any 1945 en què, a causa de la segregació de la Llagosta, s'ha de remodelar, s'ha de formar una junta pròpia de la qual deixen de formar-ne part els representants de St. Fost. La nova Junta de construcció de l'església la constitueixen el rector de Sta. Perpètua, el reverend Jose M. Garcia Galuares; Marcos Mogas Ventura, alcalde; José Marjanet Ricart, cap local de FET y de las JONS; Juan Viñallonga Gabarra, tinent d'alcalde; José Sayeras Geli, regidor; i Ramon Julio Cardó i Jaime Pujadas Vitó, veïns.

Paral·lelament a la construcció de l'edifici del temple, es treballa per aconseguir la creació de la Parròquia de la Llagosta i és el novembre de 1947 quan l'arquebisbe de Barcelona, Gregorio Modrego Casás firma el decret de la creació de la nova parròquia de la Llagosta amb el nom de St. Josep. La parròquia agrupa, a més de la Llagosta, la de la Florida i el carrer d'Engran de Masrampinyo.

A la tardor del 1948 arriba el primer rector de la Llagosta, Mn. Pere Montserrat i Juncosa.

"Tot el poble i la quitxalla i la nostra mestra, la senyoreta Antònia González al davant, vam anar a donar-li la benvin-

²³ Ídem

²⁴ Acta municipal del 5-11-1942

guda, on seria la seva casa, la rectoria, la única que queda de les quatre torres que hi havia davant de Can Milans, el vam acompanyar a la capella”²⁵, (la capella de la Torre de la Sra. Pauleta)

Atès que la capella de la Torre de la Sra. Pauleta es trobava en mal estat amb perill d'ensorrament, la família Sariol Grau va cedir un local al mateix carrer Escoles i aleshores es va començar a anomenar Parròquia de St. Josep.

Amb el nou rector, Mn. Pere Montserrat, el Consistori llagostenc decideix tornar a crear la junta per a la construcció del temple. En aquest cas és Mn. Pere qui nomena les persones que han d'ocupar els càrrecs: vicepresident Marcos Mogas Ventura; tresorer, Buenaventura Brutau i secretari-comptador, Ramon Fens Verdguer.

S'edita una proclama per demanar l'ajut material i moral dels feligresos, es crea una comissió per gestionar l'adquisició dels terrenys del temple i es reclama a l'Ajuntament de St. Fost les 5.000 pta. que l'Ajuntament va votar en els pressupostos dels anys 1942 i 1943 per a la construcció de l'església de la Llagosta.”²⁶

A l'abril ja tenien els terrenys i les primeres aportacions:

“Se acuerda hacer constar el agradecimiento de esta Junta a las personas que tan generosamente han cedido dichos terrenos y por el siguiente orden:

A don Antonio Baqué por la mayor superficie cedida una superficie de 3.464'15 m² cedida.

A Don Luis Casademunt Castelló, Dña. Maria Casademunt Castelló y Sucesores de Dña. Elena Casademunt Castelló de una superficie de 476'14 m² con destino al Templo parroquial, casa Rectoral y plaza de la iglesia. La calle lindante con la iglesia llevará el nombre de Antonio Baqué Llonch”²⁷.

El desembre de 1949 Mn. Pere Montserrat fa arribar a cada família el butlletí de subscripció per contribuir a les obres, però la resposta popular no és gaire entusiasta, de manera que l'Ajuntament decideix convocar una assemblea de tot el poble per demanar la contribució ciutadana per a la construcció del temple, per al dia 3 de gener de 1950.

“Constituidos en Asamblea la totalidad de los vecinos cabezas de familia de este término municipal en el local Cine Llagosta, bajo la presidencia del Sr. Alcalde D. Salvador Sariol Grau, actuando de Secretario D. José Sisó Alemany, al objeto de estudiar la forma más equitativa de fijar la aportación con que cada familia habrá de contribuir a las obras de construcción del Templo Parroquial de San José de la Llagosta.

... las causas que han motivado la convocatoria de la presente asamblea, y que no son otras que la difícil situación creada por el poco entusiasmo y generosidad con que han correspondido gran parte de los llagostenses a la proclama que a cada familia ha sido dirigida por nuestro Rvd. Cura Párroco (...) por lo que se ha convocado esta Asamblea General, y a fin de fijar con mayor equidad las aportaciones, evitando discusiones y pérdida de tiempo, concretando la cantidad con que habrá de contribuir cada familia, se propone el nombramiento de una comisión encargada de efectuar dichos señalamientos, aceptando los asistentes las decisiones de la Comisión, caso de que merezca ésta la aprobación de la mayoría.

Los miembros que propone el Sr. Alcalde para formar parte de la comisión son los siguientes: D. Buenaventura Pons Llonch, D. José Sisó Alemany, D. Francisco Villaronga Grau, D. José Ricart Mas, D. Genaro Folguera Pons,

²⁵ St. Josep de la Llagosta, 50 anys fent camí 1947-97. Ed. Parròquia St. Josep de la Llagosta, 1997

²⁶ El 8-03-1949 primera reunió oficial per la construcció del temple. (ver acta pàg. 25) (Arxiu C-1517)

²⁷ AMLLL, Acta Municipal 7-04-1949

Figura 7. El dia 3 de desembre de 1950, l'arxiprest de Sabadell posa la primera pedra de la que ha de ser l'església de Sant Josep. (AMLLL)

D. Pedro Ribas Farreras, D. Florencio Pagés Sampere, D. Antonio Sariol Tuxans y D. José Llobet Villaronga. Todos ellos son aceptados unánimemente por los vecinos de la Asamblea, comprometiéndose por consiguiente a contribuir a las obras de construcción del Templo con la cuota que la Comisión nombrada fijará en el repartimiento que formará en sesión apart..."²⁸.

Aquesta comissió va establir les quo-

Figura 8. El 28 de març de 1954 té lloc l'acte de consagració i benedicció de l'església de St. Josep per l'Excm. i Rvdm. Mons. Gregorio Modrego Casaus, arquebisbe de Barcelona. (AMLLL)

tes que havien de pagar la totalitat dels veïns, caps de família de la Llagosta. Es va elaborar una llista de 91 persones. La quota més baixa es va fixar en 300 pta. i la més alta en 3.000 pta. La majoria dels contribuents van haver de pagar de manera fraccionada en 3 anys. Alguns van contribuir amb jornals, amb carretades de pedra i altres van donar les 3.000 pta. de cop.

"A cada vecino se le envió el boletín de suscripción a casa señalándoles la cantidad que le correspondía pagar haciéndole saber que el presupuesto sobrepasaba las 900.000"²⁹.

El març es presenta un projecte molt ambiciós per la construcció del temple, que no s'accepta per ser massa car³⁰. Al setembre es comencen els fonaments de l'església amb el projecte del nou arquitecte, J. Fernández Marqués.

És el 3 de desembre de 1950 quan, en un acte solemne, l'arxiprest de Sabadell posa la primera pedra del temple.

L'església s'acaba el 1954, però el pressupost va anar tan just que encara faltaven els seients per als bancs. Un grup de veïns "van haver de demanar al senyor Aguilera, amo de can Donadéu, que tenia moltes acàcies a St. Adrià al marge del riu Besòs, que els deixés tallar-ne algunes per poder fer els bancs que els va fer el fuster del poble"³¹.

El diumenge 28 de març de 1954, a les 11 del matí, l'Excm. i Rvdm. Mons. Gregorio Modrego Casaus, arquebisbe de Barcelona consagra i beneeix el nou temple. L'església s'acaba, però sense campanar, que va haver d'esperar fins l'any 1956 i es va poder construir gràcies a un particular del qual no coneixem el nom.

El febrer de 1957 Mn. Pere Rúbies, que havia arribat com a nou rector l'any de la inauguració de l'església, el

²⁸ AMLLL, Acta de l'Assemblea 03-01-1950. C-1517

²⁹ Llibre d'actes de la construcció església. L-399 AMLLL

³⁰ AMSF, Acta Municipal 28-03-1950.

³¹ St. Josep de la Llagosta, 50 anys fent camí 1947-97. Ed. Parròquia St. Josep de la Llagosta, 1997

1954, demana pressupost per construir la rectoria, ja que li era un inconvenient viure tan lluny de l'església. L'any 1961 s'aprova la seva construcció i novament es va haver de constituir una junta amb els membres del Consistori i els representants de l'Església per demanar les aportacions dels ciutadans. Finalment, el 1964 es construeix la rectoria.

L'ensenyament

Entre els temes que preocupaven el consistori hi havia el de l'ensenyament: les escoles s'havien quedat petites per a la població creixent de la Llagosta.

Les classes s'impartien en un edifici llogat per l'Ajuntament al carrer Sta. Rosalia, propietat d'Andrés Ricart Bonás. Era una casa on a la planta baixa es feia escola i al pis de dalt vivia la mestra nacional, la Sra. Antonia González Martínez.

L'Ajuntament procura adquirir els terrenys on es puguin construir les escoles; així, quan surten a subhasta els terrenys del mateix carrer Sta. Rosalia propietat de la Sra. Pabla Brasó Martí, el consistori decideix comprar-los per instal·lar-hi el grup escolar.

La construcció de l'edifici ha d'anar a càrrec del Ministeri d'Educació Nacional i des de l'Ajuntament se'ls demana l'edificació de les escoles nacionals; en concret, tres grups: un per a pàrvuls, nens i nenes i els habitatges per als mestres. En aquells moments, el cens escolar era de 47 nens, 31 nenes i 45 pàrvuls³².

Però les obres es fan esperar. El novembre de 1958 l'Ajuntament celebra una sessió extraordinària per tractar el tema de les escoles. Es veu que la petició feta l'any 1955 al Ministeri es queda curta i ara es demana a la Junta Provincial de Construcciones Escolares que el projecte s'ampliï. Se sol·licita una escola graduada de nens amb tres seccions, escola graduada de nenes amb tres seccions i sis habitatges per als mestres.

³² AMSF, Acta municipal 20-01-55

³³ AMSF, Acta municipal 16-10-58

Figura 9. Grup escolar de la Sra. Antònia al pati del col·legi quan l'escola era al carrer de les Escoles. Any 1958. (AMLLL)

“... solicitando encarecidamente a la Junta que si fuese posible y pese a que la población actual es solo de novecientos cuarenta y seis habitantes, pero que en dos años (tiempo mínimo calculado para las construcciones solicitadas) aumentará la población total escolar grandemente...”³³.

Finalment, el grup escolar es construeix l'any 1961 al carrer Sta. Rosalia, amb el nom de Sagrada Família i tal com es preveia, la seva capacitat no era suficient per absorbir la quantitat de nens del poble.

Per una altra part, per atendre les necessitats d'escola bressol, el gener de 1959 l'Ajuntament habilita la casa de German Sariol Castella al carrer St. Josep com a escola bressol infantil.

Els ajuntaments dels anys 50 i els serveis

El febrer de 1955 es torna a reestructurar el consistori. Entren Jaime Pujadas Vitó, Jacinto Pagès Vila i Jacinto Sariol Grau. Cessen Juan Mestres i Salvador Sariol.

La seva representació per terços era la següent:

“Concejales representantes Institución familiar: Jose Sayeras, Jaime Pujadas.

Concejales representantes organización Sindical; José Sisó, Jacinto Pages.

Concejales representantes Entidades Económicas, culturales y profesionales Joan Pagés y Jacinto Sariol³⁴”

El creixement de la població comença a ser vertiginós i a la demanda de places escolars se suma la sol·licitud de més zona urbanitzable per a habitatges i per a indústries. El consistori aprova l'ampliació de la zona urbanitzable:

“... ampliar la zona de urbanización de esta población, debido a que por el crecimiento que de un tiempo a esta parte viene observándose en esta localidad, así como a la constante demanda de terrenos aptos para edificar locales industriales, la actual zona destinada para ello, resulta a todas formas insuficiente, acordándose por unanimidad ampliar la actual zona de urbanización de este término municipal, la que deberá comprender los linderos naturales denominados, Riera Seca” hasta Río Besos, y río Besos hasta Riera de Caldas, enlazando con la actual zona de urbanización”³⁵.

També es fa necessària l'alineació de la carretera de Barcelona. El 1957, des de la Jefatura Provincial de Obras Públicas es notifica a l'Ajuntament que s'ha resolt fixar les alineacions de façana de la carretera nacional de Barcelona a Puigcerdà. El tram des del límit municipal amb Montcada i Reixac, a la Riera Seca, fins a l'inici de la plaça de l'Església, es manté l'amplada proposada entre façanes perquè es tracta d'un tram pràcticament edificat. La resta de la carretera fins al límit amb el terme de Sta. Perpètua de Moguda, que abasta una zona essencialment urbanitzable en tota la seva longitud, atès el ritme cada cop més accelerat de les construccions en aquest sector, es veu que convé prevenir una segura inten-

sificació del trànsit general i local en breu termini i, per aquest motiu, tractar d'assegurar una àmplia faixa per a futurs eixamples de la carretera o creació de calçades laterals que absorbeixin el trànsit local.

El mateix any 1957 s'aprova el projecte de clavegueram del nucli urbà.

L'any 1956 s'havia instal·lat la central telefònica i amb aquest nou servei són molts els veïns que sol·liciten la instal·lació del telèfon. El consistori decideix que dels deu telèfons que s'han d'instal·lar, un sigui per a la central telefònica, un per a l'Ajuntament, un per al Sindicat Agrícola i la resta per als majors contribuents en indústria i comerç: Maria Gloria Pino Pou, José Marjanet Ricart, José Carreño Malofre, Joan Pagès Gabarra, Juan Custo Ruart, José Ruart Tort i Ramon Sisó Pons³⁶.

El febrer de 1958, com cada tres anys, torna a haver-hi una reestructuració del Consistori, motivada per la renovació d'una part dels seus membres segons la llei de Règim Local. Cessen els regidors José Sayeras, José Sisó i Joan Pagès Gabarra. Segueixen Jacinto Pagès, Jacinto Sariol i Jaime Pujadas i són elegits José Trias Tort, José Sisó Alemany i Joan Gelabert Pons. Els càrrecs queden així:

...“había designado para primer Teniente de Alcalde al concejal D. José Sisó Alemany, para Segundo Teniente de Alcalde D. Jacinto Pagés Vila a quienes asigna, aparte de los derechos y atribuciones que la ley les confiera, las delegaciones siguientes:

El primer Teniente de Alcalde se encargará de la Presidencia de la Comisión de Gobernación, el segundo de la de Hacienda, el Concejal D. José Trias Tort, de la de obras Públicas, el concejal D. Jaime Pujadas Vitó, de la de Beneficencia y obras Sociales, el concejal

³⁴ AMSF, Acta municipal 06-02-55

³⁵ AMSF, Acta Municipal 03-10-57

³⁶ AMSF, Acta Municipal 05-04-56

Figura 10. Actual carrer de les Escoles, on era situat l'establiment de Champán Boreal. Any 1954. (AMLLL)

D. Jacinto Sariol Grau, de la de Sanidad, Urbanismo y Beneficencia y el Concejal D. Juan Gelabert Pons, de la de Agricultura y Deporte”³⁷.

El juny de 1958, l'alcalde, José Marjanet, deixa el càrrec per malaltia i en el seu lloc el governador civil nomena Juan Pagès Gabarra³⁸, fill de família pagesa que es convertí en industrial vinícola, amb la fundació de la marca Boreal el 1950³⁹.

El consistori de Juan Pagès Gabarra ha de fer front a l'allau de gent que va començar a arribar als anys cinquanta, però que encara havia d'augmentar durant els anys seixanta i setanta.

Se sol·liciten permisos per instal·lar indústries, com es el cas de la fàbrica d'estampació de teixits de José Rosell Taribó, que instal·la una màquina de vapor malgrat la voluntat d'un grup de veïns que desconfien del perill que la màquina pot suposar. Se sol·liciten permisos per a la construcció de blocs

d'habitatges com la de la Sociedad Sucesores de Buenaventura Brutau SA per a la construcció de “30 viviendas de Renta Limitada”.

L'Ajuntament necessita controlar el creixement urbanístic que cada cop és més palès.

“Debido a las varias solicitudes de obras y construcción de edificios industriales sería necesario contratar los servicios de un arquitecto que tuviera a su cuidado el control urbanístico de esta población, acordándose por unanimidad contratar los

servicios del arquitecto Joaquín Fernández Marqués”⁴⁰. El mateix consistori contribueix a donar feina al nou arquitecte, amb l'encàrrec del projecte per a la construcció de la Casa Ajuntament a la plaça de l'església, actual seu de l'Ajuntament⁴¹, projecte que no s'arribà a aprovar fins l'any 1966.

També s'ha de confeccionar el projecte que faci possible l'abastiment i distribució d'aigua potable per a tots els veïns de la població.

El creixement urbanístic del poble havia fet que apareguessin nous carrers que encara no tenien oficialment nom propi. En sessió plenària, l'Ajuntament decideix donar nom al carrer Brutau, al carrer José Montserrat (popularment Riera), al de Dr. Fleming, al de la Virgen de Montserrat, l'Av. del Turó (popularment Quatre Cases) i al carrer de las Escuelas (abans Sta. Rosalia)⁴².

Era l'inici de la gran transformació

³⁷ AMSF, Acta Municipal 02-02-1958

³⁸ AMSF, Acta Municipal 14-06-58

³⁹ Vegeu *Alcaldes i alcaldables del Vallès Oriental (Segle XX)*. Diccionari biogràfic. Jordi Planas i Maresma (Coordinador). Museu de Granollers, 2006.

⁴⁰ AMSF, Acta Municipal 04-09-58

⁴¹ AMSF, Acta Municipal 19-2-59

⁴² AMSF, Acta Municipal 19-02-59

Figura 11. El carrer Sta. Rosalia passa a anomenar-se carrer de les Escuelas. A la imatge es veu el trasllat de la capella que es trobava en aquest carrer a l'actual església de St. Josep. Any 1954

168

que hauria de patir el poble amb la creació del polígon industrial, l'arribada d'immigrants i la construcció de grans blocs d'habitatges. La població, en tan sols deu anys, es duplica: passa de tenir 681 habitants el 1950 a tenir-

ne 1.368 el 1960, gràcies als immigrants que arriben, la majoria procedents d'Andalusia, Extremadura, Castella i Lleó i Galícia. Comença la construcció salvatge d'habitatges a gran escala, entre ells els blocs de la Vecasa.

Els serveis, amb una deficiència crònica, no van anar paral·lels al creixement urbà, la manca de places escolars, de servei sanitari, d'estació ferroviària, de l'asfaltat del carrers, entre d'altres, i aquests equipaments es va anar aconseguint molt a poc a poc, alguns d'ells, com a conseqüència de les reivindicacions veïnals dels anys setanta i vuitanta.

Es tanca així l'etapa més dura del franquisme, la postguerra, per donar pas a l'època del creixement econòmic dels anys seixanta en què la Llagosta entra a formar part de l'àmbit d'expansió industrial de Barcelona.

Components dels consistoris llagostencs 1944-1959

1944	1949	1952	1955	1958
				Juan Gelabert Pons
Jaime Grau Rovira				
	José Marjanet Ricart	José Marjanet Ricart	José Marjanet Ricart	
	Juan Mestres Sisó	Juan Mestres Sisó		
Marcos Mogas Ventura	Marcos Mogas Ventura			
		Juan Pagés Gabarra	Juan Pagés Gabarra	Juan Pagés Gabarra
			Jacinto Pagès Vila	Jacinto Pagès Vila
	Jaime Pujadas Vitó		Jaime Pujadas Vitó	Jaime Pujadas Vitó
			Jacinto Sariol Grau	Jacinto Sariol Grau
	Salvador Sariol Grau	Salvador Sariol Grau		
José Sayeras Geli	José Sayeras Geli	José Sayeras Geli	José Sayeras Geli	
		José Sisó Alemany	José Sisó Alemany	José Sisó Alemany
				José Trias Tort
Salvador Trias Tort	Salvador Trias Tort			
Juan Viñallonga Gabarra				

La lletra negreta correspon al nom de l'alcalde

Bibliografia

Alcaldes i alcaldables del Vallès Oriental (Sègle XX). Diccionari biogràfic. Jordi Planas i Maresma (Coordinador). Museu de Granollers, 2006.

GARCÍA-PEY, ENRIC. Toponàstica de la Llagosta. Arrels de La Llagosta. Núm. 1. 1997. Pàg. 22-23.

Història i memòria al Vallès Oriental. Joan Garriga i Andreu (coordinador). Premsa d'Osona, S.A. Maig de 2010.

La Llagosta: Imatges. J.A. Borrego, J. Bartalot i Pere

Damian (coordinadors). Ajuntament de La Llagosta. Octubre de 1996.

St. Josep de la Llagosta, 50 anys fent camí 1947-97. Ed. Parròquia St. Josep de la Llagosta, 1997

SUÁREZ, M. A. La Llagosta durant la Guerra Civil. Notes, 26. Mollet del Vallès, 2011. Pàg. 67-87.

Arxius consultats

AMLL Arxiu Municipal de La Llagosta

AMSF Arxiu Mpal. de Sant Fost de Campsentelles

Quadern d'escola de Paquita Ventura (1935-1936)

Glòria Arimon i Ventura*

Resum

Va arribar a les nostres mans un quadern d'escola. L'havíem vist altres vegades, però aquest cop ens hi vam fixar atentament. Ens vam posar a llegir-lo i ens va atrapar. La nena que el va escriure tenia 11 anys quan el va començar. Eren temps de canvis i de lluites. L'ensenyament n'era un dels punts clau. Aquell quadern ens permetia veure què s'ensenyava i com, però també com es vivia. Per això el fem públic, perquè ens sembla que il·lustra una etapa d'un any i mig en una escola d'un petit poble del Vallès.

Paraules clau

Parets, escola, meteorologia, refranys, català, fàbrica

1. El quadern

El quadern comença el 13-12-1934, amb una sola anotació (per això considerem que comença, de fet, el gener de 1935) i acaba el 7 de juliol de 1936. Té 225 fulls, quadriculats, escrits a totes dues cares i enquadrats (15,5 x 21 cm). Per separar els dies hi ha sanefes, diferents sempre. Alterna textos i dibuixos de colors i alguns són a pàgina sencera.

La Francesca té 11 anys quan el comença i li falta un mes per fer-ne 14 quan l'acaba. Els textos estan escrits en lletra entenedora, en alguns llocs més grans, en d'altres en lletra més petita,

Figura 1. Lección de cosas: el naranjo. A continuació, 4 pàgines on s'explica quin tipus de terra necessita un taronger per viure, els diferents tipus de taronges, el valor comercial de cultivar-ne, els llocs d'Espanya on es conrea i els valors vitamínics.

i els dibuixos són pulcres. Tan sols en un pàgina hi ha una gran taca de tinta. “Una nena de la meua classe em tenia enveja —explica la Paquita— perquè jo tenia una llibreta molt maca i neta, i em va tirar el tinter per sobre”. I afegeix: “Vaig plorar molt”.

* Periodista i filòloga. arimonventura@yahoo.com

2. Parets. El context polític i econòmic

L'u de desembre de 1934 Parets tenia 2.086 habitants (1.025 homes i 1.061 dones); el 30 d'abril de 1936 eren 2.115 habitants. La majoria eren jornalers i, com a tants pobles de la comarca, hi va haver un pas progressiu del camp a la fàbrica. La industrialització ja havia començat el 1880, quan s'hi va instal·lar la Indústria Linera. L'amo era Antoni Feliu Peix, de Vilassar de Dalt. Amb l'oferta de feina van arribar a Parets un gran nombre de famílies de fora; molts es van instal·lar a les cases que va fer construir l'amo per la brigada de paletes, amb una estructura molt similar a una colònia tèxtil.

La Indústria Linera, el juny de 1931 ja tenia 431 treballadors (133 homes i 298 dones). Hi havia un gran espai que era l'edifici que ocupava la fàbrica i les seves instal·lacions, la torre del director, el centre d'oci dels obrers i les cases dels treballadors, als carrers de Sant Josep, Santa Irene, Antoni Feliu i Antoni M. Claret.

Quan el 14 d'abril de 1931 es proclama la II República d'Espanya, una de les prioritats que marca és l'ensenyament: "El gobierno provisional de la República sitúa en el primer plano de sus preocupaciones los problemas que hacen referencia a la educación del pueblo." L'article 48 de la Constitució diu: "la enseñanza será laica, hará del trabajo el eje de su actividad metodológica y se inspirará en ideales de solidaridad humana." Però el 1933, amb el triomf de Lerroux i el suport de la CEDA, s'inicia l'anomenat bienni negre, amb retrocessos importants.

El 20 de novembre de 1932 s'havia escollit el primer Parlament de Catalunya, sota la presidència de Companys; aquell mateix any hi ha una vaga a la Linera que provoca la dimissió de l'alcalde d'ERC, Manuel Guasch Cortès (13-1-1932).

Com a tants pobles dels voltants,

els anys trenta a Parets hi havia una vida associativa molt intensa. La Festa Major, fins el 1933, tenia dos envelats, un a la cooperativa i l'altre a la plaça, perquè hi havia dues societats; el 1934 hi va haver un tercer envelat, organitzat pel Centre d'Esquerra; aquell any ERC guanya les eleccions municipals a Catalunya; a Parets l'alcalde escollit democràticament és Joan Molins Aguilà, però arran dels Fets d'octubre és destituït, fins que el 3 de maig torna al seu càrrec (i ho serà fins el 19 de juliol de 1936); el febrer anterior, el Front d'Esquerres havia guanyat les eleccions generals a Espanya.

Figura 2. Paquita Ventura Terrades, curs 1935-36

3. La família. La feina

Francesca Ventura Terrades era la tercera filla del matrimoni format per Fidel Ventura Mauri, de Granollers, i Carme Terrades Filbà, de Montmeló. Van anar a viure a Parets per treballar a la Linera. La Carme feia d'ordidora, però quan calia, també teixia. En Fidel hi va treballar fins que algú que manava li va "suggerir" que votés per uns, i ell, de conviccions fermes, no ho va fer. Va haver de canviar i anà a la Pelleria de Mollet. Primer hi anava a peu i quan va poder, es va comprar una bicicleta. Van tenir tres filles, la Caterina, la Maria i la Francesca (nascuda el 15 d'agost de 1923).

La Francesca (coneguda primer com a Francisqueta i després com a Paquita)

era molt amiga de la Pilar Pérez Gómez (Pilín), filla del farmacèutic; quan la seva amiga anava a estiuajar fora, durant tot l'estiu li deixava la bicicleta

Vivien al carrer d'Antoni Feliu, número 7, en una casa de la Linera, que constava de planta baixa i un pis. A baix hi havia l'entrada, el menjador, la cuina, un rebost gran on es baixava per unes escales cap avall i un pati, amb la comuna i un safareig amb pou que compartien amb la casa del costat. A dalt hi havia les habitacions. Entre els veïns, la Josefina Peix. Una mica més enllà, l'era i la masia de la Llúcia Ros. La sirena de la fàbrica marcava el temps i els ritmes dels homes i dones d'aquelles cases.

La Paquita va anar a escola fins poc abans de complir 14 anys (el pare havia mort molt jove). Després va treballar a la Linera de teixidora, com havia fet sa mare, son pare i les dues germanes més grans. Als 27 anys, l'any 1951, la Paquita plega de treballar per casar-se i anar-se'n a viure a Mollet.

4. L'ensenyament a Parets

Les escoles nacionals de Parets s'inauguren el 22 de setembre de 1928. Els anys 1934 i 1935 tenien 4 mestres, 2 per a nens i 2 per a nenes; l'any 1936 hi ha un mestre més, ja que les aules per a nenes són tres. No n'hi havia cap altra i era unitària. Estava situada tocant a la carretera, a l'altra banda del centre del poble, encara sense urbanitzar, al davant de Can Rajoler.

L'any 1934 s'hi van matricular 124 nens i 127 nenes. L'any 1935 hi havia 156 nens i 132 nenes i el 1936 eren 150 nens i 124 nenes. La mitjana d'assistència de l'any 1934 era de 98 nens i 104 nenes. El 1935 hi anava una mitjana de 111 nens i 90 nenes i el 1936, 114 nens i 93 nenes.

L'equip de mestres era encapçalat per Lluís Piquer i Cecília Alfageme, entre d'altres. Modesta Riofrío Sigüenza s'hi

incorpora el 1934 i és la professora de la Paquita Ventura. Vivia al c/Masmolins i com a persona amb estudis, participa en responsabilitats habituals que es demanava a les persones d'estudis en un poble: el febrer 1933 consta com a membre del grup 1 del cens electoral, nomenada per la Junta municipal del Cens. En les eleccions de novembre, el 1933 va exercir per primera vegada el dret a vot (com també a les de febrer de 1936). El maig del 1935 es va renovar el Consell Local d'Ensenyança de Parets i Modesta s'hi va incorporar per substituir el mestre Lluís Piquer. (MASSAGUER, 2007).

L'escola no disposava de biblioteca ni tenia aules especials. Tampoc feien colònies. A principis del curs 1935-36 la Paquita dibuixa un plànol de la seva classe on veiem que està orientada a l'est, té 3 finestres al nord, hi ha 4 fileres de 6 pupitres, al davant de tot una tarima i a continuació, tocant

Figura 3. Llarga divisió feta el 4-7-1936 i a continuació dibuix d'una flor

a la paret, un armari. A l'hivern passaven fred, tot i tenir estufes, que només encenien quan les temperatures eren molt baixes.

Un dels propòsits del règim republicà era acabar amb l'analfabetisme endèmic. La inspectora Josefa Herrera, de la direcció general d'ensenyament de la zona, visità Parets el 28 d'octubre de 1932 per conèixer la situació dels menors de 6 anys. Convoca el Consell local d'Ensenyança format pel president Bonaventura Visa, el secretari Francesc Gorina i els vocals Antonio Caballero (metge), Modesta Riofrío (mestra), Francesc Serra i Angel Ureña (mestre) per veure com poden escolaritzar els menors. Els objectius de l'ensenyament durant la República es poden resumir en tres: escolaritzar el màxim nombre d'alumnes, que els mestres arrelessin al poble (per això els ajuntaments construeixen cases de mestres) i fer un ensenyament modern i català.

L'amiga i veïna, Llúcia Ros, que tenia uns anys més que la Paquita, ens ha mostrat alguns quaderns que ella feia. Al quadern de cal·ligrafia i ortografia, mètode Orthos, del curs 1933-34, les frases per practicar són

aquestes: "Sé trabajador. Ten constancia. No desmayes. Practica el bien. No quieras arrepentirte. El Gobernador Civil es una autoridad. Los Ministros tienen título de Excelencia. Trata siempre de Usted a tus superiores. Un carácter dócil es útil a quien lo posee".

5. El contingut del quadern

No sabem si n'hi va haver d'anteriors però el que s'ha conservat comença el 13 de desembre de 1934, amb un problema d'aritmètica i després ja passa al 1935. S'inicia el 10 de gener, després de les vacances de Nadal i Reis i acaba el 7 de juliol de 1936, quan comencen les vacances d'estiu. A través de la lectura podem veure què feia ella, la família i les amigues. Podem saber els continguts que s'estudiaven, el temps que feia o algunes de les experiències educatives de l'entorn.

Està escrit en castellà, llevat d'algunes excepcions, com alguns dictats o còpies i algun altre tema (refranys catalans...) i hi ha constants exemples de "catalanades" pròpies de nenes que parlaven habitualment el català, però els feien escriure en castellà. Tanmateix, la redacció, el vocabulari i la manera d'expressar-se mostren un alt nivell de coneixement del castellà.

Curs 1934-35

Les assignatures que fan són aritmètica i geometria, ciències, geografia, dibuix i tasques diàries fixes, que són còpia, dictat i redaccions, sovint sobre temes relacionats amb la seva vida. La Paquita ens descriu, així, un cas real d'una amiga seva que va morir ofegada en una riada, les comunions del mes de maig, i cartes a familiars o amigues a qui explica les vacances, les festes o les malalties.

18 de marzo de 1935

"El domingo por la tarde la

174

Figura 4. Alumnes de "donya" Cecília. La Paquita és la 5a de la segona fila començant per l'esquerra

Oller pequeña fue a pasear por la riera con sus amigas; corrían, jugaban y saltaban, y la Oller se cayó en el agua; sus amigas, cuando vieron que se ahogaba, se fueron a llamar a gente, y cuando lo supo su madre se puso a gritar y la llamaba. Cuando yo vi que su madre estaba tan disgustada me puse a llorar”.

6 de mayo de 1935

“El domingo por la mañana me fui a comulgar con Peix; cuando salí de la iglesia fui a almorzar. A dos cuartos de nueve la hermana de la Piquer salía para casarse, estaba muy mona.

Por la tarde queríamos ir a Sant Valerià, pero como hacía muy mala tarde mi madre nos dijo que no iríamos, porque nos resfriaríamos. Con mi hermana fuimos a teléfonos para ir a pasear por la carretera, cogimos una cuerda, saltamos y después, cuando vimos que se hacía oscuro, nos fuimos a mi casa”

28 de mayo de 1935

“Sra. Dña. Rosa Inglés. Sants.

Mi querida tía: esta carta es para decirle que no iremos porque Catalina aún no está buena; cuando esté mejor ya iremos. El domingo los niños de Primera Comuni3n comulgaron, que alegría! Ayer hizo un año que yo comulgúe, estaba loca de alegría. Muchos besos para Vd y primos, que mucho los quiero”.

6 de junio de 1935

“Este verano volveré a Arbucias a veranear con mis tíos porque me gustó mucho; cuando íbamos a pasear veíamos muchas rocas altísimas y muy bonitas, los campos verdes con amapolas adentro que hacían bonito. Engordé mucho, había mucha gente enferma de otros sitios, porque los aires de Arbucias son muy sanos y por eso volveré allí a ver si engordo”

Curs 1935-36

Continua el mateix quadern del curs anterior, que acaba el 6 de juliol de 1936, dotze dies abans que esclati

la guerra civil. Hi ha, però un tall entre el 24 gener i el 9 març, amb una nota escrita per la Paquita on diu que fa un mes que no ha anat a l'escola, perquè ha fet vacances (?).

Observem molts canvis en relació amb el contingut del curs anterior. El primer, l'anotació diària de les temperatures i algunes observacions més relacionades amb la meteorologia, sempre vinculades a l'estació i a les tasques del camp.

Cada dia fan tres activitats fixes: lectura, escriptura i còpia. De vegades la lectura és del llibre Diana, d'altres el “Tercer libro” o “Cartes de Leonardo”; pel que fa a la còpia, en van fent fragments cada dia, i són de temes tan diversos com *El color del mar*, *Un silbato demasiado caro* (sobre la vida de Franklin), *La estrella de mar*, *El sol comunica vida*, *Malicia castigada*, *Por qué flotan los buques*, *Los esquimales*, *L'alimentació* (català), *La Eneida*.

Van alternant les diferents assignatures, que són: gramàtica (accents, vocals, síl·labes, oracions, regles ortogràfi-

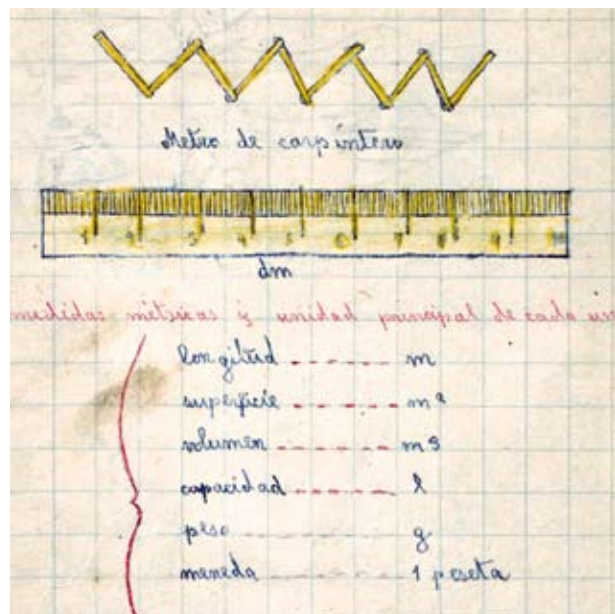

Figura 5. Llicó del 20-3-1936. Les mesures mètriques. El metro

ques, morfologia, sintaxi...), aritmètica (sumes, restes, divisions i multiplicacions, problemes, trencats, sistema mètric, múltiples, mesures...), geometria (líniees, angles, circumferències, quadrats, mesures de superfície, de volum...) dibuix, geografia (sistema planetari, la terra, translació al voltant del sol, meridians, paral·lels, punts cardinals i maneres d'orientar-se, els planetes, fenòmens elèctrics, situació d'Espanya, rius, serralades...), història d'Espanya (celtes, romans, fenicis, visigots, Reconquesta, Catalunya durant la Reconquesta: la Marca Hispànica, el Cid, els almogàvers...), i civisme.

Treballen centres d'interès i la observació. En uns capítols que titulen "Lección de cosas" parlen de temes concrets, com la sal, el taronger, etc.

En general, sempre escriuen en castellà, llevat d'algunes excepcions.

Aquest curs és el que ens permet valorar més bé què feien i com. Així, veiem que treballen:

Centres d'interès

17 de setembre de 1935

Centre d'interès: les vacances

"Estos días de vacaciones ayudaba a mi madre a hacer faena; también jugaba con mis amigas, a ratos en casa, a ratos en la calle, así me pasaba bien el tiempo. Por la Fiesta Mayor de Parets disfruté mucho: fui al baile con mi hermana, ella bailaba pero yo no porque aun soy pequeña. Pensaba mucho en la escuela. Con mis compañeras, algún ratito lo dedicaba a leer, repasando alguna lección anteriormente aprendida".

23 de setembre de 1935

Centre d'interès: l'escola

¿Para qué vais a la escuela? Para aprender las lecciones y ser el día de mañana una mujer de provecho.

La vuelta a la escuela. Me he levantado temprano y alegre con la idea de volver otra vez a la escuela. Por el camino encuentro a mis amigas, todas están alegres. Entro en la clase a saludar a la señora maestra y le digo como me han probado bien las vacaciones y que yo he cumplido el trabajo escolar que me impuso por vacaciones. Estoy contenta y satisfecha.

La clase: He cambiado de clase. Tengo mi asiento al lado de mi compañera Pilar Pérez.

Propósitos para el curso que em-

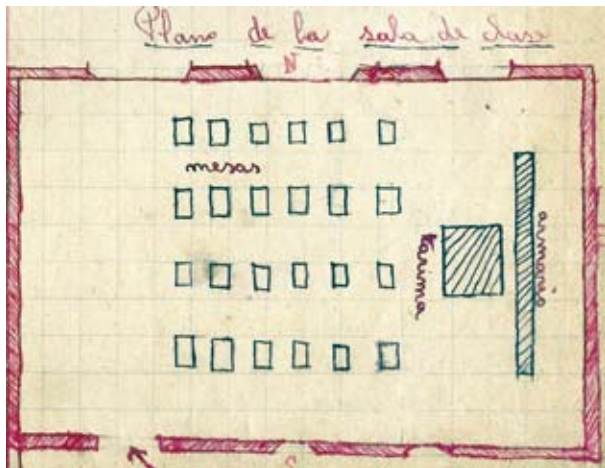

Figura 6. Plànol de la classe dibuixat per Paquita el 23-9-1935

pieza: Aprovechar el tiempo, que quizás éste sea el último curso que asista a clase. Vi durante mis vacaciones el bien que proporciona la ilustración. Nuestra maestra nos inculca el hábito del trabajo y aprovechamiento.

11 de novembre de 1935

Centre d'interès: La vida al grup escolar (còpia en català).

"La mestra de pàrvuls, després d'haver fet que es fixessin en tot, els féu passar a la segona sala. Allí els nens eren més grans, de 5 a 7 anys. També hi havia alguns que treballaven lliurement asseguts a terra damunt d'una catifa, però la major part estaven agrupats per equips, asseguts a llurs cadi-

retes entorn de les taules i alguns treballaven en altres taules de dos en dos i també individualment”.

13 de novembre de 1935

Centre d'interès: La vida al grup escolar (còpia en català)

“Allí tenen com a centre d'interès animallets, casetes i instruments de cartró o cel·luloide; damunt dels quals feien lectures globals i frases senceres per mitjà de les quals aprenien a llegir i escriure. Eren frases llargues sobre objectes; relacions compostos per ells mateixos.

—Aquests són més grandets— digué la mestra i per a ells seguim diferent mètode que per als petits: hom ha d'adaptar-se a la realitat”.

15 de gener de 1936

Centre d'interès: La vida rural (còpia en català) La masia.

Redacció de cartes

9 d'octubre de 1935

Carta a la tia Rosita Inglés. Sants

“Mi querida tía: Le escribo esta carta para decirle que venga el sábado. En mi colegio haremos fiesta y así yo podré estar siempre a su lado. El sábado no podremos salir, estaremos en casa porque tenemos faena; pero el domingo por la mañana haremos hacer una buena comida al bosque y luego cuando estaremos, nos marcharemos hacia nuestra casa, y a la noche nos iremos a ver el museo de casa el señor cura, que es muy bonito. Se despide su prima que mucho la quiere.”

11 de novembre de 1935

Carta a Antònia Oliver, c/Virgen del Pilar, 3, Barcelona

“Mi querida amiga. Esta carta es para invitarte que vengas, que mi padrina ha comprado un niño y está muy gordo y me parece que haremos el bautizo el domingo próximo. Cuando te marches te vendré a acompañar hasta la estación, que es un paseo desde Paret. Se despide tu queridísima amiga que mucho te quiere”.

20 de desembre de 1935

Carta a Srta. Maria Tornés, Coll-Blanch.

“Estimada amiga; records i tendres emocions en aquesta gran diada de Nadal, voldré que sentíssis la teva estimada amiga, no puc pagar-te d'altra manera el teu amor, mes corresponent i amb molts petons, però molts. La teva estimada amiga que de tot cor t'estima.”

8 de gener de 1936

Carta a Anita Canals, Sants

“Querida amiga: los Reyes Magos me trajeron una caja de colores que me gustó mucho y después una bufanda de color azul, es de lana. Los quiero mucho estos reyes porque siempre se acuerdan de mi. Yo, en recompensa, estudiaré y trabajaré mucho”.

18 de gener de 1936

Carta a Srta. Rosa Guasch, Sant Andreu.

“Mi querida amiga. Te escribo esta carta para decirte que pasé muy bien los dos días de fiesta que tuvimos en la escuela. Disfruté mucho el domingo; a la noche fui al baile, que me gustó. El lunes por la mañana fui a Oficio y cantaban unos músicos. Después un predicador predicó muy bien a mi gusto. Por la tarde fui a la procesión, mi hermana llevaba el pendón, toda la procesión fue muy lucida. A ver si otro año vendrás a verlo. Se despide tu amiga!”

Educació cívica

29 d'octubre de 1935. Dictat

“Nosotros los españoles constituimos una sociedad, que es un ejemplo de personas que se unen para un mismo fin. No hay sociedad si no hay deberes y derechos. No hay sociedad si no hay alguien que la gobierne, que la dirija.

Los españoles todos constituimos una sociedad. No hay sociedad sin alguien que la gobierne y dirija. A nosotros la nación española nos dirige y gobierna el Estado Español.

Se puede ser instruido en matemáticas, geografía, moral y física... en sus deberes y derechos, como ciudadano. La instrucción cívica enseña a conocer bien qué deberes y derechos tenemos con el Estado, como está organizado, cual ha de ser nuestra conducta ciudadana, política, etc.

Hay deberes y derechos entre los españoles y el grupo, la totalidad, la sociedad que forman la Nación. Los hay entre cada español, cada ciudadano, la nación y la autoridad que dirige el

Estado. Tres palabras bien distintas que debemos conocer bien: Nación, Estado, Ciudadano”.

17 de març de 1936

Anàlisi morfològica de la següent frase: “El soldado español ha sido siempre sufrido y valiente”.

La Constitució republicana

A partir del 30 d'abril i fins al 13 de maig, van anotant diferents articles de la Constitució republicana (s'havia aprovat el 1931):

1. España es una República democrática de trabajadores de toda clase que se organiza en régimen de libertad y de justicia.

2. Todos los españoles son iguales ante la ley.

3. No podrá ser fundamento de privilegio jurídico: la naturaleza, la curación, el sexo, la clase social, la riqueza, las ideas políticas y las creencias religiosas.

4. Sólo se castigarán los hechos declarados punibles por la ley anterior a su perpetración. Nadie será juzgado sino por juez competente y conforme a los trámites legales.

178

Figura 7. Dibuix de Paquita fet el 25-6-1936 amb l'anotació: Escudo de Parets del Vallés

Figura 8. Dibuix fet el 3-4-1935, que acompanya la còpia: Les barres de sang

5. Toda la riqueza del país, sea quien fuere su dinero, está subordinada a los intereses de la economía nacional y afecta el sostenimiento de las arcas públicas, con arreglo a la Constitución y a las leyes.

6. El trabajo, en sus diversas formas, es una obligación social y gozará de la protección de las leyes.

7. El servicio de la cultura es atribución esencial del Estado y lo presentará mediante instituciones educativas enlazadas por el sistema de la Escuela unificada.

8. La República legislará en el sentido de facilitar a los españoles económicamente necesitados el acceso a todos los grados de enseñanza, a fin de que no se halle condicionada más que por la aptitud y la vocación.

9. La enseñanza será laica, hará del trabajo eje de la actividad metodológica y se inspirará en ideales de solidaridad humana.

30 de novembre de 1935

Ressenya del passeig escolar del 29-11-1935

"Ayer tarde nos fuimos al bosque con todas las niñas del colegio y nuestras maestras. Por el camino cantábamos y disfrutamos mucho; había una casa de payés que tenían muchos pajaritos en una gran jaula. Estábamos tristes porque veían todas los otros

pájaros que corrían y ellos habían de estar allí encerrados. Cuando llegamos al bosque mi amiga Pilín y yo nos sentamos y luego busqué setas. En fin, disfruté mucho. Todas llevábamos plantas aromáticas del bosque: tomillo, romero... Además, cogimos piñas para la estufa de la clase de párvulos, pues los pequeños tienen frío. Cantando contentas por el camino, regresamos a nuestras casas".

21 de desembre de 1935

Anotació que diu que no han pogut fer el diari de classe perquè han hagut d'acabar les felicitacions de Nadal i algunes labors, a més de fer la neteja dels pupitres. I continua: "Jo procuraré que el meu sigui sempre el més net. Sense tacar-lo mai de tinta, ja que això només és propi de les nenes descuidades".

La calle en que vivo, ¿qué orientación tiene? Teniendo en cuenta el portal de mi casa, mi calle tiene la orientación Este. Nuestra escuela de Paretés está orientada al Norte. Dicha orientación hace que el sol no penetre dentro de la sala de clase. Sentimos un intenso frío en las montañas de invierno que moderamos con la calefacción de la estufa".

13 de gener de 1936

Un problema d'aritmètica comença així: "He anat al mercat de Mollet i he gastat..."

Figura 9. Dibuix de Paquita amb l'anotació: Setas del diablo (venenosas)

Figura 10. Divisió feta l' 11-5-1936, acompanyada d'un dibuix de roques al mar i gavines

La següent anotació al quadern és: 25-1-1936 / 9-3-1936.

"Hace un mes que no he ido a la escuela. Ahora vuelvo a empezar. Siendo algo en el cambio de vida que con estas vacaciones hacía; esto es, casi perdí el hábito de la disciplina escolar. Esto de ir cada día a clase mañana y tarde, trabajar, escribir, estudiar la lección.... es para mí otra vida que me gusta más, activa y a gusto. Para mí trabajar, ir a la escuela y ser una mujer de provecho el día de mañana y ayudar a mi buena mamá".

Refrans populars

El 30 març i l'1 d'abril de 1936 treballen els refrans en català sobre els mesos de l'any, alguns ja els coneixíem, però d'altres no, per això transcrivim aquest fragment sencer:

Gener

- Qui bona allada vol fer, que faci alls pel gener
- Gener, faves a fer
- No és bon gener que no deixi les basses planes
- Pel gener cada ploma val un diner
- Gener, mitja polla i mig graner

Figura 11. Dates 25-1-1936/9-3-1936. Ejercicio de redacción i a continuació explicació dels dies que no van anar a escola i què va fer. Al final de tot, unes inicials.

Febrer

- Febrer, de cap o de cua l'ha de fer
- Si la Candelera plora l'hivern és fora, si la Candelera riu el fred és viu
- Si trona entre la Candelera i la Mare de Déu de març s'allarga 40 dies l'hivern
- Si el febrer riu, el fred reviu
- Sia a l'entrar, sia al sortir, el febrer dóna que dir
- Per la Mare de Déu encandelada, grossa nevada, grossa gelada o grossa ventada 8 dies ençà, 8 dies enllà, l'ha feta, la farà.
- Si el febrer no fa februres, el març fa esgarradures.
- Si vols bon all, fes-lo pel febrer, i sinó, quan et caigui bé
- Pel febrer, remena el blat bé

Març

- Març ventós, abril plujós
- Si el març no mareja, el maig bogeja.
- Març marçot mata la vella a la vora del foc i a la jove si pot

- Si al març no mareja ni l'abril
abriga, tot l'any bogeria
- Quan el març fa de
maig, fa de març
- Pel març no en toquis pas
Abril
- Abril, cada gota val per mil
- Abril, la flor ja riu
Maig
- Per maig cada dia un raig
- Maig, a mesades vaig
- Pel maig, toquen a
missa i me'n vaig
Juny
- La falç al puny
Juliol
- El juliol ni neva ni plou,
ni dona ni cargol
- El juliol el blat és mòlt
- Juliol, la força al coll
- Juliol al cap i a la cua els dol
Agost
- A l'agost a les 7 ja és fosc
- Per l'agost, figures i mots
Setembre
- Setembre, els raïms a la premsa
Novembre
- Per Tots Sants, capes i
mocadors grans

3 d'abril de 1936

Còpia: les barres de sang
(Guifré el Pilós). Al final, di-
buix de l'escut de Catalunya.
El dia 16 del mateix mes,
història del Cid i dibuix de
l'escut d'Espanya.

23 d'abril de 1936

"Avui celebrem la Festa
del Llibre. També és la diada
de Sant Jordi, patró de Cata-
lunya".

Meteorologia

Tot el curs 35-36 ano-
ten la temperatura. Però no
només això, sinó que obser-
ven el cel, els canvis, la rela-
ció amb el camp...

L'11 de novembre de 1935 anota
que el cel està ennuvolat i ha plogut de
nit. I continua textualment: "Nuestro
jardín estaba contento pues el agua es
necesaria a las plantas para favorecer
su desarrollo. Este tiempo húmedo es
a propósito para la cosecha de las setas
que este año se presentan sanas y abun-
dantes. En el mercado se cotizan a una
peseta la libra. El mercado más impor-
tante de setas en la provincia de Barcelo-
na es Llinars."

El 23 de novembre escriu: 12°,
"Nubes. Los plátanos de la carretera van
despojándose de sus hojas".

El 25 de novembre: 8° escriu que
no fa sol, les pluges augmenten, hu-
mitegen els camps que es preparen per
rebre les llavors que hi dipositaran els
agricultors.

El 28 de novembre: 6° És el primer
dia que el termòmetre baixa a classe a
6°; a les galeries de l'escola 7° i quan el
sol ha sortit, 11°.

El 12 de desembre: 4° Fa sol. És el
primer dia que encenem l'estufa, així
es pot treballar de gust, escriu.

El 14 de desembre: 5°. Escriu que
fa sol, no fa gaire fred i es pot treballar

181

Figura 12. Dibuix de Paquita amb l'anotació a la
part inferior: Las nubes se clasifican en cuatro
grupos: cirros, cúmulos, nimbos, y estratos.

bé; “espero l’hora del recreo per anar a prendre el sol al pati i continuar plantant alguns rosers, perquè ahir va venir el jardiner de l’Eixample de Parets a plantar uns rosers enredadores per les galeries del pati. Són vermells, tenen quasi 2 m d’alçada. Estem contentes perquè els veurem florir a la primavera. A més, va podar els altres rosers que nosaltres tornarem a plantar a veure si algun agafa”.

El 13 de gener de 1936: 8°. Escriu que de tanta boira que hi ha, passant per la carretera no es veia l’escola. El terra estava molt humit.

El 17 de gener: 11°. Sembla que el cel està despejat. “Tenim ganes de veure el sol, ja que tota la setmana hem tingut boira i temps humit”.

El 13 de març: Cel cobert. “Anit va ploure bona estona amb força intensitat. La pluja d’aquests dies ha beneficiat els sembrats”.

El 16 de març: 10°. “Sol esplèndid i temperatura quasi primaveral. Contrasta la temperatura del principi de setmana amb les condicions climatològiques de la setmana anterior, on de nit refrescava bastant, juntament amb alguns ruixats”.

El 26 de març: 11° “Con fructífera lluvia ha hecho su aparición la primavera! Estación de la juventud y el amor. Ha llovido horas de gran intensidad siendo importante la cantidad de agua caída en todo nuestro llano del Vallés. Contribuye esto al desarrollo de los cereales y legumbres para que den buen rendimiento. El aparato que sirve para medir la lluvia es el pluviómetro. Debemos estar contentos de los beneficios que nos aporta la lluvia. Vientos flojos.”

El 30 de març: 15° Escriu que continua el temps variable i plujós, propi dels últims dies de març. “Un refrany català diu que hem d’esperar dels últims que falten per acomiadar-se del mes de març, mes dels canvis de temperatura variables, ventosos i desapacibles encara que els vents siguin calmats o fluixos”.

El 2 d’abril: 11°. “Març marçot mata la vella a la vora del foc i a la jove si pot. Deixem ja l’abric d’hivern que ens escalfava i resguardava dels rigors del fred”.

El 20 d’abril: 12°. Dia plujós. Escriu que al matí, en llevar-se, queia una lleugera pluja, “com ahir diumenge, que va ploure al capvespre. Malgrat ser primavera, desdiu el temps bo i variable que fa”.

El 22 d’abril: 16°. “Als dies d’ambient primaveral que hem gaudit els primers 15 dies del mes, han succeït dies dolents variables, desapacibles. Ha patit notable retrocés la temperatura. El dia passa amb intervals amb el firmament despejat canviant de sobte per cel cobert per alguns núvols. Dominen fortes ràfegues de vent fred i molest. Hi ha estones que no destorben els abrics”.

El 18 de maig: 17°. “Està plovent a l’hora d’anar a classe. En llevar-me plovia molt. Aquest temps tan variable potser és causa de les malalties que durant l’hivern han arribat a aquest simpàtic i alegre poble de Parets. A l’escola hi ha bastants baixes: primer, catarro, ara escarlatina, aquesta darrera, contagiosa”.

Quan falta poc per al final de curs, l’escola projecta una excursió, però estan molt pendants del temps. El 3 de juny la Paquita anota: 17°. Dia plujós, ens cansa ja tanta humitat, ens agraden més els dies que llueix el sol; primer, perquè juguem millor en el pati a l’hora del recreo; després, perquè esperem millor temps per fer una excursió com a passeig escolar. El 15 anota: “Estem intranquil·les tement que el temps ens privi de fer l’excursió a Moià i Caldes que projectem per al proper dimecres”. L’endemà, dia 16, anota: “Demà no podrem fer l’excursió; per nosaltres és una contrarietat, però paciència, hem d’acostumar-nos i temperar la nostra activitat”. El 17 escriu: “Estem desanimades, continua el temps amb tendència a pluja. Mai havíem observat amb

1935																						
Setembre	27	19	20	23	23	20	21	23	22	23												
Octubre	21	18	15	16	18	15	14	15	17	14	13	10	9	14	10	11	12	16	13	12		
Novembre	15	14	11	12	10	13	10	13	10	10	12	9	14	9	10	12	8	12	8	6	7	8
Desembre	12	10	13	12	7	9	5	5	4	4	5	2	-5	3	2	3	3					
1936																						
Gener	9	9	8	9	10	8	10	8	10	11	13	10										
Març	11	13	13	12	14	10	10	12	11	13	12	10	13	11	12	11	15	15				
Abril	17	11	19	16	15	11	12	11	16	14	15	15	16	12	14	16						
Maig	10	16	15	16	16	16	17	18	17	18	18	17	18	17	18	13	18	16	17	18	17	18
Juny	19	17	15	15	15	17	18	20	21	21	20	17	20	22	21	21	25	25	24	24		
Juliol	23	22	22	23	24	25																

Cada columna representa la temperatura anotada un dia. Observem que hi ha alguns mesos on falten dies: setembre, desembre, gener... perquè han iniciat el curs a mig mes, o han tingut vacances

tant d'interès el firmament. Haurem d'ajornar l'excursió fins que el temps millori". Finalment, el 18 de juny fa bon temps i l'alumnat de l'escola va d'excursió a visitar escoles republicanes de pedagogia avançada.

Visita a escoles de pedagogia avançada

El 19 de juny anota: "Pasamos parte de la mañana recordando y comentando la excursión que hicimos ayer las escuelas de niños y niñas de Parets a los pueblos de Castellterçol, Moià, l'Estany y Caldes de Montbui. Recordamos con alegría las emociones y recuerdos experimentados y recibidos de las autoridades, maestros y vecindario. Ha sido para nosotras un día altamente simpático que recordaremos siempre, guardando en nuestros corazones grato recuerdo. Gracias y besos a nuestros padres y maestros, que nos proporcionaron tan agradable día!"

El 22 de juny escriu una llarga ressenya, que transcrivim íntegra:

"Con que gozo y alegría salimos de Parets para nuestra soñada

excursión. Las lluvias de aquellos días hicieron aplazar nuestra marcha y fue quizás esta espera la que crispaba más y más nuestros nervios esperando el ansiado día y el toque de partida.

Corriendo colocamos un rótulo a la parte trasera del autobús, decía: "Parets del Vallès, escoles". No queríamos perder tiempo; por fin, despidiéndonos de nuestros padres que nos acompañaron

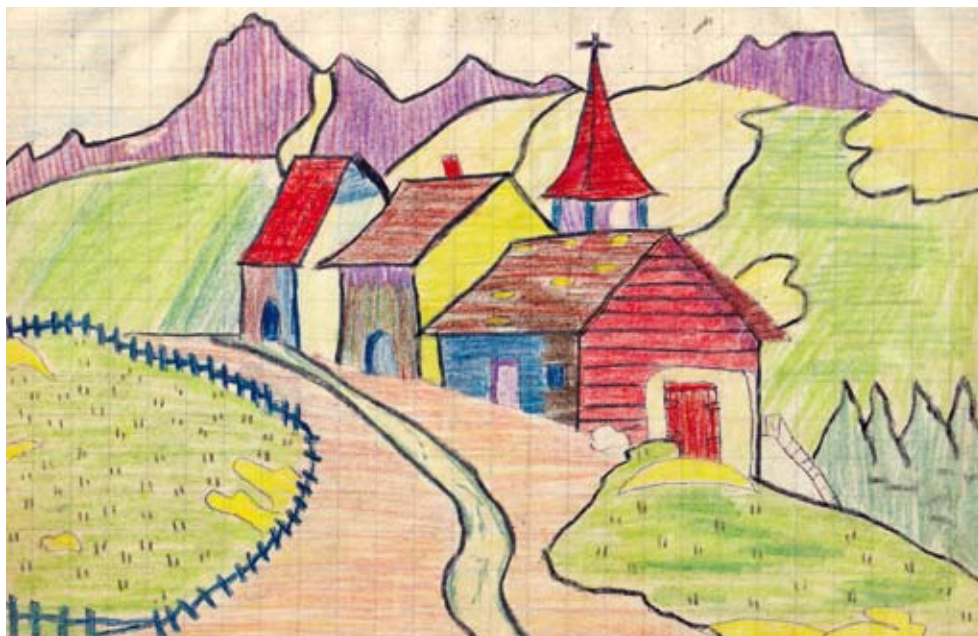
Figura 13. Dibuix fet per Paquita el 5-11-1935. A sota hi escriu el títol: Son los colores del arco iris (arc de Sant Martí). Al costat hi anota els colors: rojo, anaranjado, amarillo, verde, azul, indigo, violado.

al grupo escolar marchamos entonando el himno excursionista, letra del inspector de 1ª enseñanza de la prov. de Tarragona, don Ricardo Luna (epd).

En el primer autobús los niños de las escuelas núm. 2, Sr. Reig. En el segundo, los niños de la escuela 2, Sra. Molas. Eran las 6 de la mañana del 18 de junio de 1936, una hermosa mañana de estío, tan alegre como nuestras almas. Pasamos por los pueblos de Lliçà de Vall, Lliçà de Munt, Sta. Eulàlia, Bigues, Riells, S. Feliu, Castellterçol, Moià, L'Estany, Caldes de Montbui, regresando otra vez a nuestro pueblo de Parets del Vallès.

Nos apeamos a Castellterçol, cuna de nuestro insigne Enrique Prat de la Ribà. Nació en 1870 de padre humildes, fue a la escuela de su pueblo. Fue hombre político, sabio, patriota; escribió en 1906 el libro "Nacionalidad catalana". Fue el primer presidente de la mancomunidad de Catalunya en 1917. Murió en Castellterçol el 1 de agosto en la misma casa que nació, emplaza-

da en la plaza. Es uno de los hombres a quien mas debe Cataluña. Visitamos las escuelas de dicha población, de inmejorables condiciones pedagógicas. Fuimos recibidos por sus cultos profesores, que nos explicaron la marcha y orientación que dan a su labor educativa. El Sr. maestro Jesús Aguera nos mostró sus cuadernos escolares y dibujos para que los observaran nuestros pequeños discípulos. La Sra. Feliu-Vadaló, maestra de párvulos, nos dio una breve conferencia sobre el sistema Montesori, que ella con calor y entusiasmo procuró poner al alcance. Dijo que la escuela de hoy es diferente de la de ayer. Enseña los primeros pasos para la vida. Esto es activa social. Enseña a sus pequeños la sociabilidad igual que como vivirán cuando sean mayores. Mientras un niño hace una cosa, otro no se la puede tocar, ha de respetar su libertad; respeto mutuo, vida. Se ayudan mutuamente. Trabajan hasta controlar ellos mismos sus ejercicios que repiten hasta llegar por si

14 Dibuix d'un paisatge de muntanya que tanca el quadern, el 7-7-1936

solos a hacerlo bien, mostrándonos todo su material Montessori que, completo llega a valer 1.000.000. Celebran aquellos días —el pueblo de Castellterçol (castillo solo y solado, tiene en el escudo 3 soles) industria lanera a 800 m sobre el nivel del mar, pueblo moderno—. Celebraba como decíamos la fiesta de las enramadas para solemnizar la festividad del Corpus Cristi, es su fiesta mayor, Ball del ciri, danza de las cintas... Visitamos también la Casa Consistorial.

Proseguimos viaje apeándonos para almorzar en un bosque a la Fabrega a la derecha de la carretera que conduce a Moià, muy pintoresco y con agua abundante. Llegada a Moià. Poco podíamos esperar el grande simpático recibimiento que nos hicieron en dicho pueblo, objeto principal de nuestra excursión. Esperábamos en la entrada del pueblo el Sr. alcalde, secretario, maestros nacionales, escolares y demás autoridades que quisieron dejarnos en nuestro ánimo lazos de amistad y cariño entre ambos pueblos. Parets — Moià, siempre con emoción recordaré este cariñoso recibimiento.

Pasamos allí toda la mañana visitando cuanto de cultura encierra este pueblo único en España, que se distingue por sus fiestas al árbol frutal. Visitamos las zonas en que se divide el pueblo y que tiene relación con la citada fiesta. En ellos hay carteles alusivos al acto con ilustre firmas: Maragall, Torras i Bages, Francisco Macià, Ventura Gasol. Visitamos luego la iglesia de Ntra. Sra. del Remedio, la casa nativa del ilustre Rafael Casanova, defensor de las libertades catalanas, conseller en cap de Catalunya, combatiendo valerosamente contra los ejércitos de España y Francia, bajo una lluvia de balas, cae herido abrazándose a la bandera de la ciudad de Barcelona, la bandera de Sta. Eulàlia. Cae a las pocas horas Barcelona. Felipe V suprime las libertades

catalanas, lo mismo que había hecho en Aragón y Valencia, imponiendo la legislación común. Utilícese la casa de Casanova para Instituto de Cultura de la Mujer. Su atenta directora nos explicó la marcha de dicha institución, mostrándonos todas sus dependencias y la habitación donde nació tan gran hombre. Otro de los grandes hombres moyaneses fue el gran tenor Francisco Viñas Dirdal, fundador de la fiesta Liga Defensa Árbol Frutal. El inolvidable poeta Joan Maragall y el eminente maestro Enrique Morera dedicaron a esta villa un himno escrito expresamente para la fiesta del árbol frutal, que dice así: "Cantem plantant, plantem cantant, que tot és vida. Els bons plançons amb uns bons cants fan més florida". Tiene más cosas que forman la colonia de su nombre. Otro hombre célebre de dicha villa es Pins Davis, actor dramático, hijo también de Moià, casado con Maria Vila, defensores ambos de teatro catalán. Visitamos luego la Biblioteca Popular de la Caixa de Pensions para la Vejez, construida en homenaje a Viñas (epd) donde su simpática y amable bibliotecaria nos dio a conocer como funciona esta institución cultural, poniéndonos de relieve la gran asistencia a ella de los pequeños escolares moianeses. Hay una hermosa colección, entre ellas, obras de Balmes, Menendez Pelayo, clásicos como Moliere. Moderna como Ignasi Iglesias. Para los pequeños, Tesoro de Juventud. Filosóficas, como Kant, Aristóteles... modas y el Hogar y la moda. Religiosas como La hormiga de oro y el Ave María. Además, cuenta con la Enciclopedia Espasa.

Emprendimos luego la marcha después de haber visto el parc, hacia Sta. Maria de l'Estany, pueblecito a 8 km de Moià. Poco tiempo estuvimos en el, solo el necesario para comer, tomar café en uno de aquel pueblo. Encontramos allí un grupo de de niños de

Barcelona con sus profesores, que también iban de excursión, era el grupo Aribau.

Nos esperaban en Caldes de Montbui el director de las escuelas graduadas de dicha población, Sr. Montserrat; estuvo amabilísimo acompañándonos a ver el Hotel Forns, font del Lleó, agua cuya temperatura es de 89°. Era tarde y como el tiempo apremiaba, fuimos a las Escuelas Agrícolas, patrocinadas por la Generalitat de Catalunya. Su ilustre director, una por uno, fue mostrándonos sus dependencias, dándonos una lección práctica para la obtención de la manteca y el queso. Vimos hermosas vacas holandesas y suizas, gallinas, conejos, cerdos, etc. Admiramos sus viveros para la repoblación forestal; a millares estaban los tuestos de pequeños pinos, encinas, cipreses... Digamos que gratuitamente se repartieron a toda Cataluña para la repoblación de los montes, ya que su tala perjudica en gran manera a la agricultura. El arbolado purifica la atmósfera y atrae la lluvia, fuente de riqueza de un país. Llamó nuestra atención una gran caldera para guardar en invierno el forraje para el ganado, alimento que encuentran delicioso las vacas; de su azúcar mismo, proviene un alcohol que hace conservar bastante fresca dicha hierba.

A las 8 y media de la noche llegamos a Parets. Paramos en el grupo escolar. Ya nos esperaban nuestras madres y hermanas a quienes habíamos telefonado desde Caldes. Nuestros profesores, contentísimos por la buena marcha de la excursión, elogiando nuestro buen comportamiento, alentándonos a la mutua armonía entre padres, maestros y alumnos, ya que la escuela es altamente social. Entonamos por fin el himno excursionista y con más alegría que la de partida marchamos a nuestros hogares a llenar de besos a nuestros queridos padres, agradecidas por lo mucho que hacen para nuestra educación.”

Conclusions

A partir del que llegim, deduïm alguns aspectes en els àmbits pedagògic, lingüístics, catalanistes, polítics i d'educació sexual.

Pel que fa als aspectes pedagògics, el 1935-36 treballen centres interès i cap a finals de curs fan una visita a diverses poblacions properes que practiquen un tipus de pedagogia avançada. Pel que explica, a l'escola de Castellterçol es practicava el mètode Montessori i a Caldes, l'escola agrícola també practicava mètodes avançats d'ensenyament, però no sembla que a la seva escola anessin pas al capdavant d'aquests mètodes. El Consell de l'Escola Nova Unificada, CENU, amb l'objectiu d'una escola nova, gratuïta, única, laica, amb coeducació i en llengua catalana no es crea fins el 27 de juliol de 1936, just quan ella acaba l'escola; el curs 1936-37, la mestra encarregada del CENU a Parets és Catalina Gomis (MASSAGUER, 2007).

El curs 35-36 s'incorpora una assignatura, educació cívica, que promou valors, el coneixement d'articles de la Constitució, etc. També hi ha “falques” en assignatures com la gramàtica, en una anàlisi morfològica: “El soldado español ha sido siempre sufrido y valiente” (17-3-36). Faltaven quatre mesos perquè esclatés la revolta feixista.

S'inculcava molt el fet de l'aprofitament del que els ensenyaven, de ser una “dona de profit”. Les diferències educatives segons el gènere, eren clares. En una còpia del 18 de març de 1936, escriuen: “Pre-aprenentatge: el vestit. Val més satisfer el més artísticament possible una de les primeres necessitats humanes: l'abric. Les dones no han vestit sempre a llur gust perquè l'afany de la dona sempre ha estat agradar, sobretot quan ja és gran. Llavors adquireix, a la vegada que responsabilitat pròpia, el desig de sociabilitat i maternitat. Per això li és ins-

tintivament necessari agradar". Queda clar, doncs, el seu paper.

No sembla que s'incideixi gaire en el foment de l'esperit nacionalista o catalanista. Si un dia parlen de les quatre barres i Guifré el Pilós, el següent dia trobem el Cid Campeador. La història que ensenyen és la d'Espanya, no la de Catalunya (tot i que la fotografia que fan a les alumnes, amb un mapa al darrere, no és el de Catalunya, però tampoc el d'Espanya, sinó un mapa mundi). El 23 d'abril, s'explica que és el Dia del Llibre i "també", Sant Jordi. No sabem si la causa de tot plegat podria ser la procedència de la mestra, de fora de Catalunya, i que parlés castellà.

En cap moment es parla d'educació sexual. L'11 de novembre de 1935 la Paquita escriu: *mi padrina ha comprado un niño... está muy gordo y haremos el bautizo el domingo próximo*. Al marge que en castellà seria "mi madrina", això de "comprar" un nen va més enllà de l'eufemisme: "la cigonya ha vingut de París i ens ha portat un nen" que era el que se solia dir en aquella època. Educació sexual? Més aviat gens.

Pel que fa als aspectes lingüístics, es noten en diverses parts, les "catalanades" pròpies de persones que parlen habitualment el català i escriuen en castellà. Així, trobem el 23 de setembre de 1935 "me han probado bien las vacaciones", i el 6 de maig de 1936 "A dos cuartos de nueve la hermana de la Piquer salía para casarse", o la confusió entre l'ús de la preposició *a* i *en*, com el 22 de juny, en la descripció de l'excursió: "Nos apeamos a Castellterçol". És a dir, la llengua de l'ensenyament era el castellà.

Finalment, un dels àmbits que ens

permet extreure més conclusions és l'observació de la meteorologia. Si agrupem les temperatures diàries del curs 1935-36 per mesos, trobem les següents mitjanes:

setembre	22,1°
octubre	11,8°
novembre	10,6°
desembre	5,5°
gener	9,5°
març	12,1°
abril	14,3°
maig	21,0°
juny	19,8°
juliol	23,1°

Comparades amb l'actualitat, eren més baixes que ara, amb l'agregant que no tenien els mitjans actuals per escalfar-se (parla en una excursió on recullen llenya per a l'estufa dels més petits, i el primer cop que l'encenen és un 12 de desembre i estan a 4°).

L'augment global de les temperatures es va acomplint.

En definitiva, creiem que el quadern reflecteix el que era la vida d'una nena de 13 o 14 anys en aquella època, amb el dia a dia d'anar a l'escola amb il·lusió, ajudar la mare en les tasques de casa, jugar amb les amigues quan podia i anar a treballar en deixar l'escola. Després, casar-se i tenir fills, com així va ser. La majoria de companyes i amigues van seguir camins paral·lels, llevat de la Llúcia Ros, que es va quedar a la masia per ajudar en tasques de la casa, munyir vaques, etc. i la Pilín, la filla del farmacèutic, que va anar a viure a Lleida, va fer el batxillerat, es va casar i quan la Paquita es casava, ella ja tenia quatre fills¹.

¹ Quan la Pilín va marxar de Parets, va mantenir correspondència durant força anys amb la Paquita, que es conserva

Bibliografia

COMAS, J. et al. *Escola Lluís Piqué 75 anys*. Parets del Vallès: Ajuntament de Parets del Vallès, 2004.

GORINA, M. *La fàbrica del camaleó. Indústria Linera, una colònia tèxtil a Parets del Vallès*. Parets del Vallès. Ajuntament de Parets del Vallès. *Estudis Locals*, volum 8, 2010. 319 p.

MASSAGUER, MA *Segona República, Guerra Civil i primer franquisme a Parets del Vallès*. Parets del Vallès, Ajuntament de Parets del Vallès. *Estudis Locals*, volum 7, 2007. 482 p.

Webgrafia

<http://www.parets.cat>

Un quart de segle del Servei de Català a Mollet del Vallès (1987-2012)

Montserrat Pocurull i Glòria Arimon*

Objectius

Aquest recull pretén ser un resum de les actuacions que s'han fet des del Servei de Català de Mollet¹ en aquests 25 anys. Encapçalem l'article amb un petit context i seguim el pas dels anys amb un títol que defineix cada període.

Acabem amb una conclusió que intenta valorar personalment on som, què s'ha fet i cap on anem. Afegim, en els annexos, els noms de les persones que han format part del Servei de Català al llarg d'aquest quart de segle i les xifres de coneixement de català a Mollet del Vallès. De ben segur que no hi és tot, però esperem aconseguir presentar-vos la història d'aquests 25 anys del Servei de Català de Mollet.

Introducció

El dictador encara vivia, però ja feia temps que s'anaven obrint esclletxes en el règim franquista. Les lluites a les fàbriques, als barris i a les universitats, juntament amb les lluites en defensa de la llengua i la pròpia identitat anaven aconseguint petits espais de llibertat.

A Mollet, l'any 1967, s'inicien classes de català per a adults a la biblioteca del Casal Cultural, a càrrec de Jaume

Coll, mestre dels Col·legis Nous. Per primera vegada, gent adulta que havia fet l'ensenyament en castellà pot aprendre la seva pròpia llengua.

Les diferents onades migratòries dels anys 1950 i 1960, amb persones vingudes d'altres zones d'Espanya, sobretot procedents d'Andalusia, Extremadura, Galícia i Aragó, creen una situació nova. Mollet passa dels 5.000 habitants als inicis dels anys cinquanta a superar els 20.000 als inicis dels seixanta. Aquesta arribada massiva de persones de fora, amb una altra llengua i cultura, modifica substancialment la base sociolingüística de Mollet.

L'any 1975, segons el padró d'habitants, de 30.000 persones que viuen a Mollet, només un 33% té el català com a llengua familiar habitual, el pot parlar un 42%, l'escriu un 9% i l'entén un 63%.

Els inicis de la normalització lingüística

L'any 1975, el Decret 1433/1975, de 30 de maig, autoritza a fer classes de català; el 23 de juny de 1978, es regula la incorporació de la llengua catalana al sistema educatiu de Catalunya.

En el Ple de l'Ajuntament del 5 de juny de 1979, presidit per l'alcaldesa

* Filòlogues i responsables del Servei de Català de Mollet (1992-2012 i 1987-1992), mpocurull@cpnl.cat i garimon@molletvalles.cat.

¹ D'ara endavant també Servei o Servei de Català.

Anna Bosch, es decideix l'aplicació progressiva del català a l'Ajuntament. Diu l'acta, en castellà: «los nuevos funcionarios tienen la obligación de aprender la lengua catalana». El 26 de juliol s'aprova el canvi de nom de 25 carrers i la traducció de 57 més, i al setembre comencen les classes de català al personal administratiu i a la policia, que s'aniran fent cada any. En el Ple de l'1 de setembre de 1980 es decideix fer les actes en català, a més de fer-les en castellà. L'1 de març de 1982, l'Ajuntament s'adhereix a la campanya de normalització lingüística promoguda des de la Generalitat i per Sant Jordi es reparteixen desplegable i adhesius amb el lema «T'estimo, Norma». Al setembre de 1982, l'escola pública Sant Vicenç comença l'ensenyament en català; és la primera escola molletana que comença el procés d'immersió lingüística. És l'any en què «El català, és cosa de tots».

190

A partir de l'11 d'abril de 1983, els dictàmens, acords i altres documents de l'Ajuntament es comencen a redactar en català. Aquest any, la directora general de la Direcció General de Política Lingüística, Aina Moll, assisteix a la cloenda dels cursos de català a Mollet. Cinc anys més tard, Aina Moll assistirà a l'acte de presentació pública del Servei de Català de Mollet. L'avanç, però, no és fàcil.

El 27 de gener de 1986, quan l'Ajuntament de Mollet convoca una nova plaça d'enginyer, que inclou passar una prova de català, el Colegio de Ingenieros, des de Madrid, recorre la convocatòria, tot i que al final, els tribunals donen la raó a l'Ajuntament. Aquest mateix any, les actes dels plens comencen a redactar-se només en català. La data de la primera acta en català és del 23 de desembre de 1986. És l'any en què «Que aquí es parli català... depèn de vostè».

El 30 de juny de 1987 pren possessió de l'alcaldia Montserrat Tura. Una de les primeres decisions és crear el Servei de Català. Al novembre d'aquest any, amb el suport de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat (DGPL), l'Ajuntament convoca una plaça de correctora-dinamitzadora. El 23 de desembre de 1987, l'Ajuntament i la Generalitat signen l'acord per crear el Servei Municipal de Català.

Fa set anys que s'imparteixen cursos de català. L'Ajuntament té el 80% dels impresos en català, amb un percentatge important d'errors ortogràfics i de redacció; la meitat dels segells són en català i també tenen errors. Pel que fa als rètols, totes les plaques dels guals són en català i dels aproximadament 180 carrers i places, molts tenen les plaques catalanitzades, tot i que en queden per col·locar.

Les escoles Montseny i Sant Vicenç fan tot l'ensenyament en català i a l'escola Salvat Paspasseit algunes assignatures són en català; al col·legi Nicolás Longarón i al Sant Jordi està pujant una línia en català. També es fan cursos de reciclatge de català per a mestres.

En el camp dels mitjans de comunicació, el butlletí municipal Informatiu Mollet, amb un tiratge d'11.000 exemplars, és bilingüe, però hi predomina el català. Ràdio Mollet fa un 65% de les emissions en català.

Figura 1. Tríptic del Servei Municipal de Català

Posant fil a l'agulla...

L'any 1988, el Servei de Català es planteja el triple objectiu de dinamitzar, assessorar i ensenyar. S'editen 25.000 tríptics per difondre el Servei, però l'acte de presentació pública es fa el 10 de juny de 1988, amb la inauguració de l'exposició *Història de la llengua catalana a Mollet*, al Centre Cultural La Marineta, presidida per la directora general de la DGPL, Aina Moll.

Un dels primers llocs on s'incideix és a l'Ajuntament, ja que és un mitjà per impulsar la catalanització. Es dona prioritat a la revisió de la documentació escrita que surt a l'exterior. S'acorda que el Gabinet de Premsa i la impremta municipal no imprimeixin cap cartell o programa sense el vistiplau del Servei de Català. Pel que fa a la formació del funcionariat, la tasca s'adreça a assessoraments concrets i directes a persones i departaments; s'elabora material de suport.

A partir de 1988 es corregeix el butlletí municipal *Informatiu Mollet* i el Servei de Català es posa en contacte amb les impremtes de Mollet per assessorar-les. També es comença a treballar amb Ràdio Mollet. Arran d'això, sorgeix la idea de fer un programa específic sobre llengua, que neix l'11 de gener de 1988. S'anomena *En català* i es fa cada dia, amb una durada d'una hora; inclou un concurs, espai fix (*Fil i canya*, produït per la Fundació Serveis de Cultura Popular), i un cop per setmana es fa una «llició» de 5 minuts. La participació dels oients és alta, amb una mitjana de 60 trucades per setmana.

La presència al carrer és un altre dels objectius del Servei, que procura ser present en totes les manifestacions festives molletanes.

Es potencien les classes de català per a adults. L'ensenyament públic queda cobert per l'activitat del Centre de Recursos Pedagògics, amb seu a Mollet, que no tan sols porta a terme una tasca

Figura 2. Exposició *La llengua catalana a Mollet*. Centre Cultural La Marineta, 10-6-1988

pedagògica important, sinó també la catalanització de l'ensenyament.

És l'any en què s'estudien les possibilitats d'arribar a altres sectors, com el petit comerç. Com a primer pas, el Servei de Català, juntament amb la Unió de Botiguers i Comerciants, promou un concurs de narracions i dibuixos amb el tema «el comerç». També es reparteixen vocabularis i cartells especialitzats a perruqueries, merceries, ferreteries, etc. Es comença a treballar en la catalanització dels rètols dels comerços i s'edita un díptic de difusió.

191

Figura 3. Aina Moll, en la presentació pública del Servei Municipal de Català, 10-6-1988

Al novembre de 1988 es comença la campanya d'alimentació «Les coses pel seu nom», amb tres objectius: promoure que la retolació, els papers d'emboïcar, els punxons i la resta de material siguin en català. Durant cinc setmanes, a partir de la tercera de novembre, dins de l'antic mercat municipal, a la plaça de Prat de la Riba, s'instal·la una «parada de català», amb cartells, fullets, tríptics, vocabularis, etc. Per primera vegada en la història molletana es ven un producte atípic en aquell mercat: català, a 0 pessetes el quilo. Cada setmana es dedica a un tema: xarcuteria i cansaladeria, polleria, queviures, fruita i verdures, i peixateria. Les parades tenen vocabularis amb els noms en català i en castellà, a més de receptes facilitades per restaurants i entitats regionals. Per cada compra, es dona una sopa de lletres, que s'ha de fer i dipositar en unes bústies expressos. Setmanalment es fa un sorteig i el premi és un val de 500 pessetes per comprar a les parades del mercat. L'alumnat de les escoles i de l'Escola d'Adults també hi participa (amb el suport d'una guia didàctica). Ràdio Mollet té una unitat mòbil al mercat i es fan falques que es van passant al llarg de la programació diària. La campanya aconsegueix un gran èxit de participació: 170 butlletes en la setmana més baixa i 804, en la més alta. Finalment, es dona suport a l'edició del llibre *Tastaolletes*, publicat pel restaurant La Marieta, que recull receptes tradicionals molletanes.

El Reglament d'ús del català a l'Ajuntament de Mollet del Vallès

Després d'un any i escaig de feina, els objectius del Servei són continuar la catalanització de l'Ajuntament. Alhora, es continuen campanyes iniciades l'any anterior, com la de l'alimentació, que també es fa al mercat del barri de l'estació del Nord, una zona de forta tradició immigrant. Es reparteixen vocabu-

laris, carpetes i tovalles de paper a 200 bars i 50 restaurants, amb l'oferiment d'assessorament per a la confecció dels menús en català. Pel que fa al comerç, es fan arribar cartes dels Reis a les botigues de joguines i regals. Al principi de l'estiu, es reparteixen a les botigues uns rètols per anunciar quan fan vacances i un rètol de *obert/tancat*, activitats que es continuen durant uns quants anys més.

Aquest any s'edita el cartell de *La masia*. És el primer de la sèrie que es farà al llarg dels anys següents, sempre en relació amb algun esdeveniment a la ciutat, com en aquest cas, lligat a una exposició de masies.

Des de l'any 1977, els nadons poden inscriure's al Registre Civil en català, però en molts casos, no es fa, per desconeixement. Per això, al final de 1989, es comença una campanya per promoure la inscripció en català i, alhora, animar les persones que no tenen el nom o els cognoms catalanitzats, a fer-ho.

Però potser una de les accions legals de més repercussió d'aquest any és l'aprovació del *Reglament d'ús del català a l'Ajuntament de Mollet del Vallès*, en el Ple del 7 de novembre de 1989, per unanimitat de tots els grups polítics. Es posen, així, les bases legals, perquè el català sigui la llengua de la primera institució municipal. Aquesta és una acció pionera a la comarca, seguida, després, per nombrosos ajuntaments. Del seu contingut, en destaquem alguns articles:

Article 3.4: Tots els impresos utilitzats pels diferents òrgans de l'Ajuntament de Mollet del Vallès seran redactats en català.

Article 5.1: Tots els expedients administratius de l'Ajuntament de Mollet del Vallès es tramitaran en llengua catalana.

Article 10.1: Els treballadors i treballadores de l'Ajuntament de Mollet del Vallès s'adreçaran als ciutadans en les seves comunicacions orals, generalment en català. L'Ajuntament assegurarà que

en cada departament i servei això sigui possible.

Article 10.2: Les comunicacions telefòniques seran contestades en català i es respectarà la tria de la llengua en què l'interlocutor vulgui ser atès.

Article 16: La retolació pública de tota mena es redactarà en català.

Article 23.1 En les bases de provisió de places de funcionaris, lliures i restringides, interines o en propietat, així com en les contractacions laborals, figurarà com a condició obligatòria que tots els aspirants entenguin i parlin el català, segons el nivell que correspon a cada cas.

De la recerca històrica al món del motor

L'any 1990, dins dels actes de la diada de Sant Jordi, es presenta el llibre titulat *Notes sobre la història de la llengua a Mollet*, escrit per Glòria Arimon, a partir del material recopilat per a l'exposició feta l'any 1988. Es fa al Centre Cultural La Marineta i hi assisteix el senador Francesc Ferrer i Gironès, conegut per la seva defensa de la llengua.

També és l'any en què surt publicat el *Reglament d'ús* i es crea, a més, una Comissió de Seguiment per avaluar-ne el compliment. Per facilitar la formació al funcionariat, comencen vuit grups de cursos de català amb la participació d'un centenar de persones i s'editen 200 carpetes amb fitxes de llenguatge administratiu i d'atenció al públic.

Aquest any, s'incideix per primer cop en un àmbit nou: el món de l'automoció. Des del Servei es fa una enquesta a tallers i autoescoles, on s'evidencia l'ús minoritari del català, tant en retolació com en documentació. Quan se'ls pregunta si tenen intenció de catalanitzar-se, el 36% respon que no; el 32% no s'ho ha plantejat; el 13% respon que depèn d'una gran casa comercial; el 4% diu que en castellà tothom l'entén, i el 2% diu que té intenció de fer-ho aviat. El 66% del personal dels tallers té el català

de parla habitual, però amb els clients de parla castellana, la gran majoria, parla en castellà. Només un 14% coneix el Servei de Català.

Pel que fa a les autoescoles, el 50% té els rètols exteriors en català. El 33% fa la publicitat en castellà i el 16%, en català. El 66% fa la documentació administrativa en castellà i la meitat dels enquestats diuen que no tenen intenció de canviar. La llengua habitual majoritària és el català i les classes teòriques es fan el 83% en castellà i el 15%, bilingües. Un 16% està disposat a catalanitzar-se, si té material i ajuda (els mateixos que coneixen l'existència del Servei).

El 28 de novembre, s'inaugura a La Marineta l'exposició *Posa't en marxa*, amb material de difusió de la campanya «El català sobre rodes», adreçada a autoescoles, tallers i concessionaris. Es col·loca un vehicle de disseny en una de les sales. El president del comitè de competició de la xarxa Renault a Catalunya, Jaume Figuerola, i els pilots de ral·li, Carles Borràs i Jordi Centelles, participen en l'acte. S'editen targetes de canvi d'oli en català per a tots els tallers i es fa una taula rodona sobre disseny i mecànica industrial.

Es fa palès que encara hi ha molta feina i que cal actuar des de tots els fronts possibles, el primer, el de les petites batalles, com el de la retolació en català del mes de setembre d'aquest any, quan l'Ajuntament de Mollet del Vallès reclama que els rètols de la variant de la carretera N-152 que s'està projectant, siguin en català.

En relació amb els esports, es comença a treballar amb el Club Atlètic. En la inauguració de les Pistes Municipals d'Atletisme La Pedra Salvadora, es reparteix un tríptic per difondre el vocabulari de l'atletisme.

Pel que fa a la presència al carrer, en la Diada de Sant Jordi es munta l'exposició *Com es fa un llibre*, amb materials relacionats amb tot el procés d'edició i

Divendres, 7 de setembre de 1990

Mollet vol que els rètols de la variant de la carretera N-152 siguin escrits en català

REDACCIÓ

Mollet del Vallès.— L'Ajuntament de Mollet ha enviat diverses cartes a la Direcció General de Carreteres de la Generalitat i al conseller de Política Territorial, Joaquim Molins, per demanar que els cartells, indicadors i rètols de la variant de la carretera N-152 al seu pas per Mollet estiguin escrits en català.

Segons l'Ajuntament, els indicadors de direcció estan escrits en castellà. D'aquesta forma, a la variant apareixen rètols amb la inscripció "Barcelona por N-152"; l'Ajuntament vol que es canviï la preposició del castellà al català. Segons han manifestat des del consistori, "és un contrasentit que els cartells i rètols que fa o encarrega la pròpia Generalitat estiguin escrits en castellà". Amb tot, els senyals a la carretera no segueixen cap criteri d'utilització d'ambdues llengües, perquè de fet hi ha indicadors en català: "Barcelona, autopista de

peatge". A part d'aquest tema, l'Ajuntament continua les gestions perquè la Direcció General de Carreteres faci una millor senyalització dels accessos a la nova carretera. Els conductors continuen utilitzant de forma majoritària l'antiga N-152 que passa pel centre de Mollet, "mentre que la variant, que ha costat 3.000 milions de pessetes, només utilitza una mínima part de vehicles", diuen a l'Ajuntament. Una de les causes que provoca aquest fet és el complicat sistema d'accessos que s'ha fet a la variant a l'altura de l'antiga Rània. Segons els conductors, "no està bé que la variant tingui tots els senyals de *Cedui el pas, mentre que l'antiga carretera i el vial d'entrada a l'autopista tenen prioritat de circulació*". Tot i els problemes, la utilització de la nova carretera fa estalviar a un conductor uns quinze minuts respecte al recorregut pel centre de Mollet. Actualment i amb el baix nivell de vehicles que hi circulen, el tram de la variant de Mollet es fa en cinc minuts.

Figura 5. Mollet vol els rètols de la variant en català. El 9 Nou, 7-9-1990

194

s'editen cartells. Per primera vegada, i amb coordinació amb les escoles públiques, es fa un llibre gegant —que es continua fent molts més anys— amb textos i dibuixos de l'alumnat, que posteriorment s'enquaderna i passa a formar part de la Biblioteca Can Mulà.

L'octubre de 1990, el Servei de Català té despatx propi a la planta baixa de l'edifici de Prat de la Riba (fins aleshores havia estat a Secretaria), per ser més accessible al públic i millorar les condicions materials (tot i que encara no es té cap ordinador).

Ja toquem moltes tecles

Durant l'any 1991, les activitats es diversifiquen. En l'àmbit dels mitjans de comunicació, es fa un estudi de Ràdio Mollet, que té els resultats següents: el 72% de la programació és en català; el 25%, en castellà i la resta de programes són bilingües. De les falques publicitàries, el 75% es fa en català i la resta,

en castellà. A partir d'aquests resultats, s'elabora un pla de treball.

Durant el mes d'abril es reprèn la campanya per fomentar la inscripció al Registre Civil dels noms en català, amb un tríptic titulat *Com et dius? Com es dirà?* i 300 propostes de noms en català, amb l'explicació de l'origen del nom. El 9 d'abril, l'alcaldesa Montserrat Tura es reuneix amb el titular del jutjat de Primera Instància i Instrucció número 1, Isidre Llobet, per posar fil a l'agulla; entre gener i març es presenten 20 peticions de canvi de nom del castellà al català. Durant el mes de març, s'inscriuen a Mollet 56 nadons. D'aquests, el 30% té el nom en català; un altre 30% té el nom en castellà, i un 40% dels noms té la mateixa grafia en les dues llengües.

En l'àmbit del comerç, els objectius són quantificar la retolació en català i augmentar-ne l'ús en la publicitat. Josep Masats, professor de català de l'Institut Vicenç Plantada, proposa al seu alumnat de fer l'estudi dels rètols comercials de Mollet com a treball de curs. El resultat és el següent: el 22% dels rètols és en català; el 47%, en castellà; el 27%, pertany a rètols ambigus i el 2% té doble versió, catalana i castellana.

En el món de l'esport es comença a viure una situació molt especial. L'any següent hi haurà la celebració dels Jocs Olímpics de Barcelona i Mollet del Vallès serà seu del tir olímpic. La perspectiva dels Jocs és un marc important de normalització de la llengua. Per això, el Servei de Català situa els esports en general i el tir, en concret, com a eix de la seva tasca. S'elaboren un vocabulari i dos cartells de tir. Aprofitant l'auge esportiu, es concreta un pla de treball amb el Club Patí Mollet (el club milita en la divisió d'honor de l'hoquei) i al novembre se signa un conveni de col·laboració, amb continuïtat l'any següent.

Amb l'objectiu de continuar el treball transversal dins de l'Ajuntament, el Servei de Català planteja que el progra-

ma de la Festa Major d'estiu tingui la publicitat en català, però l'empresa que se n'encarrega no ho fa així; en canvi, s'aconsegueix una altra cosa de gran impacte mediàtic: que la pregonera de la Festa Major, Regina Do Santos, faci el pregó en català (és la primera vegada que aquesta artista parla públicament en català).

Fruit del treball en xarxa, el Servei de Català publica el cartell *Els nostres arbres*, com a complement del llibre que edita l'Àrea de Territori, *Els arbres de Mollet*.

El final d'una etapa i el principi d'una altra

L'any 1992 arriba marcat per la celebració a Barcelona dels Jocs Olímpics. El mes de gener es fa una campanya per introduir l'ús del català en els clubs esportius i es distribueixen dos cartells: el tir al plat i el tir de precisió, més un vocabulari dels termes.

En el Ple del 8 de novembre de 1991, l'Ajuntament de Mollet del Vallès acorda demanar l'entrada al Consorci per a la Normalització Lingüística², un ens creat a partir de la voluntat comuna de la Generalitat i dels ajuntaments, consells comarcals i diputacions amb l'objectiu de facilitar el coneixement, l'ús i la divulgació de la llengua pròpia de Catalunya en tots els àmbits. Al maig de 1992 se signa el conveni entre Miquel Reniu, president del Consorci, i l'alcalde, Montserrat Tura. Després de cinc anys i uns quants mesos, comença una nova etapa. Al setembre de 1992, el Servei Municipal de Català (SMC) passa a anomenar-se Servei Local de Català (SLC), adscrit al Centre de Normalització Lingüística del Vallès Oriental. Al març de 1993, l'oficina del Servei es trasllada a la plaça de l'Església, número 5, on durant l'any 1992 hi havia hagut la subseu olímpica (d'aquí el telèfon 93 570 1992).

L'any 1993, Mollet del Vallès celebra

el Mil·lenari (els primers documents on es troba citat el nom de Mollet, transcrit com a *Moledo*, són de l'any 993).

Les campanyes d'aquest any se centren, sobretot, en la retolació comercial en català. Per això es treballa amb bars, restaurants i comerços, i es tramita l'ajut per a la retolació en català dels locals comercials, que pot arribar a cobrir el 60% de la despesa, del Departament de Comerç, Consum i Turisme de la Generalitat. S'envien més de 1.000 cartes als establiments; 145 botigues demanen informació i es tramiten 130 sol·licituds. També es reparteix el *Vocabulari de bars i restaurants* i material de difusió, i es fa una tramesa de 300 tríptics de la campanya «Així es ven» a la Federació de Comerços i Serveis de Mollet.

Passada l'eufòria olímpica, el treball en els esports continua: es distribueix el material *Juguem-hi*, recursos per a tècnics esportius a tots els clubs de Mollet. És la campanya «En català, hi guanyem tots». A Ràdio Mollet, continua el programa *En català* i el Servei hi participa tres dies a la setmana. També continua la tasca de catalanització de noms i cognoms. El Servei de Català tramita 62 catalanitzacions de noms i cognoms (1993-1997).

És l'any en què es disposen d'eines lingüístiques per al personal de l'Administració local. Es presenta la *Guia lingüística per a administracions locals*, una carpeta amb fitxes col·leccionables; els *Criteris lingüístics per a la senyalització viària*, el *Telèfon Lingüístic* (per atendre consultes lingüístiques), i *Parlar és la clau*, aquest últim adreçat a la Policia Local.

El primer text que tradueix el Senat arriba de Mollet

L'any 1994, la corporació molletana acorda trametre una moció aprovada en el Ple del 16 de març, en suport de la constitucionalitat de la Llei de norma-

² D'ara endavant CPNL o Consorci.

MOLLET

EL SENADO TRAMITA, PROCEDENTE DE LA POBLACION, Y POR PRIMERA VEZ EN SU HISTORIA, UN DOCUMENTO EN CATALAN

La lengua de Mollet

La Mesa del Senado ha decidido, por primera vez, tramitar un texto enviado a la Cámara, por una institución española, en una lengua diferente al castellano, en este caso el catalán, y ha ordenado su traducción para su reparto entre los grupos parlamentarios.

El texto en cuestión ha sido escrito enviado por el ayuntamiento de Mollet, en el que se informa de un acuerdo del pleno de la corporación local relativo a la polémica sobre la posible inconstitucionalidad de la Ley de Normalización Lingüística, aprobada en 1983 por el Parlament de Catalunya.

Hasta enero pasado, cuando una institución o un particular enviaba al Senado un escrito en catalán, gallego o vasco, si no se acompañaba su correspondiente

Montserrat Tura, alcaldessa de Mollet.

traducción al castellano, la Cámara Alta lo retornaba al remitente, informando que no era posible su tramitación.

Ahora bien, la aprobación del nuevo reglamento de la Cámara,

que empezó a aplicarse el pasado 1 de febrero, acepta la entrada en el registro de documentos de escritos en cualquiera de las lenguas cooficiales en las Comunidades Autónomas y obliga a los

servicios del Senado a su traducción.

El Vicepresidente primero del Senado y Portavoz de la Mesa de la institución, Joan Rigol, de CiU, informó, este miércoles a EFE que la traducción del texto enviada por el ayuntamiento de Mollet del Vallès fue realizada por un intérprete jurado del Ministerio de Asuntos Exteriores.

Está previsto que, en estas traducciones, colaboren con la Cámara Alta los parlamentos autonómicos, pero aun no se han fijado los procedimientos de colaboración correspondientes.

El acuerdo del pleno del ayuntamiento de Mollet, aprobado el pasado 16 de marzo, obligaba a comunicarlo a los presidentes del Parlament de Catalunya, del Senado, del Congreso, del Tribunal Constitucional y de la Sala Tercera del Tribunal Supremo y del Tribunal Superior de Justicia de Catalunya.

En este acuerdo, ante la polémica de la posible inconstitucionalidad de la ley de normalización lingüística, el ayuntamiento de la población vallésa expresa su firme convicción de que la misma es plenamente constitucional.

ReV

Figura 6. El Senat tramita per primera vegada un document en català, Revista del Vallès, 1994

lització lingüística del català, de 1983, qüestionada per una providència del Tribunal Suprem. Entre altres institucions, el text s'envia al Senat en català i, per primer cop a l'Estat espanyol, s'accepta tramitar un text que no hi arriba en castellà. L'aprovació del nou reglament de la Cambra Alta de l'1 de febrer d'aquell any fa possible que intèrprets jurats s'encarreguin de fer-ne la traducció.

Des del Servei de Català es difonen eines per treballar en català: la publicació *Viure en català*; models de contractes de treball, i el *Manual de documents i lèxic de la gestoria*. També s'ofereix un recull de bibliografia específica del món jurídic en català a la Delegació de Mollet del Col·legi d'Advocats.

En el camp de la informàtica, es difon la campanya «Posa't el català en pantalla», i es distribueixen els tríptics *L'ordinador* i informació sobre correctors en català. Es treballa amb l'empresa *Perifèrics Informàtica* i es lliura material als joves que fan formació ocupacional en aquest centre. Aquesta col·laboració s'anirà fent cada any i l'any 1996 també s'estendrà a CEPROM, centre de

formació ocupacional, en aquest últim cas sense continuïtat.

S'inicien contactes amb les associacions de comerciants, la Federació de Comerç i Serveis, l'Agrupació Industrial del Besòs i l'Ajuntament per saber quines empreses etiqueten en català a Mollet. En aquest moments, hi ha una sola empresa model, la Farinera Morretó. En l'àmbit de les autoescoles es difonen les campanyes «Mega-autoescoles: per treure't el carnet en català, company...» o «A l'autoescola, cap problema!», per

promoure l'ús del català en l'obtenció del carnet de conduir.

Es comença a treballar amb Meca-ràpid Mollet per catalanitzar els diplomes i certificats que distribueix a Catalunya, i s'engega un projecte per catalanitzar els programes de mecanografia i estenotípia, a més de corregir programes informàtics. També es col·labora amb el setmanari local *Mollet a Mà* i es fan falques informatives a *Ràdio Mollet*.

El català va amb taxi

L'any 1996 s'inicia una campanya per donar impuls a la catalanització dels taxis. Mollet és la primera ciutat de la comarca que hi comença a treballar, després de posar-se d'acord amb la cooperativa *Ràdio Taxi Mollet*, que agrupa tots els professionals del sector. El 29 de novembre, la campanya es presenta al Centre Cultural La Marineta, amb la presència de l'alcaldessa, Montserrat Tura; el president dels taxistes molletans, Francesc Borràs, i el president del Consell del Centre de Normalització Lingüística del Vallès Oriental, Francesc Sala. Durant l'acte,

es lliura la guia *El català al taxi i el rètol lliure/ocupat*.

En el món del dret, es visiten sis despatxos d'advocats, es difon material de documentació jurídica i dos advocats segueixen el Curs jurídic d'autoaprenentatge, amb una valoració molt positiva. L'any 1997 es continua la campanya dels rètols als comerços, amb la difusió d'*Eines per al comerç* i l'edició de 1.000 rètols *obert/tancat*, en col·laboració amb l'Oficina Municipal de Comerç.

Amb el suport del TERMCAT, es publica a la revista *El Troc* la terminologia de col·leccionisme que l'Associació de Col·leccionistes de Mollet i Comarca ens havia consultat: *glucobalantiofilia, lotofilia...* En el món de les arts gràfiques, es lliura el *Manual per a les arts gràfiques* als professionals del sector. A través de la revista *Mollet a Mà*, s'inicien una sèrie d'articles per difondre els drets lingüístics dels catalanoparlants, que paral·lelament es difonen a Ràdio Mollet. També es col·labora amb ràdio per difondre el programa *Senyora Quimeta, ensenyi'm la llengua*, de Jordi Esteban, en què es resolen dubtes sobre el català.

L'any 1998 s'aplica l'Indexplà (estudi de normalització lingüística a l'Ajuntament i a EMFO). L'anàlisi es basa en un sistema d'indicadors agrupats en sis factors: imatge i retolació (25%); adequació lingüística del personal (15%); criteris d'ús lingüístic (20%); documentació d'ús extern (15%); comunicacions externes (15%) i comunicacions internes (10%). L'índex de normalització lingüística, tant de l'Ajuntament com el d'EMFO, és del 77%, un percentatge baix, si tenim present que el *Reglament d'ús del català* és de l'any 1989. Una de les conclusions d'aquest estudi és que els departaments de la Policia i Serveis Personals han d'incrementar l'ús del català: a partir d'aquí es fan actuacions de millora. EMFO signa un pla de normalització

lingüística i tres anys més tard, aconseguix un índex del 81%.

L'any 1998, els certificats dels cursos de català per a adults del CPNL s'homologuen als certificats de nivell A, B i C de la Junta Permanent de Català i l'activitat del Consorci s'inscriu en un nou marc de referència global, marcat per l'aprovació de la Llei 1/98, de 7 de gener. L'any 1999, es promou el català en els gimnasos, on es reparteixen cartells de musculació en català, i es fan arribar models de documents a les associacions de mares i pares. Per Nadal es reparteixen 750 fullets de *Jocs en català*. En l'àmbit informàtic, es difon la campanya de sensibilització del CD ROM multimèdia en català.

En el comerç i les empreses es comença a treballar amb l'empresa COFAC, amb una gran repercussió, ja que es revisen els catàlegs comercials en català. Es fa un buidatge de termes i es genera una base de dades amb 1.500 termes normalitzats. L'any següent es fa una proposta de cartells, en col·laboració amb el TERMCAT, sobre jardineria, ferreteria i parament de cuina. Es normalitzen els termes, però els cartells queden pendents d'editar i no arriben a port.

Finalment, l'any 1999, és l'any en què es posa en marxa el web del CPNL i la intranet.

Any 2000, un any amb estil

El treball en el món del dret continua. Al març, a la Delegació de Mollet, del Col·legi d'Advocats, es fa la conferència *L'ús del català en el món del dret*, a càrrec de Lluís Jou, i es presenta la *Mostra de bibliografia jurídica en català*.

L'any 2000 neix l'edició en català de *El Periódico de Catalunya*. Dins els actes de Sant Jordi, el Casal Cultural, amb la col·laboració del CPNL, organitzen la conferència *La premsa en català: l'experiència d'El Periódico de Catalunya*, a càrrec del director, Antonio Franco.

El 29 de maig, es presenta el *Llibre d'estil de l'Ajuntament de Mollet del Vallès*³, fruit de la feina conjunta entre l'Ajuntament i el CPNL. La novetat, en relació amb altres llibres d'estil, és que es presenta en format digital. Assisteixen a l'acte l'alcaldesa, Montserrat Tura, i Francesc Sala, president del Consell del Centre de Normalització Lingüística del Vallès Oriental. Mollet és el segon consistori a Catalunya amb llibre d'estil, després del de Barcelona. Per tal d'introduir criteris, recerques i solucionar dubtes, es fan sessions de presentació, en què s'inscriuen 317 treballadors municipals.

A Mollet, la xifra de persones vingudes de fora, segons el padró, va pujant. Hi ha 46.204 habitants, 820 dels quals són estrangers.

L'any 2001 es plantegen dos reptes: el treball amb les agències immobiliàries, que en poc temps han crescut molt a causa de l'auge de la construcció, i la creació d'un butlletí electrònic propi, *L'Estenedor*⁴.

La campanya de les immobiliàries comença al juny i continua durant l'octubre i el novembre, amb el suport del *Lèxic i la bibliografia per a l'activitat immobiliària* i els opuscles *A dreta llei*. Es fan 29 visites i un estudi de la retolació exterior de les immobiliàries, amb els resultats següents: 15 tenen el rètol en català, 9 en castellà, 1 bilingüe i 4 tenen marca comercial sense text en cap llengua.

Al desembre neix la revista electrònica mensual *L'Estenedor*, creada entre el Servei de Català i l'Ajuntament, com a complement del *Llibre d'estil*, per aclarir dubtes, actualitzar termes i respondre consultes. S'envia a tot el personal de l'Ajuntament i als usuaris. Pel que fa a la premsa escrita, s'acorda col·laborar amb *Contrapunt*, setmanari local, que publica jeroglífics de Jordi Esteban en l'apartat de passatemps. A partir del

juny de 2001 s'inicia una col·laboració amb Mollet a Mà, per publicar un article setmanal sobre llengua.

S'intervé en un àmbit comercial nou, el de les fusteries, amb el lliurament a 13 fusteries del *Lèxic de la fusteria* i una bibliografia general i específica relacionada amb aquest sector. Es continua la campanya de difusió del fullet dels *Jocs en català* i s'implica les ludoteques i les botigues de joguines.

L'any 2001, el CPNL i, per tant, també Mollet, participa en el projecte del *Nomenclàtor Oficial de Catalunya*, amb la revisió dels topònims locals.

La llengua no s'aprèn només dins una aula

El Servei de Català programa una sèrie d'activitats al marge de les classes, com a complement de l'aprenentatge, del coneixement de la cultura i de les tradicions. Així, un grup d'alumnes fa un tastet en català amb el cuiner Pep Salsetes. També es fan concursos de llengua entre l'alumnat i se sortegen entrades per anar al teatre Can Gomà, samarretes i clauers.

Aquest any es programen una sèrie de sortides a les instal·lacions de TV3 per participar com a públic als programes *Àgora*, *La Columna* i *Camp Contrari*, i es col·labora en l'exposició *Les llengües, un gran tresor*. En aquest marc, s'organitza la conferència *La prova més fascinant de la comunicació humana*, a càrrec de Carme Junyent, amb més d'un centenar d'assistents.

El 26 de març de 2003, l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC), juntament amb l'Ajuntament i el Servei de Català (CPNL) munten un supermercat de revistes en català al Centre Cultural La Marineta i s'hi fa la conferència *Les publicacions periòdiques en català*, a càrrec de Francesc de Dalmaes, president de l'APPEC. Aquest any es fa

³ <http://www.molletvalles.cat/files/33-5999-document/LlibreEstilAjuntament2000.zip?download=1>

⁴ http://www.molletvalles.cat/DetailContinguts/_wEovPETJ6tf8bvF8XcoTZzFEft42qZyl

una campanya per promoure l'ús de revistes en català entre dentistes i perqueries.

Una de les fites importants de l'any 2003, però, és l'aprovació dels perfils lingüístics (o requisits lingüístics per al lloc de treball) de Mollet Comunicació (Ràdio i TV municipals) i de l'Ajuntament de Mollet. L'any 2004 s'inicia el projecte d'estudi de retolació comercial de Mollet amb l'Institut Vicenç Plantada.

Al gener de l'any 2005 es presenta la campanya «Dóna corda al català», amb la Queta com a protagonista. El lema, «Parla sense vergonya», «Parla amb llibertat» i «Per començar, parla en català». La Generalitat havia impulsat al-

Parlem en català?

A mitjans de març el Servei Local de Català de Mollet va posar en marxa la quarta edició del Voluntariat Lingüístic, una activitat que ajunta voluntaris amb alumnes dels cursos de català per tal que aquests últims puguin practicar la llengua que aprenen a les aules. L'objectiu: que perdin la por i guanyin fluïdesa a l'hora de parlar en català.

Quantes vegades ens hem trobat amb el cas que en no coneixem una persona o bé sabem que és de fora de Catalunya, ens hem adreçat a ella en castellà. Tot i que es pot considerar un acte de respecte, bé podria ser que la persona en qüestió vulgui parlar amb nosaltres en català. És per això que a banda d'entendre'l, molts castellano parlants o bé persones novvingudes participen a l'activitat del Voluntariat Lingüístic, per a poder practicar el català parlat amb persones de Mollet. La finalitat d'aquesta activitat és que els alumnes dels cursos de català vencin la por de parlar en la llengua que aprenen i, d'algun manera, se'n faci una mica més fàcil el seu procés d'integració. El perfil d'aprenent, però, no és en major part el d'un immigrant que acaba d'arribar a casa nostra,

La Fibra, Aprenent, i la Gemma, voluntària, es cobren un cop per setmana per practicar el català.

sinó persones vingudes d'altres territoris d'Espanya que, ja sigui per motius de feina o perquè en el seu entorn no són capaçs de parlar en català, volen practicar la nostra llengua. Des del Servei

Local de Català, la Susanna Corcho adverteix que "cal que els aprenents entenguin una mica el català i puguin arribar a establir una petita conversa". Ja que han hagut de dir que no a →

que parli habitualment en català i una altra que el parli una mica i el vulgui aprendre, perquè tinguin l'oportunitat d'enraonar plegades. Ningú podia pensar en l'èxit que tindria aquest programa, especialment entre persones vingudes de fora (la Comissió Europea destaca el programa entre els 50 millors projectes europeus d'aprenentatge d'un idioma).

Com a activitats socioculturals, es programen una sèrie de presentacions de llibres: per iniciar la segona edició del Voluntariat per la llengua es presenta a la Biblioteca Can Mulà *Tots els colors de la llengua*, a càrrec d'Agustí Danés. Més endavant, es presenta el llibre *Jo també sóc catalana*, de Najat El-hachmi, al Casal Cultural. Al maig, els alumnes dels cursos de català visiten el Museu i la Casa Abelló; van de públic al programa El Club de TV3, i 120 alumnes de 4 cursos van a veure *El mètode Grönholm*. Aquest any es visiten diverses exposicions, la primera al Casal Cultural: *La llengua catalana a l'Aragó*, de l'Associació Cultural del Matarranya. El 17 d'octubre s'inaugura al Centre Cívic Can Borrell l'exposició *Parlem-nos* (les paraules, els gestos i les mirades de quaranta-un alumnes dels cursos de català per a adults del CNL del Vallès Oriental capturats per l'objectiu de Jordi Ribó). Hi assisteix l'alumnat de tres cursos i la resta de grups la visiten, unes 400 persones. Es participa també en la xerrada *Tocats pel foc*, sobre festes, fogueres i efigies, a càrrec de Rebombori Digital. Però potser el que ens fa més il·lusió és l'edició de *Gresca i Cultura*, un recull de festes i tradicions de diferents indrets del món de l'alumnat dels cursos de català de Mollet.

El 28 de juny es fa la presentació de l'estudi *Usos lingüístics en la retolació comercial de Mollet del Vallès*, a càrrec de tres alumnes de l'Institut Vicenç Plantada

Figura 7. Voluntariat per la Llengua. *Contrapunt*, 4-2-2005

tres campanyes com «Tu ets mestre» (2003) o «Depèn de vostè» (1985), però aquesta és la primera d'abast global, adreçada a la societat en general, des de la campanya de la Norma, l'any 1982⁵.

L'any 2005 neix a Mollet el programa del Voluntariat per la llengua⁶, amb nou parelles lingüístiques. Es tracta de posar en contacte dues persones, una

⁵ <http://exposicio.cpln.cat/cronologia/>

⁶ Voluntariat per la llengua <https://www10.gencat.cat/pres_volull/AppJava/>

(Àlex Riguillo, Albert Rodríguez i Alexandre Gutiérrez), coordinats pel seu tutor, en col·laboració amb l'Institut de Sociolingüística Catalana, l'Ajuntament i el Servei de Català. El resultat és el següent: el 46% dels rètols principals dels establiments són en català mentre que el 31% són en castellà. El 31% de la retolació informativa és en català, mentre que el 48% és en castellà. La retolació bilingüe representa el 15%. Per això, des de l'Ajuntament es prenen mesures per afavorir el nombre de rètols en català: s'inclou la llei de retolació en el qüestionari d'activitats de llicència d'obres i en tota la documentació de retolació; es fan trameses informatives, i el Servei de Català elabora un informe per donar el vistiplau al text del rètol que es vol instal·lar, a més de treballar conjuntament amb els retolistes.

Des del departament de Cultura de l'Ajuntament s'inicia el projecte *Obrim finestres*, una proposta de desenvolupament cultural comunitari a través de les arts i el diàleg intercultural, impulsat per la xarxa de centres cívics i culturals, amb la col·laboració d'entitats, artistes

i serveis de la ciutat. El programa es duu a terme als barris de Can Borrell i Plana Lledó, des de l'abril fins al juny, i consta de tres activitats diferents: *L'art de la paraula*, *Diàlegs de barri* i *Fusió d'Obrim finestres*. L'alumnat de català hi participa amb l'elaboració d'un text breu en què s'ha d'explicar què els evoca una paraula concreta. D'aquí en surt el llibre gegant, creat per diferents organismes de la ciutat *Paraules per viure i somiar*, on s'apleguen paraules d'arreu dites en moltes llengües, que filen un mateix fil: l'expressió dels sentiments que vivim i dels somnis que anhelem, en un projecte en què participen gent de procedència diversa i edat diferent.

Els vinguts d'arreu. La segona onada d'immigrants

Si durant els primers anys, els alumnes dels cursos de català eren persones nascudes a Catalunya que no sabien escriure o persones procedents d'altres regions d'Espanya que havien vingut a treballar, però que no entenien el català o no el parlaven, la tipologia d'alumnat va canviant en funció de la nova onada d'immigrants procedents del Magreb i

200

VOLUNTARIAT LINGÜÍSTIC / L'escriptor divendres cloïa la tercera edició

Matthew Tree anima els nouvinguts a aprendre el català

MOLLET DEL VALLÈS. L'escriptor i periodista Matthew Tree divendres, a La Marineta, va cloure la tercera edició del voluntariat lingüístic a Mollet, en què participaven 31 parelles. Amb el títol *Com deixar de ser un estranger*, Tree animava els nouvinguts a aprendre català, com va fer ell el 1979 abans d'establir-se a Barcelona provinent d'Anglaterra. A primers de març s'iniciarà la nova edició del voluntariat que espera formar més parelles lingüístiques.

Matthew Tree, divendres al centre cultural La Marineta

J. PONCE

Figura 8. Conferència de Matthew Tree, *Contrapunt*, 17-2-2006

de l'Àfrica subsahariana d'una banda, i de l'Amèrica llatina, de l'altra.

Des de l'any 2000, les xifres de les persones vingudes de fora augmenten de forma progressiva; això implica un retrocés en el coneixement de la llengua i la necessitat de plantejar-se nous reptes. En deu anys es passa del 2% d'estrangers l'any 2000 a un 15% l'any 2009, la xifra més alta a la qual s'arriba, per iniciar, a partir del 2010, un lleuger descens, any rere any.

El programa Voluntariat per la llengua té un important paper d'integració. El 6 de febrer de 2006, l'escriptor Matthew Tree participa en la cloenda de la 3a edició d'aquest programa, amb la xerrada *Com deixar de ser un estranger* i per a la cloenda de la 4a edició, es fa la xerrada *Adopta el català*, a càrrec de Puri Pinto, de *Veü Pròpia*, organització a favor de la llengua. Ja són 52 parelles les que participen en el Voluntariat per la llengua i, a més, hi ha una representació de l'escola Centre d'Estudis Mollet, que presenta el seu projecte de parelles lingüístiques des de l'aula d'acollida. Continuem «donant corda al català» amb el lema «El català va amb tu», amb l'objectiu

de fomentar els usos interpersonals i informals de la llengua del jovent d'entre 18 i 29 anys, franja d'edat amb uns coneixements de català més alts, però que menys el fa servir.

Es reprenen les activitats de foment de la lectura: el 26 de gener es fa la presentació de *La pell freda* i *Pandora al Congo*, a càrrec d'Albert Sánchez Piñol, en col·laboració amb la Llibreria Illa i la Biblioteca Can Mulà. L'11 de maig es presenta el llibre *La maternitat d'Elna*, amb Assumpta Montellà. Al final de curs es fa una festa de cloenda al Centre Cívic Can Pantiquet, on l'alumnat fa plats típics dels seus països d'origen (també hi ha pa amb tomàquet). Al darrer trimestre de l'any, un cop iniciat el nou curs, el 24 de novembre, 119 alumnes van al teatre a veure *Històries de la vila R*, basada en textos de Miquel Martí i Pol.

Aquest any s'acorda una col·laboració continuada amb el Club Muntanyenc Mollet, amb dos objectius: conèixer el nostre entorn i conviure en català. El 2 de desembre, el Club organitza la I Marxa del Voluntariat per la Llengua a Mollet, en col·laboració també amb el Consorci de Gallecs, amb

Figura 9. Cloenda dels cursos de català per a adults, 15-6-2006

l'assistència de 60 persones. El món del comerç també s'adhereix a aquest programa. Entre establiments i entitats sumen 27 adhesions.

L'any 2006, el web del Consorci es renova i s'incorpora un web per a cada centre de normalització lingüística.

L'any 2007, dins del Pla d'entorn de Mollet, s'organitzen cursos per a pares i mares dins l'horari escolar en les escoles Salvat Papasseit, Princesa Sofia i Col·legis Nous. El Voluntariat per la llengua continua eixamplant camins. El 9 de febrer s'inicia la 6a edició d'aquest programa amb la conferència *El català, instrument de promoció social*, a càrrec de Santiago Cucarella, director de la Fundació Universitària Martí L'Humà de la Garriga. El 8 de novembre es fa una trobada amb els instituts Vicenç Plantada i Gallecs per compartir experiències d'aquest programa als seus instituts (l'experiència amb l'alumnat de l'aula d'acollida com a aprenents i d'alumnat que vol fer de voluntari és molt satisfactòria).

El 23 d'abril, l'alumnat exposa 250

punts de llibre a la parada de Sant Jordi i durant el curs es continuen fent presentacions de llibres (gràcies a la col·laboració conjunta de la Biblioteca Can Mulà i la Llibreria Illa), visites i excursions. Pel que fa a llibres, es presenta *Obaga*, d'Albert Villaró; *Cementiri de butxaca* amb Ramon Solsona, i *Contes de Bagdad*, de Glòria Arimon. Es fa una visita al Museu Abelló i un parell de sortides al teatre Can Gomà: 65 alumnes van a veure *Antígona* i un centenar d'alumnes van a veure *Una nevera no és un armari*, de Miquel Aiguàlles.

El 15 de juny se celebra la festa de cloenda dels cursos de català per a adults. Es convida Tradicions i Costums, entitat associada al Voluntariat per la llengua, que ensenya a ballar sardanes. L'alumnat prepara plats de degustació. Hi participen unes 60 persones.

II Trobada Comarcal a Mollet del Vallès

Un dels actes que ens fa més il·lusió l'any 2008 és acollir a Mollet el 7 de juny la II Trobada Comarcal del Volun-

202

Figura 10. II Trobada Comarcal del Voluntariat per la Llengua i de l'Alumnat dels Cursos de Català per a Adults, 7-6-2008

triat per la Llengua i d'Alumnat dels Cursos de Català, a la plaça de Prat de la Riba, amb la finalitat de compartir llengua i diversió. Comptem amb la implicació d'entitats, establiments i empreses, a part del suport, sempre present, de l'Ajuntament de Mollet.

Amb motiu d'arribar als 50 exemplars de *L'Estenedor*, es fa una edició impresa de tots els números actualitzats que es reparteixen als diferents departaments i organismes municipals.

Com a acció externa, es torna a incidir en el camp de bars i restaurants. Aquest cop, es reparteix una guia de butxaca als establiments d'hostaleria. Malgrat els anys de treball en aquest sector, la contractació de persones estrangeres torna a fer baixar els paràmetres lingüístics. A més de la presència a la Diada de Sant Jordi, el Servei de Català participa per primera vegada en l'edició de Firamollet (FIMO), amb un estand on també hi ha l'exposició *Parlem-nos*. Quant a cursos, es continua la col·laboració amb el Pla d'entorn i l'oferta de cursos per a mares i pares en horari lectiu dins l'escola; també s'inicia un grup de català en col·laboració amb EMFO.

L'activitat literària se centra aquest any en la presentació del llibre *Capsa sorpresa*, amb Sergi Santjoan i una xerrada amb l'escriptora Maria Barbal. Jordi Esteban, autor de la secció *Endevina-ho*, que es publica a *Mollet a Mà*, l'11 d'abril fa la xerrada *La llengua és un balcó perquè ens obre a una experiència universal* a l'Ateneu Gran. Amb el Club Muntanyenc es fa la IV Marxa al Castell de la Mogoda, a Santa Perpètua, on participen 80 persones més les que s'hi afegeixen del poble veí, en un intercanvi alegre i profitós. El Voluntariat per la llengua tanca la 7a edició amb la visita a la Farinera Moretó, la primera empresa molletana adherida al programa.

El CPNL també participa en els actes del Correllengua, una campanya de

sensibilització cultural destinada a la defensa de la llengua catalana, organitzada per la Coordinadora d'Associacions per la Llengua catalana (CAL), i en la qual es fan actes festius, pedagògics i reivindicatius, el més emblemàtic dels quals és el pas de la Flama de la Llengua. Conjuntament amb la CAL, el Casal Cultural i la llibreria L'Illa, s'organitza l'exposició *Joan B. Xuriguera 1908-2008*.

El Consorci celebra 20 anys i apareix el lloc web *Parla.cat*, un espai virtual d'aprenentatge que posa a l'abast de tothom materials didàctics per aprendre la llengua catalana. En tot Catalunya, en un sol any, el nombre d'inscrits a les aules dels cursos de català per a adults ha augmentat un 22%. A Mollet arribem a 863 alumnes.

El català, llengua d'intercanvi entre parlants de llengües diferents

El 2 de febrer de 2009 s'engega el projecte *Xerrem*, a través de la CAL. Són grups de conversa destinats a facilitar la millora de l'expressió oral de persones adultes en espais d'ús públic per fomentar l'ús social del català. S'hi impliquen tres associacions de veïns: la de l'Estació de França-can Mulà, la de la Plana Lledó i la del barri de Lourdes, amb tres «xerpes» i tres grups de «xerrires».

El programa Voluntariat per la llengua continua creixent. Per inaugurar la 10 edició d'aquest programa, l'Escola Municipal de Música i el grup *Glissando* de joves músics fan un concert per a les parelles lingüístiques. En l'11a edició, l'Associació *Pessebre Vivent* de Sant Fost de Campsentelles presenta l'entitat, i El Casal, que organitza una classe de meteorologia amb Francesc Mauri, convida les parelles lingüístiques a assistir-hi.

Pel que fa a les activitats socioculturals, es «continua caminant» amb el Club Muntanyenc (el 21 de març es fa

la V Marxa al Jaciment Can Tacó i turó de les Tres Creus). També es va de públic a TV3: 29 de gener, L'Hora Q. El 13 de febrer l'escriptor Emili Teixidor ve a la Biblioteca a parlar de la seva obra amb l'alumnat i el 19 de març es fa l'exposició *Les llengües a Catalunya*. També comencen els clubs de lectura fàcil, amb Elvira Comte i la col·laboració de la Biblioteca, en què hi participa un grup de 15 persones. El 23 de maig es va a veure l'obra de teatre *Els homes de Shakespeare*.

El 14 d'abril de 2010 es presenta al Centre Cultural La Marineta una exposició sobre els 20 anys del Consorci i la història del Servei de Català de Mollet, amb l'assistència del secretari de Política Lingüística i president del CPNL, Bernat Joan. L'alumnat hi participa activament, i escriu frases curtes en què expliquen què es pot fer si s'aprèn català: «Si apreng català podré explicar contes al meu fill en català», «podré trobar feina» o «podré ser presidenta de la Generalitat». Amb aquesta exposició s'engega, dins la secció *El Calaix de Vallès Visió TV*, la televisió local, entrevistes a parelles lingüístiques; les enceten Babacar Sandy del Senegal i Maties Cros de Mollet (aprenent i voluntari), als quals aniran seguint altres parelles que intentaran fer, dins l'àmbit local, un programa com el de 10 cites que es va fer des de la Generalitat i es va emetre per TV3.

Des de l'octubre de 2008 es col·labora amb Ràdio Mollet amb *Tastets de llengua*, uns microespais de llengua setmanals que comencen a emetre's l'octubre de 2008 i que es penguen a La Sindicada (una plataforma d'intercanvi de continguts i coneixements radiofònics en què interactuen més de 140 emissores municipals). L'any 2010, COMRàdio⁷ els inclou en la seva programació. Arran d'aquest fet, el 2 de

novembre se celebren els *Tastets* número 100 en una roda de premsa, amb l'assistència de Bernat Joan, del Consorci, i Francesc Triola, de COM Ràdio; més de 9 emissores es descarreguen el programa *Tastets de llengua*. També s'emet *Onescat*, un curs de català inicial per ràdio adreçat a persones que acaben d'arribar a Catalunya.

Xerrem⁸ i encomanem el català. Els reptes de 2012

La campanya «Encomana el català» té l'objectiu de promoure l'ús del català en contextos o situacions en què se sol canviar de llengua innecessàriament. Es porta a terme entre febrer de 2009 i juliol de 2010 (el grup de suport a Facebook ultrapassa els 43.000 adherits).

El Servei de Català visita 21 establiments regentats per immigrants per tal de fomentar l'ús del català i conèixer la situació lingüística dels establiments. Hi ha un col·lectiu xinès molt important i es comença a fer difusió dels cursos de català en xinès. Es rep l'encàrrec de revisar la fonètica de la megafonia de trens i autobusos de l'empresa VEMISA, en col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans, ja que hi ha una sucursal de l'empresa a Mollet.

Per primera vegada, El Casal ens convida a participar a la 6a Trobada Catifaire de Catalunya amb les parelles lingüístiques; el Voluntariat per la llengua aconsegueix la integració social dels aprenents, ja que des de primera hora del matí s'agenollen per posar flors i material per fer una Queta de flors. Per segona vegada, es participa a Firamollet (FIMO): amb el suport de l'Ajuntament, el bar Manel del Mercat Municipal i establiments Miró, es munta un estand que pretén simular

⁷ Actualment La Xarxa

⁸ Projecte Xerrem <http://www.cal.cat/campanyes_i_projectes_detalle.aspx?id=2>

Figura 11. La Queta a la VI Trobada de Catifaires a Mollet, 16-5-2010

el Voluntariat per la llengua amb dos tamborets lingüístics i dues tasses de cafè, i un televisor amb DVD per passar imatges de les activitats del Servei. El ressò arriba lluny. A més, ens impliquem amb l'organització per trametre una carta a tots els expositors i oferir-los el Servei de Català. Són tres dies intensos, però molt fructífers. Arran d'aquesta edició, s'editen 3.000 tovallons de paper des de l'Ajuntament amb la història de les paraules de la fira. El Servei de Català s'encarrega de fer-ne la història i es reparteixen en els estands de restauració.

El 22 de gener de 2011, Mollet Comunicació lliura els premis Notícia i Micròfon de l'Any 2010 i quatre mencions d'honor a entitats que, a parer dels serveis informatius de l'emissora mereixien un reconeixement especial. Mollet Comunicació atorga aquesta menció al Servei de Català per la difusió de la llengua pròpia amb cursos i altres activitats durant més d'una vintena d'anys i pels cent programes Tàstets de llengua a Ràdio Mollet i a la xarxa d'emissores COMRàdio.

Es reprèn el grup Xerrem de l'AV Estació de França-Can Mulà i comencen dos grups nous a El Casal. També s'inicia un grup de conversa amb material Xerrem al Club Social La Llum, que el condueixen els mateixos monitors amb uns resultats molt bons.

El Voluntariat per la llengua continua guanyant adhesions i l'associació naturalista DRAG organitza una visita ornitològica per Gallecs. També es fan

205

Figura 12. Premi de Mollet Comunicació al Servei Local de Català, 22-01-2011

parelles lingüístiques en els instituts i el de Gallecs n'engega 18 amb els alumnes de l'aula d'acollida i els d'integració social. El Club Muntanyenc organitza la marxa anual i ens porta a Can Girona i a visitar les caves Parxet. Hi assisteix Yvonne Griley, presidenta del CPNL. L'11 de novembre es lliura el Premi Voluntariat per la llengua, una iniciativa de la Generalitat que té com a objectiu reconèixer la participació i la implicació de les persones, entitats i establiments comercials en el programa. En la categoria entitat col·laboradora, es premia el Club Muntanyenc Mollet, presentat pel CNL del Vallès Oriental, per la implicació en el programa Voluntariat per la llengua.

Durant aquest any, continua el projecte de les parelles lingüístiques a Vallès Visió TV i per això se'ls convida a presentar-nos una edició amb el passí d'entrevistes a parelles lingüístiques. Anem teixint fils amb les entitats molletanes i els acords creixen. S'engega el projecte AFIMOIC (Federació d'Associacions de Fibromiàlgia i Síndrome de Fatiga Crònica de Catalunya), que consisteix en una col·laboració amb textos que fan alumnes dels cursos de català per a adults sobre pintures que expressen el que sent la gent que pateix aquestes malalties amb la finalitat d'editar-ne un llibre, projecte que es comparteix amb la comarca.

Es fan sessions de recursos lingüístics a la delegació de la Cambra de Comerç de Barcelona, Antena Local de Mollet, i a l'Hospital de Mollet, amb molt bona acollida. Els cursos de català no paren de fer activitats d'integració social: visites guiades a la Biblioteca, sessions d'acollida a tots els grups de nivell bàsic 1; teatre, amb *La insòlita trobada*, de Plàcid Vilardell; sessió de presentació de recursos lingüístics en línia; clubs de lectura fàcil; visita de Sílvia Alcàntara a la Biblioteca Can Mulà amb *La casa cantonera* i *Olor de colònia*;

fiesta de cloenda dels cursos de català i del Voluntariat per la llengua; visita de l'exposició *Caram!* amb l'alumnat dels cursos de català de Mollet... L'any 2011 és l'any en què el Servei de Català estrena pàgina a Facebook.

Durant l'any 2012, es fan clubs de lectura, presentacions de llibres (Agustí Vehí, *Torn de nit* i Teresa Solana, *Un crim imperfecte*), sortides culturals amb el Club Muntanyenc Mollet (visita a Sant Cugat), una parada per Sant Jordi, la catifa de flors de Corpus dels 25 anys amb El Casal i es difon el Voluntariat per la llengua amb la campanya «Mou-te en català», sobretot en el món esportiu; s'aconsegueixen una vintena adhesions d'entitats i establiments noves. S'engeguen nous cursos i es continuen les activitats.

Conclusions

En 25 anys, més de 14.000 alumnes han après català a Mollet, s'han fet uns 600 cursos de català i s'han revisat unes 39.000 pàgines. Al llarg d'aquests anys hem intentat ser presents a tot arreu i donar eines en tots els àmbits, amb el suport dels cursos de català i de les 700 parelles lingüístiques que s'han format des de 2005 fins al 2012. El Voluntariat per la llengua ha aconseguit 130 adhesions d'entitats, establiments i empreses, un compromís clar i ferm a favor de la llengua catalana.

Si tenim en compte l'evolució lingüística de Mollet des de 1975 fins ara, veiem que l'any 1975 érem 30.000 habitants; un 63% entenia el català; el parlava un 42%, el sabia escriure un 9% i no l'entenia un 37%. L'any 1991, de 40.000 habitants l'entenia un 91%, el sabia parlar un 56%, el sabia escriure un 34% i no l'entenia un 9%. Segons dades del 2001, l'entenia un 93%; el parlava un 71%; el sabia escriure un 68% i no l'entenia un 7%. Havíem progressat de manera

clara. Les últimes dades que tenim són comarcals. Si comparem els resultats amb els de 2001 són força similars i no experimenten cap millora pel que fa a l'ús o a la comprensió.

Pel que fa als mitjans d'informació, a Mollet, tant la ràdio, la televisió, com la premsa escrita, són en català. Pel que fa a la situació general, hi ha hagut canvis significatius, primer amb l'aparició de l'edició catalana de *El Periódico*, després de *La Vanguardia* i finalment del diari *Ara*, tot i que els experts afirmen que la xifra de consum, al voltant d'un 30%, hauria d'arribar a un 50% per assolir uns nivells de normalitat.

En general, entre els anys 2003 i 2010 hi va haver un augment de mig milió de parlants de català. Ara bé, davant del creixement positiu de la llengua, percentualment el nombre de parlants del català ha minvat, especialment a causa del nombre de persones d'origen estranger que han arribat a Catalunya i que no tenen coneixements del català. Per això el CPNL, i per tant el Servei de Català de Mollet, es planteja continuar la formació de català per tal d'incrementar les competències lingüístiques, diversificar i modernitzar l'oferta formativa, i ensenyar el català i potenciar-ne l'ús. Es tracta d'aplegar

llengua, cultura, identitat i foment de l'ús social de la llengua.

La situació dels darrers mesos pel que fa a la legalitat, en el moment de fer aquest balanç, ens fa patir. La Sentència del Tribunal Constitucional 31/2010, del 28 de juny, sobre l'Estatut, que ataca la consideració preferent del català en l'administració i els mitjans de comunicació públics, juntament amb altres sentències que ataquen directament l'ús de la llengua (suspensió d'articles de reglaments d'ús d'administracions públiques, sentències en el món de l'ensenyament...) fan retrocedir molt camí fet des dels inicis de la democràcia. També ens preocupa, i molt, un fet que depèn exclusivament de tots nosaltres: l'ús social del català, perquè cada vegada s'estén més el castellà com a llengua de relació i moltes persones que el saben parlar no el parlen⁹.

La llengua és d'alguna manera el cor de la societat. Des del Servei de Català només volem «fer bategar el català» amb plena normalitat en tots els àmbits de Mollet. Potser encara hem de fer molta més feina. Continuarem avançant. Per part nostra, farem que el Servei de Català de Mollet i la llengua catalana facin molts més anys a Mollet.

Per molts anys!

Annex 1

Coneixements de català a Mollet del Vallès (font: IDESCAT)						
	Població	L'entén	El parla	El llegeix	L'escriu	No l'entén
1975	30.000	63%	42%		9%	37%
1986	37.534	85%	46%	45%	21%	15%
1996	40.994	93%	67%	65%	42%	7%
2001	45.761	93%	71%	68%	46%	7%
2007	Vallès Oriental	94%	76%	72%	60%	7%

⁹ «El Vallès Oriental és una de les comarques on es parla menys català», *El 9 Nou*, 29-4-2011

Annex 2

Persones que han treballat al Servei de Català de Mollet (per ordre alfabètic):

Ardite, Antoni; Arimon, Glòria; Aymerich, Carme; Badia, Carme; Balagué, Ana Belén; Barragán, M. Reyes; Bencké, Ana; Busquets, Anna; Butjosa, Ivonne; Calvera, Lluïsa; Camarena, Eva; Capel, Carme; Carrillo, Carolina; Casali, Marta; Codina, Anna; Corcho, Susanna; Corts, Ester; Forns, Maria; Gaspar, Xènia; Grau, Rosa M.; Greco, Marc Arnau; Guzmán, Margarida; Iglesias, Ruth; Jansana, Anna M. (professora de català a Ràdio Mollet abans de 1992, actualment directora del CNL

del Vallès Oriental); Lapasset, Maria; Lluell, Rosa M.; Mañero, Manela; Márquez, Montserrat; Martí, Francesc; Maza, Meritxell; Mohino, Ruth; Monge, Carolina; Moreno, Joana; Piquer, Xènia; Pocurull, Montserrat; Portavella, Jordi; Prims, Francesc; Profitós, Núria; Puig, Úrsula; Rodríguez, Gemma; Roca, M. Àngels; Rovira, Montserrat; Salvany, Isabel; Sánchez, Cristina; Segalés, Anna; Segú, Enric; Selva, Narcís; Sentís, Gemma; Serra, Àngels; Sorigué, M. Àngels; Taulats, M. Dolors; Torres, Míriam; Torrents, Gemma; Tribó, Montserrat; Vallès, Irma; Vall-llobera, Francesc

Bibliografia i referències

Ajuntament de Mollet del Vallès: <http://www.molletvalles.cat/>

208

Baròmetre 2011 i 2010 El català, al 2011: capacitat d'atracció i llengua de consum als mitjans <http://blocs.iec.cat/cruscat/arees/demolinguistica/barometre2011> Coneixements i usos del català a Catalunya el 2010: dades del Baròmetre de la Comunicació i la Cultura. <http://blocs.ies.cat/cruscat/arees/demolinguistica/barometre2010/>

Consorci per la Normalització Lingüística <http://www.cpnl.cat/> i memòries del CNL del Vallès Oriental

Diversos autors (2011) *Enquesta d'Usos Lingüístics a la Població, 2008*. Generalitat de Catalunya. <http://www20.gencat.cat/portal/site/Llengcat/>

Idescat Coneixement del català <http://www.idescat.cat/territ/BasicTerr?TC=6&V0=3&V1=3&MN=1&V3=2468&PARENT=1>

Informes de la Generalitat de Catalunya <http://www20.gencat.cat/portal/site/Llengcat/>

<http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Informe%20de%20politica%20>

[linguistica/Arxius/6_immigracio.pdf](http://www20.gencat.cat/docs/Llengcat/Documents/Informe%20de%20politica%20linguistica/Arxius/6_immigracio.pdf)

Observatori de la llengua <http://www.observatoridelallengua.cat>

<http://www.demolinguistica.cat> Xarxa CRUSCAT. Coneixements, representacions i usos del català.

PONS, E. i SOROLLA, N. (2009): *Informe de la llengua catalana (2005-2007)*. Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana http://www.observatoridelallengua.cat/arxius_documents/informe_llengua_2005-07.pdf

PONS, E. i VILA, X. (2005) *Informe general sobre la situació de la llengua catalana 2003-2004*. Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana. http://www.observatoridelallengua.cat/arxius_documents/informe6_ok.pdf

Xarxa CRUSCAT (2011) *Informe sobre la situació de la llengua catalana*

(2010), Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana. www.demolinguistica.cat/arxiu/web/informe/informe2010.pdf Informe sobre l'ús de la llengua catalana (2008-2009). Barcelona: Observatori de la Llengua Catalana. http://www.observatoridelallengua.cat/arxius_documents/informe_llengua_2008-09.pdf

Monogràfic

L'esport a Mollet

Presentació: L'esport a Mollet

El CEM va organitzar les XV Jornades L'esport a Mollet els dies 15, 16 i 17 de juny amb la clara voluntat de commemorar el 20è aniversari dels Jocs Olímpics de Barcelona 92 i, per tant, el 20è aniversari en què Mollet va ser subseu olímpica i paralímpica de Tir. Durant uns dies de juliol i setembre del 1992, Mollet va esdevenir una finestra al món i va poder ser, d'alguna manera, protagonista d'un esdeveniment esportiu mundial com són uns jocs olímpics, que compten amb milions d'espectadors.

En proposar aquestes jornades, l'objectiu del CEM era doble. Per una banda, mostrar com aquella nominació va ser el revulsiu d'un gran canvi urbanístic a la ciutat i va ser, també, una gran oportunitat per aplegar i dinamitzar el potencial de voluntariat de la nostra ciutadania. Moltes entitats que tenim avui a dia a Mollet provenen d'aquelles èpoques. Per una altra, volíem aprofitar la commemoració per endinsar-nos en la història de l'esport a la nostra ciutat, amb voluntat de compendi, d'una certa visió general. Així, aquestes Jornades es presentaven com una ocasió magnífica per parlar de la història de l'esport a Mollet i conèixer els seus clubs i entitats més importants i, alhora, també, els esportistes, homes i dones, que han donat categoria a la ciutat amb la seva carrera esportiva i els èxits aconseguits al llarg de tot el segle XX i fins a l'actualitat.

Les jornades van començar el divendres 15 de juny, a la tarda, amb la conferència inaugural de Carles Folguera, director de la Masia del FC Barcelona. Ens va semblar molt oportú donar categoria al tema de les jornades parlant d'un aspecte consubstancial a l'esport de debò, sigui amateur, professional o d'elit, que són els valors que comporta i que es poden inculcar en el moment d'aprenentatge i pràctica a nens i a joves. Valors formatius, educatius, de salut, socials i cívics... Una manera d'entendre l'esport, mitjançant la feina diària, des de fa molts anys, que fa una marca de tan prestigi com és el FC Barcelona en la seva escola esportiva, la Masia.

Dissabte vam presentar diverses ponències, en dos blocs, el primer dedicat a la subseu olímpica, i el segon destinat a repassar la història i l'actualitat de l'esport molletà. En el primer bloc, la primera ponència va ser la de Montserrat Tura, alcaldessa de Mollet entre els anys 1987 i 2003. Montserrat Tura contextualitza aquella època, els anys de la nominació com a subseu i l'any dels Jocs; explica les polítiques que van vertebrar i fer possible la transformació de la ciutat i relata l'entusiasme i la passió amb què es van viure els Jocs a la ciutat. A continuació, va ser el torn d'Antoni Moltó, president de la Federació Catalana de Tir Olímpic, que va explicar com es van preveure i construir les instal·lacions del tir olímpic i com es van desenvolupar els Jocs a la nostra subseu. Finalment, va participar el llavors voluntari Jordi Plana, que explica com es va organitzar, formar i desenvolupar el grup de voluntaris olímpics i paralímpics de la subseu i ens transmet el goig i l'entusiasme amb què aquells grup de molletans i molletanes van dur a terme la seva feina de voluntaris olímpics.

En el segon bloc trobem dos documents que responen a una tasca de recerca i documentació per tal de dotar-nos d'informació al dia sobre l'esport a la ciutat. Trobem, en primer lloc, la ponència de Glòria Arimon, membre del CEM, periodista, filòloga i tècnica municipal, que fa un repàs dels inicis de l'esport a Mollet, en ordre cronològic fins a la guerra civil. A partir de llavors i fins a finals del segle XX fa que aquest repàs històric mitjançant els principals esports practicats a Mollet en aquests anys.

El segon document que es presenta és un vídeo que complementa la ponència anterior, ja que presenta la trajectòria d'esportistes importants de la ciutat, algunes d'històriques ja desaparegudes i altres d'actuals, de manera que també entrem en l'estat de l'esport als primers anys d'aquest segle. L'autora del document és Laia Bosch, periodista i tècnica municipal. En ser un document audiovisual no apareix en cap format en aquesta revista però es pot consultar al web municipal www.molletvalles.cat.

La sessió de dissabte es va cloure amb una taula rodona, presentada pel periodista Jordi Fandiño, en què van participar representants del Club Muntanyenc Mollet, el Club d'Escacs Mollet, el Club Bàsquet Mollet, el Club Atlètic Mollet, el Club de Futbol Mollet UE i el Mollet Hoquei Club.

Finalment, el diumenge 17 les jornades es van cloure amb un itinerari entre diferents equipaments esportius de la ciutat, entre ells les instal·lacions olímpiques de Tir.

Els valors de l'esport

Carles Folguera*¹

L'objectiu fonamental és explicar-vos amb un context real i determinat com és la Masia del Barça el què és i què representa per a una institució com el Barça, la responsabilitat que es té amb nois que estan en edats molt importants, de molta formació. Quin és el paper que com a club i com a institució hem de jugar. Si nosaltres aconseguim això, la fita, el projecte educatiu de la Masia, i el projecte educatiu i formatiu del Club, surt reforçat. És la tasca que ens preocupa i ens ocupa. La meva xerrada, per tant, explicarà què és això de la Masia, quin entorn es mou a la Masia, i què és el que fem com a Club, i, evidentment, dins del Club, què fa la institució de la Masia, perquè aquesta formació esportiva que és pel que han estat cridats aquests nois pugui ser paral·lela amb una formació, en aquest cas, acadèmica, humana, personal, cultural.

Per tant, jo us parlo de la meua visió, del que crec que hauria de ser l'esport formatiu. La primera pregunta que ens hauríem de fer totes les institucions, en aquest cas, educatives, de convivència, culturals, però sobretot esportives, és per què un noi fa esport. Què motiva un nen o una nena a fer esport? A mi se m'acuden tres coses que hauríem de tenir presents. Una és: quan algú fa esport, fonamentalment, el que busca és sentir-se membre d'alguna cosa: d'un grup d'amics, amb l'entrenador, en un espai d'iguals... aquells espais que diem: la dutxa, el previ, el post, he quedat, el partit... tot això forma part

de l'esperit del que un noi busca en l'esport, la socialització. Però, un noi, el que també busca és sentir-se acceptat, útil, reconegut, valuós, que allò que està fent tingui un sentit. Hem de tenir-ho en compte.

Hi ha d'haver, doncs, un reconeixement al seu treball com hi ha d'haver un altre apartat que és buscar-se i sentir-se acceptat en allò que fa. Perquè per molt que l'entorn de la Masia siguin nois escollits (en principi, són allò milloret de Catalunya, de l'estat espanyol i d'altres indrets), el que busca un noi en arribar-hi és que la seva estada, aquest procés que sempre vetllem, estigui format per un reconeixement, un sentir-se útil, valuós, que socialment se senti acceptat, que el treball amb els entrenadors, els fisioterapeutes, els metges, els delegats de l'equip, els cuiners de la Masia... sigui tot un. Això és, bàsicament, el que nosaltres hem de vetllar que passi a la Masia.

Però com a tota residència o context esportiu, hi ha dificultats. No és fàcil, avui, amb adolescents, amb un cert desarrelament, perquè molts estan a molta distància de les seves famílies, fer un treball educatiu i formatiu. I més, quan no han estat cridats per aquest vessant educatiu i formatiu sinó per la qualitat esportiva. No és fàcil que un noi arribi amb 14, 15 o 13 anys a la Masia, —quan el primer error (handicap) que tenim al Club és dir a nois d'aquestes edats que són molt bons i que nosaltres com a Barça creiem que on estaran bé i on acabaran complint

213

* Director de la Masia del FC Barcelona

¹ Transcripció revisada de la conferència pronunciada al Centre Cultural La Marineta en el marc de les Jornades *L'esport a Mollet*, el 15 de juny de 2012

la seva formació esportiva de la millor manera és al Barça—. Els estem traient de 700, 800, 1.000 km i els diem que són molt bons i al Barça ho acabaran sent més. Si això ens ho diuen a qualsevol de nosaltres, amb 30, 40 o 20 anys, ho podem encaixar més bé, però per a un noi d'aquestes edats, és complicat. Sabeu què és la primera cosa que fa un noi quan fitxa pel Barça? Fer una festa de celebració al seu poble d'origen. Els seus pares el feliciten perquè ha estat cridat, ha estat un escollit d'escollits. Per tant, és una dificultat.

Quan els diem que són molt bons, s'ho creuen? Aquí comença la nostra feina. El primer valor que crec que s'ha de treballar amb esportistes escollits és la humilitat, no renunciar mai als seus orígens ni al que els ha portat a un lloc determinat, ni creure's que perquè porten un escut que a tots ens enamora, estan per damunt del respecte, de la responsabilitat; no han d'oblidar mai que un papa i una mama a 800 km d'un poblet de Galícia, o d'on sigui, amb la seva manera de ser, el van portar al Barça. Per tant, no renunciar als seus orígens. Humilitat. Us imagineu el que pot arribar a fer un esportista que té molta vàlua, molta qualitat i a més és humil? Malament d'aquell que, per molta vàlua que tingui, per moltes qualitats esportives, arriba un moment que es pensa que ja en sap prou. Què m'has d'explicar tu? Sí, jo he fet tres gols! I el que no saben molts cops és que el món de l'esport, afortunadament, ens dóna molts moments de derrotes, de frustracions, de perdre quan no ens ho esperàvem, de ser suplent en un partit que ens pensàvem que seríem titulars... L'esport té això. I forma part d'un procés, del tarannà —en aquest cas— d'un esport de qualitat i d'elit. Primera dificultat, doncs, que els diem que són molt bons.

Segona dificultat: el temps. No sé si és una qüestió d'aquesta societat, però

avui ho volem tot molt ràpid, de seguida, i si pot ser, sense esforç. És la societat de la immediatesa. Si m'ho fas tu, per què m'ho he de fer jo? I en aquest procés on arriben 80 nois a una residència on tots han estat escollits i poden haver-hi comparacions dels uns amb els altres... es vol córrer més del compte o els papes i les mames pressionen en excés aquets noi? Aquest procés, que ha de ser calmat, pausat, com un plat que s'ha de cuinar a poc a poc, a foc lent, perquè és millor el segon dia que el primer que te l'estàs menjant. Doncs aquest procés, l'han de tenir molt clar. El procés o l'èxit de la Masia, o del Barça actualment, no ens equivoquem, no rau en els resultats esportius, sinó en com s'estan fent les coses perquè hi hagi més opcions de guanyar, de tenir èxit, però el que compta és el procés: el treball dels entrenadors, dels fisioterapeutes, de tota la gent que forma part de l'entorn, de la qualitat d'aquests esportistes, de com són. Si hi ha condicions, hi ha vàlua, hi ha possibilitats, i a damunt, hi ha aquests valors d'esforç, autosuperació, humilitat, ganes d'anar a més... tant si guanyem com si no, estarem orgullosos del que estem fent. I aquest crec que és un aspecte a valorar. Si es fa bé, no us preocupeu, hi haurà més possibilitats de reeixir i tenir èxit.

Ara bé, en aquest procés, sabeu quina és la paraula clau? Jo vinc del món de la pedagogia, la meva vocació tota la vida ha estat l'esport, m'ho passava molt bé fent esport, em divertia moltíssim, els meus millors amics vénen del món de l'esport, aquest és el llegat del meu relat, la meva història ha estat l'esport. Però quan tenia 25 anys em va passar pel cap quina seria la meva vocació un cop se m'acabés l'esport —perquè l'esport també s'acaba— I la resposta va ser el món de l'educació. Ensenyar, educar, fer veure, fer conscients als altres què és allò que

creus que els pot anar bé, que reflexionin el per què... i en tot aquest procés cal una educació, i quan dic educació ho dic en paraules majors. Educació és que el noi o noia que s'està formant i que forma part d'aquest procés, ha de tenir-ho molt clar i li hem de fer veure quines són les seves limitacions (que també en té), quines són les seves possibilitats, com és ell, i que li anirà bé que es respecti a sí mateix i als altres.

Poso un exemple. La primera situació on em trobo que havíem de treballar els valors a la Masia i sistematitzar-los és quan hi arribo un dilluns a les 8 del matí, em trobo els nois esmorzant i pregunto, com sempre, com han anat els resultats, quines novetats hi ha hagut, etc. Pregunto a un noi com ha anat. "Han perdut 2 a 0" em respon. "Ah —dic jo— però no era el teu equip?". "No, jo no jugava". Malament, aquí hi ha un treball a fer. Però no s'acaba aquí, perquè jo, que sabia tota la història, li dic: "I per què no vas jugar?". "És que em van expulsar al partit anterior perquè un davanter centre em va insultar, m'hi vaig tornar, a qui van tocar va ser a mi, i em van expulsar". Aquí hi ha un treball d'habilitats personals: poc autocontrol, poc saber que a l'esport, malauradament, hi pot haver una provocació i tu t'has de controlar per tu i per l'equip, i al damunt, resulta que quan no jugues i t'han expulsat en dos partits, els que perden són els altres. Aquí hi ha feina. Aquests exemples són bons perquè són inconscients. És com quan un fa 2 gols. El teu equip ha perdut 3-2 i tu dius, però jo he fet 2 gols. No anem bé. I aquests aspectes, en el dia a dia, sovint hi són, i el procés que hem de fer és que aquests desencaixos s'acabin solucionant. Per tant, cal educació.

Tercer apartat per a una residència com la nostra, que és important i tots hi estarem d'acord. Quan parlem que al nostre club, el primer equip espor-

tiu del Barça durant molt temps, però sobretot aquests últims quatre anys hi ha hagut un estat d'excel·lència (tot-hom ha fet servir la paraula "excel·lència"), es parla d'un equip abocat a l'excel·lència; no sols juga: engresca; no sols juga i guanya: diverteix, s'ho passen bé, fan que les finals per als culés, que estem acostumats a patir, no patim. Ens empaten? No passa res! Aquest procés d'excel·lència jo sempre el resumeixo en tres aspectes. El primer és saber i saber fer. Els esportistes que s'estan formant amb expectatives d'èxit i possibilitats, nois que tenen talent, aquest talent s'ha de gestionar, s'ha de treballar, no n'hi ha prou. Així doncs, saber i saber fer. Segon aspecte: tot esportista que es forma i que no es forma, ha de tenir una actitud positiva, una motivació. Si per tu —com molt bé va dir el nostre exentrenador: No, és que jo no he de demostrar res. I tant que sí! És que he guanyat tres lligues, un mundials i dos europeus... És igual. Has de demostrar a cada entrenament, a cada partit, que el procés s'està fent. No perquè has guanyat has deixat de treballar i d'estar motivat i de desitjar més i més. Forma part del procés.

Tercer aspecte d'excel·lència. Quan un esportista té talent, voluntat i a més és crític amb sí mateix, és reflexiu, té capacitat d'aprendre, de no pensar que ja ho té tot fet, és el moment màgic. Els grans compositors, els grans de la literatura, eren molt crítics amb les seves obres i buscaven, no dic l'estat de perfecció, perquè pot ser obsessiu, però sí aquell voler créixer. Un noi que arriba amb 13 o 14 anys, tot i que pot ser molt bo amb aquella edat, ha de pensar que als 17, 18 o 19 anys tindrà altres exigències i que cal millorar, aprendre, tenir ganes i sobretot, pensar què és allò que encara no faig prou bé i he de fer millor. Tots els nois que arriben a la Masia, tots, sense excepció, volen triomfar. No n'he trobat ni un que digui

no, però no tots tenen el desig de preparar-se per aconseguir-ho. Jo vull arribar, però la preparació, el desig, la motivació... no tots la tenen. Aquest és un aspecte important, perquè és el que fa que, de vegades, alguns arribin i d'altres no. Jo sempre dic que a l'esport no sempre guanya el que té més facultats. És un missatge educatiu espectacular. Que jugadors més limitats tinguin una carrera de 13, 14 anys superprofessional és molt important, i també que esportistes que s'ho han cregut, sent molt bons, no hagin arribat a aconseguir tot allò que haguessin pogut aconseguir si haguessin posat tota la carn a la graella. Tots els que veniu d'institucions esportives, del món de la cultura i de l'art, del món de les associacions... els projectes estan molt bé, les idees del que volem ser com a Masia, com a residència, com a Barça, com volem que la gent ens reconegui està molt bé, s'ha de dir i s'ha de plasmar, però al final, els projectes els fem bons els entrenadors, els educadors, els cuiners, tota la gent que estem al voltant dels nostres fills i les nostres filles. Què cal? El que he dit: paciència, ser exigents, però alhora no pressionar-los en excés, fer-los veure que molts cops formen part d'esports col·lectius que es deuen a una col·lectivitat, que hi ha valors com la cooperació, on és molt important el treball en equip. Aquests aspectes s'han de tenir molt clars com a família i com a entorn d'aquests nois.

A la inauguració de la nova Masia del Barça es va passar un vídeo retrospectiu que arrancava l'any 1979. Allò que ens fa diferents al Barça, i del que n'estem orgullosos, és que vam ser la primera residència d'esportistes de futbol de tot l'estat espanyol, no n'hi havia ni una. La temporada 2011-12, la residència del Barça és la primera residència de futbolistes i d'esportistes d'un club privat a qui s'ha homologat un batxillerat intern a la Masia, i no és

causalitat. Ha estat possible perquè la gent que ens coneix ha vist que vetllaríem, no tan sols el vessant esportiu (que és pel que han arribat aquí), sinó també el vessant humà, personal, acadèmic, de futur, de garantir un pla B a tots els nostres esportistes. El nostre orgull com a Masia són els 11 o 12 jugadors que estan al primer equip, evidentment, perquè han aconseguit l'èxit. Però no oblideu: el nostre orgull com a educadors, són els 12 universitaris del Barça B i els 7 del juvenil A. Aquest és un èxit, i rau en un projecte de club únic.

Al Barça ens compliquem la vida. Tenim la formació interna. Hi ha altres clubs que deleguen la formació, que busquen entitats externes on la subcontracten, aquest saber què és el dia a dia d'aquests nois i ho fan. El Barça té la responsabilitat que aquests nois que vénen a formar-se, després de passar tres, quatre o cinc anys i no triomfar, s'emporten un llegat que és el dia a dia, la formació cultural, un ensenyament secundari obligatori, un batxillerat, uns estudis universitaris... aquest és el llegat que els podem donar en aquest procés, un procés on cultura i formació acadèmica, personal i esportiva han d'anar lligats. Qui és responsable a fora, és responsable a dins del camp. Qui és humil, ho és a fora i a dins. Aquests aspectes no es treballen per separat. Hem d'educar en qualsevol moment i situació, des de l'esbarjo, les classes de reforç, quan estan esmorzant, quan saluden.

Cada història és una història personal. Hi ha nois que vénen d'Àfrica, de Corea, de diferents llocs, i el que hem de fer nosaltres és acollir-los, fer d'entorn. La clau de la Masia és que fem de papes i mames; tenim informació d'ells dia a dia, des de $\frac{3}{4}$ de 7 quan inicien la jornada laboral, fins l'endemà; durant el transcurs d'aquest temps hi ha psicòlegs, educadors, professors

de reforç, cuiners, conserges, fisioterapeutes.... moltíssima gent que formem part de l'estructura més propera, i ho sabem tot: nòvios, cosetes que passen, malalties de familiars, situacions diverses... que fan que aquest coneixement o vincle afectiu que es genera, provoqui un sentiment d'identitat, de pertinença. I això fa que en la inauguració de la nova Masia es van emocionar Messi, Mascherano, Andrés Iniesta, que està a dalt i va arribar amb 12 anys, Puyol, Piqué, Cesc Fàbregas... perquè és un relat que ells han viscut i quan arriben al seu èxit, diuen: tinc l'oportunitat que el club em dona de jugar al primer equip del Barça, això no ho deixo escapar.

Els tres millors equips de la història del Barça de futbol han estat formats, fonamentalment, per gent de la casa, gent que sap el que costa arribar i que ha valorat el procés. Els anys cinquanta, Ladislao Kubala i Sagarra, Ramallets i companyia. El *Dream Team* amb gent catalana, del País Basc, i alguns estrangers que van entendre molt bé què era el Barça. I actualment, el mateix. Dotze, tretze jugadors. I sabeu quin és el problema? Que molts cops vénen a la Masia a preguntar les claus de l'èxit, i els diem: no busqueu recepta, no n'hi ha. La meua pregunta és: us heu plantejat vosaltres quin model de formació voleu per als vostres esportistes? Valoreu si aquests nois, independentment que vosaltres voleu que triomfin esportivament, han de tenir un pla B formatiu, educatiu? Lluiteu per això? Genereu recursos perquè es pugui fer? Hi ha un pla cultural als vostres equips? Els nostres nois, aquest any han anat a l'Auditori, a Montserrat, amb els Castellans de Vilafranca i han fet xerrades amb gent de diferents àmbits per formar-los i donar-los una altra visió del que és el dia a dia. Aquest aspecte és cabdal. I tenim la sort que el Barça genera personalitats, des del Valentí Fus-

ter fins a la Fundació Ferran Adrià, que ens poden aportar moltes coses perquè aquests nois se n'adonin i trepitgin de peus a terra, que el Barça, com a molt, els pot donar experiència, però que vingui gent a fer-los pensar, com quan van a anar a l'assaig d'una orquestra i el director i el solista els expliquen que el director és com el Pep Guardiola i que el solista vindria a ser com Messi; al fons de tot hi ha un percussionista que només intervé 10 segons en l'obra, però compte que faci malament aquest paper, perquè la feina dels altres se n'ha anat en orris. I això que és un altre exemple, és un exemple de treball en equip. Com els castellers. Jo sempre els hi dic que Messi és, possiblement, el que està a dalt, però sense Puyol, els fisioterapeutes quan fan recuperació, o sense el fisioterapeuta que l'acompanya a Argentina quan està amb la seva selecció, sense el segon o el tercer entrenador... aquest treball en equip, sense aquesta pinya de moltíssima gent que hi intervé, no són ningú. I aquest és un procés que han d'entendre i que s'ha de fer viure.

El moment culminant de la Masia és a Zuric, el gener de 2011, quan som el primer club que el primer millor jugador del món, el segon millor jugador del món i el tercer jugador del món són jugadors del FC Barcelona formats al planter. I des de diferents àmbits. Primer Messi, a Argentina, el pare està aquí però ve a la Masia. Se l'acull, se'l respecta, som generosos amb ell i ell ens ho torna. Identitat. Segon, Xavi Hernández, català, de Terrassa, un bon entorn familiar, format al planter del Barça, amb moltes dificultats i comparacions, però arriba. Tercer: Andrés Iniesta: amb 12 anys deixa la família a Fuentealvilla, passa quatre o cinc mesos molt fotut i l'entorn de la Masia en aquells moments l'ajuda perquè pugui superar aquells mals moments i ell està agraït; és de les persones que no

ha renunciat al seu entorn i que en un moment determinat l'ha pogut ajudar i donar suport. I això el fa gran.

I amb aquests tres exemples, molta gent ha vingut a preguntar les claus de l'èxit. Doncs el secret és: 11 universitaris, gent que si tu els aculls i els dones tot allò que hem de donar, els eduques, els formes, els fas prendre consciència que és molt difícil arribar, però que s'ha de treballar, per molt talent que tinguis, que s'ha de ser humil per molt bo que siguis... això fa créixer i ser millor. I quan t'han ajudat i arribes a dalt, ja no ho deixes escapar. Aquests són aspectes que hem de valorar i valorem molt a la Masia. Per tant, talent, sí, personalitat, aquests valors que deia ara, allò preuat, el que val la pena. Quan molts cops em pregunten quins són els valors de la Masia, sempre dic: els mateixos segurament que vosaltres, com a pare o mare podeu tenir amb els vostres fills i filles. Entre un fill vostre humil o superb no hi ha punt de comparació. Entre un fill responsable i un irresponsable no hi ha color. Tot això és el que hem de posar a la graella i ho hem de deixar molt clar des de l'inici. Que hi ha moments de rebots? Sí. Que educar no és fàcil? També. Però, o vivim apassionadament la feina de formar part d'aquest procés educatiu amb ells, o l'èxit és molt difícil.

Quan em diuen quines són les claus de la Masia com a entorn formatiu i educatiu, jo sempre dic que les persones que formen part del seu entorn vivim la feina educativa, de comunicació i de relació amb el entrenadors, les famílies i els propis nois, de manera coordinada. Seria dolent per al vostre fill o filla si el pare diu una cosa i la mare una altra. Si cal, prèviament, el papa i la mama ens posem d'acord sense que el nen ho sàpiga, a veure si és blanc o negre, però diguem-ho. Això és el que hem de fer.

Els Zubis, Guilleemos Amors, Carles

Folgueres i la gent que pren decisions en formació, fem reunions, discutim i de vegades tenim diferents maneres d'enfocar alguns temes, però consensuem un projecte i llavors el liderem; i això vol dir explicar-lo als entrenadors, perquè estem parlant d'entrenadors-educadors en un moment molt important dels nois que si no es fan bé les coses, malament. Per tant, cal, primer, la comunicació: l'entrenador, i en aquest cas família, amb els nois, amb un missatge únic. El primer que em diuen els pares quan arriben a la Masia és: el més important per al meu fill és la formació acadèmica i humana, per sobre de l'esportiva. Jo sempre els dono la mateixa resposta: em sembla molt bé, però jo ja estic vacunat d'això que em dieu. M'ho demostrareu quan hi hagi un problema educatiu-formatiu amb la tutora o un examen que no hagi aprovat. A qui donareu la raó? A qui defensareu? Quan hi hagi un divendres que tingueu festa i vingueu a visitar el vostre fill, em direu que com que heu vingut no vagi classe, o em direu que anireu al cole a parlar amb la tutora per veure com progressa i evoluciona, com es comporta, com va l'aprenentatge del català i mil coses més? Aquesta és la diferència. No hem de dir les coses, sinó creure-les i fer-les possibles.

Un altre aspecte molt important. Generar un clima afectiu. Quan un noi passa moments dolents has de ser capaç de generar proximitat, tant en bons com en mals moments, perquè generes complicitats, i sempre són bones, sempre sumen. I tercer aspecte molt important, i aquí hi ha la diferència, segurament, amb altres entitats esportives: jo crec molt en el treball interdisciplinar. Si a mi em ve un noi, com va passar fa quinze dies, que se li ha mort el germà de 18 anys al Camerun, jo puc tenir moltes virtuts, però la del procés de dol que pot viure el noi, no el tinc tan assumit, no el tinc tan clar.

Per tant, la psicòloga és la que en aquell moment juga un paper cabdal per decidir què és el millor per a aquest noi. Això és molt important, com que el cuiner de la Masia prengui decisions, i quan estan fent un menú que ve donat pels serveis mèdics on han de menjar salmó (i per exemple no agrada i es queda tot al plat), que em digui, em dones l'oportunitat de buscar una altra alternativa? I si posem llenguado, que és més melós i se'l mengen més bé? El treball interdisciplinari vol dir això: que tots se sentin part del projecte, però que en moments puntuals, en funció de qui en sap més d'allò, prengui la decisió que cal.

Parlem de professors de reforç escolar, educadors que estan de nits amb ells, que fan dinàmiques amb ells, tutories individuals i grupals, xerrades formatives... aquest treball en equip és un aspecte molt important. I després, estar molt bé tenir idees, tenir un equip de treball que les faci possibles, però s'han de sistematitzar accions que permetin que tot això que diem s'acabin complint.

A la Masia tenim un pla educatiu que és l'escolar, que és l'establert, però tenim un pla cultural, com he dit abans, que també és important i és un plus, i nosaltres lluitem perquè aquest plus hi sigui. Per tant, conèixer entorns similars de nois en situacions semblants a les seves, però que potser treballen tres vegades més que els nostres, es important. I és important que vingui gent a explicar-los què és la vida, què vol dir no triomfar en allò que inicialment ells volien i com la vida els ha donat opcions després de ser algú important perquè han tingut passió per ser allò que realment han volgut ser.

Nosaltres sempre diem que hem d'integrar en aquestes xerrades de presa de consciència, valors com el respecte, la responsabilitat, sobretot l'amistat, la humilitat, i a nivell espor-

tiu, l'autocontrol. És fonamental. Els nois, de vegades diuen que la Masia és com la Roca o Alcatraz. Ho diuen perquè si els féssim cas, els dissabtes després del partit voldrien sortir i si arriben fins a les 2 o 3 de la matinalda voldrien sortir fins a aquesta hora, però saben que mentre estiguin becats pel Barça, i perquè els fem un favor, hem de gestionar el que més els costa, que és el seu temps lliure. Quan gestiones i creus que els portes pel bon camí, et diuen que ets molt dur. Doncs bé, ens toca ser els dolents de la pel·lícula, de vegades.

En resum, com a idees generals: la clau rau en el procés i acabarem tenint més èxit si aquest procés està consensuat per tots i ens el creiem apassionadament. És important educar els nois integralment; amb 12, 13 o 15 anys, trontollen, tenen pors, per molt que els hàgim dit que són molt bons i ho fan molt bé. Tenen dubtes, inquietuds. Per tant, hem d'estar acompanyant-los en allò bo i en allò no tan bo, perquè sempre tenim la tendència a renyar-los quan les coses no funcionen bé, i poques vegades donem missatges positius quan tenen inquietuds, comportaments i accions que són molt bones. Llavors també els ho hem de dir, també ens recau aquesta responsabilitat.

Quan dic educar, dic "emocionalment", "afectivament", "amb relacions", amb la socialització que tenen. Crec que és molt important lluitar i vetllar per un pla B a la vida, per aquest anar més enllà de la seva formació esportiva. Que el Marc Muniesa, el Sergi Roberto, els Montoya, el Niño... estiguin a segon o tercer curs universitari en administració i direcció d'empreses, en Dret... és un motiu d'orgull. Compaginar i compatibilitzar formació esportiva i formació educativa és el màxim.

Per acabar, sempre dic a tots els clubs i als nois que vénen a la Masia

que els esportistes han de buscar allò que realment volen, han de tenir dret a equivocar-se, hem de treballar i afavorir que siguin crítics i reflexius, hem de ser exigents amb ells sense ser excessivament pressionants, hem d'intentar que busquin en ells mateixos aquest esperit de superació que els farà ser millors i

més feliços. I el que els farà progressar i esforçar i fer-se més autònoms, independents, en definitiva, millors esportistes, és el que he dit abans: tenir talent, treballar-lo, i pensar que no està tot fet, que sempre es pot millorar.

Moltes gràcies.

XXV Olimpíada

Mollet del Vallès. Una entre quinze¹

Montserrat Tura i Camafreita*

“Dedicat a la meva filla Laia, la més olímpica”

1. Els 80, una dècada difícil

Els anys 80 s'han caracteritzat com la fi del període “revolucionari” que havia sacsejat Occident des del maig del 68: l'ocàs dels moviments d'emancipació social havia estat substituït per l'aparició de polítiques neoliberals.

També són els anys de la crisi del petroli iniciada a finals dels setanta que s'allargava i de la crisi sanitària que significà l'aparició de la SIDA, de les darres fuetades del greu problema de l'addicció a l'heroïna i de la d'uns índex de violència i d'inseguretat ciutadana que sortosament no s'han repetit fins ara.

Va ser la dècada de la reconversió industrial, desmantellant la gran siderúrgia, la metal·lúrgia, la construcció naval, la mineria i el final del tèxtil. Per aquest motiu s'havien creat zones d'urgent reindustrialització, s'aplicaven polítiques antiinflació, s'apostava per incentivar la creació de llocs de treball i d'inversió pública per dotar a cada municipi d'una nació negada, a la pròpia nació i a l'Estat que havia estat aïllat per la dictadura franquista, de la modernitat en l'aplicació dels drets polítics i en la creació de serveis socials i culturals.

El 1989, amb la desintegració del Pacte de Varsòvia, la Unió Soviètica va anunciar l'abandonament de l'hostilitat política cap a al món occidental i, per tant, la fi de la guerra freda. Queia la icona principal de la divisió en blocs del món: el mur de Berlín. A meitat de la dècada dels 80, la taxa d'atur era del

22%, superior a la dels dies que vaig escriure aquest text. A partir del 1985 s'iniciava tímidament un creixement econòmic i es culminava el procés de convergència amb Europa, aconseguint la integració a la CEE el 1986 i la incorporació de la pesseta al Sistema Monetari de la Comunitat el 1987.

Des de 1979, amb més voluntat que recursos, els ajuntaments democràtics havien iniciat la transformació més profunda i consistent de les condicions de vida en cada carrer, en cada barri, en fer protagonistes del seu futur tots i cada un dels ciutadans.

Barcelona veia com les velles naus del Poblenou esdevenien espais sense vida i es proposava agosarats projectes de recuperació del front marítim, ja que fins aleshores era l'abocador i desguàs d'una ciutat desestructurada. L'eliminació de les barraques conegudes com a Somorrostro va ser-ne una icona.

Calia molta força i capacitat d'unir les esperances individuals fins a fer-ne una de col·lectiva. La idea formulada, just a l'inici de la dècada dels 80, pel primer alcalde democràtic de la capital de Catalunya, Narcís Serra, i treballada de manera perseverant pel seu successor Pasqual Maragall va donar un gran impuls a la transformació iniciada. Es tractava d'aconseguir la seu dels Jocs Olímpics de 1992, demostrant que un gran esdeveniment esportiu podia actuar com el gran incentiu econòmic i social d'una transformació urbana que

* Metgessa i exalcaldessa. montserrattura@gmail.com

encara avui, vint anys després dels Jocs i vint-i-sis de la nominació de Barcelona com a seu, és un referent mundial. El Cobi de Mariscal i el símbol olímpic de Josep Maria Trias, per les seves connotacions de rebuig del conformisme, la seva inspiració en la tradició de l'art d'avantguarda i els referents artístics catalans, constitueixen la primera i valuosa aportació del disseny al projecte cultural de Barcelona 92.

A partir d'aleshores, el disseny va constituir una de les principals aportacions a la indústria d'una nova etapa de reactivació econòmica. En ser escollida Barcelona, fou escollida Catalunya, perquè des del principi, el projecte consistia en posar en valor molt més que els Jocs Olímpics i que el Centre d'Estudis Olímpics ho concreta amb els següents ítems destinats a donar la volta al món (MORAGAS, 1987).

De la seu organitzadora en sortien clarament els valors positius de: fraternitat, cooperació, igualtat, afany de pacificació del món... i no es va limitar als valors inherents de competició esportiva. Valors que es van treballar en cada pas, cada acte dels sis anys que van des de la nominació, 17 d'octubre de 1986, i la celebració dels jocs, juliol – agost de 1992.

Barcelona, i per extensió totes les ciutats subseus es converteixen durant els anys previs i, sobretot durant l'any 1992, en referent mundial d'urbanisme i urbanitat, de cultura i valors culturals que transcendeixen la cultura, amb l'esport com a referència però amb les relacions socials internacionals com a objectiu.

**2. Les ciutats subseus.
Una afortunada sintonia**

“... à la ville ... de Barcelona” paraules pronunciades per Joan Antoni Samaranch, el 17 d'octubre de 1986 a Lausana¹ que van emocionar milions de catalans i catalanes. Mai tots els catalans s'havien sentit tant barcelonins, ni els barcelonins havien tingut tanta consciència de representar totes les ciutats de Catalunya.

Com a conseqüència de reforçar la idea que Barcelona era Catalunya, la ciutat capital era conscient que els seus límits eren indefinits i que la millor definició de Catalunya era nació de ciutats, es proposà compartir l'honor, la inversió, la construcció i gestió de les instal·lacions necessàries amb altres ciutats situades a diferents indrets dels 33.000 quilòmetres quadrats.

La majoria de subseus es basaven en la tradició en la pràctica d'un determinat esport, d'altres per raons geogràfiques com les vinculades als rius o muntanyes i finalment algunes per

222

Pintors Picasso, Dalí, Miró, Tàpies
Equipaments i ofertes culturals Congressos, liceu, concerts, fires, museus, teatre, exposicions, festivals, llibres, esports, futbol
Referents, geopolítics Mediterrània, catalana, internacional
Músics i actors Pau Casals, Montserrat Caballé, Flotats
Arquitectes Gaudí, Bohigas, Bofill
Monuments i edificis singulars La catedral, la Sagrada Família, el Parc Güell, les fonts
Referents turístics Costa Brava, platges, nit
Referents i qualificacions genèriques Olímpica, Romànica, Bimil·lenària, Gòtica, Cultural, Industrial, Cosmopolita, Open (oberta), Avantguarda
Referents urbans Rambles, port, Tibidabo, Montjuïc
Especialitats culturals Moda, Disseny, Modernisme

¹ Barcelona competia amb París. Fins al darrer moment no es va conèixer el resultat i molts creien que era impossible vèncer París.

singularitats que no tenien a veure amb la pràctica esportiva, com és el cas de Mollet del Vallès.

- Badalona: Bàsquet i Boxa.
- Banyoles: Rem.
- Castelldefels: Piragüisme.
- Granollers: Handbol.
- L'Hospitalet de Llobregat: Beisbol.
- Mollet del Vallès: Tir Olímpic.
- Reus: Hoquei patins.
- Sabadell: Futbol.
- Sant Sadurní d'Anoia: Hoquei patins.
- La Seu d'Urgell: Piragüisme eslàlom (aigües braves).
- Terrassa. Hoquei herba.
- Vic: Hoquei patins.
- Viladecans: Beisbol.
- El Muntanyà² (el Brull i Seva): Hípica.
- Saragossa³ i València: Futbol.

Des d'aleshores, aquestes ciutats han compartit un sentiment especial que es desperta amb orgull cada vegada que alguna referència o algun símbol vinculat als Jocs Olímpics de 1992 ens ho recorda.

En les autopistes encara hi podem trobar els cartells situats meticulosament a 92 quilòmetres i que permeten la inscripció en cartell de senyalització viària normalitzat de "Barcelona 92", però (potser imperdonablement) han desaparegut a l'entrada dels municipis aquells cartells de "Mollet del Vallès – subseu olímpica".

3. El cas de Mollet del Vallès

Havien estat proclamades totes les subseus, excepte la que havia d'acollir el Tir Olímpic. Fins i tot s'havia resolt la distribució entre Banyoles i Castelldefels de les proves de piragüisme i rem que inicialment s'havien assignat íntegrament a la capital del Pla de l'Estany.

Figura 1. Montserrat Tura, alcaldessa de Mollet i Olegario Vázquez Raña, president de la Federació Internacional de Tir, a les instal·lacions olímpiques de tir de Mollet.

Recordo, com si hagués passat ahir, una de les moltes reunions amb els responsables del COOB (Comitè Olímpic Organitzador de Barcelona 1992) i de la Federació Internacional de Tir. Aquell dia de principis de juny de 1989 hi assistia en Josep Miquel Abad conseller delegat del COOB i Olegario Vázquez Raña, president de la Federació Internacional de Tir, un mexicà molt influent que no parava de repetir que algunes delegacions americanes havien apostat per Barcelona en el si del COI i que en justa correspondència a les seves gestions les instal·lacions de Tir havien de ser millor que les de Seül. Hi assistíem Joan Antoni Solans, director general d'Urbanisme i responsable de l'INCASOL, i jo mateixa en qualitat d'alcaldeessa.

Eren reunions de tanteig, amb la premissa de confidencialitat per no ge-

² El Muntanyà va allotjar proves d'hípica encara que no va ser reconeguda com a subseu de manera oficial perquè estava en terrenys de dos municipis diferents (el Brull i Seva) (Osona).

³ Saragossa i València es van oferir per allotjar competicions eliminatòries de futbol i compartir el goig de Barcelona i Catalunya.

nerar expectatives que esdevinguessin frustració si no es concretava la designació com a subseu. Alguna estona de les matinales d'insomni la relació Escola de Policia de Catalunya i galeries de tir es va fer present i des d'aleshores va esdevenir inseparable. El COOB ho va fer seu i va decantar la balança definitivament cap a Mollet, descartant definitivament Gelida (1989).

La premissa de què les inversions en instal·lacions esportives no havia d'ésser efímera, ans el contrari havia de tenir una utilitat posterior va ser el desllorigador de la designació, que va arribar el 17 de juliol de 1989.

L'arribada en helicòpter privat del president de la Federació Internacional de Tir iniciava una etapa intensa d'esdeveniments encadenats, de calendaris impossibles que l'esforç desinteressats i la il·lusió van fer possible. Iniciava una dimensió superior a la tasca municipal⁴.

En Josep Gomis era conseller de Governació i responsable de l'Escola de Policia⁵ i en Joaquim Molins era el conseller d'Obres Públiques, que amb en Joan Antoni Solans i Josep Lluís Vilaseca, secretari general d'Esports esdevingueren els interlocutors del Govern de la Generalitat d'aleshores. Josep Miquel Abad, conseller delegat, Ada Llorens cap d'Urbanisme i Jaume Curbet (recentment desaparegut) responsable de planificació de la Comissió de Seguretat eren les peces claus del Comitè Olímpic de Barcelona'92 (COOB). Menció especial per en Jaume Blades⁶, director esportiu de tir del COOB'92 i el nostre enllaç diari amb l'organització dels Jocs.

Durant l'any 1990 es va engegar un conjunt de procediments per poder construir-los durant el 1992:

- Conveni Ajuntament, Departament de Governació i INCASOL, propietari dels terrenys.
- Redacció i aprovació del Pla especial Olímpic que creava els vials d'accés a les instal·lacions de tir, Escola de Policia, deixalleria i barri de Lurdes.
- Projectes d'urbanització dels nous vials.
- Projecte de l'edifici del Tir de Precisió i de l'Espaï de Tir al Plat.
- Estudis d'impacte ambiental i sonor del tren i del Tir al Plat i la connexió amb l'EPC.
- Projecte dels dos ponts nous sota el FFCC de Barcelona – Puigcerdà.
- Projecte accessos a l'AP7 amb rotonda inferior.

L'alcalde de Barcelona i president del COOB, Pasqual Maragall, va compartir la sala de Plens de l'Ajuntament per ratificar alguns dels projectes de convenis, després d'haver compartit amb tots els molletans i molletanes la inauguració de les Pistes d'Atletisme el 27 d'octubre de 1990. Podíem,

224

Figura 2. Constitució de Mollet com a subseu olímpica i lliurament de la bandera (27-10-1990. L'alcaldesa Montserrat Tura, oneja la bandera olímpica entre l'alcalde de Barcelona, Pasqual Maragall, i el Secretari General de l'esport de la Generalitat, Josep Lluís Vilaseca. (Ramon Ferrandis / El 9 Nou)

⁴ El 12 de desembre de 1989 a les 19 h se celebrava el Ple extraordinari de la corporació municipal per tal d'acceptar formalment la nostra nominació de Subseu. Després s'inaugurava a la Marinetta l'exposició "40 fotografies dels XXIV Jocs Olímpics".

⁵ El director de l'Escola de Policia d'aleshores era Jesús M. Rodés.

⁶ Jaume Blades, director esportiu del COOB'92 va competir com a tirador als Jocs Olímpics de Tòquio'64 i de Múnic'72. En els Jocs de 1992 a Mollet de Vallès hi va competir el seu fill Josep.

doncs, proclamar “Mollet ciutat olímpica” i el que més tard seria president de Catalunya, Pasqual Maragall feia entrega de la bandera olímpica en el balcó del vell ajuntament. La plaça era fosca, feia molt fred, eren molts pocs els ciutadans que ens acompanyaven i la protagonista va ser una rata que es va passejar, sense sentir-se intimidada, per tota la plaça.

4. Aprofitar l'oportunitat. Inversions a la ciutat

El 28 de juliol de 1990 va entrar en funcionament la variant de la N-152, ara C-17, i el mateix dia quasi tots els molletans i molletanes van assistir a una festa convocada amb el lema “Ja no tenim carretera, fem nostre el carrer” en el vell asfalt alliberat. Massa anys de patir el trànsit intens i lent de molts milers de cotxes i camions pel bell mig de la població, havia partit la ciutat en dues. La inauguració i la festa popular de recuperació de l'avinguda Gaudí, i els carrers de Jaume I i Burgos van comptar amb la presència del Molt Honorable President de la Generalitat de Catalunya, Jordi Pujol.

La variant tenia algunes insuficiències, i accedir-hi era més difícil del que volíem, però va ser l'inici d'un conjunt de grans obres públiques que canviarien Mollet del Vallès girant-lo com un mitjó. El Govern de l'Estat, en el marc de polítiques de reactivació econòmica i de suport als Jocs Olímpics havia aprovat un conjunt de mesures fiscals per incentivar l'obra pública, la de més impacte (més enllà de les subvencions directes) va ser l'exempció de l'IVA.

La desaparició de la carretera que passava pel carrer de Jaume I va permetre una reurbanització com avinguda de voreres amples facilitant la reactivació comercial i simultàniament ens proposàvem convertir el col·lector del mig de “l'avinguda de l'Exèrcit Espanyol” en la Rambla que avui coneixem.

Figura 3. Obres de remodelació de Jaume I. (Tribuna Vallesana. Arxiu Històric de Mollet)

La simultaneïtat de les obres de tota la Rambla i tota l'avinguda de Jaume I va portar molts problemes de mobilitat que es van gestionar el millor possible i que els molletans van demostrar entendre que no podíem perdre aquella oportunitat.

A més d'aquestes grans obres, i les vinculades a les instal·lacions de Tir Olímpic i els seus accessos, van transformar-se en altres espais urbans:

Substitució de la xarxa d'enllumenat públic.

- Nou dipòsit d'aigua als Pinetons i construcció canonades d'abastament d'aigua per diferents barris.

Figura 4. Obres de la construcció de la variant de la N-152, ara C-17. (Tribuna Vallesana. Arxiu Històric de Mollet)

Figura 5. Inauguració de la variant de la N-152, ara C-17, el 28-7-1990. (Tribuna Vallesana. Arxiu Històric de Mollet)

226

- Escola municipal de música a Can Gomà.
- Urbanització de l'avinguda Calderó per connectar-la amb la B-500.
- Pont sota el FFCC de Puigcerdà al barri Santa Rosa, carrer de Palau de Plegamans.
- Urbanització Rambla Nova.
- Col·lectors aigües residuals i canalització Torrent Caganell.
- Reurbanització Rambla Fiveller i Rambla Balmes.
- Rambla de la Unió i substitució de la tanca Pavelló de bàsquet.
- Millores de la xarxa de clavegueram i construcció col·lectors Rambla Pompeu Fabra.
- Millora xarxa elèctrica. Soterrament línies aèries Rambla Balmes.
- Parc Bombers a la ronda Pinetons (antic).
- Remodelació del jardí de Can Mulà per convertir-lo en parc públic.
- Instal·lacions per EMFO al carrer de Berenguer III.
- Urbanització del carrer del Bosc.
- Projecte de rehabilitació dels "pisos Sala" a la Plana Lledó.

- Parc Lluís Companys.
- Recuperació de l'antiga N-152. Urbanització de l'avinguda de Jaume I.
- Plaça Mercè Rodoreda.
- Rehabilitació de la masia de Can Lledó.
- Urbanització del carrer de Ramon Casas. Connexió amb Anselm Clavé i la Rambla Pompeu Fabra.
- Centre Cívic del barri de Lurdes.
- Urbanització de la plaça Nelson Mandela.
- Pas inferior de FFCC Puigcerdà connectant el carrer de Borrell amb el carrer de Sant Llorenç.
- Urbanització de la Via Ronda (entre Zorrilla i Fèlix Ferran).
- Urbanització de la plaça Amical Mauthausen.
- Pla especial de l'Illa de Can Mulà.
- Projecte del mercat municipal.
- Magatzem i vestuari per a la Brigada d'Obres.
- Pistes d'atletisme de la Pedra Salvadora.
- Vianalització primer tram del carrer de Francesc Macià.
- Ampliació del cementiri.
- Plaça de Joan Abelló.
- Patis, pistes esportives i tanques de les escoles públiques.
- Aparcament de superfície al Pla de les Pruneres.
- Reurbanització del Passeig de Ronda.
- Urbanització dels carrers Can Mollet, Sant Roc i Doctor Fleming.
- Inici de la recollida selectiva.
- Urbanització del polígon industrial Can Prat.
- Vials d'accés a la deixalleria i al barri de Lurdes. Nou pas per sota els FFCC de Puigcerdà.

Calia treballar contrarellotge. La variant entrava en funcionament el 28 de juliol de 1990 i les obres de remodelació dels dos eixos principals s'havien

de fer només en un any. La intensitat d'acció del govern municipal⁷ per no perdre cap subvenció ni cap bonificació fiscal va donar fruits en forma de deixar enrere un Mollet del Vallès que el franquisme havia tractat com a suburbi.

La transformació de Barcelona ha passat a la història per haver-la vinculat a la bona arquitectura. Noms com Bohigas-Martorell-Mackay que van dissenyar el nou Poblenou i el Port Olímpic, i noms com Santiago Calatrava⁸, Norman Foster⁹, Ricard Bofill¹⁰, Albert Viaplana¹¹, Enric Miralles i Carme Pinós¹², Jordi Garcés¹³, Correa-Milà-Margarit-Buixadé¹⁴, Arata Izosaki¹⁵, Carles Ferrater¹⁶, Artigues-Sanabria¹⁷, resten lligats per sempre més a la Barcelona admirada.

Bach i Mora a la ciutat de Terrassa i a l'hoquei herba, Bonell a Badalona i al Pavelló Olímpic de Badalona, dedicat especialment al bàsquet. A Mollet del Vallès hem de recordar els germans Robert i Esteve Terradas, Manel Ribas Piera i als nostres serveis tècnics, de manera especial a: Jordi Llonch (1990-1992), Fèlix Bastaerrechea (1989-1992), Fernando Tejada (1991-1992), Josep Ortiz (1992), Conxa Bohigas (1990-1992) i Oriol Valls,¹⁸ sense oblidar els regidors d'obres i d'esports, Josep Garzón, Rafael Alarcon, Josep Monràs i la tècnica d'esports Pilar Peire.

Contra rellotge, el mes de juliol de 1992 estàvem acabant les cantonades de la nova avinguda Jaume I, i vèiem brotar uns arbres menuts que restituïen el verd que havia desaparegut a principis dels anys seixanta quan es van talar els grans plàtans d'ombra que havien acompanyat i fitat la carretera de Ribes des de la seva construcció.

No he oblidat les dificultats per coordinar el gran volum d'obra pública que es produïa de manera simultània, ni els problemes d'ordenació del trànsit que van suposar, ni les queixes veïnals sovint justificades per les molèsties de les obres a tocar del portal de casa, ni l'oposició contundent d'algunes forces polítiques que, aleshores, no formaven part del govern municipal, ni les dificultats econòmiques no he oblidat, però el ressorgiment de l'avinguda central de la ciutat després de dècades de degradació i forta contaminació, l'evidència que els plàtans falsos (*acer pseudoplatanus*) plantats han esdevingut la presència de verd on només hi havia gasos i soroll, les persones assegudes als bancs i a les primeres jardineres que ens van permetre veure tulipes en els nostres carrers, o els castanyers d'índies amb la seva singular flor blanca o vermellosa, erecte, perdurable, omplint la rambla i donant continuïtat als que ja existien

⁷ Un record especial per a l'Ezequiel Martín (e.p.d), Josefina Plana i José Manuel Fernández

⁸ Autor de la torre de comunicacions de Montjuïc

⁹ Autor de la torre de Collserola

¹⁰ Autor de l'ampliació de l'aeroport i de l'edifici INEF

¹¹ Autor de la Vila Olímpica, 133 habitatges.

¹² Autors de la Ciutat Esportiva Vall d'Hebron – Teixonera.

¹³ Autor del Pavelló Olímpic Vall d'Hebron.

¹⁴ Autors de la remodelació de l'antic estadi Olímpic de Montjuïc, avui estadi Lluís Companys. Construït per Domènech i Roura i per l'Exposició Universal de Barcelona (1929).

¹⁵ Autor del Palau Sant Jordi. La cúpula d'instal·lació esportiva més espectacular.

¹⁶ Autor de l'hotel Joan Carles I.

¹⁷ Autors del Pavelló d'Halterofília.

¹⁸ Caldria mencionar el treball i els nostres debats amb el director d'obra designat per la Generalitat en la reurbanització de Jaume I, Santiago Ferrer i Mur, i la col·laboració d'altres tècnics municipals imprescindibles pel conjunt de transformacions: Claudio Salaverria, Josep M. Mompín, Xavier Rabal i José Ramírez.

Figura 6. Actuació de Joan Manuel Serrat acompanyat per alumnes de l'Escola de Música de Mollet, per celebrar el final de les obres de la Rambla Nova

228

a l'alçada del Lestonnac o col·legi de les monges. Els arbres de l'amor amb la seva flor rosa intens que cada any esperem a principis del mes de març i que de manera especial es prodiga just darrera els quioscos fent un racó especial que va substituir un vell magatzem. Aquests arbres que van fer que Joan Manuel Serrat tries la cançó "Paraules d'amor" per interpretar amb els alumnes de l'Escola de Música que la majoria deuen ser pares i mares de família en l'actualitat i que vam acompanyar-lo el 20 de desembre de 1992 en la inauguració de la nova Rambla.

Ribas Piera va ser l'encarregat de demostrar que damunt de grans col·lectors d'aigües pluvials (torrent Caganell) i d'aigües residuals, podíem passejar i retrobar-nos. Des de Can Borrell a l'estació de França, l'eix de vianants més estructurant de la ciutat, té l'empremta olímpica. La construcció de les instal·lacions de tir, discorren paral·lelament a les obres de millora de l'Escola de Policia de Catalunya i la connexió entre els dos espais per sobre de la Riera Seca i els dos vials (antic i olímpic) que comuniquen el nucli principal de la trama urbana de Mollet amb el seu barri de Lurdes.

La necessària vinculació del Tir de precisió amb el Camp de Tir el Plat va decidir-nos a fer la connectivitat per sota la via del tren de Barcelona – Puigcerdà (línia 3 de rodalies). Aquesta ubicació del Camp de Tir al Plat amb un únic edifici de serveis, fou més discutida posteriorment a la realització dels Jocs que durant la seva preparació. Actualment la seva integració ha demostrat que la solució atalussada provocava l'aïllament de la zona de Can Vila i del barri de Lurdes i l'Eixample de Parets.

5. Impregnació esperit olímpic en una realitat difícil

És interessant fer, avui, una reflexió retrospectiva del camí entre la plaça buida amb una rata que insistia en ser la protagonista d'un vespre fred de finals d'octubre de 1990 i els carrers i la plaça plena a rebotar del dia de l'arribada de la flama olímpica, el 15 de juny de 1992 a les dotze de la nit.

Mollet del Vallès no tenia tradició en la pràctica de les dues modalitats de tir olímpic (precisió i plat). No partíem d'un equip amb tradició i èxits, no hi havia una afició entregada. La majoria de les altres subseus foren designades entre 1986 i 1987, mentre que nosaltres no ho aconseguirem fins al 1989. Teníem poc temps i no teníem fonaments. Havíem de fer accessos, galeries de tir, aplicació de tecnologia molt avançada... però la nostra ciutat seguia tenint índexs d'atur molt elevats i uns indicadors de seguretat ciutadana molt dolents. S'havien detectat els primers problemes estructurals en edificis construïts amb ciment aluminós.

Necessitàvem reactivar l'economia del municipi i sobretot necessitàvem incrementar l'autoestima col·lectiva. Havíem de fer que l'esperit olímpic no és limités a les galeries de tir que després formarien part de l'Escola de Poli-

cia de Catalunya¹⁹. Havíem de portar la modernitat a altres indrets de la ciutat i així ho vam fer. Havíem d'implicar la ciutadania, i els voluntaris olímpics van ser decisius. Però, sobretot, havíem d'impregnar d'esperit olímpic totes les transformacions físiques i socials que es produïen a la ciutat. De mica en mica, l'entusiasme i el fenomen d'unió es va anar produint tot i la sensació de què el Tir era un esport aliè a la vida quotidiana de la ciutat.

Quan el desaparegut Freddie Mercury, líder del grup britànic de rock Queen, i Montserrat Caballé van interpretar el tema "Barcelona", tots començàvem a sentir que aquell especial fenomen també es deia Mollet. Però el lema musical que es va popularitzar i va representar l'esperit dels Jocs Olímpics de 1992 va ser "Amics per Sempre", interpretat inicialment per Josep Carreras i popularitzat per "Los Manolos".

Per primera vegada participaven tots els comitès olímpics existents. S'incorporava la República Sud-africana que tornava al moviment olímpic un cop superat el problema de la segregació racial. Hi participaven les repúbliques que fins aleshores ho havien fet com a Unió Soviètica que s'integraven volun-

tàriament en un equip unificat sota la bandera olímpica. Com a independents ho feren les repúbliques bàltiques d'Estònia, Letònia i Lituània. També ho feien per primera vegada Eslovènia, Croàcia i Bòsnia-Hercegovina. L'absència de boicots va permetre la participació de Cuba (absent en els dos jocs anteriors). Fins i tot, els conflictes de Sèrbia es van resoldre deixant participar els esportistes serbis, montenegrins i macedonis a títol individual. És a dir, l'esperit de pau i germanor que volia projectar Barcelona '92 i les seves subseus es va veure acompanyat per un conjunt de fets geopolítics que van permetre el reencontre de tots els atletes del món.

La nostra climatologia mediterrània, la lluminositat dels carrers, la simpatia i alegria de qui té la sensació que està sortint d'un fosc túnel, la constància en la postulació olímpica, el rigor i la tenacitat en dotar d'infraestructures viàries (rondes i nus de la Trinitat a Barcelona, variant, accessos i nous vials del barri de Lurdes a Mollet) a més de construir instal·lacions esportives, requeria d'una organització molt potent, capaç de mobilitzar molts recursos econòmics. A tall d'exemple, l'evolució dels drets televisius de les diferents edicions dels Jocs foren:

229

Seu ²⁰	Total ingressos	Increment	% sobre pressupost
Tòquio '64	1.577.778\$	---	---
Mèxic '68	7516.000\$	376,3%	---
Múnic '72	11.609.000\$	54,4%	---
Montreal '76	33.862.000\$	191,6%	7,7%
Moscou '80	101.182.182\$	198,8%	8,2%
Los Angeles '84	276.000.000\$	172,7%	44,3%
Seül '88	407.000.000\$	47,4%	26,0%
Barcelona '92	650.000.000\$	49,6%	33,5%

¹⁹ Escola de Policia de Catalunya, avui Institut de Seguretat Pública de Catalunya Llei 10/2007, de 30 de juliol.

²⁰ Font: Gyungsook Min. "Over-Commercialitations of the Olympics: The Role of US, Television Networks" in *International Revue for Sociology of Sport*. 1986.

6. L'extraordinari fenomen dels voluntaris olímpics

Podíem haver aconseguit les millors instal·lacions de Tir Olímpic del món, haver canviat la fisonomia de la ciutat, però la ciutat no hauria vibrat amb cada passa olímpica sense els voluntaris olímpics.

L'èxit dels Jocs Olímpics i dels Jocs Paralímpics del setembre d'aquell mateix any es fonamenta en la participació entusiasta de la ciutadania i aquesta no s'hagués produït sense els voluntaris. Tots i totes les que es van inscriure com a voluntaris es van sentir especialment implicades en el projecte de ciutat olímpica, i es van sentir part activa de l'olimpisme, dels seus valors, convertint-se en la corretja transmissora d'il·lusió.

L'efecte voluntaris es multiplicava per cent perquè aconseguien engrescar el seu entorn immediat. L'"Equip'92" va anar impregnant d'optimisme tota la ciutat. El seu centre operatiu estava al costat de la Marineta, convertida des de fa anys amb la seu del Consorci de Normalització Lingüística, i que durant els anys 1990 i 1991, i part del 1992, va funcionar com a oficina de la Subseu, essent-ne la responsable tècnica Glòria Arimon i Ventura²¹.

De mica en mica, una munió de molletans i molletanes de totes les edats, s'anaven organitzant i formant. Perquè ser voluntari olímpic no significava poder lluir el xandall blanc amb el símbol de Barcelona'92, sinó que era un procés d'incentius progressiu, que actuava de selecció per definir les funcions que podrien fer durant la intensa activitat dels dies dels Jocs. La formació va tenir una primera fase de caràcter general i més endavant es feia una formació específica vinculada a la instal·lació esportiva que s'estava construint i

Figura 7. Oficina dels voluntaris olímpics de Mollet

finalment a la tasca específica que se'ls assignava.

Només la ciutat de Barcelona va mobilitzar 35.000 voluntaris pels Jocs Olímpics i 15.000 per als Jocs Paralímpics, i la Comissió Assessora per al Projecte Voluntaris'92 va dissenyar un pla d'acolliment de voluntaris de totes les comunitats autònomes, que s'havien d'hostatjar a casa d'altres voluntaris i voluntàries. Va ser el programa "T'espera un amic"²². A totes les persones que tenien alguna responsabilitat de comandament se'ls va lliurar el "Manual d'atenció al voluntari" i tots els voluntaris van rebre el "Manual del Voluntari Olímpic".

7. Alguna singularitat dels voluntaris molletans

Es pot afirmar, sense por a equivocar-nos, que el treball dels voluntaris va ser la clau de l'èxit. Quan Mollet va ser proclamada ciutat subseu olímpica, ja hi havia més d'un centenar de persones (139) que s'havien inscrit directament al Centre de Voluntaris del COOB'92. Amb la proclamació aquesta xifra va créixer fins a 331 voluntaris.

Persones de totes les edats i procedències, mogudes per l'entusiasme de viure en directe i sentir-se útils durant el gran esdeveniment que s'aproximava

²¹ Es van editar 5 números d'un informatiu especial que es deia *Mollet olímpic*.

²² Voluntaris'92. Deu anys després. Andreu Clapés. Sotsdirector de Voluntaris Olímpics del COOB'92. Director de l'Oficina d'Atenció al Voluntari i Defensor del Voluntari durant la celebració dels Jocs Olímpics.

i amb la consciència certa que només passa, si passa, un cop a la vida, van esbrinar com fer-se voluntari i van seguir el procés de formació. Eren ciutadans de Caldes de Montbui, de Sant Fost de Campsentelles, de Santa Perpètua de Mogoda i de Mollet del Vallès.

Mollet tenia una singularitat que ens agradava explicar: el voluntari de més edat de tots els inscrits, en Ramon Aran²³ que l'any 1992 tenia 85 anys i el més jove, Daniel Novo²⁴ que no havent complert els 18 anys va ser acceptat per la seva capacitat de dinamització. Aquests dos extrems cronològics van ser recollits per la premsa general.²⁵ Si repassem el llistat i les fotografies del moment l'evocació dels instants compartits esdevenen emocionants, perquè poques vegades s'ha viscut una actitud tan positiva i d'entrega per fer lluir la nostra ciutat al món.

Des de finals del 1989 fins al juny de 1991, en què s'incorporaria a les llistes municipals, el coordinador de tot aquest fenomen de voluntariat va ser l'actual alcalde de la ciutat, Josep Monràs i Galindo. En el càrrec de coordinador el va substituir amb èxit en Josep Toll, que va haver de plegar quatre mesos abans dels Jocs, i en el tram final i durant els dies de competició olímpica ho va ser en Carles Gilart.

La prova de foc de la seva preparació es va produir el mes de maig de l'any olímpic, en una prova test anomenada "Trofeu ciutat de Mollet" on per primera vegada es provaven els vestits tradicionals catalans per a l'entrega de les medalles, els de jaqueta verda per acompanyament dels atletes i la jaqueta blava per qüestions logístiques (aparcaments, seguretat, càtering...). En aque-

lla prova test en què van participar atletes vinguts de molts països per tal de conèixer i provar les instal·lacions, va començar a produir-se l'intercanvi de "pins" entre atletes, voluntaris, treballadors, públic en general... que durant els jocs esdevindria un autèntic fenomen conegut com la "febre dels pins".

Un temps després de finalitzats els Jocs, Mollet del Vallès va ser de les primeres ciutats que dedicà un parc als voluntaris i voluntàries olímpics i paralímpics, situat a la confluència dels carrers Enric Morera, Can Magre i la rambla Pompeu Fabra.

8. Mollet al món. La Torxa Olímpica i els Jocs

Tantes i tantes hores de feina buscant acords i recursos. Tanta obra pública per posar la ciutat al dia, perquè les galeries de tir de precisió i el camp de tir al plat complissin amb tots el requisits exigits per a la pràctica d'alta competició d'aquesta modalitat esportiva²⁶, tant esforç en formar voluntaris, tanta il·lusió col·lectiva per posar-la a prova en uns dies concrets, en uns instants concrets, en aquell inoblidable estiu de 1992.

El primer gran instant va ser l'arribada de la Torxa Olímpica a Mollet del Vallès, els seus portadors superaven la Conreria i arribats a Mollet, passejaven el foc que tres dies abans havia desembarcat a Empúries recordant-nos els nostres orígens remots i la nostra mediterraneïtat. Arribava a una plaça Prat de la Riba plena a rebentar a les dotze de la nit del dia 15 de juny.

Després d'una delicada arribada a l'antic port hel·lènic el dia 13 de juny el foc olímpic va recórrer les disset co-

²³ En Ramon Aran va morir l'any 2000 a l'edat de 92 anys i per expressa voluntat seva va ser enterrat amb el xandall olímpic.

²⁴ En Dani Novo va ser, més tard, regidor de Cultura de l'Ajuntament (2003-2011). També van ser voluntaris i més tard regidors de l'Ajuntament: Eva Pazos i Marco Gómez.

²⁵ Especial menció el reportatge de Canal+ per a tot el món en "Un dia en la vida dels voluntaris olímpics".

²⁶ Tipologia de competicions de Tir Olímpic. Vegeu annex

232

Figura 8. La plaça de Prat de la Riba, plena de gom a gom per rebre la torxa olímpica

Figura 9. El molletà Jordi Solé Tura, aleshores ministre de Cultura del govern central, alça la torxa olímpica

munitats autònomes, en un total de 9.339 quilòmetres, passant per 652 municipis, fent parada en 60 ciutats, entre elles, totes les subseus, durant 39 dies abans que Antonio Rebollo encengués el gran pebeter de l'estadi Olímpic amb una fletxa certera.

El 15 de juny s'havien anat concentrant milers de persones als carrers i places i el llavors ministre de Cultura,

Jordi Solé Tura encenia, a les dotze de la nit, el pebeter de repòs i la llàntia²⁷ que guardaria la flama encesa durant tota la nit. L'il·lustre molletà, i ministre en aquells moments, havia rebut la flama del regidor d'esports Josep Monràs i Galindo²⁸. Els carrers per on passava vessaven de gent que animava als portadors que d'entre els 9.726 relleus els va tocar córrer per l'asfalt de Mollet, atletes i voluntaris que ens feien vibrar amb l'esperit olímpic que duia la flama. L'alegria euforitzant va esclatar quan a un bon ritme atlètic entraven a la plaça Prat de la Riba, els que havien fet els darrers relleus.

En els municipis on s'aturava la flama hi havia els activistes de la campanya *Freedom Catalonia* conscients que era una gran oportunitat per fer conèixer al món la reivindicació nacional de Catalunya. Aquesta campanya era el termòmetre de l'èxit creixent de l'organització dels Jocs, ja que les seves activitats eren retransmeses a bona part del món. Mollet del Vallès va ser coneguda arreu. Els Jocs Olímpics ho feien possible i no podíem ni hàviem de dissimular la nostra emoció en veure la nostra ciutat entre les grans ciutats a la pantalla de la televisió.

9. Els dies dels Jocs Olímpics. Primera medalla olímpica Barcelona'92

La cerimònia d'obertura dels jocs protagonitzada per la Fura dels Baus amb milers de voluntaris i amb l'entusiasta col·laboració del públic present a l'Estadi Olímpic de Montjuïc va emocionar fins al punt de convertir-se en inoblidable als 3.500 milions de persones que es calcula que van seguir-la a través de la televisió.

A Mollet del Vallès tot estava llest²⁹.

²⁷ La torxa, la llàntia de seguretat i els pebeters de repòs són obra del dissenyador barceloní André Ricard

²⁸ Alcalde de Mollet del Vallès des del 10 de gener de 2004.

²⁹ Del 7 al 12 d'abril de 1992 s'havia celebrat el campionat d'Espanya de tir al plat i del 26 d'abril a l'1 de maig es va celebrar el gran premi internacional de tir de precisió que van servir de prova-test de les noves instal·lacions.

Com passa en aquest tipus d'esdeveniments, s'havia treballat fins al mateix moment d'iniciar les competicions. La cerimònia inaugural es va seguir des d'una pantalla gegant instal·lada a la plaça de Prat de la Riba i cada dia hi havia més banderes olímpiques i catalanes als balcons de la nostra ciutat³⁰.

El pas elevat per accedir a l'AP-7 i la rotonda inferior va ser l'obra que més ens va fer patir i l'exigència tècnica dels membres de la Federació Internacional de Tir el que més ens va neguitejar. Però el primer tret de competició va fer oblidar tots els maldecaps³¹. Hi havia atletes de tot el món. Els voluntaris estaven al seu lloc. Tots impecables. Tots alliçonats. A la subseu olímpica de Mollet es va entregar la primera medalla. La primera cerimònia d'entrega de medalles, d'hissada de banderes, d'himne del país guanyador va posar-se a prova a Mollet del Vallès. La va rebre la tiradora de Corea del Sud, Kaab Joonyeo en la modalitat de carrabina d'aire. Només feia dotze hores que s'havien inaugurat els XXV Jocs Olímpics.³²

Entre el tir de precisió i el tir al pateren tretze modalitats esportives que competien a Mollet del Vallès i, per tant, van ser tretze medalles entregades amb tota solemnitat als millors esportistes del món d'aquestes modalitats³³. Els que obtingueren medalla foren els guanyadors de set proves masculines, quatre femenines i dues mixtes. Per seleccions olímpiques la distribució fou: cinc medalles per equip unificat sota la bandera olímpica i que corresponien a les antigues repúbliques soviètiques, dues per l'equip xinès, dues per l'equip de l'Alemanya unificada, dues per l'an-

Figura 10. La primera medalla olímpica es va lliurar a Mollet, a la tiradora de Corea del Sud, Kaab Joonyeo

terior organitzadora dels Jocs, Corea del Sud, una per l'equip d'Estats Units i una per Txecoslovàquia.

Durant aquells dies van visitar-nos persones rellevants del món esportiu i polític; també les cases reials de Mònaco i del Regne Unit (el príncep Albert de Mònaco i la princesa Anna d'Anglaterra van voler visitar les millors instal·lacions de tir olímpic de tota la història).

És possible que l'extraordinària dedicació que vàrem destinar a les competicions de Tir, ens van privar de gaudir de l'extraordinari espectacle que suposava el conjunt dels Jocs Olímpics amb la presència dels millors jugadors del món, especialment de l'equip de bàsquet nord-americà que fou anomenat equip de somni (*dream team*) perquè per primera vegada a la història es componia dels millors professionals de la lliga nord-americana (NBA). Els jugadors més carismàtics foren Erwing Magic Johnson, Larry Bird i Michael Jordan.

En d'altres esports van destacar noms

³⁰ El 21 de març s'havia fet una trobada de voluntaris a les instal·lacions perquè es familiaritzessin amb els nous espais.

³¹ Ignasi Camí i Ignasi Galceran, director i director adjunt de les instal·lacions de Tir Olímpic van ser molt importants per la complexa organització dels Jocs a Mollet.

³² L'encarregat d'entregar la medalla seguida per tota la premsa del món va ser el príncep Albert de Mònaco en la seva condició de membre del COI.

³³ Vegeu annex.

Figura 11. El molletà i àrbitre internacional Victor Mas va portar la torxa paralímpica

234

tan coneguts com Carl Lewis, Linford Christie, Kevin Young en atletisme i l'espanyol Fermín Cacho que guanyà la medalla d'or en els 1.500 metres lliços; Aleksandr Popov, Sadovyi Yevgeny i Tamás Darnyi en natació, en aquesta modalitat la nedadora hongaresa Krisztina Egerszegi obtingué tres medalles d'or; el gimnasta bielorús Vitaly Shcherbo va aconseguir sis medalles d'or; el tenista suís Marc Rosset va guanyar la medalla d'or després de més de cinc hores de partit contra Jordi Arrese; la tenista estatunidenca Jennifer Capriati va guanyar la medalla d'or en la final contra l'alemanya Steffi Graf. Lluís Doreste guanyà

Figura 12. Del 3 al 14 de setembre Mollet va acollir les proves de tir paralímpic

dues medalles d'or en vela; el català Daniel Plaza guanyà l'or en marxa atlètica; en futbol la selecció espanyola guanyà l'or i l'equip femení d'hoquei herba també se n'endugué l'or.

Els tiradors d'elit no eren coneguts pel gran públic però competien a Mollet del Vallès i ho feien sota la mirada atenta dels experts i seguidors d'aquesta disciplina esportiva i la mirada perplexa i d'admiració dels que no havíem seguit mai una competició d'aquest tipus i no crèiem que fos possible el nivell de concentració i precisió que mostraven els atletes. Potser fins aquell moment no vam comprendre les exigències tècniques i la decisió d'aixecar un talús a banda i banda de la via del tren. Era cert, el vol d'un mosquit canviava radicalment el destí del tret. La nostra obligació i voluntat era que tot funcionés perfectament i si el Tir Olímpic funcionava perfectament i ho feien els altres esports, els Jocs serien un gran èxit. Aquest era l'objectiu de totes les llargues però inoblidables jornades d'aquell breu espai de temps en què Mollet del Vallès era, juntament amb altres 15 ciutats, el centre del món.

Cal reconèixer que la presència de molletans i molletanes no va ser massiva, però mai va faltar públic entregat i cofoi de saber que la seva ciutat escrivia, potser amb lletra petita, història olímpica.

10. Els Jocs Paralímpics. IX Edició

L'any 1948, sir Ludwig Guttmann va organitzar uns jocs esportius per als excombatents del Regne Unit a la II Guerra Mundial que havien patit lesions medul·lars o amputacions greus. L'any 1960, en el mateix Regne Unit i coincidint amb els Jocs Olímpics de Roma es van organitzar els primer Jocs Paralímpics oberts a tots els esportistes amb discapacitats físiques, sense que calgués la condició de veterà de guerra. Eren atletes amb discapacitat motora, amputacions, ceguesa, i paràlisi cerebral... (per

als que tenien deficiències mentals s'organitzaren els *Special Olympics*).

L'estiu de 1988, l'edició anterior a Barcelona'92, a la ciutat de Seül (Corea del Sud) va establir-se la vinculació: la mateixa ciutat que organitzés els Jocs Olímpics, organitzaria també els Jocs Paralímpics, obligant així a tenir cura de la correcta accessibilitat, sense barreres de cap mena a les instal·lacions esportives.

Entre les modalitats esportives paralímpiques hi ha el Tir. Per tant, des del primer moment Mollet va treballar sabent que després dels Jocs Olímpics, calia mantenir una estructura capaç d'organitzar –amb el mateix èxit i major sensibilitat, encara– els Jocs Paralímpics³⁴. Dels 317 voluntaris, 190³⁵ van acabar els Jocs Olímpics amb ganes renovades per col·laborar en els Paralímpics. En la memòria d'aquests jocs cal recordar que l'atleta local Antoni Duran va competir en la selecció de voleibol i va ajudar a dinamitzar les activitats a l'entorn d'aquest esdeveniment.

Va existir una torxa dels IX Jocs Paralímpics. El darrer relleu va sortir de l'Ajuntament de Barcelona el 30 d'agost i va ser portada per rellevistes discapacitats i no discapacitats, personalitats com Johan Cruyff, Koeman, Marta Ferrusola, Amparo Moreno, los Manolos, el Tricicle, Pep Guardiola.... Va recórrer 248 km de 30 poblacions, amb més de 500 portadors; el darrer relleu va entrar a la plaça de l'Ajuntament de la mà de Víctor Mas, molletà i àrbitre internacional de bàsquet.

Del 3 al 14 de setembre, les instal·lacions olímpiques de Mollet tornaven a obrir les portes per uns jocs diferents però no menys apassionants. De les 16 disciplines esportives, 5 corresponien a

Tir Olímpic, i a més a més aquesta vegada s'hi realitzaria una prova del Pentatló. Luis Salgado de la selecció espanyola va ser medalla de plata de pistola esportiva mixt SH1-SH3. Cossos amputats, ànimes més grans que mai, esperit de superació i esforços quasi inhumans ens tornaven a fer vibrar. Mollet tornava a ser-ne protagonista. La mascota Petra també va ser adaptada al Tir Olímpic, i fou tan popular com abans ho havia estat en Cobi.

Entre els Jocs Olímpics i els Paralímpics, Mollet celebrarà una Festa Major en el seu calendari més precoç perquè la Mare de Déu d'agost era dissabte i el vot del Poble, diumenge 16. La pregonera d'aquella edició, Lloïl Bertran va fer-nos una paròdia molt divertida de la nostra relació amb el Tir Olímpic.

11. Olimpíada Cultural

La celebració d'una olimpíada cultural va discórrer paral·lelament a la fase final d'organització dels Jocs Olímpics, complint la memòria de la candidatura de Barcelona'92 i l'acord posterior signat amb el COI.

Crec que per entendre la dimensió d'aquest gran moviment cultural cal fer referència a la importància que va tenir l'Administració Pública en el model d'organització Barcelona'92.³⁶ Per fer-la possible es va constituir OCSA (Olimpíada Cultural Societat Anònima). Estava previst que els actes de promoció cultural de Barcelona i Catalunya duressin quatre anys, però en el cas de Mollet no va ser possible pel retard en la nominació. Una de les principals activitats a Barcelona van ser els Festivals de Tardor que aconseguiren la projecció cultural de la capital de Catalunya a nivell internacional

³⁴ En Josep Maria Planas fou la persona designada pel COOB'92 com a responsable de les competicions de tir dels IX Jocs Paralímpics.

³⁵ 7.900 voluntaris a tot Catalunya.

³⁶ Botella, J. Politics, en Moragas, M. *The Keys to success: the social, sporting, economic and communications impact of Barcelona'92*. (1995) Bellaterra. Serveis de Publicacions UAB.

Figura 13. Cartell fet per Joan Brossa, de les II Jornades Internacionals de Màgia. Juny de 1992

236

en els camps de teatre, música i dansa. També es van organitzar espectacles de petit format i exposicions.

A Mollet del Vallès vam poder gaudir³⁷ de dues edicions del Festival Internacional de Màgia, amb la col·laboració inestimable pel seu gran coneixement d'aquest camp i per la seva genialitat artística i personal de Joan Brossa, que va dissenyar-nos un cartell encara avui conegut i reconegut d'un dimoni molt dimoni i molt vermell³⁸. Aquests festivals van portar a Mollet noms de primera divisió que deixaven bocabadats amb indiferència de l'edat dels espectadors: Brustrich, Carroll, Otchs, Braquetti, Fabian,

Syndra Khan... Com a culminació de l'Olimpíada Cultural a Mollet, el 17 de juliol vàrem poder gaudir d'un concert de carilló ambulant de la ciutat francesa de Douai, i el dia 18 de juliol l'apoteosi de bellesa amb el Grup Lanyang de Taiwan, amb un espectacle delicat de llum, color, disciplina i elegància que acompanyat d'una orquestra amb instruments tradicionals van emocionar el miler d'espectadors que es van aplegar a la plaça Prat de la Riba. En les condicions pressupostàries i de dèficits de serveis per resoldre el Mollet de l'època, els molletans i molletanes no hauríem pogut gaudir d'espectacles de tanta qualitat cultural si no haguéssim estat subseu.

No havia fet mai inventari escrit i personal d'aquells intensos tres anys. Ara m'adono de com m'emociona veure a les fotografies dels llibres oficials dels Jocs Olímpics de Barcelona'92 cares conegudes i records indestriables de la nostra ciutat, i en un racó, quasi imperceptible, el dimoni brossià presenciant la culminació d'un procés esportiu, cultural, de transformació urbanística i de recuperació de la confiança i la força col·lectiva. Sempre s'ha dit que l'Olimpíada Cultural va tenir més ombres que llum, i certament va existir persones molt crítiques que s'havien plantejat altres horitzons o que haurien donat un altre enfocament a la promoció cultural, però per a Mollet del Vallès la seva aportació va ser una injecció de qualitat que va apujar el llistó cultural que tot just mesos abans havien iniciat les inauguracions de la Biblioteca (23 de juny de 1990) i l'Escola Municipal de Música (5 de maig de 1991)³⁹.

³⁷ Menció especial a Rosa Maria Carrasco (filla de Manuel Carrasco i Formiguera) per la seva especial dedicació des d'OCSA, i els regidors i tècnics de cultura de l'època: Ramon López Reverter (1989-1991), Oriol Fort i Marrugat (1991-1992), Montserrat Illa (1989-1991), Montserrat Badia (1990-1992), Noemí Fernández (1989-1992), Antonio Martínez (1991-1992) i la col·laboració del Vicenç de Tríptic.

³⁸ I Jornades Internacionals de Màgia 4-19 de maig de 1991, i II Jornades Internacionals del 5 al 21 de juny de 1992.

³⁹ Els dies 1 i 2 de maig de 1992 Mollet va ser proclamada Ciutat Pubilla de la Sardana i es va celebrar el 50è Aplec de la Sardana. De tot això en guarda testimoni una escultura al parc de Can Mulà.

12. El Mollet postolímpic

Els Jocs de Barcelona van provocar una mobilització ciutadana sense precedents, una identificació de la ciutadania que consolidava dia a dia unes institucions democràtiques després d'una llarga dictadura. L'any que es va presentar la candidatura perquè Barcelona fos seu olímpica, s'havia produït un cop d'estat. La situació econòmica i els greus problemes socials no convidaven a l'optimisme, però els Jocs van ser la llum a l'horitzó que feia falta per creure en un futur millor.

La inversió pública va actuar de reversiu, va crear molts llocs de treball directes però també indirectes i una economia de sectors emergents (disseny, tecnologia, comunicacions...) generava llocs de treball i posava de moda la ciutat i Catalunya sencera, de manera que des d'aleshores ha estat el destí turístic preferit al món. La vivència de Mollet, en la justa proporció de les nostres possibilitats de la nostra mida, del punt de partida va suposar un canviar radicalment la fisonomia de la ciutat, obrir amplis horitzons, tornar-nos la confiança, creure'ns que era possible aconseguir els somnis col·lectius tantes dècades guardats en calaixos obscurs.

Barcelona va encertar-la de ple en l'enfocament dels valors a potenciar. Va convertir-se en la capital d'una mediterrània que des de la diversitat d'ètnies, religions, realitats socioculturals i econòmiques molt diferents creien en un futur comú i en pau. La Fura dels Baus⁴⁰ va agafar com a referència la llegenda d'Hèrcules per a la cerimònia d'inauguració més espectacular de la història, seguida per més de 3.500 milions de persones a través de la televisió. La llegenda d'Hèrcules és la de l'aventura humana. Sota la protecció del sol (que és la font de tota

la vida) Hèrcules emprèn un viatge per conèixer els límits del món: és la primera cursa olímpica. Vencedor de la competició, l'heroi trenca la columna que simbolitza el límit del món i amb aquest gest fixa els límits entre el bé i el mal, la vida i la mort. Hèrcules és coronat amb branques d'olivera que simbolitzen el triomf de la pau i la civilització, comença a brollar una font i l'aigua anirà separant Europa d'Àfrica, creant el mar Mediterrani i el futur naixement de la ciutat de Barcelona, els símbols de la qual són la intel·ligència, el coratge i la cultura que li permeten vèncer tots els obstacles i consagrar el triomf de la civilització.

Tots els actes de gran difusió van intentar amb èxit reclamar una mirada diferent cap a Catalunya. La Catalunya que ressorgia després d'anys de misèria econòmica i cultural i la persecució política, mostrava la seva gran eficàcia i precisió en l'organització dels Jocs, i en la seva capacitat de regeneració i transformació. Barcelona va situar la ciutat al centre dels jocs i no, com fins aleshores, en simple referència escenogràfica⁴¹.

A vegades m'he preguntat com seria la muntanya de Montjuïc, el front litoral, les rondes i la Vall d'Hebron... sense els Jocs Olímpics i alhora apareix també la pregunta de quants anys hauríem trigat en fer l'ampliació de l'Escola de Policia de Catalunya, quan hauríem trigat a tenir els accessos a l'AP-7 des de la variant de la N-152 (C-17), com hauríem convençut la Generalitat de que havia d'ajudar-nos a la recuperació de l'avinguda Jaume I i en la separació i ampliació de col·lectors sota la Rambla. La biblioteca popular, les noves escoles... tot va encaminar la nostra ciutat cap a un futur diferent.

Els Jocs Olímpics van ser un gran esdeveniment esportiu i de participació social, però també un dinamitza-

⁴⁰ Anys després, (2001) va ser l'encarregada de l'espectacular espectacle d'inauguració del Parc dels Colors.

⁴² Els Jocs de la ciutat (2002). Lluís Millet, arquitecte i director de la Divisió d'Infraestructures del COOB'92.

dor sense precedents. L'arquitectura, el disseny, les telecomunicacions, la presència internacional, l'admiració a l'Assemblea de Regions d'Europa i el Consell Europeu de Municipis, de la qual Barcelona i el seu alcalde, Pasqual Maragall, passarien a ser-ne protagonistes indiscutibles.

Singularment, a Mollet del Vallès van confluïr dues felices circumstàncies. Per una part, la voluntat dels voluntaris olímpics de continuar agrupats i col·laborar en els esdeveniments de la ciutat i per una altra, la decisió del govern de la ciutat de commemorar adequadament el Mil·lenari de l'existència documentada de Moledo (Mollet). Els voluntaris, aquesta vegada presidits per l'Antoni Bargalló, decidien mirar cap al futur amb el nom de "voluntaris 2.000" i van ser els impulsors i protagonistes de la inflada de globus i les grans trenes de colors que unien tots els barris amb el campanar i que encara avui apareix als llibres de Record Guinness (7 de novembre de 1993, commemoració del Mil·lenari de la ciutat).

L'empenta de transformació va continuar amb els eixamples de Can Borrell – Santa Rosa i de Riera Seca – la Vinyota, amb la reurbanització de l'avinguda

Gaudí, de l'illa de Can Mulà, de la nova plaça de Pau Casals, de l'adquisició del pla de les Pruneres, el parc dels Colors o l'Hospital...

El calendari ens recorda que han passat 20 anys i això ens permet una mirada retrospectiva i serena. Després d'aquest exercici retrospectiu, cal reafirmar-nos en què tot i algunes imperfeccions, la decisió de pugnar per ser subseu i la capacitat d'organitzar les competicions i de saber aprofitar la circumstància per iniciar el camí de la transformació i modernització ha estat enormement positiva.

En la retrospectiva he mirat de no obviar alguns problemes, dubtes o opinions contràries a algunes de les decisions preses. Però també des de la perspectiva refredada pel temps, cal seguir afirmant que l'opinió contrària d'una minoria no podia impedir que la ciutat fos destinatària de diners procedents d'altres administracions per fer que la ciutat estengués els Jocs molt més enllà de les instal·lacions i les competicions de Tir Olímpic.

Els millors Jocs de la història havien aixecat moltes medalles i aplaudiments, però també van aixecar unes ciutats i una nació de l'Europa més moderna.

238

Annex 1

Jocs Olímpics. Tir Olímpic

Homes	Medalla d'or
Carrabina d'aire	Equip unificat (antiga URSS)
Carrabina 3x40	Equip unificat (antiga URSS)
Pistola lliure	Equip unificat (antiga URSS)
Pistola d'aire	Xina
Pistola de tir ràpid	Alemanya
Matx anglès	Corea del Sud
Blanc Mòbil	Alemanya
Dones	Medalla d'or
Carrabina d'aire	Corea del Sud (primera medalla dels jocs)
Carrabina 3x20	Estats Units
Pistola d'aire	Equip unificat (antiga URSS)
Pistola esportiva	Equip unificat (antiga URSS)
Proves mixtes	Medalla d'or
Skeet (25 plats)	Xina
Fossa olímpica (25 plats)	República Txeca

Jocs Paralímpics. Tir Olímpic		
Homes		Medalla d'or
Carrabina d'aire dempeus	SH1	Alemanya
Carrabina d'aire dempeus	SH2	Suècia
Pistola d'aire	SH1	Independent (ex-iugoslaus)
Pistola d'aire	SH2	França
Carrabina d'aire dempeus	SH1-SH3	Regne Unit
Matx olímpic mixt	SH2	Suècia
Matx olímpic mixt	SH3	Alemanya
Matx olímpic mixt	SH4	Dinamarca
Matx anglès mixt	SH1-SH2	Corea del Sud
Matx anglès mixt	SH1-SH3	Alemanya
Carrabina d'aire 3x40 mixt	SH2	Alemanya
Carrabina d'aire 3x40 mixt	SH3	Alemanya
Carrabina d'aire 3x40 mixt	SH4	Itàlia
Pistola d'aire mixt	SH1-SH3	Independent (ex-iugoslaus)
Pistola esportiva mixt	SH1-SH3	Bèlgica
Pistola lliure mixt	SH1-SH3	Canadà

Annex 2

Cronologia

- 1984** juny. Tanca l'Institut Ramon Albó (centre educatiu que acollia nois interns sense família o amb problemàtiques socials).
- 1985** 30 de setembre. Comença a funcionar l'Acadèmia dels Mossos d'Esquadra, a Mollet, 1a promoció.
- 1986** 17 octubre. Barcelona és nomenada seu de la XXV olimpíada.
- 1989** 17 juliol. Mollet sap que serà subseu de tir, l'última en ser nomenada. L'Ajuntament de Mollet del Vallès aprova el Pla de les instal·lacions el 2-3-90 i el 15 juny comencen treballs. Les galeries de tir quedaran per a l'Escola de Policia (el fet que hi hagués l'escola, decidí per al nomenament de la subseu, segons el seu director, Jesús M. Rodés). L'INCASOL, propietari dels terrenys, vol desmantellar el camp de tir al plat un cop passats els Jocs Olímpics.
- 1990** Inici dels procediments per construir i millorar infraestructures a Mollet
- 1991** Del 7 al 9 maig, exposició a Mollet Barcelona'92, amics per sempre. La visiten 3.500 persones.
7 de maig. Inauguració de l'oficina de la subseu, amb el telèfon 570 1992.
Mollet reivindica que no es desmantelli el camp de tir al plat.
- 1992** 22 gener. Inauguració de l'exposició a Can Pantiquet Jocs paralímpics.
El Servei de Català edita díptics de vocabulari del tir i dos cartells: el del tir de precisió i del tir al plat
- 1992** Del 7 al 12 abril, Campionat d'Espanya de Tir al plat i de Catalunya de precisió. Els mateixos dies, Mollet és proclamada Ciutat pubilla de la sardana.
Jaume Blades, director espor-

tiu de tir del COOB'92 afirma que en aquells moments, són les millors instal·lacions del món. Mollet és coneguda per 27 milions d'afiliats al tir de 148 països.

1992 15 de juny, arriba la Torxa. 5.600 km per tot Espanya i 9.000 rellevistes a peu i amb bicicleta. 30 portadors fan el relleu a Mollet (27 d'ells, olímpics) amb relleus cada 500 m. Dos dels portadors són Josep Monràs i el ministre Jordi Solé Tura.

Ignasi Galceran, director adjunt del camp de tir parla de la magnitud de la instal·lació (a diferència d'altres). Per primer cop, a través de monitors, es poden visualitzar les dianes, i la retransmissió és en directe a tot món. Mollet és una de les poques instal·lacions on els voluntaris menges calent, perquè s'aprofita el menjador de l'Escola de Policia.

1992 26 juliol, 9.30 h. Poques hores després d'inaugurar-se els Jocs, es dona la 1a medalla olímpica en les proves de carrabina d'aire comprimit, a Mollet. La lliuren el príncep Albert de Mònaco i princesa Anna d'Anglaterra. El 29 juliol, l'alcaldeessa, Montserrat Tura, en dona una altra.

1992 1 setembre. Arriba la Torxa paralímpica. El portador de Mollet és l'àrbitre internacional de bàsquet, el molletà Victor Mas.

1992 Del 7 al 13 setembre, Jocs Paralímpics. No hi ha competicions de tir al plat. Crònica del periodista Niebla al butlletí subseu olímpica, en una tertúlia al bar Marfà: "Podem presumir de tenir l'únic Cobi armat amb fusell". Un altre diu: "Però el nostre Cobi només dispara trets de pau"

Hemeroteca Arxiu Històric de Mollet

Informatiu Mollet (1985-1988)

Mollet olímpic (1991-92)

Quatre Cantons (1990-1993)

Bibliografia

DE MORAGAS SPÀ, MIQUEL. *Comunicació, identitats culturals i Jocs Olímpics*. Centre d'Estudis Olímpics (CEO-UAB). Document presentat a Seül l'any 1987.

GYUNGSOOK MIN. "Over-Commercialisations of the Olympics: The Role of US, Television Networks" in *International Review for Sociology of Sport*.

Vídeos

Mollet del Vallès, l'avui i el demà d'una ciutat.

<http://www.youtube.com/watch?v=x2kONo68Ons>

Mollet i el tir olímpic

Antoni Moltó i Arissa*¹

A les instal·lacions de tir de Mollet hi havia moltes persones que hi treballaven: el Sr.Jaume Blades portava tota la instal·lació, el Sr.Manchón portava la part de precisió, jo vaig portar una part, l'arma curta, el Sr. Lluís del Cerro portava l'arma llarga... entre tots vam procurar que ens sortís bé. I ens va sortir molt bé.

Estàvem penalitzats amb 2.000 dòlars per cada minut que es retardés una prova; això venia d'una televisió alemanya que havia tingut l'exclusiva i com que tenia els horaris marcats, si no els complíem, el COOB ens penalitzava amb aquesta quantitat. No vam pagar res, tot va sortir rodó.

Aquell estiu del 92 vam veure com es feia realitat un somni que havia començat 68 anys abans. El 1920, Barcelona va sol·licitar l'olimpíada del 1924. S'hi havien presentat diverses candidatures: Roma, Los Angeles, Praga i París, a més de Barcelona, però el baró de Coubertin, que era el president del comitè olímpic i tenia pes, va demanar als membres del comitè que votessin París, i va sortir París. I també va recomanar que la pròxima, l'any 1928, fos Amsterdam, i així va ser. Barcelona també ho havia sol·licitat i ho va tornar a intentar el 1936, per ser seu el 1940, però va haver de renunciar per les circumstàncies que tots coneixem. L'octubre de 1965 es va fer una reunió del comitè olímpic a Madrid per nomenar la seu olímpica del

1972. Barcelona també hi havia presentat candidatura, però es va escollir Munic. El 1981 l'Ajuntament de Barcelona ho torna a intentar per al 92. El 84 es va donar a conèixer el resultat del concurs internacional, l'abril del 85 ja es va crear l'associació Barcelona Olímpica (el rei en tenia la presidència d'honor); finalment, va arribar la 94a sessió del comitè olímpic internacional que es va fer a Lausanne el 17-10-86 amb la presència de Felipe González com a president del govern espanyol, Jordi Pujol, president de la Generalitat de Catalunya i Pasqual Maragall com a alcalde de Barcelona. Les ciutats que competien amb Barcelona eren París, Amsterdam, Brisbane, Birmingham i Belgrad. A la tercera votació Barcelona va guanyar per majoria absoluta, per 47 vots contra 23, 10 i 5. Per fi, aquell somni de feia 68 anys s'havia fet realitat.

A partir d'aquell moment, a Barcelona va començar una recerca de llocs on fer les diferents proves. Es va construir el palau Sant Jordi, l'estadi de Montjuïc, el port olímpic, el velòdrom d'Horta, les instal·lacions de tir amb arc, i moltes altres, però amb el tir olímpic ens va costar trobar un bon lloc on ubicar-lo. Volíem unes instal·lacions que després de les olimpíades es poguessin seguir utilitzant. Es va mirar Gelida, Begues, Badalona (per cert, en un llibre anglès, el tir està ubicat a Badalona, es devia avançar als

* President de la Federació Catalana de Tir Olímpic. fedto@tir.cat.org

¹ Transcripció revisada de la conferència pronunciada al Centre Cultural La Marineta en el marc de les Jornades *L'esport a Mollet*, el 16 de juny de 2012

resultats). També teníem un lloc entre Sabadell i Terrassa on hi havia una empresa alemanya que es feia càrrec de totes les despeses a canvi de requalificar uns terrenys per urbanitzar-ho, però es va descartar perquè en acabar les olimpíades s'hagués acabat i potser ara seria un camp de golf o una altra cosa, però no seria tir. Al final, amb bon criteri, es va escollir Mollet perquè es donaven unes garanties de continuïtat que en els altres llocs no teníem: hi havia l'Escola de Policia. Als terrenys del costat llavors hi havia una antena i hagués portat problemes a les instal·lacions electròniques del camp. L'antena es va traslladar i van començar les obres. Eren les últimes instal·lacions olímpiques que es feien. Aquell estiu va marcar un abans i un després per a tots nosaltres, esportivament parlant, i, sobretot, als que hem practicat i en aquells moments dirigíem l'esport del tir. La prova la tenim en la construcció d'aquesta magnífica instal·lació esportiva a Mollet del Vallès, ciutat que, mai ens cansarem d'agrair, ens donà totes les facilitats i col·laboracions per part de tots els estaments.

Les instal·lacions esportives tenen un equipament esportiu de tres fossats de tir al plat per a les especialitats de fossat olímpic i skeet. Amb les proves de tir de precisió tenim galeries de 10, 25 i 50 metres. La galeria de 10 s'utilitza per a armes d'aire comprimit i té capacitat per a 60 tiradors. La de 25 metres es fa servir en proves de pistola de velocitat i pistola esportiva, amb una capacitat de 50 tiradors. Des de la galeria de 50 metres, que té una capacitat de 60 tiradors, es va instal·lar la sala de finals per a 8 tiradors, on es poden fer les finals de totes les especialitats olímpiques, tant d'arma curta com d'arma llarga. Per primer cop, es van instal·lar màquines i marcadors electrònics per a tots els llocs de tir a totes les galeries i es va posar

en pràctica un nou sistema per establir la classificació final amb els 8 tiradors que quedaven en primer lloc.

El mes de maig anterior es va fer una prova, el Gran Premi Internacional, que ens va servir per rodar les instal·lacions. Va sortir molt bé, es van corregir alguns defectes i ja ens van ajudar els voluntaris —que, per cert, mai els agraiem prou la seva ajuda, brutal—.

Encara que no ho sembli, el camp de tir al plat té una capacitat per a espectadors molt gran. Asseguts hi van seure 5.140. A les galeries de precisió hi caben 2.500 i a la sala de finals, 1.800. Totes les instal·lacions estan adaptades per a persones discapacitades, ja que l'any 1992 també s'hi van celebrar els Jocs Paralímpics. Avui, els tiradors discapacitats físics pertanyen a la nostra federació, esportistes que ens demostren dia rera dia i competició a competició el que es pot arribar a assolir amb l'esforç, digne d'admiració i un gran exemple per a tothom.

Nombroses seleccions de tot el món han vingut i vénen a entrenar-se a les nostres instal·lacions, ja que en pocs països hi ha una tecnologia tan avançada i un clima tan adient com el que tenim aquí. L'any 1995 va venir una delegació de Kuala Lumpur (Malàisia), a copiar i fotografiar tot el camp, per fer una instal·lació esportiva igual. Estava i està reconegut per tot el món. S'hi fan tots els campionats de Catalunya, les fases de copes del Rei, campionats d'Espanya i concentracions de l'equip nacional espanyol. A nivell internacional s'hi han celebrat dues copes del món els anys 1993 i 1994, més dos campionats d'Europa; del 17 al 29 de juliol de 1998 s'hi va portar a terme el 47è Campionat del Món de Tir, amb una participació de 80 països i més de 300 esportistes. El president d'honor va ser Sa Majestat el Rei, que va assistir-hi acompanyat de les principals autoritats del nostre país.

A l'Olimpíada vam rebre visitants il·lustres: la princesa Anna d'Anglaterra, el príncep Albert de Mònaco, i diferents alts càrrecs de països participants.

El gran nombre de competicions que s'han fet a les instal·lacions han representat, sens dubte, un bé per als hotels de Mollet, bars, restaurants i d'altres establiments. Els diversos campionats d'Espanya i copes del Rei (on participen molts tiradors de fora de Catalunya), també han beneficiat Mollet (en alguns casos han hagut de fer nit en ciutats del voltant, ja que Mollet estava ple). Gràcies a aquestes instal·lacions s'han creat més de 30 llocs de treball.

L'esport del tir forma part dels jocs olímpics des de l'any 1896, en la modalitat de precisió i des de l'any 1900 en la modalitat de plat. La Federació internacional de Tir es va crear el 1907 i la Federació espanyola, amb el nom de Federació de Tir Nacional, va ser fundada el 1900. La catalana, el 1980.

El 26 de juliol de 1992 a les 11 del matí, tot el món va engegar els televisors per veure la primera prova de les olimpíades retransmesa des de Mollet i a continuació vam poder veure la cerimònia de lliurament de la primera medalla, sens dubte, la més reconeguda periodísticament. Va ser l'inici esportiu dels jocs. La primera medalla d'or va ser per a la coreana Kaab Joonyeo en l'especialitat de carrabina d'aire, dames. Les proves olímpiques que es van efectuar en la modalitat de precisió van ser onze, cinc d'arma curta (de les quals, tres: pistola lliure, pistola de velocitat i pistola d'aire, van ser exclusivament per a homes i dues de pistola esportiva i pistola d'aire, per a dames). L'especialitat d'arma llarga va constar de 6 proves: carrabina matx, carrabina 3x40, blanc mòbil, carrabina d'aire, carrabina 3x20, per a dames. Les especialitats de plat van ser el fossat olímpic i l'skeet, en dues proves mixtes.

En haver instal·lat el nou sistema de marcadors en aquestes instal·lacions, els 8 tiradors finals han de tirar 10 trets més. A conseqüència d'això, es van establir nous rècords olímpics, el sistema s'implantà a tot el món i està funcionant actualment. Això vol dir que els tiradors que van tirar aquí, van marcar per primer cop els rècords olímpics i des d'aleshores estan reconeguts internacionalment com fets a Mollet.

També és destacable que la primera medalla assolida per Espanya en una olimpíada, es va aconseguir en la disciplina de tir amb arma llarga per Pedro Quiral, a l'olimpíada de París de 1900.

Les nostres instal·lacions proporcionen un gran servei a les diferents escoles de tir que la Federació Catalana té per tot Catalunya, ja que, periòdicament, s'hi entrenen les joves promeses del nostre esport, que són el futur de la nostra autonomia. Des que ens vam fer càrrec de les instal·lacions hem procurat millorar-les: hem canviat les màquines classificatòries que es van instal·lar l'any 92 per unes de més modernes, ja que la tècnica avança i cal millorar els sistemes. El nostre desig sempre ha estat tenir la tecnologia més moderna. El camp del plat, on es van fer tres pistes per a la prova olímpica, ara n'hi ha quatre i funcionen bé. També s'ha adequat la galeria de 10 metres d'aire, on hi havia el blanc mòbil, perquè els joves puguin tirar, ja que hi ha hagut un canvi de blancs i també s'hi han incorporat noves disciplines esportives.

Un dels projectes que té la nostra Federació és la construcció d'una residència per a la formació i desenvolupament intel·lectual i esportiu dels joves esportistes. Ho voldríem fer —no sé si serà possible— dins del complex esportiu de Mollet a fi i efecte que puguin venir equips de fora, d'Espanya i d'aquí i crear

escola, fer un caliu a Mollet. Ens agradaria que el nostre futur passés per aquí.
Per acabar, agraeixo a l'Ajuntament

de Mollet del Vallès que em convidés a reviure aquell inoblidable estiu del 92.
Gràcies!

Mollet: la subseu olímpica del 92. Mollet i els voluntaris olímpics

Jordi Plana González*

Quan ara fa tres mesos vaig rebre una trucada proposant-me fer una ponència sobre els voluntaris olímpics, no em va costar gaire acceptar l'ofertament. Tot el que fa referència a l'experiència viscuda durant els Jocs Olímpics de Barcelona '92, fa dibuixar un ampli somriure a la meua cara. Gent que m'estima diu que tinc tres o quatre batalletes que m'han marcat i que sempre les vaig repetint com si fos un avi, i la que vaig viure aquell estiu, n'és una d'elles.

De seguida vaig veure, però, que no seria una tasca gens fàcil.

En primer lloc perquè han passat molts anys i en la memòria queden gravades una sèrie d'instantànies dels moments més emotius. Transmetre'ls d'una manera ordenada pot resultar més complicat.

En segon lloc, perquè em resulta realment difícil i compromès representar d'alguna manera tot el col·lectiu dels voluntaris olímpics de Mollet, ja que les experiències són personals i intransferibles i en definitiva, jo us explicaré la meua.

Per acabar-ho de complicar, amb el

245

Figura 1. Voluntaris olímpics a Can Gomà

* Voluntari olímpic el 1992. jplana71@hotmail.com

246

Figura 2. Voluntaris olímpics a l'arribada de la Torxa. Pl. Prat de la Riba

meu relat podreu comprovar com jo vaig ser un voluntari molt però que molt privilegiat, amb una feina molt més atractiva que la de la majoria de companys i companyes i que no es limitava a la subseu olímpica de Mollet. Intentaré, no obstant això, establir lligams entre la meua experiència personal i les de tot el col·lectiu perquè qual-sevol altre voluntari olímpic s'hi pugui sentir mínimament identificat.

Sempre s'ha reconegut la importància que en la nominació de Barcelona com a seu olímpica va tenir l'alt nombre de voluntaris olímpics disposats a participar-hi. Molts de nosaltres ja érem voluntaris abans d'aquell 17 d'octubre de 1987. D'altres s'hi van anar afegint més tard.

N'érem més de 100.000! Però, què va moure a aquesta multitud a col·laborar desinteressadament en aquest projecte? Principalment la il·lusió col·

lectiva que es va generar des d'abans de la nominació. Teníem l'oportunitat de viure uns jocs olímpics en directe, a casa nostra i volíem ser participants d'aquell moment històric. Els voluntaris érem un col·lectiu molt jove (el 75% teníem entre 15 i 23 anys), però en alguns casos famílies senceres van voler viure des de dintre els jocs (a casa meua hi vam participar els tres germans i el pare).

Els responsables de la formació del voluntariat tenien clar que el sentiment d'orgull de ser voluntari havia de ser un pilar fonamental i es va donar molta importància al pla motivacional. Es van crear productes de marxandatge exclusius per als voluntaris (tots lluïem orgullosos el logotip imprès a samarretes, gorres, adhesius...). Teníem el nostre carnet personalitzat, es van oferir beques per anar a l'estranger, hi havia una revista i un programa de ràdio per als

Figura 3. Voluntaris olímpics al camp de tir de Mollet

247

voluntaris, s'organitzaven activitats lúdiques, visites a les instal·lacions olímpiques en procés de construcció... En sentíem importants, il·lusionats, motivats i identificats amb el projecte.

Per a molts era una oportunitat única de viure un esdeveniment d'aquesta magnitud des de dintre. Com podíem participar sinó d'uns jocs olímpics sense ser esportistes d'elit? Alguns fins i tot van poder viure l'experiència de ser portadors de la torxa olímpica durant uns centenars de metres i personalment conec una companya del meu grup de voluntaris que va tenir la possibilitat d'anar a buscar la flama olímpica a Atenes. Us ben asseguro que reconeixíem ser uns privilegiats.

En el cas concret de Mollet, de ben segur que va haver-hi força gent que es va afegir a l'equip de voluntaris un cop es va assabentar que la nostra vila seria olímpica. Alguns dels que ja ho érem abans de la nominació com a subseu

olímpica, teníem la il·lusió de ser al revell de l'ou, a l'Estadi Olímpic, al Palau Sant Jordi, a les Piscines Picornell, a la Vila Olímpica... Però que coi! Mollet seria olímpica i havíem de fer-ho molt bé. Ens vam sentir compromesos amb Mollet.

Els responsables de la formació dels voluntaris olímpics tenien clar que tota aquella força inicial calia canalitzar-la i sobretot, formar-la adequadament. A més, calia fer una selecció, perquè moure un col·lectiu de més de 100.000 persones durant els Jocs Olímpics hauria resultat molt costós econòmicament i funcionalment. Vam passar una formació bàsica, una formació específica i una formació a la instal·lació.

De la formació bàsica tinc un record molt llunyà, però conservo el dossier on hi havia temes com l'Olimpisme i la cultura, Barcelona i el seu entorn, l'esport i l'home, el projecte de Barcelona '92, participació activa (que

representa ser voluntari i primers auxiliis) i les llengües. També conservo la certificació segons la qual havia superat aquesta formació bàsica, que a més del dossier constava de participacions actives en esdeveniments culturals i esportius a la ciutat. Recordo haver participat en diverses curses de patins i de bicicletes en alguna Festa Major. Eren tasques poc rellevants, com vigilar una cruïlla on no hi havia gaire cosa a fer, però d'alguna manera ens anàvem formant pel que faríem uns anys després. A més, teníem l'oportunitat de lluir els nostres flamants xandalls blancs pel carrer i que la gent ens identifiqués com a voluntaris. Ens en sentíem orgullosos.

La data s'anava acostant i calia definir les ocupacions de tots els voluntaris que anaven des de tasques específiques amb un cert grau de formació i responsabilitat, a tasques de suport, de relacions públiques, d'oficina, esportives... Els responsables de la formació intentaven conèixer les nostres habilitats i destreses mentre nosaltres esperàvem que ens assignessin una ubicació concreta.

En aquest impàs, a mi com a estudiant d'Educació Física que veia dia rere dia com s'anaven acabant les obres de l'Anella Olímpica i com l'ambient preolímpic guanyava en intensitat amb les moltes visites de les personalitats al nou i flamant INEFC de Barcelona, em va sorgir la possibilitat de participar en la cerimònia inaugural juntament amb els meus companys d'estudis. Era una ocasió única... però vaig haver de renunciar-hi. Ara bé, és aquí quan s'inicia la meva vivència absolutament espectacular i privilegiada dels Jocs Olímpics de Barcelona'92.

Pocs mesos abans dels jocs, em van trucar perquè havia de passar per la Marineta a fer una mena de procés selectiu amb altres voluntaris de Mollet. Era ni més ni menys que per participar en les cerimònies de lliurament

de medalles. Això sí que era gros! Uns quants vam passar la primera fase de la selecció i vam anar a fer una segona prova a l'Oficina Olímpica a Montjuïc, on ens hi havíem de presentar amb una americana i caminar marcant el pas duent una safata a les mans. Vaig tenir la sort de ser triat juntament amb sis companys i companyes més de Mollet i uns dos-cents cinquanta voluntaris més d'altres indrets de Catalunya.

Poc després va començar la formació específica. Els nois faríem de portadors i hissadors de banderes i les noies serien les encarregades d'acompanyar els esportistes i les personalitats fins el pòdium i dur les safates amb les medalles. Havíem d'aprendre a plegar i desplegar banderes, a desfilat rítmicament i coordinadament, a hissar-les amb el tempo just...

Quan fa uns dies vaig recuperar els fulls de convocatòria a les sessions de formació específica que encara conservo, em va sorprendre comprovar com havíem fet gairebé vint sessions formatives. No recordava haver-hi dedicat tantes hores, però la veritat és que érem joves, estudiants i sobretot, estàvem molt il·lusionats. Això va fer que les sessions de formació específica no es fessin gens feixugues i que al mateix temps s'anessin creant dinàmiques positives dins el grup.

Recordo que algun aspecte d'aquestes formacions va ser molt real perquè vam haver de fer una entrega de medalles en una competició internacional de tir olímpic que es va fer a Mollet unes setmanes abans dels Jocs Olímpics. Encara estàvem una mica verds i vam col·locar una de les tres banderes a l'inrevés de manera que va pujar de cap per avall. Sort que els Jocs Olímpics encara no havien començat i no hi havia gaires càmeres per filmar-ho...

Els grups de cerimònies érem de més de 20 nois i noies. Hi havia un total de 8 grups que teníem assignades

una sèrie d'instal·lacions. Com tots els que érem de Mollet, estàvem adscrits al "grup G"; una de les instal·lacions on vam haver de lliurar medalles va ser precisament el camp de tir olímpic de Mollet.

Recordo l'enorme expectació prèvia al lliurament de la primera medalla dels Jocs Olímpics de Barcelona'92 que es va fer precisament a Mollet. Totes les càmeres estaven enfocades allà, nosaltres ja havíem après a pujar les banderes del dret i compassadament, però pocs minuts abans de començar, un dels responsables li va mostrar la bandera que havíem d'hissar a la primera medallista d'or i tant ella com el seu entrenador van reaccionar ben enrabiats. Els hi havien posat al davant la bandera de Corea del Nord en comptes de la sud-coreana! Va anar de ben poc que no protagonitzéssim un conflicte internacional de primer ordre... Sort que els protocols estaven ben definits i els nostres responsables els van respectar. Estaven a punt de demanar que ens enviessin una bandera de Corea del Sud amb helicòpter quan aquesta va aparèixer al fons d'una caixa. Tot va sortir molt bé.

A Mollet teníem temps per veure competicions i per coincidir amb els voluntaris que havien fet la formació bàsica amb nosaltres i que anaven amb els seus xandalls i vestits blaus, verds i grocs, uns fent feines de control d'accessos, altres de suport a la competició, altres a la sala de premsa...

Al Tir Olímpic vam ser-hi durant els primers vuit dies. Després ens va tocar anar passant per altres instal·lacions mentre la tasca dels voluntaris de la subseu de Mollet arribava a la seva fi.

Com a curiositat, comentar-vos que tres anys més tard, jo entrava a treballar a l'Escola de Policia com a professor d'Educació Física i us ben asseguro que quan vaig tornar a trepitjar aquella plaça de cerimònies se'm va posar la pell de gallina.

Els voluntaris molletans de cerimònies d'entrega de medalles encara teníem feina a les proves d'halterofília, de frontennis, de beisbol... i de bàsquet!

Era l'any del Dream Team i tots els grups frisàvem perquè ens assignessin el bàsquet. Tenir la possibilitat de lliurar medalles a Magic Jonhson, Michael Jordan, Larry Bird i companyia era quelcom excepcional, màgic diria jo. Resulta difícil explicar què va significar estar als passadissos aguantant les banderes dels països guardonats mentre vèiem passar just a tocar tots aquells esportistes absolutament mítics i sortir al centre de la pista uns minuts després en una cerimònia que van seguir milions d'espectadors de tot el món i que encara avui es pot veure a la pàgina web del COI.

No tan esperada però sí curiosa va resultar la cerimònia de beisbol. Teníem un problema amb les noies. Hi havia tants jugadors en cada equip i tantes medalles a repartir, que la noia portadora de les medalles d'or havia de fer un esforç important per mantenir la safata en flexió de 90° durant tota la cerimònia. Ho vam salvar amb nota.

Era realment espectacular tenir tres safates amb vint medalles olímpiques davant nostre.

Per moltes de les coses que he explicat fins ara es pot entendre que la meva tasca com a voluntari fos absolutament privilegiada. Però hi ha un detall que encara accentuava més aquest privilegi. Totes les acreditacions tenien un codi que permetia accedir a una instal·lació en concret. Com que el nostre era un grup itinerant perquè havíem de passar per cinc instal·lacions diferents, teníem el símbol de l'infinit. I això significava ni més ni menys que... ACCES A TOTES LES INSTAL·LACIONS. Us podeu imaginar que quan acabàvem la nostra feina i sobretot els darrers dies que estàvem ja més alliberats, ens vam fer un fart

de veure competicions esportives al Palau Sant Jordi, a Badalona, a l'Estadi Olímpic...

Només hi havia un però: no podíem accedir a la cerimònia de clausura perquè calia una acreditació especial. Solució? Als pobres companys de control d'accessos de l'Estadi Olímpic els vam dir que havíem de fer la cerimònia de lliurament de medalles de la Marató que es feia uns minuts abans de la clausura, que anàvem tard i que si no entràvem ràpid potser hi hauria algun problema per culpa seva. Doncs devíem semblar prou convincents perquè quan en Constantino Romero deia allò de: "Atletas, bajen del escenario", nosaltres érem allà, set molletans i un bon

grapat d'amics amb qui havíem compartit emocions molt i molt intenses i per descomptat, inoblidables.

Sí, en aquest cas podem afirmar allò de "Va ser una experiència única i irrepetible". Difícilment trobarem una altra situació a les nostres vides on tothom treballi en equip amb una gran cohesió de grup, on es respiri un ambient d'illúsió col·lectiva tan gran, unes ganes de viure intensament aquells moments i de treballar per la ciutat com va passar aleshores. Tots els que hi vam participar ho durem gravat sempre a la nostra memòria.

Mollet del Vallès, 16 de juny de 2012. Vint anys després...

Pinzellades d'un segle d'esports a Mollet

Glòria Arimon Ventura*

1. Abans de la guerra del 36-39

Algunes entitats esportives sorgeixen el segle XIX, però de fet, podem dir que la majoria d'entitats que tindran continuïtat fins a les actuals neixen entre els anys vint i trenta del segle XX. Sorgeixen des de baix, perquè hi ha una gent que practica o vol practicar un esport determinat, i s'agrupen, busquen lloc on fer-ho i comencen a jugar. En tenen ganes, els fa il·lusió i no tenen ni un duro.

Els esports que es practicaven a Mollet eren si fa no fa, com a la majoria d'altres llocs. Els que tenien més empenta eren el futbol, el muntanyisme, el bàsquet, l'atletisme i els escacs, però se'n practicaven molts altres: el ciclisme, l'handbol, el billar... i més endavant, el motorisme i el tennis.

Si busquem antecedents, la primera menció esportiva la fa Joan Solé Tura quan escriu que ja a l'època de la Guerra dels Segadors (1640-1652) a Mollet es jugava a escacs (SOLÉ, 1981). En un altre àmbit, Mollet va ser una localitat pionera en la implantació de l'excursionisme (PÉREZ, 1995); el 1879 ja hi ha el primer nucli, promogut pel rector de la parròquia, mossèn Vicenç Triadú, un dels primers socis delegats de l'AEC (Associació d'Excursions Catalana); el 1881 s'hi integren Vicenç Plantada i el metge Benet Altisench, que amb altres companys anaven a caminar a Montmeló, Sant

Miquel del Fai, al turó de Montcada, als cingles de Bertí... també al Montseny i a esquiar, però no és fins el 1909 que es forma el que s'anomena l'Agrupació Mollet.

Els jugadors de futbol van començar a unir-se el 1914, quan un grup d'amics formen l'Esport Club Mollet i jugaven a l'esplanada dels Castells fins que el 1919 s'afilien a la Federació Catalana; el 1923 Alfons Falguera, un home polifacètic, n'és secretari i fins el 1928 juguen al terreny de la Pelleria.

Figura 1. Cicles Isern, al c/Berenguer III, 87. ABANS

* Tècnica de Documentació i Publicacions de l'Ajuntament de Mollet del Vallès. garimon@molletvalles.cat

Figura 2. Terrenys de la Fassina, on els atletes s'entrenaven els anys trenta. A la fotografia, en Castells, fent un salt de perxa. ABANS

252

Pel que fa al ciclisme, el 1925 es funda el taller de bicicletes Rabasa-Solà, l'inici d'una llarga saga de persones: Rabasa, Solà, Basolí, Filbà, Isern, Enric, Escuin... que a Mollet han donat vida al ciclisme. En aquesta dècada, les primeres dones que van en bicicleta són les germanes de Simeó Rabasa, Margarida i Teresina (BOTER, 2003), un fet mal vist pel poble (a més, com que abans les dones no portaven pantalons, es van haver de fer unes faldilles amb les vores plenes de perdigons de caçar, perquè el vent

Figura 3. Equip de futbol de l'Sport Club Mollet. Any 1922. Entre d'altres, Antoni Suñé, Felip i Enric Gonzalvo i Bruno Soler. ABANS

no els hi alcés). L'any 1926, el ciclista local Teodoro Montenys guanya la volta al País Basc i el 1927 es funda la Peña Ciclista Mollet, que, entre altres activitats, organitza la cursa Mollet - Figueres - Mollet.

L'any 1928 els practicants del futbol passen a jugar a un terreny de la plana Lledó i més endavant l'envolten de canyes per obligar els espectadors a passar per taquilla, un primer pas per finançar-se. Aquest mateix any, un grup d'amics que també jugaven a futbol en el mateix espai (Falguera, Carrera i Torrents), s'agrupen per practicar atletisme amb J. Erra d'entrenador.

El 1931, una colla d'amics (dos d'ells, els mateixos Falguera i Torrents), s'ajunten per practicar basketball, adherits a l'entitat Sport Club Mollet. Mesos més tard, sorgeix un altre grup que juga als terrenys del camp de futbol de plana Lledó i es federen amb el nom d'Associació Catalanista de Mollet, una secció de la Lliga Catalanista Regionalista.

L'any 1931 els atletes creen una entitat pròpia: el Club Gimnàstic Esportiu. Entrenen al terreny dels Castells i practiquen modalitats, algunes de les quals ara han desaparegut: salt de llargada amb peus junts, javelina a l'espanyola i, llançament de barra basca. Aquell mateix any, el 12 d'abril, es constitueix la Peña Escacs Mollet, al cafè Cardona, al c/Barcelona, 3 (ara sabateria PUMAN); també jugaven a escacs a l'Ateneu i, com a fet excepcional, hi jugaven dones (Montserrat Puigcercós, filla del metge, Winie Ortega i altres dones). Recordem que la majoria dels practicants de tots els esports eren homes.

Des del 1932 la Peña Ciclista és la gran promotora del ciclisme a Mollet, que ja feia anys que es practicava aquest esport. L'Ajuntament molletà atorgà una subvenció econòmica per a l'organització de la Volta a Catalunya, que passava per Mollet el 13 de juny i on participaven ciclistes molletans. El 1932

neixen també les entitats Art i Esport, el Centre Excursionista Fotogràfic i el Club Fotogràfic i Excursionista de Mollet (nuclis del Muntanyenc). L'equip de bàsquet de l'Sport Club aprova el reglament interior i l'equip de bàsquet de l'Associació Catalanista de Mollet, com l'altre equip, es dona d'alta a la Federació Catalana; amb l'empenta de Vicenç Torrents, xicots entre 12 i 14 anys entrenen un parell d'anys i el 1935 ja es proclamen campions de Catalunya (entre els anys 1935-36, els germans Suñé ja preparaven noies per l'equip femení de bàsquet).

Del 7 al 14 de juliol de 1935 es disputa a l'Hostal la Marinette, el I Torneig Internacional d'escacs Mollet 1935, organitzat per la Penya Escacs Mollet, que presidia Alfons Falguera. Era el primer torneig que es disputava a la ciutat. El va guanyar Víctor Kahn, que va empatar amb George Koltanowski, amb una gran actuació del molletà Joaquim Calduch, que va acabar imbatut. Completaven la nòmina local Francesc Cardona i Josep Almeda. La direcció del torneig va anar a càrrec de Valentí Marín, amb l'ajuda d'Ernest Dutren i dels doctors Esteve Puig i Puig i Bonaventura Puigcercós i Oller. Joaquim Calduch tenia molt bona relació amb el Club Ajedrez Barcelona i havia jugat diversos campionats socials. Els mateixos dies es va celebrar un torneig femení a sis partides, entre la campiona del Club Ajedrez Barcelona, Gloria Velat i la campiona de la Penya d'Escacs Mollet, Montserrat Puigcercós, que va acabar en taules (+2-2=2), fet que demostra l'excel·lent preparació de la jugadora molletana davant l'experimentada campiona de Barcelona. Uns mesos més tard, Puigcercós es va enfrontar a Sònia Graf, una jove figura en els escacs femenins mundial¹.

Els esportistes es finançaven de di-

Figura 4. Equip de futbol de l'Sport Club Mollet. Temporada 1921-22. Camp de la Pelleria. ABANS

verses maneres: amb les quotes dels socis, amb entrades, si n'hi havia, amb publicitat de botigues i empreses, amb suport institucional (bàsicament, l'Ajuntament), tómboles, rifes, festivals... i de la pròpia butxaca.

Els emplaçaments on jugaven van anar canviant. Al principi, molts van començar a jugar a l'esplanada de la Fassina, un terreny propietat dels germans Castells, al xamfrà de l'actual avinguda de la Llibertat amb Beren-

253

Figura 5. Montserrat Puigcercós (dreta, al centre), filla del Dr. Puigcercós, era una destacada jugadora els anys trenta

¹ Joaquim Travesset <http://www.ajedrez365.com/2012/06/torneo-internac-ajedrez-mollet-1935.html?m=1>

guer III, on tenien una fàbrica d'anís. Després es va jugar, correlativament, en un solar dels Rebull i dels Vinzia, entre Cambó-Antònia Canet i Rambla Nova; després a la plana Lledó (on ara hi ha un club de jubilats), a l'estació del Nord (on ara hi ha la Farinera), i en un terreny de la Pelleria (a l'actual avinguda de can Prat).

L'esclat de la guerra el juliol de 1936 representa un tall per a tots els esportistes i una aturada general de les activitats. Del 5 al 15 de juliol s'organitza un torneig internacional d'escacs a Barcelona, on participa Joan Calduch; serà l'última activitat de la Penya fins l'any 1943; durant la guerra, diferents membres del Club d'Escacs guarden el material amagat en cases particulars. El 18 de juliol, membres del Club Atlètic esperaven el tren per anar a l'Olimpiada popular a l'estadi de Montjuïc, però la competició ja no es va jugar. Tres molletans del Club Muntanyenc van quedar atrapats a Mallorca i no poden tornar a Mollet fins al final de la guerra, el 1939. L'últim partit que juguen els del bàsquet va ser el 18 de juliol de 1936 a la pista del Centre on van guanyar l'equip de Sta. Coloma de Gramanet, però ja no els van poder donar la copa perquè tothom marxà de pressa a casa; en Vicenç Torrents agafà la senyera que presidia l'acte i se l'endugué a casa. Durant la guerra es va voler fer una Olimpíada dels Treballadors de tot Europa a Suïssa, però no es va aconseguir tirar-la endavant; l'Isidre Falguera n'era el seleccionador espanyol. Sembla que els jugadors de futbol de Mollet són els únics, que, malgrat l'absència de jugadors —perquè molts són a la guerra— continuen jugant, quasi sempre en partits amistosos.

Però la guerra no només va tallar la pràctica dels esports, sinó que

s'endugué alguns dels que el practicaven, com el doctor Rosés, que era un consumat practicant de billar i d'escacs; hi anava a jugar al Cafè del Coro, i un dia que hi estava jugant, van sentir les sirenes que avisaven del bombardeig, va sortir del Cafè i va morir amb el seu fill als Quatre Cantons. O en Ramon Francí, jugador de bàsquet que sempre jugava amb boina perquè deia que li duïa sort, però el destí li va jugar una mala passada i morí a la guerra, com també un altre jugador de bàsquet, en Martí Maurell. Isidre Falguera, després de passar per un camp de concentració, va morir a França; Josep M. Fernandez s'hagué d'exiliar i també morí a França acabada la guerra. Santiago Masats va passar 7 anys fora de casa, comptant la guerra, les presons franquistes i 3 anys a l'Àfrica (on, per cert, jugà a bàsquet) (MASATS, 1991). El pilot de motos Jaume Pahissa, durant la guerra defensà la República com a capità de carros de combat i gràcies als seus coneixements mecànics, els tancs del seu esquadró eren els més ràpids i fiables de la companyia. Acabada la guerra, s'exilià a la Catalunya Nord i fou confinat al camp d'Argelers, des d'on l'extradiren a Espanya. El van condemnar a tres penes de mort, i va passar 5 anys a la presó Model de Barcelona². Alfons Falguera, secretari del futbol l'any 1923 i creador de les seccions de bàsquet i d'atletisme, va ser condemnat a mort, però la sentència va ser commutada per 20 anys de reclusió.

2. Després de la guerra fins a finals del segle XX

Acabada la guerra, a poc a poc i amb molts problemes de tot tipus, la gent que fa esport reprèn les activitats. Uns i altres s'aixopluguen en cafès i bars, i

² <http://jaimepahissabonsoms.blogspot.com.es/>

juguen sota el paraigües de l'Església (Centre Parroquial) o de la Falange (Educación y Descanso i OJE).

Els anys cinquanta, quan a Mollet encara no hi havia cap equipament esportiu, la pista del Centre Parroquial, que depenia de la parròquia, va ser bàsica per a la pràctica d'esports com l'hoquei patins, el bàsquet i l'handbol, anomenat llavors, "balonmano". El mateix capellà, mossèn Josep Català, va començar a entrenar set nois amb una pilota i un reglament d'handbol a la mà. A més del Centre, es jugava a la pista Trèvol (que va tenir dues ubicacions, la primera, a l'avinguda de Calderó i la segona, al c/Lluís Duran), al camp de les Pruneres, al del Montseny i a la plana Lledó. També van anar variant les seues socials, sovint establertes en bars com la Nau, la Granja Pou, el Regino, la Marineta, l'Ateneu, el Club Recreatiu Mollet (Tabaran)...

El fet de tenir equipaments que reunissin un mínim de condicions ha estat un factor clau en l'evolució dels esports a Mollet. De la itinerància de la majoria dels esportistes molletans es va passar a tenir el primer equipament municipal digne a la plana Lledó, que marca un abans i un després en la pràctica del bàsquet (els equips masculins havien anat pujant posicions, fins que la temporada 1968-69 van disputar la promoció per mantenir-se a segona categoria -la categoria era estatal, i per zones geogràfiques-); fins aleshores havien d'entrenar al pavelló cobert de Granollers perquè a Mollet no n'hi havia (aquella temporada s'havien desplaçat a Friburg, Suïssa, per participar en un torneig internacional).

Des de la postguerra fins a finals de segle, totes les entitats han viscut un

Figura 6. Pista del Centre Parroquial. ABANS

cicle similar. Naixement, creixement, assoliment de fites determinades, baixada i després, oscil·lacions amunt i avall. Totes han passat per moments crítics pel que fa a l'esport que practiquen, al nombre de socis, a la situació econòmica... algunes han arribat força amunt, però no s'han pogut mantenir sempre a dalt, i, per tant, han tornat a baixar. Potser els tres esports més representatius de la història molletana serien el futbol, el bàsquet i l'hoquei, però n'hi ha força més.

A continuació resumim els trets més significatius de les entitats, però abans, destaquem alguns trets que ens han cridat l'atenció. És sabut que alguns clubs tenen himnes; doncs a Mollet, l'autor de la música dels dos clubs que en tenen, el de bàsquet i el de tennis, és el mestre Solà. Els desplaçaments per jugar als diferents pobles o ciutats, de vegades esdevenien autèntiques odisses: els equips es desplaçaven amb taxis, amb furgonetes o amb vehicles propis, de vegades per fer molts quilòmetres en poc temps; en algun cas, fins i tot es va viatjar amb avioneta. Un altre aspecte que variava segons les circumstàncies

Figura 7. Josep Isern, fent tir al disc. Anys cinquanta. ABANS

256

eren les samarretes, que per qüestions econòmiques podien canviar en funció de la tela més barata. Finalment, són curioses les maneres que tenien per aconseguir o estalviar diners, com els xicotets de l'hoquei, quan necessiten renovar la pista del Centre, o quan cal cobrir la pista de Riera Seca.

Atletisme

Reneix l'any 1941 com a secció d'atletisme de la Falange (Educación y Descanso). Entre el 1955 i el 1967 passa al Club Recreatiu Mollet com a secció atlètica (el Club també és seu d'altres esports: lluita grecoromana, escacs, boxa, billar...).

Els anys cinquanta i seixanta hi ha destaca Ramon Ametller (esprint) Ramon Bordas (tir de martell), Josep Isern, Agustí Molins, Manuel Moreno (llançament de pes i javelina), els ger-

mans Mariano i Salvador Sanz (400 m i salt perxa respectivament), i Jordi Solé Tura (salt d'altura, 400 m...).

Entrenen en diferents llocs: uns terrenys de la Pelleria, al final de l'avinguda de la Llibertat, precari però amb pista de cendra de 350 m (que subministraven les mateixes calderes de la Pelleria), així com altre material cedit; també entrenen al gimnàs del Tabaran, fins que el 1970 l'Ajuntament els cedeix uns terrenys al costat d'una indústria de trailers (Riera Seca) on entrenen.

El 1977 s'independitza, fan nous estatuts i s'anomenen Club Atlètic Mollet; el 1983 es donen d'alta a l'Institut Català de l'Esport amb uns altres estatuts. L'any 1987 neix la secció femenina del club, que amb els anys esdevé un important patrimoni.

La inauguració, el 27 d'octubre de l'any 1990, de les Pistes Municipals d'Atletisme La Pedra Salvadora, a l'avinguda de Rívoli, marquen un punt d'inflexió en la pràctica d'aquest esport; dins del recinte, un petit monument a la persona que més va lluitar pel club, Alfons Falguera³.

En atletisme han destacat internacionalment el paratriatleta Toni Franco i Carles Ochoa en ultratiratló.

Bàsquet

L'any 1943 es funda el Club Baloncesto Mollet, amb Viñas, Vicenç Torrents, Joan Portella, Josep Vilà i Josep Mutgé. A partir dels anys 1945-46 comença a jugar el BAM (Bàsquet Acadèmia Mollet), que arriba a ser campió de Catalunya Juvenil i l'equip fundat per mossèn Casanovas, que també juga al Centre.

L'equip de Bàsquet Mollet, els anys cinquanta compta ja amb equips femenins i s'entrenen a la pista Trèvol. Mentre era president el farmacèutic Joan

³ El seu fons documental, amb tot el material recopilat des dels inicis fins al 1990 es troba a l'Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès

Amadó, hi ha canvi de colors de la samarreta, i es passa del vermell al negre, perquè Josep Molas (cap de la Falange i encarregat de la fàbrica tèxtil de Can Fabregas) dona teles negres.

El 14 de gener de 1953 disputen el primer partit amb una selecció de la VI Flota nord-americana i el 22 d'abril hi tornen (guanya el Mollet per 52-35). El maig de 1958 viatgen a Friburg (Suïssa) per participar en un Torneig Internacional de Bàsquet.

En Joan Rocabayera, el Vicenç Sellarés i en Joan Planellas plantegen formar un equip femení i el 1961-62 ja participen en competició oficial, malgrat les reticències d'alguns directius. Enric Viñas planteja una nova modalitat: el minibàsquet, que ahora serveix de formació infantil, fet que, amb els anys, es demostra com una decisió estratègica molt bona (entre el 1964 i el 1969 disputen diversos trofeus amb 10 equips i la temporada 69-70 dos equips participen en un campionat comarcal).

El 4 d'abril de 1969, el Ple de l'Ajuntament accepta la donació d'uns terrenys cedits per Simeón Rabasa i Sagarbí, a la plana Lledó (les futures pistes). El 3 d'octubre de 1970 s'inaugura la pista coberta; el Pavellón Municipal de Deportes es va fer per fases fins a finals de 1972, amb l'objectiu de donar cobertura a altres esports, com l'handbol, el voleibol, l'hockey, etc. El fet de tenir un equipament cobert marca un abans i un després en la pràctica d'aquest esport i d'altres.

El 1972 el Club Baloncesto tenia 232 socis. El 15 febrer de 1975, la revista Vallés dona compte de "El heroico viaje", un viatge d'anada i tornada a Granada en un dia, en una avioneta de 10 places i desfavorables condicions climatològiques. Triguen cinc hores en arribar-hi, juguen, perden i el viatge de tornada és de 3 hores i mitja.

Figura 8. Equip del Club de Bàsquet Mollet a la Pista Trèvol.

El 1977 s'organitza el VI Campionat Mundial de Bàsquet escolar en algunes ciutats vallesanes. El Mollet el disputa amb el nom d'Espanya B. La temporada 1977-78 disputen la promoció a 1a (el 74-75 havien fitxat un portorriqueny i el 76-77, un nord-americà). Entrenava Ferran Martínez i el delegat era Antoni Viladomiu⁴. Pugen a la Divisió d'Ho-

257

Figura 9. Club Bàsquet Mollet. Temporada 97-98. Tribuna Vallesana

⁴ A l'Arxiu Històric de Mollet hi ha la documentació del Club de Bàsquet cedida per A. Viladomiu i E. Viñas.

nor (l'actual ACB), on juguen dues temporades (79-80 i 80-81). El 1979 també juguen la SJUST i la selecció espanyola juga a Siena. El 27 juny de 1980 renuncien a Primera perquè es desapareixen les despeses i les ocupacions laborals dels jugadors els impedeixen seguir aquell ritme. És el final d'una etapa daurada.

La temporada 81-82 l'equip femení júnior aconsegueix el Campionat de Catalunya i la 4a posició al d'Espanya. La jugadora local Ana Belén Alvaro, que va començar a jugar-hi a l'escola Nicolás Longaron, juga de titular a la selecció espanyola. L'any 1983 el Club de Bàsquet Mollet tornà a assolir la categoria, però hi tornà a renunciar pels mateixos motius de tres anys abans i continuen a Segona divisió.

Ana Belén Alvaro participa als Jocs Olímpics del 92, a l'Eurolliga del 93 i és internacional més de 200 cops. Víctor Mas, que va començar a jugar el 1972, esdevé àrbitre als 17 anys; el 1984, és internacional, el 1992 és nomenat president de l'AEBA (àrbitres espanyols de bàsquet associat), arbitra jocs olímpics i a l'ACB i és membre de la comissió tècnica de FIBA i FIBA Europe.

258

Billar

Després de la guerra hi ha billars a l'Ateneu (de carambola, més un a part, per jugar al xapó), al Tabaran, al Club Recreatiu Mollet i al bar Regino (tres taules).

El Club es constitueix l'any 1962 i s'inscriu a la Federació el 1963; jugaven sobretot, els caps de setmana o als vespres dels dies feiners. Es muntaven lliguetes i amistosos amb pobles propers (i es fumava molt!).

A principis dels anys setanta van aconseguir diversos campionats de Catalunya. L'any 1971 el president era en Josep Calduch i van estrenar un nou local. Molts dels seus socis federats han obtingut rècords i reconeixement estatals. L'any 1972 es va portar a terme el Campionat d'Espanya de Billar, a Can Gomà.

Durant molt anys van tenir la seu en un bar del carrer d'Anselm Clavé, fins que el 2010 van passar a tenir un espai al pavelló de Riera Seca (en els locals de can Fàbregas, davant del pavelló municipal, hi ha un altre club de billar privat).

Durant tres anys va jugar a la lliga estatal. El Club ha guanyat els Campionats de Catalunya de tres bandes per equips, de quatre modalitats per equips i individual de tres bandes, banda, lliure i quadre 47/2.

Ciclisme

El 1945, com a colofó a la XXIX Festa del Pedal es forma el Club Ciclista Mollet, tal com el coneixem avui, afiliat a la "Unión Velocipédica Española" (VALLÉS, 1-7-1945), amb Manel Cano, Ramon Aran, Isidre Vilardell, Josep Riera, Antonio Villar... que a més de participar a la festa del Pedal, organitzen la cursa del Pavo, i competicions a la festa de Sant Josep, Festa Major...

Diferents etapes de la Volta

Figura 10. Billar a l'Ateneu. Anys seixanta. Josep Rocabert, Antonio Flores, Mariano Ulied, Francisco Busquets i Salvador Gómez. ABANS

ciclista a Catalunya han passat per Mollet: la de l'any 1940 va ser un gran esdeveniment.

Pelegrí Pi és subcampion de Catalunya l'any 1953 i campió d'Espanya a Gernika. L'any 1962 Ramon Madaula guanya el Gran Premi Catalunya.

Els clubs ciclistes de Mollet han estat bressol de ciclistes professionals com Pedro Torres (guanyador del premi de muntanya del Tour 1976). Melcior Mauri, crescut a la pedrera del Mollet, es proclama campió d'Espanya l'any 1991.

El 1981 Pelegrí Pi és proclamat campió del món de veterans. Cada any, el Club Ciclista Plana Lledó, constituït l'any 1984 organitza la Marxa Cicloturista Ciutat de Mollet - Memorial Pelegrí Pi, en honor al vell ciclista (ja se n'han fet 24 edicions).

Escacs

Després de la guerra, Joaquim Calduch i Jaume Prades s'encarreguen de recuperar tot el material dels escacs i constitueixen la seu a l'Ateneu, on organitzen diferents partits amistosos i torneigs locals i comarcals. El 1943, ja juguen, però és a partir de 1946 quan el Club Ajedrez comença a tenir un paper més actiu. Havien tingut la seu a la Marineta i a la Granja Pou.

Els anys cinquanta comencen a prendre part en competicions oficials, tant individuals com d'equips de la federació. S'integren dins el Club Ciclista Mollet com a secció i el 31 de desembre de 1957 ho fan al Club Recreatiu.

Els anys setanta passen una mala època, perquè hi ha poca renovació, els jugadors envelleixen i no n'entren de nous. Aleshores decideixen actuar per aconseguir un rejuveniment de la base, amb el foment dels escacs entre els escolars. El 1964 Mollet és seu del Campionat individual de Catalunya d'Escacs.

Figura 11. Aficionats al ciclisme. Dècada anys quaranta.

El 1973 es constitueixen en el Club d'Escacs Mollet i s'inscriu a la Federació catalana. Cap als anys vuitanta, però, tornen a estar en crisi. Marxen els veterans i queden els jovenets, la fornada nova que havien aconseguit entusiasmar. El tancament definitiu del Tabaran el 1980 provoca una etapa d'itinerància per diversos locals: fan un campionat per equips a la seu del Club Muntanyenc, passen per un local de la via Ronda, per Jaume I (espai planta sota ràdio), per l'edifici de la Pau, pel Casal Cultural (fins el 92);

259

Figura 12. Campionat d'escacs al Centre Cívic Can Pantiquet, a finals dels anys 90. En primer terme, a l'esquerra: J.A. Garcia Fernandez; en segon terme: Jaume Prades que juga amb Josep Careta. Tribuna Vallesana. Arxiu històric de Mollet

durant aquesta etapa es fa un bon treball de promoció dels escacs a partir de l'Escola Sant Gervasi. Aconsegueixen superar la crisi i l'any 2006 van celebrar els 75 anys.

Futbol

Els anys quaranta hi ha moltes penyes d'amics que hi juguen: els Xavallets, els Avantguardistes, la Penya l'Altra Banda, la del Gonzalvo, Cot, Roviera, Huracan, Proyecto, OJE... o fins i tot, penyes per oficis, com la dels fusters, o d'empreses, com la Pelleria. De les primeres surten Julio Gonzalvo I (centrecampista del FC Barcelona el 1945 i 46), Josep Gonzalvo II (centrecampista del FC Barcelona del 1944 al 50), i Mariano Gonzalvo III (capità del Barça de les 5 copes el 1945, 1948, 1949, 1952 i 1953). Joan Nicola també arriba al primer equip del Barça. El 23 d'agost de 1954, en el marc de la Festa Major, es fa un homenatge a Josep

Gonzalvo a les Pruneres, on Kubala fa el servei d'honor.

El Club de Futbol Mollet té un problema seriós amb l'espai, perquè l'amo de les Pruneres, Antonio de Argila, el 1961 interposa una demanda per ferlos fora; per aquest motiu estan a la corda fluixa durant força anys. El setembre de 1976 Argila ven el terreny a les monges de Lestonnac i els futbolistes han de buscar un nou espai; el problema s'arrossega fins el 29 d'abril de 1978; llavors el Club demana permís per construir un nou camp en una altra ubicació, però l'Ajuntament els ho denega perquè és zona verda; tanmateix, es compromet a demanar un terreny a l'empresa Vallehermoso per fer el camp al costat del pavelló d'hoquei, si, alhora, l'Associació de Veïns de Mollet Centre accepta la proposta de no canviar l'ús dels terrenys de les Pruneres. Finalment, s'arriba a un acord per continuar a les Pruneres: el 7 de maig de 1979 se signa el contracte d'arrendament indefinit entre les monges i el Club Futbol Mollet (representat per Facundo Díaz) per un preu de 1.000 pessetes al mes.

L'any 1974 neix un altre club de futbol, la Molletense i el 1977 la UE Lourdes.

Un moment remarcable per al futbol és l'any 1982, amb la celebració de la Copa Mundial de Futbol a Espanya (és la campanya amb la imatge del "Naranjito" i triomfen les cançons "El Mundial" de Plácido Domingo y "Sevillanas del Mundial España'82" de Pepe da Rosa). Al Vallès Oriental es fa un Mundialet i el CF Mollet hi aporta 5 jugadors: Zúriga, Cuchi, Pepe, Tarrés i Pascual, però es queixen a l'Ajuntament de Mollet de les diferències de tracte entre els jugadors estrangers i els d'aquí (mentre els de fora s'estaven en un hotel, als d'aquí se'ls donaven entrepans). Arranjar el camp de futbol de Mollet perquè juguessin en condicions va costar 25.000 PTA que havia de pagar la

260

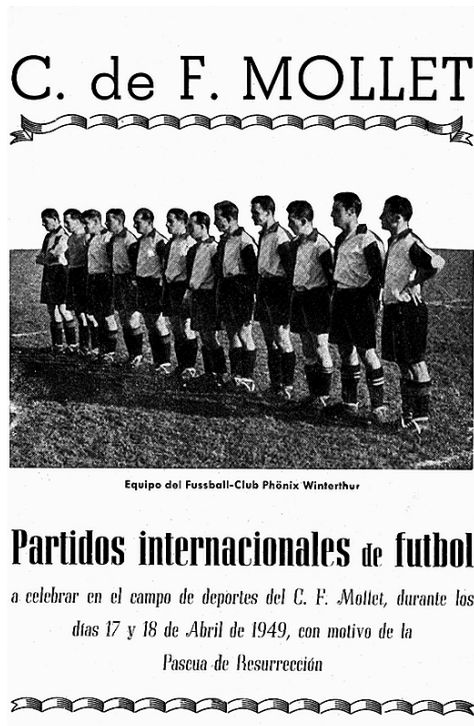

Figura 13 Cartell del CF Mollet. 1949. ABANS

Figura 14 Homenatge a Rita Font, sòcia número 1 del CF Mollet, presidit per l'alcalde Fermí Jaurrieta. Camp de les Pruneres. Anys seixanta. ABANS

Figura 15. Equip d'handbol de l'OJE Mollet, a la pista del Centre Parroquial, temporada 1961. Entre d'altres, José Rozas, Joan Oset, Feliu Danés, Julià Lozano, Antoni Masdeu, Antoni Rota, Joan Serradell, Josep Villaescusa, Josep M. Giral i Jaume Martín. ABANS

Figura 16. Equip d'handbol. Anys cinquanta. Entre d'altres, els germans Pere i Josep Soldevila, Vicenç Viñas i Albert Morató. ABANS

Federació, però com que no havien pagat, just abans de començar el partit es van plantar: si no pagaven, no jugaven. La Federació va pagar i els jugadors van jugar (INFORMATIU MOLLET, juliol 1982).

Els clubs de futbol Molletense i Zona Sur jugaven al camp de futbol de l'escola Montseny. L'any 1992 el CF Mollet perd la categoria i baixa a 2a regional. Per mantenir la categoria es fusiona amb la UD Fliselina i s'anomena Club Futbol Mollet Fliselina; és a partir d'aquest moment que s'abandona el camp de les Pruneres i es passa a jugar al camp de la Plana lledó a la Av. Rívoli. Des d'aleshores, han jugat a Preferent, Primera i a Segona Regional.

L'any 2000 el CF Mollet i l'Atlètic Zona Sud es fusionen per convertir-se en el club actual, el CF Mollet UE, l'entitat esportiva de referència del Baix Vallès.

Handbol

Conegut com a "balonmano", els anys seixanta hi havia, a més de l'equip del Centre Parroquial, un altre equip de la OJE; els nois del Centre van plegar, però hi van tornar al cap de cinc anys. No tenien uniforme, però vestien samarreta i pantalons blancs; el primer uniforme que van portar era de ca la Rita Feliua (vinculada a un dels components de l'equip i de la Junta del Centre, en Ramon Rosés). Quan la pilota fallava, la portaven a cal Baster; ells es pagaven les despeses. que sumaven als diners que ingressaven de taquilla (a finals dels anys cinquanta cobraven 3 pessetes).

Com l'equip d'hoquei, es desplaçaven amb la "Rúbia" del Munné. Però al cap d'uns anys, l'equip no va endavant i desapareix.

Refundat per un grup d'aficionats el 1969, l'any 1972 militaven a Segona provincial. Desapareixen de nou i cap a meitat dels anys vuitanta, un grup de xicots sorgits de les escoles formen un nou equip, el Club Balonmano Mollet.

Del 1987 al 1990 jugaven els partits oficials al Pavelló Municipal de Riera Seca (tenien tres equips de categories cadet, juvenil i Senior). També acaba desapareixent.

Hoquei i patinatge

El Club Patí Mollet neix el 1955, al Centre Parroquial, amb Enric Viñas, Joan Pou i Antonio Sariol (president,

Figura 17. Equip d'hoquei patins. Pista del Centre Parroquial. Anys seixanta. ABANS

Figura 18. Equip de patinatge. Pavelló de Riera Seca. Tribuna Vallesana.

delegat i entrenador). Quan renoven la pista, com que no hi ha diners, els nois ajuden els paletes a arrancar rajoles i després les venen als pares. Els colors de les samarretes van variant en funció de l'atzar: passen de ratlles verdes i blanques amb roba de ca la Rita Feliua al color vermell. Els desplaçaments a jugar partits a fora els fan amb la "Rúbia" del Munné, que circulava molt lent. Van jugar molts anys a Tercera.

Passen a jugar a les pistes de Riera Seca, encara descobertes, ja que entre el 1974 i el 77 enderroquen el vell Centre Parroquial per fer-hi pisos i tots els esports que es practicaven allà van haver de canviar d'ubicació.

Entre els grans èxits històrics, figura el campionat d'Espanya (Primera Nacional) l'any 1974 a Sevilla. Després de jugar-hi tres temporades i ser Campions d'Espanya a Madrid, puguen a la Divisió d'Honor la temporada 1979-80 (és a nivell estatal, però la majoria d'equips són catalans). Més endavant aconseguixen el subcampionat d'Espanya de categoria juvenil el 1982, a Oviedo, i el campionat d'Espanya juvenil el 1983, a Maçanet de la Selva (l'any que es cobreix la pista de Riera Seca).

El treball i la bona feina de l'hoquei fa que durant la dècada dels vuitanta i part dels noranta esdevinguin l'equip principal de l'esport molletà. En patinatge artístic, destaquen Rosa M. Pey i Alícia Romero (1986-1999) i dels jugadors d'hoquei, Joan Ramon Bordas va jugar a la selecció nacional d'hoquei (87-88).

La temporada 1987-88, el Club Patí Mollet es divideix en dos: l'hoquei i el patinatge artístic. La temporada 88-89 l'hoquei es proclama semifinalista a la Copa del Rei i el 1989 guanyen el Campionat d'Espanya aleví. La temporada 1989-90 participen en la competició europea (Copa CERS -juguen a Vercelli, prop Milà; hi ha més de mil quilòmetres, hi van en furgoneta i perden).

Es mantenen a la Divisió d'Honor

fins el 1991-1992. Quim Pujades (que ha jugat al Barça, al Vic, al Tenerife) és campió d'Espanya amb els alevins el 90-91 i ha jugat a la selecció. Ara juga a l'OK Lliga amb el Calafell.

La temporada 1992-93 l'equip d'hoquei passa a anomenar-se Mollet Hoquei Club i la temporada 1999-2000 juguen a Primera Nacional.

Club Muntanyenc

La seva activitat habitual, que era sortir de Mollet per anar a caminar fora, es troba limitada per l'obligació del franquisme de portar salconduits. El 1944 s'organitzen com a delegació del Club Montañés de Barcelona.

L'any 1952 són 33 socis actius i la seu passa de la Granja Pou al Club Recreatiu. Entre els anys 1955 i 65, el Club passa hores baixes: només són 14 socis i no hi haig relleu generacional; tot i això, continuen fent activitats, com el 1958 quan puguen a l'Aneto.

Van remuntant fins l'any 1965, quan, amb l'entrada de nova gent jove comencen a tenir força. Entre el 1969 i el 1973 passen de 40 a 116 socis. L'any 1966 Pere Soler, un dels fundadors, cedeix la presidència a Josep Pi, que se'n fa càrrec fins el 1974 (i més endavant torna a repetir del 1976 al 1980 i del 2000 al 2006). En total, 18 anys.

El 1974 es porta per primer cop la Flama del Canigó. Per primer cop també, s'inicien les sortides en autocar, a Viladrau. Aquell any mor el molletà Miquel Piqué a la muntanya de Montserrat. A la II Setmana de Cultura Catalana, organitzen un concurs de fotografia de muntanya. Equips molletans participen a la XXV Travessa Núria-La Molina. En les nominacions de l'Ajuntament a millor esportista de la temporada 74-75 es pro-

clama el millor Jacint Rodríguez Maquina, del Muntanyenc.

El 1975 l'equip molletà format per Vicenç Casals i Joan Juncosa obté la medalla de bronze a la VI Copa Andrés de Regil d'esquí de muntanya. Aquest mateix any s'inicia el Ral·li Mollet-Mollet, amb continuïtat en anys posteriors.

L'any 1976, com cada any, la junta del Club Muntanyenc, demana permís a l'Ajuntament per celebrar l'assemblea de socis. És l'any que dos molletans fan el Naranjo de Bulnes. També s'inicien les edicions de l'Aplec Excursionista dels Països Catalans, que encara se celebra, amb gran participació del Muntanyenc. El 1977 l'equip format per Jaume Roure, Claudi Eman i Alexandre Llena queda 7è a la travessa Núria-La Molina.

S'aproven els primers estatuts el 9-10-1980 (encara amb el nom de Club Montañés Mollet). El 1982 el Club Muntanyenc organitza la III Trobada d'Entitats Excursionistes de la comarca del Vallès. Aquell any, trasllada la seu al Xampany Gomà i s'hi està fins el 1985, quan va al c/Diputació, en un local municipal. El 1985 celebren els

263

19 Caminada nocturna a Gallecs. Club Muntanyenc. Joan Plana

50 anys del Club amb la col·locació d'un piolet metàl·lic en el cim del Bastiments.

El 22 de maig de 1987 es constitueix el Centre Excursionista i de Natura Mollet (CENM), fruit de la fusió del CAN-CEM (Centre d'Activitats de Natura – Grup Espeleològic Mollet, que anys abans s'havia escindit del Club Muntanyenc Mollet) i Athene, Grup per a la Conservació i Estudi de la Natura (nascut el 1984). El 26 de gener de 2000, el CENM decideix, en assemblea extraordinària, que l'entitat sigui absorbida pel Club Muntanyenc Mollet.

El 1996 es fa el I Concurs de fotografia, que encara continua. El Muntanyenc és una de les entitats fundadores del moviment Azimut, el 1995, per aglutinar les entitats excursionistes de Catalunya que fan activitats amb nens i joves (el 1989 s'havia creat la secció infantil).

L'any 1999 es trasllada a un altre local municipal, a La República, on continuen en aquests moments. Comencen les caminades anuals a la Serralada de Marina (1996) i la Nocturna a Gallecs (2000) i la participació activa en l'Aplec Excursionista dels Països Catalans.

Dos fets a remarcar: la dedicació de Josep Martínez Mercadè durant molts anys i l'ascensió al cim Aconcagua, de 6.963 m d'Oriol Caubet, la màxima alçada on ha arribat un soci del Muntanyenc, el 12 de febrer del 2000.

Motorisme

A la dècada dels anys quaranta els germans Pepitu i Simeó Rabasa construeixen la primera moto.

El 1954 Jaume Pahissa, molletà conegut internacionalment com a pilot i tècnic, inventa la Derbi quadrilàtrica de 392 cc i la Derbi de 98 cc, amb la qual Derbi obté el primer èxit comercial.

A principis dels seixanta Derbi comença a participar en campionats internacionals. L'any 1970 Nieto es proclama campió del món en 50 cc. Els

pilots Jorge Martínez "Aspar" i Manuel Herreros "Champi" fan arribar el nom de Derbi als podis internacionals.

El 1974 neix el Moto Club Mollet, de la mà de Josep Isern, per promoció el motociclisme en totes les branques. En motociclisme infantil, han sortit campions com Albert Puig, Arcarons, Llobet, Vall...

En les nominacions de l'Ajuntament a millor esportista de la temporada 73-74 es proclama millor jugador José Luis Rodríguez, del Moto Club. El Moto Club Mollet organitza les sortides anuals "Dos Principats" (Mollet - Andorra), Mollet - Llafranc, i la Pirenaica Trail (89). El 1992 el Moto Club Mollet fa la travessa Mollet-Sevilla-Mollet, amb motiu de la celebració dels Jocs Olímpics de Barcelona (que es va repetir el 2002); el 1993 fa Mollet-Coimbra.

Tennis

El 1971 signen l'acta de fundació amb un projecte que preveu la construcció de 7 pistes, 2 frontons, piscines infantil i olímpica. El 1973 posen la primera pedra i neix el Club Tennis Mollet; el 1975 s'inaugura l'escola de tennis: formació.

La qualitat de les instal·lacions li han permès organitzar campionats de Catalunya i d'Espanya, per on han passat importants figures mundials en tornejos coordinats amb les federacions espanyola i catalana i també la internacionals (hi ha participat gent com Boris Becker).

Els anys 1983 i 1984 organitza la Copa Borotra, el 1985 la Copa Valerio, el 1986 la Copa Galea, el 1987 la Capa Helvética i el 1993 la Copa Internacional Femenina. També s'hi han organitzat competicions de natació.

Carlos Martínez és l'únic representant de Mollet a l'ATP. El 1990 es crea la secció de futbol sala, que la temporada 94-95 puja a Divisió Catalana; el mateix any també es crea la secció de bàsquet i el 1996 neix la secció de Futbol Set.

Principals fets esportius per esports i per dècades (dels anys 40 als anys 90 del segle XX)

	40	50	60	70	80	90
ATLETISME	Reneix com a secció d'atletisme d'ByD	Secció Atlètica del Club Recreatiu		Independència (77) Riera Seca	Nous estatuts i el 83 inscr. Institut Cat. Esports	Inauguració Pistes Atletisme 91. Monument A. Falguera
BÀSQUET	2 clubs: Club Baloncesto Mollet (43) i Secció bàsquet Centre Parroquial (49)	equips femenins i infantil. Pista Centre Pista Trèvol Partits VI Flota EUA	Mini bàsquet Trofeus Emili Codina. Himne Solà Friburg (Suïssa) Reneix Club Billar (64)	Juga a GR (pista coberta fins oct-70). Heròtic trije 75. Ascens a 1ª (77-78). Mundial escolar a Mollet. Impuls sota presidència Caldich. Nou local	79-80 i 80-81, màxima categoria però renúncia (temporades 81-82 i 82-83) Victor Mas, àrbitre internacional	Victor Mas: AEBa, ara: FIFA, Fed. esp. Ana Belén Alvaro: Jocs Olímpics
BILLAR	Ateneu Regino				Seu Bar C/ Anselm Clavé	Seu. Pavelló Riera Seca
CICLISME	Club Ciclista Mollet	Pelegri Pi, subcampioní Catalunya (53)	Ramon Madaula, Gran Premi Catalunya	Pedro Torres, planter, Premi Muntanya Tour 76	P Pi, campió món veterans (81) 1984 Club C Plana Lledó	planter: Melcior Mauri
ESCACS	Tornejos 43 Ateneu 46 Club Ajedrez	Integració al C.Ciclista Mollet Seu Club 57	Mollet, seu camp. ind. Cat. Escacs	Crisi. inscripció Federació 73	Nova crisi	Recuperació
FUTBOL	Penyes, Germans Gonzalvo	Kubala a Mollet 54, partit homenatge Josep Gonzalvo Centre Parroquial	terreny Pruneres	pacte monges Pruneres Neixen Molletense 74 i UE Lurdés 77 Segona Divisió prov.	Mundial 82 Naranjito Mundial Vallès: Mollet	CF Mollet deixa Pruneres, es fusiona amb Filselina i juga P.Lledó
HANDBOL			Nou equip OJE		A finals dècada (87-90), nou equip. 3 categories, Riera Seca	
HOQUEI I PATINATGE		Club Pat. Mollet i equip Centre (55)	Juguen a 3ª	Pista Riera Seca Campions Espanya, 1a nacional 74 Ascens a 1a Nacional- Divisió Honor 79-80	Juvenil subcampions Espanya 82 i camp. 83. Cobriment pista 83 88-89 semifinalistes Copa Rei. Baixen. Copa CERS 89-90 a Vecelli (Itàlia). Bordes	Fins 91-92, Divisió d'Honor. Pujades (campioní Espanya aleví 90-91). Divisió hoquei i patinatge Patinatge art: Rosa M. Pey, Alicia Romero 1999-2000: 1a Nacional
MUNTANYA	Problemes salconduits Delg. Club Montañés	Crisi. Seu: Club Aneto	66 plega Pere Soler: presi Pi (18 anys)	Consolidació socis Travesses Pirineus i Ral·li Mollet.	Org. III Trobada entitats exc. Vallès, Can Gomà 85: 50 anys piolet Bastim	AZIMUT, Serralada, Nocturna...
MOTO	Fàbriques i comerços de bicicletes. Pepitu i Simeó Rabasa construeixen 1a m.	Pas de fabricació bicis-motos Jaume Pahissa (Derbi)	Derbi comença a competir intern	Nieto + Derbi. Campions món 50cc Neix Motoclub M Millor esportista 73-74: J.L. Rodríguez	Jorge Martínez Aspar i Manel Herreros "Champi" Moto Club: 2 principals i Premaica Trail, anuals	Travessa Mollet-Sevilla-Mollet, pels JO 92 (motoclub), repe 02. 93 Coimbra
TENNIS			Constitució, compra terrenys i construcció Himne Solà	Copes Borotra, Valerio, Galea, Helvètica Natació	Copes Borotra, Valerio, Galea, Helvètica Natació	Copa inter. femenina 93. Carlos Martínez, ATP Creació seccions bàsquet, futbol sala i futbol set

Bibliografia

- AJUNTAMENT DE MOLLET DEL VALLÈS (1999, 2003, 200 i 2011). *Per Mollet. Lliurament de distincions cíviques*. Mollet del Vallès
- BALDÓ, T. (2006). *L'excursionisme a Mollet (1878-1966)*. Notes 21: 125-146
- BLANCO, J. (2006). *75 anys del Club Escacs Mollet*. Mollet del Vallès
- BOTER, R. (2003). *Apunts per a la història de la indústria ciclista de Mollet*. Notes 18: 113-127. Mollet del Vallès
- BOTER, R. (2002) *L'Abans, recull gràfic de Mollet del Vallès*, Efadós editorial. Mollet del Vallès.
- COSTA, J. (1994). *50 anys de bàsquet a Mollet*. Club de Bàsquet Mollet. Mollet del Vallès
- CANDELA, J. (1998). *CF Mollet. 80 anys d'història (1919-1998)*. CF Mollet. Mollet del Vallès.
- CLUB DE TENIS MOLLET (1998). *25 anys d'història del Club de Tennis Mollet El Calderí (1973-1998)*. Mollet del Vallès.
- FONT, MR (1993). *El fons del Club Atlètic Mollet*. Notes, 7: 151-161. Mollet del Vallès.
- MASATS, J. (1991). *Els inicis del Bàsquet a Mollet del Vallès*. Notes 5: 113-118. Mollet del Vallès.
- PÉREZ, F. (1995). *Els orígens de l'excursionisme*

a Mollet del Vallès 1879-1912. Notes, 9: 75-87. Mollet del Vallès

- SOLÀ, P. (1993) *Història de l'associacionisme català contemporani 1874-1966*. Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Barcelona. Pàg. 371
- SOLÉ TURA, J. (1981). *Mollet, una mica d'història*. Gràficas Aster. Mollet del Vallès: 210

Arxius

- Hemeroteca de l'Arxiu Històric Municipal de Mollet del Vallès:
 Lluita 1930-1933
 Sembra 1949-1959
 Vallés 1944-1977
 Informatiu Mollet 1980-1988

Webs

- Club Atlètic Mollet www.camollet.cat
 Club Bàsquet Mollet www.cbmollet.com
 Club Ciclista Plana Lledó <http://www.ccplana-llado.org/>
 Club Escacs Mollet www.escacsmollet.com
 Club Futbol Mollet www.cfmolletue.com
 Club Muntanyenc Mollet www.cmmollet.cat
 Moto Club Mollet <http://www.motoclubmollet.es/>

Fitxa d'art

269

Jordi Rollán

Josep Fèlix Bentz*

Autor: **Jordi Rollán** (Barcelona, 1940)
Títol: **Figures**
Data: 2012
Tècnica: Acrílic sobre tela
Mides: 166 x 114 cm
Col·lecció particular

* Historiador de l'art. presidencia@reialcercleartificat.cat

Monografies

R. Santos Torroella. *Rollán, Maestros actuales de la Pintura y Escultura Catalanas*.

F. Galí. *Rollán, el hombre, su mundo y su obra*.

J. M. Cadena. *Rollán, La pintura como norma de vida*.

J. M. Cadena. *Jordi Rollán, Pintura*.

V. Sánchez Pla. *Rollán del blanc al negre*.

Premis

En la seva dilatada història professional, Jordi Rollán ha obtingut innumbrables premis entre els que destaquem: 2n Premi Ciutat de Sabadell, Premi R. Cendrós de pintura Jove (Sala Parés), 2n premi Pintura Rambla de Barcelona, Premi Rodés del Reial Cercle Artístic, 1r Premi de Pintura de Maó, 2n Premio Victoriano Seix, 1r Premi Cercle Artístic Sant Lluç, Premi Notes pictòriques - Reial Cercle Artístic, Premi Barceló de Pintura Jove (Sala Parés), Premi Kreisler petit format. (Va obtenir tots aquests premis abans de l'any 1975, a partir del qual deixà de concursar).

270

Figures, de Jordi Rollán

Analizem a continuació aquesta singular obra com a exemple de sinterització de tota una trajectòria professional immersa en la pintura i amb una dedicació plena de qui representa un dels noms en majúscules de l'art català dels darrers 50 anys. Vegem en primer lloc un petit resum de la seva biografia: Jordi Rollán neix a Barcelona el 28 de gener de 1940. Ja de ben jovenet comença a interessar-se per les activitats artístiques. L'any 1954 decideix dedicar-se plenament a la pintura, tot refusant els estudis de comerç iniciats. S'inscriu a les classes de l'Escola d'Arts i Oficis Artístics la Llotja. Més endavant assisteix assíduament als estudis del Reial Cercle Artístic de Barcelona, on obté l'any 1965 una beca que li permet viatjar per França, Holanda, Bèlgica i Itàlia.

Va ser precisament l'any següent,

el 1966, tornant del viatge per Europa quan se li presenta l'opció de fer la primera exposició individual a la ciutat de Barcelona, concretament a la Sala Jaimes. En aquesta primera mostra, en les seves obres abunda la representació de la figura femenina, fet que serà assidu en tota la seva trajectòria professional, a excepció de determinades ocasions.

El període dels anys setanta és especialment prolífic: participa en múltiples exposicions col·lectives als EUA, d'on cal destacar les sèries litogràfiques que realitza per a un editor del país. Ja cap a finals d'aquesta dècada comença la seva expansió com a artista amb treballs de tot tipus de cases comercials i també s'endinsa en la disciplina del cartellisme artístic publicitari. Ja a partir dels vuitanta arriba l'esclat professional, amb la multiplicació d'exposicions i encàrrecs.

Destaquem algunes de les seves obres més rellevants, com la del 1977 a L'Atrium del Casino de Montecarlo; l'exposició a la Galeria San Marco de Roma; el 1981 a la 1a Mostra de Pintura Catalana a Montevideo (Uruguai); el 1986 a la Galeria Rodin a St. Louis (EUA); el 1991 a la Galeria Delorme, Trouville (França); a partir del 1993 exposarà periòdicament en diverses ciutats alemanyes, on destaca la que va fer a Madelburg patrocinada per Schönebecker sota el títol de *Grosse Katalanische Meister*, Salvador Dalí i Jordi Rollán.

En aquesta fitxa tècnica volem analitzar, com hem comentat a l'inici, una obra de maduresa de l'artista que ens ateny i que representa al nostre entendre una síntesi de tota una vida: *Figures*.

Podem afirmar que l'obra de Jordi Rollán gira durant gran part de la seva trajectòria professional entorn de la figura humana i, concretament, la figura femenina. Cossos estilitzats, amb un tractat suau i suggeridor. Són figures universals que recorden somnis o un estat d'ànim concret en el qual fàcil-

ment ens podem sentir identificats. En moltes d'aquestes figures apareix una gestualitat aparentment simple però que correspon alhora a una realitat molt depurada. La seva expressivitat del gest ens ofereix un diàleg amb l'atmosfera i el moviment que l'envolta.

L'artista resumeix en aquesta obra la revisió i plantejament de totes les tendències plàstiques i conceptuals que ha tingut la sort i el privilegi de viure i conèixer al llarg de la seva vida i trajectòria professional. Uns anys que abracen dos segles diferents i on, a part de les avantguardes artístiques, hem pogut gaudir de la multiplicitat de llenguatges a més de la introducció de la tecnologia en els camps de desenvolupament de les arts. D'ací que endevinem la conformació d'un esperit creatiu inquiet, cognoscitiu, al mateix temps que crític i enginyós. Un artista més transcendent, més reflexiu, en definitiva, més madur.

Amb una llarga trajectòria professional, com ja hem apuntat en les línies precedents, Jordi Rollán es presenta com un artista representatiu del panorama figuratiu català dels darrers cinquanta anys, tot i el predomini dels moviments més conceptuals. Si en línies generals podem catalogar el seu treball dins d'un línia expressionista quant a la forma plàstica, estem davant d'un artista preocupat per transmetre les expressions emocionals i la seva extrema sensibilitat, plantejada sovint amb una subtil complicitat intimista. Amb tot això podem establir que la seva obra és el resultat d'una singular successió de transformacions en les pinzellades que

conformen el seu caràcter humil al mateix temps que fascinant i creatiu.

Tots aquests condicionants que enumerem ens duen a la idea que l'obra actual no pot ser considerada tampoc com una culminació d'un procés o d'un moment concret, ans com una etapa més d'un llarg i transcendent camí que no té un sostre previ fixat.

Figures, expressió creativa dotada d'una gran poètica, denota una transgressió amb els codis establerts, més enllà de la simple ruptura. Davant de la indiferència i la homogeneïtat general que sovint envaeixen moltes obres creatives dels artistes actuals, Jordi Rollán aconsegueix donar un pas més i anar més enllà, amb la percepció i transcendència d'una realitat oberta, personal, amb una identitat pròpia i una dimensió estètica on desemboca la irrupció d'imatges "heterodoxes" d'una nova sensibilitat. Aquí juga també un paper determinant el subconscient, que intervé de forma decisiva i es manifesta amb el gest de la seva pinzellada. A través d'aquest procés, l'artista aconsegueix anar més enllà del simple i reduït punt de vista que pot tenir l'espectador en un primer moment, i el dota, així, amb una percepció de la realitat més ampla i oberta, que transcendeix en una vocació humanista dels espais concrets de la cultura i del temps.

Avui, Jordi Rollán segueix immers en la creació artística en la seva totalitat i va incorporant en cada moment en el seu treball inaudites síntesis i novetats que responen als canvis dinàmics de tota evolució, on destaca una inoïda simbiosi entre l'obra final i el seu creador.

**Centre
d'Estudis
Molletans**

Ajuntament de
Mollet del Vallès

9 788493 802547